

ปัญหา - เฉลย
ข้อสอบบาลีสนามหลวง
วิชาบาลีไวยากรณ์

ประโยค ป.ศ. ๓

(ฉบับอัปเดต ปี พ.ศ. ๒๕๖๒)

รวบรวมและเรียบเรียง โดย

ขุณิศรโน ภิกขุ

พระประธานคู่ ภายในอุโบสถ วัดกก พระราม 2

หนังสือ

ปัญหา – เฉลย

วิชาบาลีไวยากรณ์

ป.ธ. ๓

(ฉบับอัปเดต ปี พ.ศ. ๒๕๖๒)

รวบรวมและเรียบเรียงโดย

ขนุติสรโน ภิกขุ

คำนำ

หนังสือปัญหา – เฉลย ข้อสอบสนามหลวง ชั้นประโยค ป.ธ. ๓ วิชาบาลีไวยากรณ์ ฉบับปรับปรุง เล่มนี้ นั้น ข้าพเจ้าได้ทำการรวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งทางเว็บไซต์หลาย ๆ เว็บไซต์ โดยอาศัยหนังสือปัญหา – เฉลย ของทางแม่กลองเป็นข้อมูลหลัก โดยได้ทำการเพิ่มเติมในส่วนของปัญหาและเฉลยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ – ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ และปีล่าสุดคือปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ทั้งครั้งแรกและครั้งหลัง ในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าได้ จัดการพิมพ์ขึ้นมา และจัดรูปแบบใหม่ มีการรวมตัวปัญหาและเฉลยให้อยู่ติดกัน เพื่อสะดวกในการอ่านง่ายและเป็นประโยชน์ แก่ผู้ใคร่ศึกษาพระบาลี

หนังสือครั้งนี้ ข้าพเจ้าจัดทำเพื่อเป็นวิทยาทานเท่านั้น ไม่อนุญาตให้ใช้เพื่อการพาณิชย์ใด ๆ ทั้งสิ้น ข้าพเจ้าหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ใคร่ศึกษาพระบาลี ไม่มากก็น้อย ข้าพเจ้าขออุทิศบุญกุศลในการจัดทำหนังสือครั้งนี้ แก่บุคคลผู้มีพระคุณกับข้าพเจ้าทั้งหลาย

พระสมชาย ขนดีสรโณ

๔ มิถุนายน ๒๕๖๒

ผู้รวบรวมและเรียบเรียง

สารบัญ

ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๐๐	๑
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๐๑	๕
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๐๒	๑๐
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๐๓	๑๕
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๐๔	๒๐
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๐๕	๒๗
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๐๖	๓๓
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๐๗	๓๘
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๐๘	๔๖
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๐๙	๕๒
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๑๐	๕๘
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๑๑	๖๔
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๑๒	๗๐
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๑๓	๗๖
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๑๔	๘๒
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๑๕	๘๗
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๑๖	๙๒

สารบัญ

ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๑๗	๙๗
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๑๘	๑๐๔
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๑๙	๑๑๐
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๒๐	๑๑๖
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๒๑	๑๒๒
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๒๒	๑๒๗
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๒๓	๑๓๒
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๒๔	๑๓๘
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๒๕	๑๔๔
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๒๖	๑๔๘
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๒๗	๑๕๔
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๒๘	๑๖๐
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๒๙	๑๖๖
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๓๐	๑๗๒
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๓๑	๑๗๙
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๓๒	๑๘๕
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๓๓	๑๙๒

สารบัญ

ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๓๔	๒๐๐
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๓๕	๒๐๖
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๓๖	๒๑๓
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๓๗	๒๒๑
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๓๘	๒๒๙
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๓๙	๒๓๗
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๔๐	๒๔๔
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๔๑	๒๕๒
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๔๒	๒๖๐
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๔๓	๒๖๗
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๔๔	๒๗๕
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๔๕	๒๘๑
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๔๖	๒๘๘
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๔๗	๒๙๕
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๔๘	๓๐๐
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ครั้งที่ ๒	๓๐๖
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๔๙	๓๑๑

สารบัญ

ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ครั้งที่ ๒	๓๑๖
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๐	๓๒๐
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ครั้งที่ ๒	๓๒๕
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๑	๓๒๙
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ครั้งที่ ๒	๓๓๕
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๒	๓๔๐
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ครั้งที่ ๒	๓๔๕
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๓	๓๕๐
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ครั้งที่ ๒	๓๕๕
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๔	๓๖๑
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ครั้งที่ ๒	๓๖๗
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๕	๓๗๑
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ครั้งที่ ๒	๓๗๖
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๖	๓๘๒
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ครั้งที่ ๒	๓๘๘
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๗	๓๙๔
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ครั้งที่ ๒	๓๙๙

สารบัญ

ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๘	๔๐๕
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ครั้งที่ ๒	๔๑๑
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๙	๔๑๖
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ครั้งที่ ๒	๔๒๑
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๖๐	๔๒๖
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ครั้งที่ ๒	๔๓๒
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๖๑	๔๓๗
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๖๑ ครั้งที่ ๒	๔๔๒
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๖๒	๔๔๘
ปัญหาและเฉลย ปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ครั้งที่ ๒	๔๕๕

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐

๑. อะไรเรียกว่า อักษระ พยัญชนะ และนิคคหิต หรือ อนุสาร ในคำทั้ง ๓ หรือทั้ง ๔ นั้น คำไหนแปลว่าอะไร ?
๑. เสียงก็ดี ตัวหนังสือ เรียกว่า อักษระ ๆ แปลว่า ไม่รู้จักสิ้น อย่าง ๑ ไม่เป็นของแข็งอย่างหนึ่ง ๑ ๆ
อักษรที่เหลือจากสระ ๓๓ ตัวมี ก เป็นต้น มีนิคคหิตเป็นที่สุด
เรียกว่า พยัญชนะ ๆ แปลว่า ทำเนื้อความให้ปรากฏ ๆ
พยัญชนะคือ อ เรียกว่า นิคคหิต ๆ แปลว่า กดสระ หรือ กรณ
คือ อวัยวะที่ทำเสียง หรือเรียกว่า อนุสาร ๆ แปลว่า ไปตามสระ ๆ
๒. สมาส กับสนธิ ต่างกัน แต่ศัพท์ที่เข้าสมาสแล้วนั้น จะเข้าสนธิอีกครั้งหนึ่งจะได้หรือไม่ อ้างอุทาหรณ์ ?
๒. จะเข้าสนธิอีกครั้งหนึ่งก็ได้ มีอุทาหรณ์ เช่น กตอุปกาโร หิริโอดตปปิ
ทั้ง ๒ นี้ เป็นบทที่เข้าสมาสแล้วทั้งนั้น เข้าสนธิซ้ำอีกรูปเป็น กโตปกาโร
หิโรตตปปิ ๆ

๓. ในบาลีไวยากรณ์ มีศัพท์ไหนบ้าง ที่ใช้ได้มากกว่า ๒ วจนะ จงแสดง ?
๓. ในบาลีไวยากรณ์ มีศัพท์ที่ใช้ได้มากกว่า ๒ วจนะ คือ ภควนตุ ศัพท์
ใช้ได้ ๓ วจนะ คือ เอกวจนะ ทวิวจนะ และ พหุวจนะ คำว่า ภควนตา
ภควนเต (ที่แจกไว้ในส่วนพหุวจนะ) ใช้เป็นทวิวจนะ สำหรับกล่าวถึง
คนสองคน ภควนโต ใช้เป็น พหุวจนะ สำหรับกล่าวถึงคนมาก ตั้งแต่
สามคนขึ้นไป ฯ
๔. ในสมาสทั้ง ๖ มีกัมมธารยสมาส เป็นต้น สมาสไหนเป็นนามล้วน ไหน
เป็นคุณล้วน และไหนเป็นทั้งนามทั้งคุณ ? นิรูปปลคพทสมานวณณา
(อุปปลวณณา เณรี) กว่าจะสำเร็จเป็นอย่างนี้ จะต้องผ่านสมาสชื่อ
อะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาโดยลำดับ ?
๔. ทิคุสมาส และ ทวันทวสมาส เป็นนามล้วน ฯ
- พหุพพิทสมาส เป็นคุณล้วน ฯ
- กัมมธารยสมาส ตัปปริสมาส และอัพยยิภาวสมาส เป็นทั้งนาม
ทั้งคุณ ฯ
- ต้องผ่านวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส, ฉัญฐิตัปปริสมาส,
ตติยัตัปปริสมาส, และ ฉัญฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทสมาส ฯ
- มีวิเคราะห์โดยลำดับ ดังนี้.
(วิ. ปุพ)	นิลฺ อุปปลํ นิรูปปลํ
(ฉ. ตัป)	นิรูปปลสฺส คพฺภํ นิรูปปลคพฺภํ
(ตติยา. ตัป)	นิรูปปลคพฺเณน สมานโน นิรูปปลคพท-
สมานโน (วณฺณเณ)

(ฉ. ตล) นิรูปปลคพทสมาน วณโณ ยสสา สา
 นิรูปปลคพทสมานวณณ (อุปปลวณณา
 เณรี) ฯ

๕. ในวิภาคทัทธิต มีปัจจัยกี่ตัว อะไรบ้าง ท่านใช้ประกอบกับศัพท์ทั่วไป หรือประกอบเฉพาะศัพท์เหล่าไหน มีวิธีแจกด้วยวิวัตตินาม ทั้ง ๗ อย่างไร ?

๕. มี ๒ ตัว คือ ธา โส ฯ

ธา ปัจจัย ท่านมักใช้ ประกอบกับปกติสังขยาเป็นพื้น เช่น เอกธา ทริธา เป็นต้น แต่ใช้ประกอบกับศัพท์อื่นก็มีบ้าง เช่น พหุธา ฯ

โส ปัจจัย ใช้ประกอบกับนามศัพท์ทั่วไป เช่น สุตตโส สพพโส เป็นต้น ฯ

ศัพท์ที่ประกอบด้วยปัจจัยทั้ง ๒ นี้ สำเร็จรูปแล้วจะแจกด้วย วิวัตตินามทั้ง ๗ ให้เป็นรูปไปต่าง ๆ ไม่ได้ คงรูปอยู่อย่างเดิม และ เป็นได้แต่ตติยวิวัตติอย่างเดียว ฯ

๖. การแยกวิวัตติอาขยาตออกเป็น ปรัสสบท และ อัตตโนบท นั้น เพื่อประสงค์อะไร ? จงแจก กร ธาตุ ลง ณฺย ปัจจัย ในเหตุกัตตุวจาก เฉพาะกาลาติปัตติวิวัตติ ปรัสสบท ?

๖. เพื่อประสงค์จะได้กำหนดรู้วจาก เพราะปรัสสบทเป็นเครื่องหมายให้รู้ กิริยาที่เป็นกัตตุวจาก และ เหตุกัตตุวจาก ส่วนอัตตโนบท เป็น เครื่องหมายให้รู้กิริยาที่เป็น กัมมวจาก และ เหตุกัมมวจาก แต่ทั้งนี้ไม่

แน่นอนตายตัว ประสงค์แต่ที่เป็นไปโดยมาก ถ้าจะกำหนดให้แน่ ต้องอาศัยปัจจัยประกอบด้วย ฯ

แจกอย่างนี้

	เอก.	พหู.
ป.	อาการิสส	อาการิสส์สุ
ม.	อาการิสเส	อาการิสสถ
อุ.	อาการิสส์	อาการิสสามหา ฯ

๗. ปัจจัยอะไรบ้าง ที่เป็นนามกิตก์ก็ได้ ศัพท์ที่ประกอบด้วยปัจจัยเหล่านี้แล้ว ไฉนจึงจะรู้ว่าเป็นนามกิตก์ หรือกริยากิตก์ ?

๗. ปัจจัย ๓ ตัว คือ ฌย อนีย ต ฯ

ฌย เป็นปัจจัยแห่งนามกิตก์ ถ้าใช้เป็นศัพท์กล่าวกริยาของนาม ศัพท์ เป็นกริยากิตก์ เช่น เต จ ภิกขุ คารยหา ฯ

อนีย ต เป็นปัจจัยแห่งกริยากิตก์ ถ้าใช้เป็นชื่อ หรือ เป็นวิเศษนะ ของศัพท์อื่น เป็น นามกิตก์

อนีย เช่น ปณิเตน ขาพนีเณ โภชนีเณ ปรีวีสิ ฯ

ต เช่น พุทฺโธ โลเก อุปปนฺโน ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๑

๑. ท่านมีความรู้ในเรื่องต่อไปนี้อย่างไรบ้าง วรรค อวรรค มุคพยัญชนะ
อักษสระ จตอบพร้อมด้วยตัวอย่างประกอบ โดยลำดับ ?

๑. พยัญชนะที่พวก ๆ กันตามฐานกรณ์ที่เกิดเรียกว่า วรรค เช่น ก วรรค จ
วรรค เป็นต้น

พยัญชนะที่เป็นหมู่กันตามฐานกรณ์ที่เกิดเรียกว่า อรรควค มี ๘
ตัว คือ ย, ร, ล, ว, ส, ห, ฬ ฯ

พยัญชนะวรรคทั้งปวงมุคพยัญชนะไม่มีมาตราเลย คือ เมื่อใช้
เป็นจะสะกดและมีพยัญชนะวรรคตามหลังแล้ว ออกเสียงผสมกับ
พยัญชนะตัวหลังไม่ได้ คงเป็นได้แต่ตัวสะกดอย่างเดียว เช่น สกโก
อจจิ วณฺณ แต่ถ้าพยัญชนะที่เป็นอรรคตามหลัง ก็เป็น อักษสระ มี
เสียงกึ่งมาตราผสมกับพยัญชนะตัวหลัง เช่น กตฺวา ตฺนฺหิ ปณฺหา

ส่วนพยัญชนะที่เป็นอรรค ๗ ตัว คือ ย, ร, ล, ว, ส, ห, ฬ
เป็นอักษสระมีเสียงกึ่งสระ คือ กึ่งมาตรา เพราะพยัญชนะเหล่านี้บาง
ตัวก็รวมลงในสระเดียวกันกับสระอื่น เช่น เสนโห กรียาบท เป็นต้น
บางตัวแม้เป็นตัวสะกดก็ออกเสียงได้หน้อยหนึ่ง พอให้รู้ว่าเป็นตัวสะกด
เช่น คารยหา มุฬโห เป็นต้น ฯ

๒. สนธิกิริยากรณ์ คืออะไร มีเท่าไร อะไรบ้าง ? อาเทศ กับ วิการ ต่างกัน
อย่างไร อย่างไร ไหน ได้ในสนธิไหนบ้าง ขอตัวอย่างประกอบ ?

๒. สนธิกิริยากรณ์ คือ วิธีเป็นอุปการะแก่การทำสนธิ มี ๘ อย่างคือ

๑. โลโป ลบ

๒. อาเทโส แปลง

๓. อาคโม ลงตัวอักษร

๔. วิกาโร ทำให้ผิดจากรูปเดิม

๕. ปกติ ปกติ

๖. ทีโฆ ทำให้ยาว

๗. รสสั ทำให้สั้น

๘. สณฺเญโค ข้อนตัว

๑

ต่างกันอย่างไร อาเทศ ได้แก่ การแปลงสระ แปลงพยัญชนะ หรือ
แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะ วิการ ได้แก่ การแปลง สระเป็นสระ

อาเทศได้สนธิทั้งสาม วิการได้ในสระสนธิอย่างเดียว

อาเทศสระสนธิ เช่น ปฏิสนธิฐานวุตติ - อสส เป็น
ปฏิสนธิฐานวุตยสส, ยถา-เอว เป็น ยถริว

อาเทศพยัญชนะสนธิ เช่น ปติ - อุตตริตวา เป็น ปจจุตตริตวา

อาเทศนิคคหิตสนธิ เช่น ธมมํ- จเร เป็น ธมฺมณฺจเร

วิการสระสนธิ เช่น มุณี - อาลโย เป็น มุเนลโย น-อุเปติ เป็น
โนเปติ ฯ

๓. บรรดาศัพท์สังขยาทั้งหมด เป็นนามและลิงค์อะไร ? จงกลับภาษาไทย
 ที่ว่า “บัดนี้ ล่วงแล้ว ๒๕๐๑ พรรษา” เป็นภาษาบาลี ?

๓. ในปกติสังขยา จัดตามลำดับจำนวน เป็นดังนี้

ตั้งแต่ เอก ถึง จตุ จัดเป็นสรพนาม

ตั้งแต่ ปญจ ถึง อฏฺชนวฺติ เป็นคุณนาม

แต่จะจัดเป็นคุณนามทั้งหมดก็ได้ เพราะมุ่งอาการคือแสดง
 ลักษณะเช่นเดียวกัน

ตั้งแต่ เอก ถึง อฏฺหารส เป็นได้ทั้งสามลิงค์

ตั้งแต่ เอกฺนวิสติ ถึง อฏฺชนวฺติ เป็นอิตถิลิงค์อย่างเดียว

ตั้งแต่ เอกฺนสฺตํ ถึง ทสสฺตสฺสฺสํ เป็นนามนาม เป็น
 นปฺงสกลิงค์

โกฏฺฐิ เป็นนามนาม เป็น อิตถิลิงค์

ตั้งแต่ เอกฺนสฺตํ ถึง โกฏฺฐิ ถ้าจะใช้เป็นคุณนาม คือ
 วิเสสนะ ต้องเข้าเป็นบท พหุพพิทิสมาส เช่น สตมตฺตา อเนกสฺสฺสํ
 เป็นต้น เป็นได้ทั้ง สามลิงค์

ส่วนปุณฺณสังขยา เป็นคุณนาม เป็นได้ทั้งสามลิงค์ ฯ

แปลเป็นภาษาบาลี ดังนี้ “ อิทานิ เอกสํจจฺจรุตฺตรปญฺจสฺตาธิกานิ
 ทวสํจจฺจสฺสฺสํ อติกตฺตานิ ” ฯ

ว. ฉติ อสส อตถิติ ฉติมา ฯ

๖. วาจก คืออะไร วิธีที่จะจำวาจกได้แม่นยำนั้น ต้องอาศัยอะไร จงประกอบศัพท์เหล่านี้ พุทฺธสาสนิก สปปุริส สพฺเพ เมตตํ กร ธาตุ ให้ได้ ทุกวาจก เว้นภาววาจก ?

๖. วาจก คือ กิริยาศัพท์ที่กล่าวบทที่เป็นประธานของกิริยา ๕ อย่าง ซึ่งประกอบด้วย วิภัติ ธาตุ ปัจจัย ๖

ต้องอาศัยปัจจัย ๖

กัตตุวาจก. พุทฺธสาสนิกา สปปุริสา สพฺเพสุ เมตตํ กรโณติ,

กัมมวาจก. พุทฺธสาสนิกเกหิ สปปุริเสหิ สพฺเพสุ เมตตวา
กรียเต,

เหตุกัตตุวาจก พุทฺธสาสนิกา สปปุริสา สพฺเพ เมตตํ กา
ราเปนติ

เหตุกัมมวาจก พุทฺธสาสนิกเกหิ สปปุริเสหิ สพฺเพ เมตตวา
การาปิยเต ๖

๗. ปัจจัยกิตก์ ที่ใช้เป็นกิริยาคุมพากย์ได้ มีกี่ตัว อะไรบ้าง ยกอุทาหรณ์ มาประกอบทุก ๆ ตัวที่อ้าง ?

๗. มี ๔ ตัว คือ ฌย, อนีย, ตพฺพ, และ ต ๖

ฌย เช่น เต จ ภิกขุ คารยหา.

อนีย เช่น ศึกษา กรณียา.

ตพฺพ เช่น เหวณฺหิ โน ลิกฺขิตพฺพํ.

ต เช่น พุทฺธเส กุณฺเม ปกตํ มยา ยํ.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๐๒

๑. ท่านผู้ศึกษา ท่านมีความรู้ในเรื่องต่อไปนี้ อย่างไรบ้าง สระ, พยัญชนะ, ที่ชนะ, รัสสะ, ครุ, ลหุ, วรณะ, อวรรค, และ อนุสาร ฯ

๑. สระ ได้แก่ เสียงมี ๘ ตัว คือ อ อา อิ อี อุ ู เอ โอ ฯ

พยัญชนะ ได้แก่ ตัวหนังสือ มี ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มี อ เป็นที่สุด ฯ

ที่ชนะ ได้แก่ สระที่มีเสียงยาว คือ อา อี ู เอ โอ ฯ

รัสสะ ได้แก่ สระที่มีเสียงสั้น คือ อ อิ อุ ฯ

ครุ ได้แก่ สระที่เป็นที่ชนะล้วน หรือรัสสะที่มี พยัญชนะสังโยค หรือ นิคคหิต อยู่เบื้องหลัง เช่น ฎปาโล, จิตต์, เป็นต้น ฯ

ลหุ ได้แก่ สระที่เป็นรัสสะล้วน ไม่มีพยัญชนะ สังโยค และนิคคหิตอยู่เบื้องหลัง เช่น ปลิ, มุนิ เป็นต้น ฯ

วรณะ ได้แก่ สระที่จัดเป็นคู่ ๆ กัน คือ อ อา เรียกว่า อวณฺโณ, อิ อี เรียกว่า อิวณฺโณ, อุ ู เรียกว่า อุวณฺโณ ฯ

วรรค	ได้แก่ พยัญชนะที่ท่านจัดเป็นพวก ๆ ตามฐาน กรณ์ที่เกิดของตน จัดเป็น ๕ วรรค มี ก วรรค เป็นต้น ฯ
อวรรค	ได้แก่ พยัญชนะที่ไม่จัดเป็นพวกเป็นหมู่กัน ตามฐานกรณ์ที่เกิด คือ ย ร ว ส ห พ ํ ฯ
อนุสาร	ได้แก่ พยัญชนะ คือ อ แปลว่า ไปตามสระ คือ ต้องไปตามหลังสระที่เป็นรัสสะ อ อิ อุ เสมอ เช่น อหิ, อกาสิ, เสฏฐ ฯ

๒. ในสระสนธิ เมื่อลบแล้ว อย่างไรต้องที่ฆะ อย่างไรไม่ต้อง, โนเปติ เป็น
ที่ฆสนธิ ใช้ไหม เพราะเหตุไร ฯ
๒. ถาลบสระยาว หรือสระสั้นที่มีรูปเสมอกัน ต้องที่ฆะสระสั้นที่ไม่ได้ลบ
เช่น สหฤธา + อธิ เป็น สหธิธ, ตตฺร + อยํ เป็น ตตฺร่าย, ถาลบสระ
ที่มีรูปไม่เสมอกัน ไม่ต้องที่ฆะสระที่ไม่ได้ลบก็ได้ เช่น จตุหิ + อปาเยหิ
เป็น จตุหปาเยหิ ฯ

ไม่ใช่ เพราะที่ฆะ ท่านประสงค์ทำสระสั้นให้ยาว เช่น อ เป็น อา,
อิ เป็น อี, อุ เป็น อู, ถ้าเอา อิ เป็น เอ, เอา อุ เป็น โอ
เช่นนี้ ท่าน เรียกว่า “วิการ” ฯ

๓. สัพพนามคืออะไร แบ่งเป็นเท่าไร อะไรบ้าง ? อาจารย์โย มํ นิจุเมว
โอรทติ อนุสาสติ โส หิ มยฺหํ วุฑฺฒิ ฯ อภิญญา โข โส ภควา
ธมฺมํ เทเสติ โน อภิญญา ฯ ขอทราบ ว่า ต ศัพท์ทั้ง ๒ นั้น เป็น
สัพพนาม ชนิดไหน เพราะเหตุไร ฯ

๓. สัพพนาม คือ คำสำหรับใช้แทนนามนามที่ออกชื่อมาแล้วข้างต้น เพื่อมิ
ให้เป็นการซ้ำ ๆ ซาก ๆ ซึ่งไม่เพราะหู แบ่งเป็น ๒ คือ ปุริสสัพพนาม
๑ วิเสสนสัพพนาม ๑ ฯ

ต ศัพท์ ในประโยคต้น เป็นปุริสสัพพนาม, ในประโยคหลัง เป็น
วิเสสนสัพพนาม เพราะ ต ศัพท์ ที่ใช้โดยลำพังโดดเดียวไม่มีนามหรือ
ตุมห, อมฺห ศัพท์อยู่ด้วย ใช้แทนประณบุรุษ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น
นั้น ตรงกับคำที่ใช้ในภาษาของเราว่า ท่าน, เธอ, เขา, มัน จัดเป็น
ปุริสสัพพนาม,

ส่วน ต ศัพท์ ที่มี นาม หรือ ตุมห, หรือ อมฺห ศัพท์ กำกับอยู่ด้วย
เป็นคุณศัพท์และแปลว่า “ นั้น ” จัดเป็นวิเสสนสัพพนาม ฯ

๔. สมาสต่างจากสนธิอย่างไร ? โภชนูปตฺติจานานนํ, มหาภิกขุสงฆ-
ปริวุโต (ภควา) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์หามาโดยลำดับ

๔. สมาสต่างจากสนธิอย่างนี้ คือ สมาส ได้แก่ การย่อนามศัพท์ตั้งแต่ ๒
ศัพท์ เข้าเป็นบทเดียวกัน แปลได้ความตามอรรถรสของภาษา ได้ลบ
วิภัติศัพท์หน้าบ้าง ไม่ลบบ้าง เช่น เสฏฺฐิปุตฺโต, เทวานมินฺโท เป็น
ต้น, ส่วนสนธินั้น ได้แก่ การตัดต่อ และ อักษรให้เนื่องกันด้วย
อักษร เพื่อย่นอักษรให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันท์และทำ
ให้คำพูดสละสลวย เช่น อธิคโต โข มยา ยํ ธมฺโม เป็นต้น

โกชนูปัตติงานชานนํ เป็นฉฐฐิตุปริสสมาส มีฉฐฐิตุปริสสมาส และ วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

ฉฐฐฐ. ตป. โกชนานํ อุปัตติ โกชนูปัตติ (งาน)

วิ. บุพพ. กัมม โกชนูปัตติ งานํ โกชนูปัตติงานชานนํ

ฉฐฐฐ. ตป. โกชนูปัตติงานสส ชานนํ โกชนูปัตติงานชานนํ

มหาภิกขุสงฆปริวโต (ภควา) เป็นตติยาตูปริสสมาส มีฉฐฐิตุปริสสมาส และ วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

ฉฐฐฐ. ตป. ภิกขุณํ สงโฆ ภิกขุสงโฆ

วิ. บุพพ. กัมม มหนโต จ โส ภิกขุ จาติ มหาภิกขุสงโฆ

ฉฐฐฐ. ตป. มหาภิกขุสงเชน ปริวโต มหาภิกขุสงฆปริวโต (ภควา) ฯ

๕. คำว่า “ตัทธิต” ท่านผูกวิเคราะห์อย่างไร ? **วณฺตุ** กับ **มนฺตุ** ปัจจัยในทสสัถิตัทธิต ท่านนิยมใช้ต่างกันอย่างไร ในเมื่อลงประกอบกับนามศัพท์ ยกอุทาหรณ์มาประกอบ ฯ

๕. คำว่า “ตัทธิต” ท่านวิเคราะห์ไว้ว่า “ตสส หิตํ ตัทธิต” ฯ

วณฺตุ และ มนฺตุ ปัจจัย ท่านนิยมใช้ต่างกันดังนี้ นามศัพท์ที่เป็น **อ** หรือ **อา** การันต์ ท่านนิยมใช้ **วณฺตุ** ประกอบ เช่น **คุณฺวา**, **ปณฺถวา**,

นามศัพท์ที่เป็น อิ และ อุ การันต์ ท่านนิยมใช้ มนตุ ปัจจัย ประกอบ เช่น ธิติมา, อายสุมา ฯ

๖. ปัจจัยอาขยาต กับ ปัจจัยนามกิตก์ ใช้ต่างกันอย่างไร ? จงแจก ชิ ธาตุ ในกัตตุจาก เฉพาะวัตตมานาวีภัตติ ประสพหมาดู ?

๖. ใช้ต่างกันอย่างไร ปัจจัยในอาขยาตใช้ลงประกอบกับ ธาตุ และนาม นามบ้าง คุณนามบ้าง เช่น ภวติ, ปุตตียติ, จิรายติ และเป็น เครื่องหมายให้รู้จาก ส่วนปัจจัยในนาม หมายถึงวิภัตตินาม บ้าง เช่น กาตฺว, กาตฺเว เป็นต้น ฯ

แจกอย่างนี้	ชินาติ	ชินนติ
	ชินาสี	ชินาถ
	ชินามิ	ชินาม

๗. ปัจจัยกิริยาภิกตก์ มีกี่ตัว อะไรบ้าง ? ปัจจัยไหนใช้ในวากจาอะไร จงแจกมาดู ?

๗. มี ๑๐ ตัว

อนต, ตวนตฺ, ตาวี ใช้ได้ ๒ วากจ คือ กัตตุ, เหตุกัตตุ

อนีย, ตพพ ใช้ได้ ๓ วากจ คือ ภาว, กัมม, เหตุกัมม

อีก ๕ ตัว คือ มาน, ต, ตุน, ตฺวา, ตฺวาน ใช้ได้ทั้ง ๕ วากจ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๓

๑. อักษรภาษาบาลีมีเท่าไร พวกไหนได้ชื่อว่า นิสสัย และพวกไหนได้ชื่อว่า นิสสิต เหตุไรจึงได้ชื่อว่าอย่างนั้น ฯ ย ร ล ส ห พ ใช้เป็นตัวสะกดได้หรือไม่ ถ้าได้ใช้ในที่เช่นไร ฯ
๑. อักษรภาษาบาลีมี ๔๑ ตัว สระ ๘ ตัวข้างต้นได้ชื่อว่า “นิสสัย” เพราะเป็นที่อาศัยของพยัญชนะ คือ ช่วยทำให้พยัญชนะออกเสียงได้ พยัญชนะ ๓๓ ตัวข้างท้าย ได้ชื่อว่า “นิสิต” เพราะต้องอาศัยสระ ๘ ตัวข้างต้นจึงจะออกเสียงได้ ฯ
- ร กับ ห ใช้เปี่ยตัวสะกดไม่ได้เลย ย ล ว ส ห เช่น เสยโย, ปคคยห, สสฺสํ, กลยณฺณํ, ชิวหา, สิสฺโส, รุฬโห เป็นต้น ฯ
๒. สนธิ คืออะไร มีเท่าไร อะไรบ้าง ฯ ศัพท์ที่สมาสแล้ว จะเข้าสนธิซ้ำอีกได้ หรือไม่ ถ้าได้ จงยกอุทาหรณ์มาประกอบ ฯ
๒. สนธิ คือ การต่ออักษรที่อยู่คำอื่นให้เนื่องเป็นอันเดียวกัน เช่น ตตร + อยฺ เป็น ตตรายํ เป็นต้น ฯ
- มี ๓ คือ สระสนธิ ๑ พยัญชนะสนธิ ๑ นิคคหิตสนธิ ๑ ฯ

จะสนธิซ้ำอีกครั้งหนึ่งก็ได้ เช่น กตอุปกาโร หิริโอดตปปิ เป็น ศัพท์ที่สมาสแล้ว สนธิซ้ำอีกเป็น กโตปกาโร หิโรตตปปิ เป็นต้น

๓. จงบอกคำที่ขีดเส้นใต้ ในประโยคต่อไปนี้ ว่าเป็นนามชนิดไหน และ
ลิงค์ วจนะ วิภัตติอะไร เอภูนวิสติ ปุริสา นหนาย นที คตา, จตสโส
วณิขสฺส อีตโร, ตา ฌาติกานํ กุลํ คตา ฯ

๓. เอภูนวิสติ เป็น สังขยาคุณนาม อิตถิลิงค์ เอกวจนะ ปฐมาวิภัตติ
นที เป็น นามนาม อิตถิลิงค์ เอกวจนะ ทุตยาวิภัตติ
จตสโส เป็น สังขยาสัพพนาม อิตถิลิงค์ พหุวจนะ ปฐมาวิภัตติ
ตา เป็น ปุริสสัพพนาม อิตถิลิงค์ พหุวจนะ ปฐมาวิภัตติ
ฌาติกานํ เป็น นามนาม อิตถิลิงค์ พหุวจนะ ปฐมาวิภัตติ ฯ

๔. นีลุปปลคพทสมานวณฺณา (อุปปลวณฺณาเถรี) และ สาตถิยา
(เทสนา) เป็น สมาส อะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์หมาดู ฯ

๔. นีลุปปลคพทสมานวณฺณา (อุปปลวณฺณาเถรี) เป็นฉัญฐิตูล
ยาธิกรณพหุพพิหสมาส มีวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส ฉัญฐี
ตปฺปฐิสสมาส และ ตติยาตปฺปฐิสสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์
ตามลำดับดังนี้

วิ. บุพ. กัมม. นิลํ อุปปลํ นีลุปปลํ

ฉัญฐี. ตป. นีลุปปลสฺส คพภํ นีลุปปลคพภํ

ตติ. ตัป. นีลุปแลกพฺเพณ สมนโน นีลุปคพฺภสฺमानโน
 (วรรณโณ)

ฉัฎฐี. ตุล. พหุพ. นีรูปคพทสมาโน วณโณ ยสฺสา สา
 นีรูปคพทสมานวณฺณา (อุปปลวณฺณา
 เถวี่)

สาตถิกนา (เทศนา) เป็น สหบุพพบท พหุพพิทสีมสาส มี
 วิเคราะห์ดังนี้ สห อตเถน ยา วตตติติ
 สาตถิกกา (เทศนา) ฯ

๕. ตัทธิธโดยย่อมีเท่าไร อะไรบ้าง เพราะเหตุไร จึงจัดอย่างนั้น ๑ สา
กุณิโก เป็น ตัทธิธไหน จงตั้งวิเคราะห์มาดู ๑

๕. ตัทธิธโดยย่อมี ๓ คือ สามัญญตัทธิธ, ภาวตัทธิธ และอัพยยตัทธิธ

ที่จัดเช่นนั้น เพราะจัดตามลักษณะลักษณะของตัถฺหิต กล่าวคือ สามัญญตัถฺหิต เป็นตัถฺหิตสามัญ ใช้ปัจจัยลงแทนศัพท์ได้ทั่วไป, ภาวตัถฺหิต ใช้ปัจจัยลงแทนเฉพาะ “ภาว” ศัพท์, อัပ္พยตัถฺหิต ใช้ปัจจัยลงแทนศัพท์แล้วสำเร็จรูปเป็นอัပ္พยศัพท์ แจกวิภัติไม่ได้ ฯ

สากณีโก เป็นตรัยยาธิตทัตถิต มีวิเคราะห์ว่า สกฺเณ หนตฺวา
 ชีวิตฺติ สากณีโก (ขโน) ฯ

๖. ประโยคต่อไปนี้ ถูกหรือผิด ตามหลักไวยากรณ์ ถ้าเห็นว่าผิด จงแก้ไขให้ถูก

ก. รณเณ อาคเต สพพา ชนา ปกุกมียนเต ฯ

ข. อัย อิตถิ อตตโน สามิเก มเต อณณํ สามิกํ ลพภิ ฯ

ค. อถสส อปรภาเค อฏฺฐิณิ ภินทิสฺสุ ฯ

ฌ. เอสา อิตถิ นทียาย ติตถํ คโต ฯ

ง. เอกา กุมาริกา ปริสมชฌเณ ธมมํ สุนนโต นิสิติสฺสุ ฯ

๖. แก้ดังนี้

ก. รณเณ อาคเต **สพเพ** ชนา ปกุกมียนเต ฯ

ข. อัย อิตถิ อตตโน สามิเก มเต อณณํ สามิกํ **สภิ** ฯ

ค. อถสส อปรภาเค อฏฺฐิณิ **ภิชชิสฺสุ** ฯ

ฌ. เอสา อิตถิ นทียาย ติตถํ **คตา** ฯ

ง. เอกา กุมาริกา ปริสมชฌเณ ธมมํ **สุนนติ** นิสิติ. ฯ

๗. ปัจจัยนามกิตก์ กับ ปัจจัยอาขยาต ใช้ต่างกันอย่างไร ฯ ธมมจารินี (ภิกขุณี) ทายิกา (อิตถิ) ลงปัจจัยอะไร ตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๗. ใช้ต่างกันอย่างไร คือ ปัจจัยในนามกิตก์ ใช้ประกอบกับธาตุอย่างเดียว เป็นเครื่องหมายให้รู้สาธนะ และใช้เป็นเครื่องหมายแทนวิภัตตินามบ้าง เช่น กาตฺถ กาเตเว เป็นต้น

ส่วนปัจจัยอาชยatan นั้น ใช้ลงประกอบกับ ธาตุบ้าง นามนาม
บ้าง คุณนามบ้าง เช่น ภาวติ ปุตุตติยติ จิรยาติ และเป็นเครื่องหมาย
ให้รู้ว่าจากได้แม่นยำ ๆ

ธมฺมจารินี

ลง ณ ปัจจัย มีวิเคราะห์ว่า

ธมฺมํ จรติ สีเลนาติ ธมฺมจารินี (ภิกขุณี)

ทายิกา

ลง ณ ปัจจัย มีวิเคราะห์ว่า

เทตฺติติ ทายิกา (อิตฺถิ) ๆ

พระกิตติวงศ์เวที

วัดเบญจมบพิตร

แต่ง.

สมเด็จพระวันรัต

ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๔

๑. อัฒสสระ คืออะไร เพราะเหตุไร จึงเรียกอย่างนั้น ตัวไหนใช้เป็น ตัวสะกดไม่ได้ และตัวไหนใช้เป็นตัวสะกดได้ ในที่เช่นไร จงตอบ พร้อมด้วยยกอุทาหรณ์ ฯ

๑. คือ พยัญชนะที่มีเสียงกึ่งสระ คือ กิ่งมาตรา ท่านกำหนดไว้ ๗ ตัว ได้แก่ ย ร ล ว ส ห ฬ เพราะพยัญชนะเหล่านี้ บางตัวก็รวมลงในสระเดียวกันกับพยัญชนะอื่น ออกเสียงพร้อมกันได้ บางตัวแม้เป็นตัวสะกดก็ออกเสียงน้อยหนึ่ง พอให้รู้ว่าเป็นตัวสะกด ฯ

พยัญชนะ ๒ ตัว คือ ร ห ใช้เป็นตัวสะกดไม่ได้ ได้แก่ ออกเสียงผสมกับพยัญชนะอื่น เช่น ภาโร พรหมา, ที่ใช้เป็นตัวสะกดได้ คือ ย ล ว ส ฬ ในที่ที่ซ้อนหน้าพยัญชนะอื่น เช่น มยหฺ กลยาณี ชิวหา ตสฺมา มุฬฺโห เป็นต้น ฯ

๒. สนธิ กับ สมาส มีประโยชน์อย่างไร และสนธิไหน ไม่ใช่สนธิกิริยา ประการอะไร ฯ สาวโกหมสฺมิ ตັดบทยังไร เป็นสนธิอะไรบ้าง ฯ

๒. สนธิ มีประโยชน์เพื่อย่นอักขระให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันท และทำคำพูดให้สละสลวย ส่วนสมาสมิประโยชน์สำหรับตัด

ทอนวิภัตติและยอศัพทให้น้อยลงเพื่อสะดวกในการประกอบวิภัตติ
เพื่อจะให้เนื้อความเข้ากันทางสัมผัส และเพื่อใช้ศัพทให้น้อยลง ฯ

สระสนธิ ไม่ใช่ สยโลโค, พยัญชนะสนธิ ไม่ใช่ วิกาโร ทีโฆ
รสส์, นิคคหิตสนธิ ไม่ใช่ วิกาโร ทีโฆ รสส์ สยโลโค ฯ

สาวโกหมสฺมิ ตัดเป็น สาวโก-อหฺ-อสมฺมิ ระหว่าง สาวโก-อหฺ
ต่อกับ ลบ อ สระเบี่ยงปลาย สนธิเข้าเป็น สาวโกหฺ เป็นโลปสระสนธิ
ระหว่าง สาวโกหฺ-อสมฺมิ ต่อกัน สระเบี่ยงปลาย แปลงนิคคหิตเป็น ม
สนธิเข้ากันเป็น สาวโกหมสฺมิ เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ ฯ

๓. สังขยา คืออะไร ท่านจัดเป็น นาม ลิงค์ และ วจนะ ไว้
อย่างไร ฯ ภาษาไทยว่า “๒๕๐๔ ปี” ภาษาบาลีว่าอย่างไร ฯ

๓. คือ ศัพทที่เป็นเครื่องหมายกำหนดนับนามนาม ฯ

ท่านจัดไว้ดังนี้ คือ

ปกติสังขยา แบ่งเป็นนาม ดังนี้

ตั้งแต่ เอก ถึง จตุ เป็น สัพพนาม

ตั้งแต่ ปญจ ถึง อฏฐารส เป็น คุณนาม

ตั้งแต่ อฏฐนวุติ ขึ้นไป เป็น นามนาม

แบ่งเป็นลิงค์ ดังนี้

ตั้งแต่ เอก ถึง อฏฐารส เป็น ไตรลิงค์

ตั้งแต่ เอกุณวิสติ ถึง อฏฐนวุติ เป็น อิตถิลิงค์

ตั้งแต่ เอกุณสตังถึง ทสสตสทสส เป็น นฏฺสกลิงค์

ตั้งแต่ โกฏิ ขึ้นไป เป็น อิตถิลิงค์

แบ่งเป็นวจนะ ดังนี้

ตั้งแต่ เอก ขึ้นไป เป็น เอกวจนะ

ตั้งแต่ ทวิ ถึง อฏฺจารสเป็น พหุวจนะ

ตั้งแต่ เอกุณวีสติ ถึง อฏฺจนวฺติ เป็น เอกวจนะ

ตั้งแต่ เอกุณสตํ ขึ้นไป เป็น ทววิวจนะ

ส่วนปุณฺณสังขยา ท่านจัดเป็นคุณนามอย่างเดียว เป็นไตรลิงค์ และเป็นเอกวจนะอย่างเดียว ฯ

ภาษาบาลีว่า “จตุสํจจฺรุตฺตรปฺยจสตาธิกานิ เทว สํจจฺรสทส-
สานิ” ฯ

๔. สมาสอะไรบ้าง นิยมแปลงเป็นนฏฺสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดียว จะ
ทราบได้อย่างไรว่าเป็นสมาสไหน ฯ อุปสนตราคาทิกิเลโส (ชีณาส
โว) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาดูตามลำดับ ฯ

๔. ได้แก่ สมหารทิกุ สมหารทวันทว และ อํพยยิภาวสมาส ฯ

ทราบได้โดยนิยามต่างกันแห่งสมาสเหล่านั้น ดังนี้

สมหารทิกุ ต้องมีสังขยาบทหน้า บทหลังเป็นประธาน ฯ

สมหารทวันทว ใช้นามล้วนตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไป เป็น
ประธานทั้งสิ้น ฯ

ส่วนอภัยยิภาวสมาสต้องมีอุปสัค หรือ นิบาต เป็นบทหน้า และใช้เป็นประธานของบทหลังด้วย ฯ

อุปสนตราคาทิกกิเลโส (ชีณาสโว) เป็น ฉัญฐิตุลยาธิกรณ พหุพพิหิสมาส มีวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส และฉัญฐิตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

ฉ. ตุล. วิ. ราโค อาทิ เยส เต รากาทย (กิเลสา)

วิ. บุพพ. กัมม วิ. รากาทย กิเลสา รากาทิกกิเลสา^๑

ฉ. ตุล. วิ. อุปสนตา รากาทิกกิเลสา ยสส สโต อุปสนต-
รากาทิกกิเลโส (ชีณาสโว) ฯ

๕. ปัจจัยในตัทธิตที่นิยมลงกับสังขยา มีกี่ตัว ๆ ไหนนิยมลงกับสังขยาจำนวนเท่าไร หรือใช้ลงได้ทั่วไป ฯ วิกล (บกพร่อง) ประกอบด้วย ฌย ปัจจัย จะสำเร็จรูปอย่างไร จงวิเคราะห์มาดู ฯ

๕. มีปัจจัย ๖ ตัว คือ ปุรณสังขยา ๕ ตัว ได้แก่ ตีย ถ จ ม อี, ในสังขยาตัทธิต มี ๑ ตัว คือ ก ฯ

นิยมใช้ลงกับสังขยาดังต่อไปนี้

ตีย ใช้ลงกับสังขยาจำนวน ทวิ กับ ตี

ถ ใช้ลงกับสังขยาจำนวน จตุ

จ ใช้ลงกับสังขยาจำนวน ฉ

^๑ วิ. แบบศัพทศาสตร์ว่า รากาทย จ เต กิเลสา จาติ รากาทิกกิเลสา

ม ใช้ลงกับสังขยาที่เหลือทั้งหมด

อี ใช้ลงกับสังขยาจำนวน ตั้งแต่ เอกาทส ถึง
อฏฐารส เฉพาะที่เป็นวิเศษนของอิติถึงค์เท่านั้น ส่วนที่เป็นวิเศษน
ของลิงค์อื่น คงลงด้วย ม ปัจจัย

ส่วน ก ปัจจัย ใช้ลงกับปกติสังขยาได้ทั่วไป ฯ

สำเร็จรูปเป็น “เวกสล” วิ วิกลสส ภาโว เวกสล ฯ

๖. อาคมในอาขยาด กับ อาคมในพยัญชนะสนธิ มีอะไรบ้าง และนิยม
ลงได้ในที่เช่นไร ฯ จงแจก จิ ธาตุ ในกัตตุวจาก วัตตมานาวิภัตติ
เฉพาะปรัสสบท มาดู ฯ

๖. อาคมในอาขยาดมี ๕ ตัว คือ อ อี ส ห อੰ ฯ

นิยมลงในที่ดังนี้

อ อาคม ลงหน้าธาตุที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวด หียตตนิ
อชตตนิ กาลาติปตติ

อี อาคม ลงท้ายธาตุและปัจจัยที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวด
อชตตนิ ภาวิสสนติ กาลาติปตติ

ส อาคม ลงท้ายธาตุที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวด อชตตนิ
ในหมวดธาตุทั้งปวง

ห อาคม ลงท้าย จา ธาตุ ใช้ลงได้ไม่นิยมหมวดวิภัตติ

นิคคหิต อาคม ใช้ลงกับธาตุ หมวด รุช ธาตุ แล้วอาเทศเป็น
พยัญชนะที่สุตวรค ฯ

อาคมในพยัญชนะสนธิมี ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร ฟ ฯ

นิยมลงในฐานะที่มีสระอยู่เบื้องหลัง เช่น ยถา-อิทํ เป็น ยถายิทํ
ฉ-อายตน์ เป็น ฉฬายตน์ เป็นต้น ฯ

แจกดังนี้

เอก.

พหู.

จินาติ

จินนติ

จินาสี

จินาถ

จินามิ

จินาม ฯ

๗. ตูนาทิจัจจย คืออะไร ในฐานนะเช่นไร นิยมแปลงเป็น ย ในฐานะ
เช่นไร ต้องอาเทศ ย เป็นอย่างอื่นต่อไปอีก และในฐานะเช่นไร คง
รูป ย ไว้ จงตอบพร้อมยกตัวอย่าง ฯ ธมฺมวาที (เถโร) เป็นรูป
และ สาธนะอะไรได้บ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ
๗. คือ ปัจจยมี ตุน ปัจจยเป็นต้น หมายถึงปัจจย ๓ ตัว คือ ตุน ตฺวา
ตฺวาน ฯ

ในฐานนะที่มีอุปสัคนำหน้า นิยมแปลงปัจจย ๓ ตัวนี้ เป็น ย
ได้ เช่น ป-หา-ตุนาติ เป็น ปหาย เป็นต้น ฯ

ในฐานะเหล่านี้ ต้องอาเทศ ย เป็น อย่างอื่นต่อไปอีก คือ

ธาตุที่มี ม เป็นที่สุด นิยมแปลง ย กับที่สุดธาตุเป็น
มม เช่น อภิ-รม-ย เป็น อภิรมม

ธาตุที่มี ท เป็นที่สุด นิยมแปลง ย กับที่สุดธาตุ เป็น
ชช เช่น ป – มท - ย เป็น ปมชช

ธาตุที่มี ภ เป็นที่สุด นิยมแปลง ย กับที่สุดธาตุ เป็น
พภ เช่น อา – รภ - ย เป็น อารภพ

ธาตุที่มี ห เป็นที่สุด นิยมแปลง ย กับที่สุดธาตุ เป็น
ยห เช่น อา – รห - ย เป็น อารุยห ฯ

ในฐานที่ธาตุมี อา เป็นที่สุด คงรูปเป็น ย ไว้ เช่น อา –
ทา - ย เป็น อาทาย ฯ

และนิยมแปลงกับที่สุดธาตุบางตัวแม้ไม่มีอุปสัคนำหน้าได้บ้าง
เช่น วิธ - ย เป็น วิฑฐา และ ลภ - ย เป็น ลพฐา เป็นต้น ฯ

เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ, กัตตุรูป ตัสสีลสาธนะ, และเป็น
สมาสรูป ตัสสีลสาธนะ มีวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

กัตตุ. กัตตุ. วิ. ฌมมํ วทตติ ฌมมวาที (เถโร)

กัตตุ. ตัสสีล. วิ. ฌมมํ วทติ สีเลนาติ ฌมมวาที (เถโร)

สมาสรูป. ตัสสีล วิ. ฌมมํ วตตุ สีลมสสาติ ฌมมวาที
(เถโร) ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๐๕

๑. ฐานกรณ์ คืออะไร ? พยัญชนะไหนบ้างที่เกิดที่คอ ? พยัญชนะ
ในคำว่า ปญฺโห เกิดในฐานไหน เพราะเหตุไร ?

๑. ฐาน คือที่ตั้งที่เกิดของอักขระ ๗ กรณ คือที่ทำอักขระ ๗

ก ข ค ง ห เกิดในคอ ๗

ห พยัญชนะ ในคำว่า “ปญฺโห” นั้น เกิดแต่อก เพราะ ห
พยัญชนะที่ประกอบเกิดในคอตามฐานเดิมของตน

๒. ในสนธิ ๓ อย่าง ต่างก็มีอาเทศสนธิกริโยปรกรณ์ด้วยกัน มีข้อสังเกต
ให้เห็นว่าต่างกันอย่างไร ? คำต่อไปนี้เมื่อสนธิแล้ว ได้รูปเป็น
อย่างไร นตฺถิ – เอตํ, ปฏฺวี – อากัจฉติ, สเมตฺ – อายสฺมา, ตํ – เอว ๗

๒. มีข้อสังเกตให้เห็นว่าต่างกันดังนี้

อาเทศในสระสนธิ หมายถึงการแปลง สระเป็นพยัญชนะ เช่น
ตยสฺส (เต + อสฺส)

ในพยัญชนะสนธิ หมายถึงการแปลง สระเป็นพยัญชนะ เช่น อิจ
เจวํ (อิติ + เอวํ แปลง ตย ซึ่งเป็นอาเทศสระสนธิก่อนแล้วเป็น จ)

ในนิคคหิตสนธิ หมายถึงการแปลง นิคคหิตเป็นพญฺชนะ เช่น
ธมฺมญฺเจเร (ธมฺม + จเร) ฯ

คำต่อไปนี้เมื่อเข้าสนธิแล้วได้รูปดังต่อไปนี้

นตฺถิ – เอตํ เป็น นตฺถเอตํ

ปฏฺิ – อากฺขณฺติ เป็น ปจฺจกฺกณฺติ

สเมตฺ – อายสฺมา เป็น สเมตฺตายสฺมา

ตํ – เอว เป็น ตถฺยเอว, ตเทว, และ ตเมว ฯ

๓. จงประกอบสังขยาแทนตัวเลขที่แสดงไว้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

ก. ๓ อุปฺปลานิ อุทฺเฏ ชาตานิ ฯ

ข. ๑๙ นาริโย นหานาย นทึ คตา ฯ

ค. ๒๓ กุมารานํ อากฺขริโย คามํ ปวิฏฺโฐ ฯ

ฌ. ๓๓ ชนนานํ ลาโภ อุปฺปนฺโน ฯ

ง. ตสฺส ชีนาสวานํ ๑๐๐,๐๐๐ ปริวาริ ฯ

๓. ประกอบสังขยาได้ดังนี้

ก. ตินิ อุปฺปลานิ อุทฺเฏ ชาตานิ ฯ

ข. เอกุณฺวิสฺติ นาริโย นหานาย นทึ คตา ฯ

ค. เตวิสฺตียา กุมารานํ อากฺขริโย คามํ ปวิฏฺโฐ ฯ

ฌ. เตตฺตีสาย ชนนานํ ลาโภ อุปฺปนฺโน ฯ

ง. ตสส ขึ้นาสนามิ สตสทสสํ ปริวาริ ฯ

๔. สมาส ต่างจาก สนธิ อย่างไร ฯ ปวตติตปวรธมมจกโก (ภควา) อมาตา-
ปิตุสวทโธ (กุกกุโณ) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ
๕. สมาสต่างจากสนธิอย่างนี้ คือ สมาส ได้แก่ การย่อนามศัพท์ ตั้งแต่
๒ ศัพท์ ขึ้นไปเข้าเป็นบทเดียวกัน โดยลบบัณฑิตศัพท์หน้าบ้าง ไม่
ลบบ้าง เช่น เสฏฺฐิปุตฺโต, เทวานมินโท เป็นต้น ส่วนสนธินั้น ได้แก่
การต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องกันด้วยอักขระ เพื่อย่นอักขระให้
น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันท์ และคำพูดให้สละสลวยดีขึ้น
เช่น วุตตมปิ เจตํ เป็นต้น ฯ

ปวตติตปวรธมมจกโก (ภควา) เป็นตติยาคุลยาธิกรณ
พหุพพิทสมาส มีอวธารณ-บุพพบท กัมมธารยสมาส และ วิเสสน
บุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ ตามลำดับดังนี้

อว. กัมม. วิ. ธมโม เอว จกุกํ ธมมจกุกํ

วิ. บุพพ. กัมม. วิ. ปวรํ ธมมจกุกํ ปวรธมมจกุกํ

ตติ. ตฺล. พหุ. วิ. ปวตติตํ ปวรธมมจกุกํ กัมเยน โส ปวต
ติตปวรธมมจกโก (ภควา)

อมาตาปิตุสวทโธ (กุกกุโณ) เป็นฉัฏฐีตปฺปรีส มัชฌิมโลปสมาส
มีอสมหารทวันทว และ อุภยตปฺปรีสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์
ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

อสมหาร ทวันทว. วิ. มาตา จ ปิตา จ มาตาปิตโร

อุภย. ตป. วิ. น มาตาปิตโร อมาตาปิตโร

ฉฺฐี. ตป. มัชฌะโลป วิ. อมาตูปิณฺณ สนฺติเก สํวทโธ
อมาตูปิตุสํวทโธ (กุกกุโณ) ฯ

๕. ในททสสํตถิตทิต มีปัจจัยกี่ตัว อะไรบ้าง ใช้แทนศัพท์อะไร ? นิยมประกอบในศัพท์ต่างกันอย่างไร ? สทฺธฺ ลงปัจจัยอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาด้วย

๕. ในททสสํตถิตทิต มีปัจจัย ๔ ตัว คือ วิ ส สี อิก อี ร วนฺตฺ มนฺตฺ ณฺ ใช้ลงแทน “อติ” ศัพท์ นิยมประกอบในศัพท์ต่างกัณดงนี้

วิ นิยมลงประกอบกับศัพท์ที่เป็น อา การันต์ อติถิลงค์ เช่น เมธาวิ, มายาวิ ฯ

สี นิยมลงประกอบกับศัพท์มโนคณะบางศัพท์ เช่น ตปสี, ยสสี ฯ

วนฺตฺ นิยมลงประกอบกับศัพท์ที่เป็น อ อา การันต์ เช่น สีลวา, ปญฺญา ฯ

มนฺตฺ นิยมลงประกอบกับศัพท์ที่เป็น อี อุ การันต์ เช่น สติมา, จกฺขุมา ฯ

ส่วนปัจจัยนอกนี้ไม่นิยมแนบนอนสุดแต่จะเหมาะ ฯ

สทฺธฺ ลง ณฺ ปัจจัย มีวิเคราะห์ดงนี้ สทฺธา อสส อติถิตี สทฺธฺ ฯ

๖. จงประกอบธาตุในวงเล็บเป็นกิริยาอาขยาต (ปัจจุบันกาล) ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

- ก. มหาปจวี เทวธา (ภิท) ฯ
- ข. (ทา) ปน เต คหปติ กุเล ทานํ ฯ
- ค. กินเต (ลภ) ฯ
- ฌ. สีสวา ทุกขา (มุจ) ฯ
- ง. สามเณเรน อัย สากฺโก (คห) ฯ

๖. ประกอบดังนี้

- ก. มหาปจวี เทวธา ภิชฺชติ ฯ
- ข. ทียติ (ทียฺยติ) ปน เต คหปติ กุเล ทานํ ฯ
- ค. กินเต (ลพฺพติ) ฯ
- ฌ. สีสวา ทุกขา (มุจฺจติ) ฯ
- ง. สามเณเรน อัย สากฺโก (คยฺหติ) ฯ

๗. กิริยากิตก์ มีเครื่องประกอบต่างจากกิริยาอาขยาตอย่างไร ฯ อนาคตมาน ปัจจย บอกกาลอะไร และเมื่อกริยาของนามที่เป็นอธิลึงค์ต้องทำอะไร ฯ นิพพานคามินี (ปฏฺิพทา) ลง ปัจจยอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๗. กิริยากิตก์ประกอบด้วยวิภตติ กาล วจนะ ธาตุ วาจก ปัจจย เหมือนอาขยาต ต่างแต่ไม่มี บท และ บุรุษ เท่านั้น ฯ

อนตฺมาน ปัจจยฺย บอภัจจุนฺนกาล เมื่อเป็นกิริยาของนามที่เป็นอิตถิลิงค์ อนตฺ ต้องลง อี ปัจจยฺย เครื่องหมายอิตถิลิงค์ เช่น คจฺจนานา แล้วแจกแบบ “กณฺฐา” ๖

นิพฺพานคามินี (ปฏฺวิปทา) ลง ณี ปัจจยฺย ตั้งวิเคราะหฺดังนี้

นิพฺพานํ คจฺฉาเปติ สีเลนาคิ นิพฺพานคามินี (ปฏฺวิปทา) ๖

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

๑. ชิวหามขณฺ์ เป็นกรณฺ์ของอักขระอะไร อักขระเหล่านี้ เกิดในฐานไหน เรียกว่าอะไร ฯ
๑. เป็นกรณฺ์ของอักขระ ๘ ตัว คือ อี อี้ จ ฉ ช ฌ ญ ย อักขระเหล่านี้ เกิดที่เพดาน เรียกว่า ตาลุชา ฯ
๒. สนธิกิริโยปกรณฺ์ คืออะไร สนธิกิริโยปกรณฺ์อะไรบ้าง ใช้ได้ครบทุกสนธิ ฯ ฃณฺุปลาไสวทานิสฺสิ ตັตบทยํอย่างไร เป็นสนธิอะไรบ้าง ฯ
๒. คือ วิธีเป็นอุปการแก่การทำสนธิ สนธิกิริโยปกรณฺ์ ๔ อย่าง คือ โลโป ๑ อาเทโส ๑ อาคโม ๑ ปกติ ๑ ใช้ได้ครบทุกสนธิ ฯ
- ตັตบทยํเป็น ฃณฺุปลาโส-อิว-อิทานิ-อสิ
- ระหว่าง ฃณฺุปลาโส + อิว ต่อกัน ลบ อี สระเบื้องหน้า สนธิเข้าเป็น ฃณฺุปลาโสว เป็นปรโลปสระสนธิ
- ระหว่าง ฃณฺุปลาโสว + อิทานิ ต่อกัน ลบ อี สระเบื้องหน้า สนธิเข้าเป็น ฃณฺุปลาโสวทานิ เป็นปรโลปสระสนธิ
- ระหว่าง ฃณฺุปลาโสวทานิ + อสิ ต่อกัน ลบ อ สระเบื้องปลาย สนธิเข้าเป็น ฃณฺุปลาโสวทานิสฺสิ เป็นปรโลปสระสนธิ ฯ

๓. วิเสสนศัพท์นาม แบ่งออกเป็นกี่อย่าง ๆ ไหนมีศัพท์อะไรบ้าง ๆ อิมิ กับ อิหิ เหมือนกันหรือต่างกันอย่างใด ๆ

๓. แบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ

(๑) อนิยมวิเสสนศัพท์นาม มีศัพท์ ๑๓ ศัพท์ ได้แก่ ย อณฺณ อณฺณตฺร ปฺร อปร กตฺร เอก เอกจฺจ สพฺพ กิ อุกฺย

(๒) นิยมวิเสสนศัพท์นาม มีคำศัพท์ ได้แก่ ต เอต อิม อิมิ ฯ

ที่เหมือนกัน คือ ศัพท์เดิมมาจาก อิม ศัพท์ และเป็นทุตยาวิภัติติ เหมือนกัน ที่ต่างกัน คือ อมฺ เป็น ได้ครบ ๓ ลิงค์ ส่วน อิหิ เป็น เฉพาะนปฺงสกลิงค์อย่างเดียว และเป็นได้ทั้งปฐมาวิภัติติ และทุตยาวิภัติติ ฯ

๔. นบุพพบท กัมมธารยสมาส กับ นบุพพบท พหุพพิหสมาส ต่างกันอย่างไร จงตอบพร้อมยกอุทาหรณ์ ฯ อปริมาณสึลฺกฺขนฺธโคปนํ, ปณฺจทุสฺสึลฺกมฺมารโก (ปุคฺคโล) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์ มาดูตามลำดับ ฯ

๔. ต่างกันอย่างไร คือ นบุพพบท กัมมธารยสมาส ใช้ปฏิเสธนาม ซึ่ง แปลว่า สิ่งนี้ไม่ใช่สิ่งนั้น อุ. อนสฺโส สัตว์นี้ไม่ใช่หมา

ส่วน นบุพพบท พหุพพิหสมาส ใช้ปฏิเสธคุณและกิริยา ซึ่ง แปลว่า มี...หาได้ หรือ ไม่มี อุ. อปฺตตโก บุคคลมีบุตร หามีได้ หรือ บุคคลไม่มีบุตร ฯ

อปริมาณสีกฺขนฺธโคปนํ เป็นฉัฏฐีตปฺปริสสมาส มินบุพ
พบท พหุพพิทฺสมาส วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส และฉัฏฐี
ตปฺปริสสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

นบุพพ. พหุพ. วิ. นตฺถิ ตสฺส ปริมาณนติ อปริมาณํ (สีกํ)

วิ. บุพ. วิ. อปริมาณํ สีกํ อปริมาณสีกํ

ฉ. ตป. วิ. อปริมาณสีกานํ ขนฺโธ อปริมาณสีกฺขนฺโธ

ฉ. ตป. วิ. อปริมาณสีกฺขนฺธสฺส โคปนํ อปริมาณ
สีกฺขนฺธโคปนํ ฯ

ปณฺจทฺสสีกมฺมการโก (ปฺคุคฺโล) เป็นฉัฏฐีตปฺปริสสมาส
มีอวธารณบุพพบท กัมมธารยสมาส วิเสสนบุพพบท กัมมธารย
สมาส และ อสมหารทิกฺสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์
ตามลำดับดังนี้

อวธารณ. กัม. วิ. สีกํ เอว กมฺมํ สีกมฺมํ

วิ. บุพ. กัม. วิ. ทฺวํจํ สีกมฺมํ ทฺสสีกมฺมํ

อสมหารทิกฺ. วิ. ปณฺจ ทฺสสีกมฺมานิ ปณฺจทฺสสีกมฺมานิ

ฉ. ตป. วิ. ปณฺจทฺสสีกมฺมานํ การโก ปณฺจทฺสสีก-
มฺมการโก (ปฺคุคฺโล) ฯ

๕. ตัทธิชนัน ว่าโดยย่อ ท่านแบ่งเป็นกี่อย่าง มีหลักเกณฑ์การแบ่งอย่างไร
 นาคโร กับ นาครโก ลงปัจจัยในตัทธิชอะไร วิเคราะห์มาดู ฯ
๕. ว่าโดยย่อ ท่านแบ่งเป็น ๓ อย่าง มีหลักเกณฑ์การแบ่งดังนี้ คือ
 ตัทธิช ที่ใช้ปัจจัยแทนศัพท์ได้โดยทั่วไป ทั้งที่เป็นนามนาม
 คุณนาม และกิริยา เรียกว่า สามัญญัตถิต ๑ ตัทธิชที่ใช้ปัจจัย
 แทนเฉพาะ ภาว ศัพท์ อย่างเดียว เรียกว่า ภาวตัทธิช ๑ ตัทธิช
 ที่ใช้ปัจจัยสัพพนาม สำเร็จรูปเป็นอพยยศัพท์ แจกตามวิภัตติทั้ง
 ๗ ไม่ได้ เรียกว่า อพยยตัทธิช ๑ ฯ

นาคโร

ลง ณ ปัจจัย ใน ราคาติตัทธิช

วิ. นคร เวสตีติ นาคโร (ชโน)

นคร เว ชาโต นาคโร (ชโน) ฯ

นาครโก

ลง ณิก ปัจจัย ใน ตรตยาติตัทธิช

วิ. นคร เวสตีติ นาครโก (ชโน)

นคร เว ชาโต นาคโร (ชโน) ฯ

๖. วิภัตตินาม กับวิภัตติอาชยาต เหมือนหรือต่างกันอย่างไร ฯ จง
 แจก ญา ธาตุ ในกัตตุวจาก วิภัตติหมวดกาลาติปัตติ
 เฉพาะปรัสสบท มาดู ฯ
๖. ที่เหมือนกัน คือ วิภัตติทั้งสองนั้น จัดวจะไว้ ๒ อย่าง
 เหมือนกัน ที่ต่างกัน คือ วิภัตตินาม จำแนกไว้ ๗ หมวด ทำหน้าที่
 แจกนามศัพท์ เพื่อเป็นเครื่องหมายให้ทราบถึงสิ่ง วจะ การันต์
 และอายตนิบาต ส่วนวิภัตติอาชยาต จำแนกไว้ ๘ หมวด ทำหน้าที่

แจกมูลศัพท์ฝ่ายกริยาออกเป็นหมวด ๆ เพื่อเป็นเครื่องหมาย ให้ทราบถึง กาล บท วจนะ และบุรุษ ฯ

แจกอย่างนี้

เอก.

พหู.

อชานิสสา

อชานิสสํสุ

อชานิสเส

อชานิสสถ

อชานิสสํ

อชานิสสามหา

ฯ

๗. คำว่า “กิตฺก” มีความหมายว่าอย่างไร ฯ ภยทสฺสาริ (ภิกฺขุ) เป็นรูปและสาธนะอะไร จงวิเคราะห์มาดู ฯ
๗. มีความหมายตามพยานะว่า “ ศัพท์ที่เรียงรายด้วยปัจจัยกิตฺก ” มีความหมายตามอรรถว่า “ ศัพท์ที่ประกอบด้วยปัจจัยหมู่หนึ่งซึ่งเป็นเครื่องกำหนดหมายเนื้อความของนามศัพท์และกริยาศัพท์ที่ต่างกัน ” ฯ

เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะก็ได้ กัตตุรูป ตสฺสิลสาธนะก็ได้
สมาสรูป ตสฺสิลสาธนะก็ได้ มีวิเคราะห์ดังนี้

กัตตุ. กัตตุ. วิ. ภยํ ปสฺสตีติ ภยทสฺสาริ (ภิกฺขุ)

กัตตุ. ตสฺสิล. วิ. ภยํ ปสฺสตี สึเลนาติ ภยทสฺสาริ (ภิกฺขุ)

สมาสรูป. ตสฺสิล วิ. ภยํ ปสฺสตี สึลมสฺสาติ ภยทสฺสาริ (ภิกฺขุ) ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗

๑. อักษร พยัญชนะ สระ แปลว่าอะไร หมายถึงอะไร พยัญชนะอะไรบ้าง
มีเสียงดังก้องกว่าพยัญชนะอื่นทั้งหมด ท่านจัดเข้าไว้ในหมู่ไหน ฯ

๑. อักษร แปลว่า ไม่รู้จักสั้นอย่าง ๑ ไม่เป็นของแข็งอย่าง ๑ หมายถึง
เสียงอย่าง ๑ ตัวหนังสืออย่าง ๑ ฯ

พยัญชนะ แปลว่า ทำเนื่อความให้ปรากฏ หมายถึง ๓๓ ตัว มีตัว
ก เป็นต้น มี อ เป็นที่สุด ฯ

สระ แปลว่า ออกเสียงได้ตามลำพัง ตนเอง และทำพยัญชนะ
ให้ออกเสียงได้ หมายถึงอักษรเบื้องต้น ๘ ตัว มี อ เป็นต้น มี โ
เป็นที่สุด ฯ

ได้แก่พยัญชนะที่ ๔ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ข ฌ ฉ ฐ ภ ท่าน
จัดเข้าไว้ในหมู่ธนิโส ฯ

๒. อาคม เป็นสนธิกิริยากรณ์ในอะไรบ้างและในสนธินั้น ๆ มี
หลักเกณฑ์การลงอาคมอย่างไร จงตอบพร้อมยกตัวอย่าง ฯ ตปนฺต-
มาทิจจมิวนตลิกเขตติ ตັบทยังไร ฯ เป็นสนธิอะไรบ้าง ฯ

๒. เป็นสนธิกิริยากรณ์ได้ครบทั้ง ๓ สนธิ คือ

ในสระสนธิ มีหลักเกณฑ์การลงอาคมอย่างนี้ ถ้าสระ โอ อยู่หน้า พยัญชนะอยู่หลัง ลบ โอ เสียแล้วลง อ อาคมได้บ้าง เช่น โส-สีลวา เป็นต้น, ถ้าพยัญชนะอยู่หลัง ลบ โอ อาคมได้บ้าง เช่น ประ-สหัสส เป็น ปโรสหัสส เป็นต้น ฯ

ในพยัญชนะสนธิ มีหลักเกณฑ์การลงอาคมไว้อย่างนี้ ถ้ามีสระ อยู่เบื้องหลัง ลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร พ ได้ บ้าง เช่น

ย	อาคม ยถา – อิหิ เป็น ยถายิหิ,
ว	อาคม อุ – ทิกขติ เป็น วิทิกขติ,
ม	อาคม ครุ – เอสสติ เป็น ครุเมสสติ,
ท	อาคม อตต – อตโถ เป็น อตตทตโถ,
น	อาคม อิโต – आयติ เป็น อิโตนายติ,
ต	อาคม ตสฺมา – อิห เป็น ตสฺมาติห,
ร	อาคม สพฺภิ – เอว เป็น สพฺภิเรว,
พ	อาคม ณ – आयตน์ เป็น ณพายตน์ ฯ

ในนิคคหิตสนธิ มีหลักเกณฑ์ในการลงอาคมไว้อย่างนี้ เมื่อมีสระ กัถิ พยัญชนะกัถิ อยู่เบื้องหลัง ลงนิคคหิตอาคมได้บ้าง เช่น จกฺขุ – อุทปาติ เป็น จกฺขุอุทปาติ, อว – สิริโร เป็น อวสิโร เป็นต้น ฯ

ตัดบทเป็น ตปนฺตํ – อาทิจจํ – อิว – อนตฺลิกฺเข – อติ

ระหว่าง ตปนฺต + อาทิจจํ + อิว ต่อกัน มีสระเบื้องหลัง แปลง
นิคคหิตทั้งสองเป็น ม แล้วสนธิเป็น ตปนฺตมาทิจจมิว เป็นอาเทส
นิคคหิตสนธิ

ระหว่าง ตปนฺตมาทิจจมิว + อนตฺลิกฺเข ต่อกัน ลบสระ อ ที่สุด
ศัพท์หน้าแล้วสนธิเป็น ตปนฺตมาทิจจมิวนตฺลิกฺเข เป็นบุพพโลปสระ
สนธิ

ระหว่าง ตปนฺตมาทิจจมิวนตฺลิกฺเข + อิติ ต่อกัน ลบ อี สระ
เบื้องปลายเสียแล้วสนธิเข้าเป็น ตปนฺตมาทิจจมิวนตฺลิกฺเขติ เป็น
ปรโลปสระสนธิ ฯ

๓. สังขยา คืออะไร ท่านจัดเป็นนาม ลิงค์ และวณะ ไว้อย่างไร ฯ
ภาษาไทยว่า “บัดนี้ล่วงแล้ว ๒๕๐๗ ปี” ประกอบเป็นภาษาบาลีว่า
อย่างไร ฯ

๓. คือ ศัพท์ที่เป็นเครื่องหมายกำหนดนับนามนาม ฯ

ปกติสังขยาท่านจัดเป็นนามไว้ อย่างนี้

ตั้งแต่ เอก ถึง จตุ เป็น สัพพนาม

ตั้งแต่ ปญจ ถึง อฏฺฐารสเป็น คุณนาม

ตั้งแต่ อฏฺฐนวุติ ขึ้นไป เป็น นามนาม

ท่านจัดเป็นลิงค์ไว้ อย่างนี้

ตั้งแต่ เอก ถึง อฏฺฐารส เป็น ไตรลิงค์

ตั้งแต่ เอกฺกนวิสติ ถึง อฏฺฐนวุติ เป็น อิตถิลิงค์

ตั้งแต่ เอกุณสตํ ถึง ทสสทสทสํ เป็นนฏสกลิงค์

ตั้งแต่ โกฎิ ขึ้นไป เป็น อิตถิลิงค์

ท่านจัดเป็นวณะไว้ อย่างนี้

ตั้งแต่ เอก ขึ้นไป เป็น เอกวณะ

ตั้งแต่ ทวิ ถึง อฏจารสเป็น พหุวณะ

ตั้งแต่ เอกุณวิสติ ถึง อฏจนวุติ เป็น เอกวณะ

ตั้งแต่ เอกุณสตํ ขึ้นไป เป็น ทววิวณะ

ส่วนปุณสังขยา ท่านจัดเป็นคุณนามอย่างเดียว เป็นไตรลิงค์ และเป็นเอกวณะอย่างเดียว ฯ

ภาษาบาลีว่า “สตตสํจจรรุตตรปณจสตาธิกานิ เทว สํจจรรสทส-
ทานิ อิตถกนทานิ ” ฯ

๔. ศัพท์สมาส ได้แก่ ศัพท์พวกไหน ท่านจัดเป็นนามไว้อย่างไร ฯ จตุราสี-
ติโยชนสทสสคมภีโร (นิลมหาสมุทโท) นิพพเสวนํ (จิตต์) เป็น
สมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ฯ

๕. ได้แก่ ศัพท์พวกที่ย่อนามศัพท์ตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไปให้เข้าเป็นบท
เดียวกัน โดยมีลิงค์ วณะ และวิภัติเดียวกัน ฯ

ท่านจัดเป็นนามไว้อย่างนี้

วันทวสมาส และ ทิคุสมาส จัดเป็น นามล้วน

พหุพพิทสมาส จัดเป็น คุณล้วน

จตุราสติโยชนสทสสคภีโร (นิลมหาสมุทโท) เป็น ฉัญฉฐิตุลยาจิรณพหุพพิทสมาส มีฉัญฉฐิตูปปริสมาส และอสมาสหารทิกุสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะหตามลำดับดังนี้

อสมหารทิกุ. วิ. จตุราสีติ โยชนสหสสานิ จตุราสีติ
โยชนสหสสานิ

นิพนธ์ เสวนี (จิตต์) เป็น นักจิตวิทยาอาชญาวิทยา พิษวิทยา มิวส์สัน
 ปุพพบท กัมมชารยสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ฉ. ตูล. วิ. นิคคตา วิสเวนา ยสฺส ตํ นิพฺพเสวนํ (จิตฺตํ) ฯ

๕. มีปัจจัย ๙ ตัว คือ วิ ส สี อภิ อี ร วนต มนต ญ

เฉพาะ วิ ปัจจัย นิยมลงกับศัพท์ที่เป็น อา การันต์ในอิติลึงค์ เช่น เมธาวิ มายาวิ เป็นต้น

สี ปัจจัย นิยมลงกับศัพท์ที่เป็นมนโคณะ เช่น ตปสี เตชสี เป็นต้น

มนตุ ปัจจัย นิยมลงกับศัพท์ เป็น อิ อุ การันต์ เช่น สติมา จกขุมา เป็นต้น

ส่วนปัจจัยอีก ๕ ตัว คือ ส อิก อี ร ณ ไม่นิยม ใช้ลงกับศัพท์ ได้ทั่วไป ๖

นาครตา เป็นสมุหัตถิต หรือ ภาวัตถิต และมีราคาหัตถิต เป็นภายใน วิเคราะห์ดังนี้

ราคาหัตถิต วิ. นคร เวสนตีติ นาครา (ขนา)

สมุหัตถิต วิ. นาครานํ สมุโห นาครตา หรือเป็น

ภาวัตถิต วิ. นาครสส ภาโว นาครตา ๖

เวสารชช เป็น ภาวัตถิต มีวิเคราะห์ ดังนี้

ภาวัตถิต วิ. วิสารทสส ภาโว เวสารชช ๖

๖. เอยฺย สัตตมีวิภคติ เปลี่ยนรูปเป็นอะไรบ้าง จงตอบพร้อมด้วย อุทาหรณ์ ๖ ทกฺเขมุ กาสสิ อเนวติ ศัพท์เดิมมาจากอะไร ๖

๖. แปลงเป็น อา ได้บ้าง เช่น กยิรา, แปลงเป็น อียา ได้บ้าง เช่น ลียา, แปลงกับ อส ธาตุ เป็น อสส หรือลบ ยุย เหลือไว้ แต่ เอ เช่น กเร เป็นต้น ๖

ทกฺเขมฺ มาจาก ทิสฺ ธาตุ ในความเห็น อ ปัจจยฺ เอยฺยํ สัตตมฺ วิภัตติ แปลง ทิสฺ ธาตุ เป็น ทกฺข แปลง เอยฺยํ เป็น เอมฺ สำเร็จรูป เป็น ทกฺเขมฺ ฯ

กาหสิ มาจาก กร ธาตุ ในความทำ อ ปัจจยฺ สสฺสิ ภวิสฺสันติ วิภัตติ แปลง กร ธาตุ เป็น กาหฺ ลบ สสฺ แหฺง สสฺสิ วิภัตติ เหลือไว้แต่ สิ สำเร็จรูปเป็น กาหสิ ฯ

อเนวติ มาจาก อนฺ บทหน้า อิ ธาตุ ในความไป อ ปัจจยฺ ติ วัตตมานาวิภัตติ เอา อุ เป็น โอ แล้วแปลง โอ เป็น อว กับ เอา อิ ที่ อิ ธาตุ เป็น เอ สำเร็จรูปเป็น อเนวติ ฯ

๗. กิตฺกฺ แบ่งปัจจยฺออกเป็นกึ่งฝ่าย ๑ ละเท่าไร ปัจจยฺตัวไหนบ้างใช้ เป็นกิริยาคุมพากย์ได้ ฯ ในการกำหนดรูปของสาธนะนั้น ต้องอาศัย อะไรเป็นหลัก จงอธิบาย ฯ อนุตโก (มจฺจุ) ลงปัจจยฺ อะไร จงวิเคราะห์ มาดู ฯ

๗. แบ่งเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายนามกิกต์ ๑๔ ตัว ฝ่ายกิริยากิตฺก ๑๐ ตัว ฯ

ปัจจยฺที่ใช้เป็นกิริยาคุมพากย์ได้มี ๔ ตัว คือ ญ ในนามกิกต์ และ อนีย ตพฺพ ต ในกิริยากิตฺก ฯ

ต้องอาศัยรูปวิเคราะห์เป็นหลัง กล่าวคือ

รูปวิเคราะห์ใด เป็นกัตตฺวาจก หรือ เป็นเหตุกัตตฺวาจก สาธนะนั้นเป็นกัตตฺรูป

รูปวิเคราะห์ใด เป็นกัมมฺวาจก หรือ เป็นเหตุกัมมฺวาจก สาธนะนั้นเป็นกัมมฺรูป

รูปวิเคราะห์ใด เป็นภาวจาก สาธะนั้นเป็นภาवरูป ฯ
อนตโก (มจจุ) ลง กวิ ปัจจัย วิ. อนตฺ กโรตฺติ อนตโก (มจจุ) ฯ

พระศรีวิสุทธิวงศ์

วัดเบญจมบพิตร

เฉลย.

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจ.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘

๑. อักขระในบาลีภาษามีเท่าไร พวกไหนได้ชื่อนิสสัย และพวกไหนได้ชื่อนิสสิต เหตุไรจึงได้ชื่อนั้น ๆ ย ร ว ส ห พ ใช้เป็นตัวสะกดได้หรือไม่ ถ้าได้ ใช้ในที่เช่นไร ๆ

๑. อักขระในภาษาบาลีมี ๔๑ ตัว สระ ๘ ตัว ข้างต้นได้ชื่อว่า “นิสสัย” เพราะเป็นที่อาศัยของพยัญชนะออกเสียงได้ ๆ

พยัญชนะ ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มินิคคหิต เป็นที่สุด ชื่อว่า “นิสสิต” เพราะต้องอาศัยสระ ๘ ตัว จึงจะออกเสียงได้ ๆ

ร กับ ห ใช้เป็นตัวสะกด ไม่ได้เลย ส่วน ย ล ว ส พ ใช้เป็นตัวสะกดได้ คือ ใช้ซ้อนหน้าตัวเอง และซ้อนหน้าพยัญชนะอื่นได้บ้าง เช่น เสยโย, ปคคยห, สลล, กลยาณ, ชิวหา, สิสโส, รุพโห เป็นต้น ๆ

๒. สนธิคืออะไร มีเท่าไร อะไรบ้าง ๆ พุทธศาสนานิติ ตัดบทย่างไร เป็นสนธิอะไรบ้าง ๆ

๒. สนธิ คือ การต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องด้วยอักขระ เพื่อย่นอักขระให้น้อยลงเป็น อุปการะในการแต่งฉันท์ และทำคำพูดให้สละสลวย มี ๓ คือ สระสนธิ ๑ พยัญชนะสนธิ ๑ นิคคหิตสนธิ ๑ ๆ

ระหว่าง พุทธาณ-สาสน์ ต่อกัน เมื่อพยัญชนะอยู่หลัง ลบนิคหิต ซึ่งอยู่หน้าได้แล้วสนธิเข้าเป็น พุทธาณสาสน์ เป็นโลปนนิคหิตสนธิ

ระหว่าง พุทธาณสาสน์-อติ ต่อกัน เมื่อนิคหิตอยู่หน้า ลบสระ เบื้องปลายได้ สนธิเป็น พุทธาณสาสนนติ เป็นโลปสระสนธิ และเมื่อ พยัญชนะอยู่หลัง นิคหิตอยู่หน้า แปลงนิคหิตนั้นเป็นพยัญชนะ ที่สุดวรรค ในที่นี้ ตอยู่หลังจึงแปลงนิคหิตเป็น น ได้รูปเป็น พุทธาณสาสนนติ เป็นอาเทศนิคหิตสนธิ ฯ

๓. นามศัพท์ท่านจัดเป็นลิงค์ไว้อย่างไร อะไรบ้าง ที่จัดเช่นนั้น อาศัยอะไร เป็นหลัก จงบอกวิธีเปลี่ยนศัพท์ ปุงลิงค์ เป็น อิตถิลิงค์ มาสัก ๒ วิธี ฯ
๓. นามศัพท์ท่านจัดเป็นลิงค์ไว้ ๓ คือ ปุงลิงค์ ๑ อิตถิลิงค์ ๑ นปุงสกลิงค์ ๑ โดยอาศัยจัดตามสมมติของภาษาบ้าง ตามกำเนิดบ้าง ที่จัดตามสมมตินั้น คือ กำเนิดสตรี สมมติให้เป็น ปุงลิงค์ เช่น ทาโร และของไม่มีวิญญาณ สมมติให้เป็นนปุงสกลิงค์ และ อิตถิลิงค์ เช่น ปเทโส ภูมि เป็นต้น ที่จัดตามกำเนิดนั้น เช่น บุริโส เป็นปุงลิงค์ อิตถิ เป็น อิตถิลิงค์ เป็นต้น ฯ

วิธีเปลี่ยนศัพท์ปุงลิงค์ให้เป็นอิตถิลิงค์นั้น คือ

(๑) เปลี่ยนท้ายศัพท์ เป็น อา อี อินี เช่น

ปุงลิงค์	อิตถิลิงค์
ขตติโย	ขตติยา
มนุสโส	มนุสสี

(๒) เปลี่ยนโดยนำศัพท์อิติลึงค์มาต่อข้างท้ายศัพท์
ปุงลึงค์นั้น เช่น

ปุงลึงค์	อิติลึงค์	
พโก	พกสกุณิ	
มิโค	มิกเรนุ	ฯ

๔. จงแก้คำผิดในประโยคต่อไปนี้ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

๔.๑ เอกสกุณินิ อิตถินิ อนตรามคเค คจจนตาน เทโว วสสิ ฯ

๔.๒ เถโร ปุนปปุนิ ปุจฉิยนโต ตถนทึ อโหสิ ฯ

๔.๓ ภิกขุณิ สหสสานิ ฌมมสภายํ สนนิปตีสู ฯ

๔.๔ เตสุ คจจนเตสุ สณชยสส ปริสา ภินทึ ฯ

๔.๕ สีลวา กุมาริกา อตตโน นาคํ สพภติ ฯ

๕. แก้คำผิดให้ถูกต้องอย่างนี้

๕.๑ เอกสกุณิยา อิตถินิ อนตรามคเค คจจนตินิ เทโว วสสิ ฯ

๕.๒ เถโร ปุนปปุนิ ปุจฉิยมาโน ตถนทึ อโหสิ ฯ

๕.๓ ภิกขุณิ สหสส์ ฌมมสภายํ สन्नนิปติ ฯ

๕.๔ เตสุ คจจนเตสุ สณชยสส ปริสา ภิกขุ ฯ

๕.๕ สีลวตี กุมาริกา อตตโน นาคํ ลภติ ฯ

๕. ปัจจัยนามกิตก์แบ่งออกเป็นกี่พวก และใช้ต่างกันอย่างไร ศัพท์ต่อไปนี้
ลงปัจจัยอะไร และมีวิเคราะห์อย่างไร กุลุปโก (ภิกขุ) อาจารย์บุชชีโก
(เถโร) ภิกขาจาโร (กาลโล) ฯ

๕. ปัจจัยนามกิตก์แบ่งออกเป็น ๓ พวก และใช้ต่างกันอย่างไร คือ

(๑) กิตปัจจัย สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัตตรูปอย่างเดียว

(๒) กิจปัจจัย สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัมมรูปและภavarูป

(๓) กิตกิจปัจจัย สำหรับประกอบกับศัพท์แม่ทั้ง ๓ นั้น ฯ

ศัพท์ต่อไปนี้ลงปัจจัย และมีวิเคราะห์ดังนี้

กุลุปโก ภ.วิ. วิ. กุล อูปคจฉติติ กุลุปโก^๒ (ภิกขุ)

อาจารย์บุชชีโก ณ.ว. วิ. อาจารย์ บุษเตติติ อาจารย์บุชชีโก (เถโร)

ภิกขาจาโร ณ. วิ. ภิกขา ย จรติ เอตถาติ ภิกขาจาโร
(กาลโล) ฯ

๖. สมาสคืออะไร ฯ สมปนนสาโข (วนปปติ) อจฺจราสทสสปริวโร
(เทวปุตฺโต) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ฯ

๖. สมาส คือ การย่ศัพท์ตั้งแต่ ๒ ศัพท์เข้าเป็นบทเดียวกัน โดยลบ
วิภัติศัพท์หน้าบ้าง ไม่ลบบ้าง เช่น เสฏฺฐิปุตฺโต เทวานมินฺโท เป็นต้น ฯ

สมปนนสาโข เป็นฉฺฉฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทสมาส มีวิเคราะห์
ดังนี้

๒. กุลุปโก – กุลุปโค แปลง ค เป็น ก โดยอาเทศพยัญชนะสนธิ

ฉฺฉฐี. ตล. วิ. สมปนฺน สาขา ยสฺส โส สมปนฺน-
สาโข (วนปฺปติ)

อจฺฉราสฺสปรีวโร เป็น ฉฺฉฐีตุลยาธิกรณพหุพพิทสมาส มี
ฉฺฉฐีตฺปฺปรีสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะหฺ ดังนี้

ฉฺฉฐี. ตป. วิ. อจฺฉรานํ สหสฺสํ อจฺฉราสฺสสํ

ฉฺฉฐี. ตล.พหุพ. วิ. อจฺฉราสฺสสํ ปรีวโร ยสฺส โส
อจฺฉราสฺสปรีวโร (เทวปฺปฺโต) ฯ

๗. ตัถฺหิตโดยย่อมีเท่าไร อะไรบ้าง เพราะเหตุไรจึงจัดอย่างนั้น ฯ ณ
ณิก อีย ตา อี ปัจจย มีในตัถฺหิตไหนบ้าง ฯ สหายตา เป็นตัถฺหิต
ไหน จงชี้แจงพร้อมตั้งวิเคราะหฺมาด้วย ฯ

๗. ตัถฺหิตโดยย่อมี ๓ คือ สามัญญตฺถิต, ภาวตฺถิต และอัပ္พยตฺถิต

ที่จัดเช่นนั้น เพราะจัดตามลักษณะลักษณะของตัถฺหิต กล่าวคือ
สามัญญตฺถิต เป็นตัถฺหิตสามัญ ใช้ปัจจยลงแทนศัพท์ได้ทั่วไป,
ภาวตฺถิต ใช้ปัจจยลงแทนเฉพาะ “ภาว” ศัพท์, อัပ္พยตฺถิต ใช้
ปัจจยลงแทนศัพท์แล้วสำเร็จรูปเป็นอัပ္พยศัพท์ แจกวิภคิตไม่ได้ ฯ

ณ ปัจจย มีใน ๕ ตัถฺหิต คือ โคตตตฺถิต ๑ ราคาติตฺถิต ๑
สมุหตฺถิต ๑ ตทฺสสฺสตฺถิต ๑ ภาวตฺถิต ๑

ณิก ปัจจย มีใน ๒ ตัถฺหิต คือ โคตตตฺถิต ๑ ตฺรตยาติตฺถิต ๑

อีย ปัจจย มีใน ๒ ตัถฺหิต คือ ขาตาติตฺถิต ๑ เสฏฺฐตฺถิต ๑

ตา ปัจจย มีใน ๒ ตัถฺหิต คือ สมุหตฺถิต ๑ ภาวตฺถิต ๑

อี ปัจจัย มีใน ๒ ตัทธิต คือ ตัทธิตัตถิต ๑ ปุณตัทธิต ๑ ฯ

สหายตา เป็นได้ ๒ ตัทธิต คือ สมุหตัทธิต และภาวตัทธิต มี
วิเคราะห์ดังนี้

สมุหตัทธิต วิ. สหายานํ สมุโห สหายตา

ภาวตัทธิต วิ. สหายสสุ ภาโว สหายตา ฯ

พระกิตติวงศ์เวที

วัดเบญจมบพิตร

เฉลย.

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจ.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๙

๑. พยัญชนะในบาลีมีเท่าไร อะไรบ้าง ต่างจากสระอย่างไร พยัญชนะไหนประกอบกับสระได้ทั่วไป และพยัญชนะไหนประกอบได้ไม่ทั่วไป ฯ

๑. พยัญชนะในบาลีมี ๓๓ ตัว คือ ก ข ค ง ฉ จ ฉ ฌ ญ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ต ถ ท ธ น ป ผ พ ภ ม ย ร ล ว ส ห ฬ

ต่างจากสระคือ ออกเสียงไม่ได้ตามลำพังตนเองเหมือนสระ ต้องอาศัยสระ พยัญชนะจึงออกเสียงได้, เว้นนิคคหิตเสีย พยัญชนะอื่นที่เหลือประกอบกับสระได้ทั่วไป, นิคคหิตประกอบได้เฉพาะสระที่เป็นรัสสเท่านั้น คือต้องไปตามหลังสระ อ อิ อุ เสมอ เช่น อหิ อกาสิ เสตุ เป็นต้น ฯ

๒. สนธิคืออะไร ในที่เช่นไรแปลงนิคคหิตเป็น ฌ ได้, รหฺซ-อทาสิ, ฉ-อายตนํ, ปพฺพชิสฺสามิ-เอว-อหํ เมื่อสนธิกันแล้วได้รูปเป็นอย่างไร ฯ

๒. สนธิ คือ การต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องกันด้วยอักขระ เพื่อย่นอักขระให้น้อยลง เป็นอุปการในการแต่งฉันทอันจำกัด ครุ ลหุ และทำคำพูดให้สละสลวย เช่น จตฺตารอ – อิม สนธิเป็น จตฺตารอเม เป็นต้น

แปลงนิกคหิตเป็น ณ ได้ในที่ต่อไปนี้

(๑) พยัญชนะ จ วรรณค อยู่หลัง เช่น ธมฺม-จเร เป็น
ธมฺมณฺจเร

(๒) เอ และ ห อยู่หลัง เช่น ตํ - เอว เป็น ตณฺเฏว,
เอวํ - หิ เป็น เอวณฺหิ

(๓) ย อยู่หลัง แปลงนิกคหิต กับ ย เป็น ณฺณ เช่น สํ -
โยโค เป็น สณฺณโค ฯ

เมื่อสนธิกันแล้ว ได้รูปเป็นดังนี้

รชฺชํ - อทาสี เป็น รชฺชมทาสี,

ฉ - อายตน์ เป็น ฉพายตน์,

ปพฺพชิสฺสามิ - เอว - อหํ เป็น ปพฺพชิสฺสามาหํ ฯ

๓. สรรพพนามคืออะไร แบ่งเป็นเท่าไร อะไรบ้าง จงตอบคำที่ขีดเส้น
ใต้ในประโยคต่อไปนี้ว่า เป็นสรรพพนามชนิดไหน อัย อาจริโย มํ
นิจฺจเมว โอรทติ อนุสาสติ โส หิ มยฺหํ วุฑฺฒิ อาสีสติ ฯ

๓. สรรพพนาม คือ คำแทนชื่อนามนามที่ออกชื่อมาแล้วข้างต้น เพื่อมิให้
เป็นการซ้ำ ๆ ซาก ๆ ซึ่งไม่เพราะหู เหมือนในภาษาของเราว่า ท่าน,
เธอ, เขา, มัน เป็นต้น ฯ

แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ ปริสสรรพพนาม ๑ วิเสสนสรรพพนาม ๑ ฯ

อัย จัดเป็น วิเสสนสรรพพนาม

โส จัดเป็น ปริสสรรพพนาม

มยห์ จัดเป็น บุริสสรพนาม ฯ

๔. จงแก้คำผิดในประโยคต่อไปนี้ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ถ้าเห็นว่า ถูกให้คงไว้ตามเดิม

ก. อถสฺส คหิตสาขาปี อกฺกนตสาขาปี ภิชฺชि ฯ

ข. สรீโรโต เสทา มฺญจิสฺสุ ฯ

ค. อมฺมตาตา มยา ภิกฺขุสทฺสทานิ นิมนตฺตานิ ฯ

ฅ. มยฺ วิสตีณํ ภิกฺขุณํ ภิกฺขํ ทสฺสามิ ฯ

ง. ยฺวา อนฺตรามคฺเค คจฺฉนฺโต เอกํ อิตถิ ตตฺถ โจเรหิ ปหฺริยนฺตี
อทฺทส ฯ

๕. แก้คำผิดให้ถูกต้องนี้

ก. อถสฺส คหิตสาขาปี อกฺกนตสาขาปี ภิชฺชิ ฯ

ข. สรீโรโต เสทา มฺญจิสฺสุ ฯ

ค. อมฺมตาตา มยา ภิกฺขุสทฺสทฺส นิมนตฺตี ฯ

ฅ. มยฺ วิสตียา ภิกฺขุณํ ภิกฺขํ ทสฺสามิ ฯ

(หรือแก้ มยฺ เป็น อหํ ก็ได้)

ง. ยฺวา อนฺตรามคฺเค คจฺฉนฺโต เอกํ อิตถิ ตตฺถ โจเรหิ ปหฺริยมาณํ
อทฺทส ฯ

๕. นามกิตก์ กับ กิริยากิตก์ ต่างกันอย่างไร ปราคู (ชโน) อนุปายินี (ฉายา) อาราโม (ธมโม) ลงปัจจัยอะไร มีวิเคราะห์อย่างไร ฯ

๕. นามกิตก์ เป็นนามนาม และคุณนาม จัดเป็นสาธนะ มีปัจจัยเป็นเครื่องหมายสาธนะนั้น ๆ เช่น ทานํ ทายโก เป็นต้น

ส่วนกิริยากิตก์ เป็นกิริยา ประกอบด้วยวิภัติ วจนะ กาล ชาติ วาจก และปัจจัยเหมือนอาชยาด ต่างแต่ไม่มีบทและบุรุษเท่านั้น เช่น คจจณโต คโต กาทพฺพํ เป็นต้น ฯ

ปราคู	รู ปัจจัย	วิ. ปารํ คจจติ สีเลนาคิ ปราคู (ชโน)
อนุปายินี	ณิ ปัจจัย	วิ. อนุปยติ สีเลนาคิ อนุปายินี (ฉายา)
อาราโม	ณ ปัจจัย	วิ. อาคนตฺวา รมนติ เอตถาคิ อาราโม (ธมโม) ฯ

๖. สมาสว่าโดยชื่อมีเท่าไร อะไรบ้าง สุขฺวาโส (ธฺโณ) ธมมาราโม (ภิกฺขุ) กปปสฺตสทฺสบุริตปารมี (อาณนฺตเถโร) เป็นสมาสอะไร จตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ฯ

๖. มาสว่า โดยชื่อ มี ๖ อย่าง คือ กम्मธารโย, ทิคุ, ตปฺบุริโส, ทวนฺทโว, อพฺยयीกาโว พหุพฺพิหิ ฯ

สุขฺวาโส	เป็น	ตติยาคฺตลยาธิกรณพหุพฺพิหิสมาส
	วิ.	สุโข สฺวาโส เยน โส สุขฺวาโส (ธฺโณ)
ธมมาราโม	เป็น	ฉฐฺฐีคฺตลยาธิกรณพหุพฺพิหิสมาส

๖. **ธมฺโม ธาธมฺโม ยสฺส โส ธมฺมาราธมฺ**
(ภิกขุ)

กบปสตสทสปุริตปารมี เป็น ตติยาตปฺปวิสสมาส มีฉัฏฐัตปฺปวิสสมาส และตติยาตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส เป็นภายใน มิวีเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ฉ. ตัป. วิ. กบฏปานี่ สดสทสส กบฏสดสทสส

ต. ตูล. พหุพ. วิ. ปูริตา ปารมิโย เยน โส ปูริตปารมี
(อานนตเถโร)

ท. ตัป. วิ. กบปสตสทสฺสํ ปุริตปารมี กบปสตสทส
สปุริตปารมี (อานนทเถโร) ฯ

๗. ศัพท์เช่นไร เรียกว่าศัพท์ตัทธิต ต่างจากศัพท์สมาสอย่างไร ฯ
 ปณฺชิตชาติโย, ซาลินี (ตมฺหา) ปณฺจโม เป็นตัทธิตไหน ลงปัจจัย
 อะไร มีวิเคราะห้อย่างไร ฯ

๗. ศัพท์ที่ประกอบด้วยปัจจัยหมู่หนึ่งสำหรับใช้แทนศัพท์เพื่อย่อคำพูดให้สั้นลง เช่น สยามเม ชาโต คงไว้แต่ สยาม ลบ ชาท ทั้งเสียแล้วลง ฝึก ปัจจัยแทนที่ สยาม ได้รูปเป็น สยามิโก แปลได้ความอย่างเดียวกันเรียกว่า “ศัพท์ิต” ฯ

ต่างจากสมาส เพราะสมาสมิได้ลบศัพท์ที่ทั้งแล้งใช้ปัจจัยแทน ศัพท์อย่างตติหิต สมาสนั้น ได้แก่ การย่อศัพท์ ตั้งแต่ ๒ ศัพท์ เข้าเป็นบทเดียวกัน โดยลบลวิภตติศัพท์หน้าบ้าง ไม่ลบบ้าง เช่น สยา เม ชาโต เป็น สยามชาโต เป็นต้น เรียกว่า “สมาส” ฯ

ปณฺธิตชาตฺโง

เป็น ชาตาทิตฺตฺทิตฺตํ ลง อีย ปัจจย

วิ. ปณฺธิตชาตฺติยา ชาโต ปณฺธิตชาตฺโง

ชาลีนี

เป็น ตทฺสสฺสตฺถิตฺตฺทิตฺตํ ลง อี ปัจจย

วิ. ชาลมสฺสา อตฺถิตฺติ ชาลีนี (ตณฺหา)

ปญฺจโม

เป็น ปุณฺณตฺตฺทิตฺตํ ลง ม ปัจจย

วิ. ปญฺจนฺนํ ปุณฺโณ ปญฺจโม ฯ

พระกิตติวงศ์เวที

วัดเบญจมบพิตร

เฉลย.

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจ.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๑๐

๑. ฐานกรณ์คืออะไร มีเท่าไร อะไรบ้าง ง ฦ ฦ น ม เกิดที่ฐานไหน
เรียกชื่ออย่างไร ๑

๑. ฐาน คือ ที่ตั้งที่เกิดของอักขระ มี ๖ คือ กณฺโง คอ ๑, ตาลุ เพดาน
๑, มุทธา ศรีษะ หรือ ปุมเหงือก ๑, ทนฺโต ฟัน ๑, โฏฏโฐ ริมฝีปาก
๑, นาสิกา จมูก ๑ ๑

กรณ์ คือ ที่ทำอักขระ มี ๔ อย่างคือ

ชีวหามฺหณฺ ท้ามกลางลิ้น ๑

ชีวโหปคฺคํ ถัดปลายลิ้นเข้ามา ๑ ชิวหคฺคํ

ปลายลิ้น ๑ สกฺกฺจฺจํ

ฐานของตน ๑ ๑

ง	เกิดในคอ	เรียกว่า	กัณฐะ
---	----------	----------	-------

ฦ	เกิดที่เพดาน	เรียกว่า	तालु
---	--------------	----------	------

ฦ	เกิดในศรีษะหรือปุมเหงือก	เรียกว่า	मुत्थ
---	--------------------------	----------	-------

น	เกิดที่ฟัน	เรียกว่า	तन्त
---	------------	----------	------

ม	เกิดที่ริมฝีปาก	เรียกว่า	ओष्ठ
---	-----------------	----------	------

พยัญชนะทั้ง ๕ นี้ นอกจากเกิดตามฐานของตนดังกล่าวแล้วยังเกิดในจุมุกอีกด้วย นับว่าพยัญชนะทั้ง ๕ นี้เกิดได้ ๒ ฐาน จึงเรียกชื่อว่า “สกุณฐานนาสิกกุณฐานชา” ฯ

๒. สนธิกริโยปกรณ คืออะไร ในสระสนธิ ได้สนธิกริโยปกรณเท่าไร อะไรบ้าง ฯ ตตร – อยฺ, อิทานิ – เอว – เอโก สนธิแล้วได้รูปเป็นอย่างไร ฯ

๒. สนธิกริโยปกรณ คือ วิธีเป็นอุปการะแก่การทำสนธิ มี ๘ อย่าง มีการลบเป็นต้น ฯ

ในสระสนธิ ได้สนธิกริโยปกรณ ๗ อย่าง คือ โลโป ลบ ๑ อาเทโส แผลง ๑ อาคโม ลงตัวอักษรใหม่ ๑ วิกาโร ทำให้ผิดจากของเดิม ๑ ปกติ ปกติ ๑ ทีโฆ ทำให้ยาว ๑ รสสุ ทำให้สั้น ๑ ฯ

สนธิแล้วได้รูปอย่างนี้ ตตร-อยฺ เป็น ตตรายฺ, อิทานิ-เอว-เอโก เป็น อิทานิเวโก ฯ

๓. คุณนามต่างจากนามนามอย่างไร แบ่งเป็นกี่ชั้น เป็นลึงค์อะไร ฯ จงเติมคุณศัพท์ กุสล, เมธาวิ ลงในช่องว่างต่อไปนี้ โดยประกอบบริบทดีให้ถูกต้องและเหมาะสม (ก).....อิติถิ. (ข).....อิติธา ฯ

๓. คุณนามต่างจากนามนามอย่างนี้ คือ นามที่เป็นชื่อคน สัตว์ ที่สิ่งของ จัดเป็นนามนาม, ส่วนนามที่แสดงลักษณะของนามนามนั้น เพื่อให้รู้ว่าดีหรือชั่วเป็นต้น จัดเป็นคุณนาม เช่น ปญญาวา ปุริโส (บุรุษผู้มีปัญญามาก) คำว่า “ปุริโส” จัดเป็นนามนาม เพราะเป็นชื่อ

คน “ปณฺณวา” จัดเป็นคุณนาม เพราะเป็นคำแสดงลักษณะนามนาม
คือ บุรีโส นั้่นว่า เป็นผู้ “มีปัญญา” ๖

คุณนามนี้แบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ ปกติ ๑ วิเสส ๑ อติวิเสส ๑ ๖

เป็นได้ทั้ง ๓ ลงค์ คือ ปุงลิงค์, อิตถิลิงค์, นปุงสกลิงค์ เมื่อ
แสดงลักษณะของนามนามที่เป็นลิงค์ใด ก็เปลี่ยนรูปไปตามลิงค์ของ
นามนามนั้น ๆ ๖

ประกอบวิภัติได้รูปอย่างนี้ (ก) กุสลา อตถิ (ข) เมธาวินิ ธิตา ๖

๔. กิริยาอาขยาตประกอบด้วยเครื่องปรุงเท่าไร อะไรบ้าง ๖ จะทราบ
กาล, บท, วจนะ, และบุรุษ ได้ต้องอาศัยอะไร ๖ จงแก้คำที่เห็น
ว่าผิดในประโยคต่อไปนี้ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ถ้าเห็นว่าถูกแล้ว
ให้คงไว้ตามเดิม

(ก) ตโย อตถิโย มาตาปิตูนํ อาคมนํ โอลเณนตา นิสีทิสฺสุ ๖

(ข) เอกจจา ชนา สตถุ ธมมํ โสตฺถ ลพฺพนติ ๖

(ค) ตา ยภฺชิณี สามเณรํ มุจฺจิ ๖

(ฅ) ตวํ วตเต อาปฺจณินเต ตฺถนทึ โหสิ ๖

(ง) อรหตฺตปตฺโตเยว ทุกฺขา มุณฺจติ ๖

๔. กิริยาอาขยาตประกอบด้วยเครื่องปรุง ๘ อย่าง คือ ธาตุ ปัจจัย
วาก วิภัติ กาล บท วจนะ บุรุษ ๖

ต้องอาศัยวิภัติ ๖

แก้คำที่ผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์อย่างนี้คือ

(ก) ติสโส อตถิโย มาตาปิตูนํ อากมนํ โอลเณติโย
นีสึทิสฺสุ ฯ

(ข) เอกจเจ ชนา สตุ ฐมมํ โสตุ ลภนติ ฯ

(ค) สทา ยุกขิณิ สามเณรํ มุณฺจิ ฯ

(ฅ) ตวํ วตเต อาปฺจุณฺยมาเน ตฺณหิ โหสิ ฯ

(ง) อรหตฺตปฺปตฺโตเยว ทุกฺขา มุจฺจติ ฯ

๕. ปัจจยในนามกิตก์ กับ กิริยากิตก์ เหมือนกันและต่างกันอย่างไร ฯ
ชาติชรูปคา (นรา) มาตุโปสโก (โพธิสตุโต) กมฺมกาโร (ขโน) ลงปัจจย
อะไร มีวิเคราะห้อย่างไร ฯ

๕. ที่เหมือนกัน คือ แบ่งเป็น ๓ พวก ได้แก่ กิตปัจจย ๑ กิจจปัจจย
๑ กิตกิจจปัจจย ๑ และใช้ประกอบกับธาตุ ฯ

ที่ต่างกัน คือ ปัจจยในนามกิตก์ ทำธาตุที่ประกอบนั้นให้เป็น
นามนามและคุณนาม เป็นเครื่องหมายให้ทราบว่คำพจน์นี้เป็นสาธนะ
นั้น ๆ และใช้ในปฐมาและจตุตถีวิภัตตินามได้บ้าง เช่น กรณํ ทายโก
กาตฺฐ เป็นต้น ฯ

ส่วน ปัจจยในกิริยากิตก์นั้น ทำธาตุที่ประกอบให้เป็นกิริยา,
และเป็นเครื่องหมายให้รู้กาลและวากได้บ้าง เช่น คนฺตวา คจฺจนฺโต
นีหริยมาโน กรณียํ เป็นต้น ฯ

กมมกาโร ณ. วิ. กมมํ กโรตตีติ กมมกาโร (ชโน) ฯ

มหาปณฺโณ เป็น ฉัฏฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทสมาส มีวิเคราะห์
ดังนี้

ฉ. ตุล. พหุพ.

วิ. มหนฺติ ปณฺญา ยสฺส โส มหาปณฺโณ
(อานนฺโท) ฯ

๗. ตัทธิต ต่างจาก สมาส อย่างไร โดยย่อมีเท่าไร อะไรบ้าง ฯ ปณฺโณ,
สปณฺโณ ศัพท์ไหนเป็นสมาสหรือตัทธิตอะไร จงชี้แจงพร้อมทั้งตั้ง
วิเคราะห์มาด้วย ฯ

๗. ตัทธิตต่างจากสมาส อย่างนี้คือ

สมาส คือ การย่อศัพท์ตั้งแต่ ๒ ศัพท์ เข้าเป็นบทเดียวกัน โดยลบ
วิภัติศัพท์หน้าบ้าง ไม่ลบบ้าง เช่น เสฏฺฐิปฺโต มาตาปิตโร เป็นต้น ฯ

ส่วน ตัทธิตนั้น ใช้ปัจจัยแทนศัพท์ที่ลบทิ้งไป เพื่อย่อคำพูดลงให้
สั้น เช่น ธมฺเมนิยุตฺโต ลบศัพท์หลังคือ “นิยุตฺโต” แล้งลง ฉิก ปัจจัย
แทนที่ท้ายศัพท์ หน้าคือ “ธมฺเม” ได้รูปเป็น “ธมฺมิโก” แปลได้ความ
เช่นเดียวกัน ฯ

ตัทธิตโดยย่อมี ๓ คือ สามัญญัตัทธิต ๑ ภาวตัทธิต ๑ อพยย
ตัทธิต ๑ ฯ

ปณฺโณ

เป็น ตทฺสสฺตถิตัทธิต ลง ณ ปัจจัย

วิ. ปณฺญา อสฺส อตถิตี ปณฺโณ (ขโน)

สปณฺโณ

เป็น สหบุพพบท พหุพพิทสมาส

วิ. สห ปณฺญาย โย วตฺตตฺติติ สปณฺโณ
(นโร) ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑

๑. บาลีไวยากรณ์แบ่งเป็นกี่ภาค อะไรบ้าง และในภาคนั้น ๆ ว่าด้วยเรื่องอะไร ๆ

๑. บาลีไวยากรณ์ แบ่งเป็น ๔ ภาค คือ อักษรวิธี ๑ วจีวิภาค ๑ วากยสัมพันธ์ ๑ ฉันทลักษณ์ ๑

(๑) อักษรวิธี ว่าด้วยอักษร จัดเป็น ๒ คือ สมัญญาธิธาน แสดงชื่ออักษรที่เป็นสระและพยัญชนะ พร้อมทั้งฐานกรณ์ ๑ สนิธิ ต่ออักษรที่อยู่ในคำอื่นให้เนื่องเป็นอันเดียวกัน ๑

(๒) วจีวิภาค แบ่งคำพูดออกเป็น ๖ ส่วน คือ นาม ๑ อพยยศัพท์ ๑ สมาส ๑ ตัทธิต ๑ อาख्याต ๑ กิตก์

(๓) วากยสัมพันธ์ ว่าด้วย การก และ ประพันธ์ผูกคำพูด ที่แบ่งไว้ในวจีวิภาค ให้เข้าเป็นประโยคอันเดียวกัน

(๔) ฉันทลักษณ์ แสดงวิธีแต่งฉันท คือคาถาที่เป็นวรรณพุทธิ และมาตราพุทธิ ๆ

๒. พยัญชนะสนธิ ได้สนธิกิริยوپกรณ์เท่าไร อะไรบ้าง ฯ เวงโข, จุภย และ อธิปปโมทติ ตัดบทเป็นอย่างไร จัดเข้าสนธิไหน ฯ

๒. พยัญชนะสนธิ ได้สนธิกิริยوپกรณ์ ๕ อย่าง คือ โลโป ๑ อาเทโส ๑ อากโม ๑ ปกติ ๑ สณฺเณโค ๑ ฯ

เวงโข ตัดบทเป็น เวง – โข จัดเข้าเป็นอาเทสนิคคหิตสนธิ

จุภย ตัดบทเป็น จ – อุภย จัดเข้าในที่หะสระสนธิ (ที่หะสระหลัง)

อธิปปโมทติ ตัดบทเป็น อธิ – ปโมทติ จัดเข้าใน สัญโยคพยัญชนะสนธิ (ซ้อนตัวอักษรที่มีรูปเหมือนกัน) ฯ

๓. ศัพท์เช่นไร เรียกว่าอภัยยศัพท์ จัดเป็นกี่ชนิด อะไรบ้าง มีวิธีใช้อย่างไร จงยกอุทาหรณ์มาประกอบด้วย ฯ

๓. ศัพท์จำพวกหนึ่งจะแจกด้วยวิภัติทั้ง ๗ แปลงรูปไปต่าง ๆ เหมือนนามทั้ง ๓ ไม่ได้ คงรูปอยู่อย่างเดียว ศัพท์เหล่านี้เรียกว่า “อภัยยศัพท์” จัดเป็น ๓ ชนิด คือ อุปสัคค์ ๑ นิบาต ๑ ปัจจย ๑ มีวิธีใช้ดังนี้

(๑) อุปสัคค์ ใช้นำหน้านามและกริยาให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้านาม มีอาการคล้ายคุณศัพท์ เช่น อธิปติ อนุนายโก เมื่อนำหน้ากริยา มีอาการคล้ายกริยาวิเศษนะ อุทาหรณ์ เช่น อธิเสติ, วิชานาติ, ปชานาติ เป็นต้น

(๒) นิบาต ใช้ลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กริยาศัพท์บ้าง นำหน้าประโยคบ้าง บอกกาลปนะ กาล ที่ ปริจเฉท เป็นต้น อุทาหรณ์ เช่น

ลาภา วต เม ฯ สกขิสฺสตี นุ โน อุทาหุ โน (สกขิสฺสตี) ฯ หนทฺ เซ อิมํ
ภณฺทํ คณฺหาหิ ฯ

(๓) ปัจจัย สำหรับใช้ลงท้ายนามศัพท์ เป็นเครื่องหมายวิภัตติบ้าง
อุทาหรณ์ เช่น สพฺพโต ปจฺจโต สพฺพตฺถ อิทานิ ฯ เมื่อลงท้ายธาตุ
เพมนเครื่องหมายกิริยาบ้าง อุทาหรณ์ เช่น กาเตว กาสฺส กตฺวา ฯ

๔. วิภัตติอาชยต เมื่อประกอบกับธาตุลงอาคมอะไรบ้าง และนิยมลงใน
ที่เช่นไร ฯ จงแก้คำที่เห็นว่าผิดในประโยคต่อไปนี้ให้ถูกต้องตามหลัก
ไวยากรณ์

ก. เม สรีรํ มชฺฌเม ภินฺนตุ ฯ

ข. มหิตฺตุ เปสฺยนฺตี หตฺถิ ทูโรโต ว ปฏฺกมฺมิ ฯ

ค. สีลฺวา อตฺถิ สุขํ ปตฺโต โหติ ฯ

๕. วิภัตติอาชยตเมื่อประกอบกับธาตุ ลงอาคมได้ ๔ ตัว คือ อ อิ ส ห
และนิยมลงได้เฉพาะที่ และในวิภัตติบางหมวดดังต่อไปนี้

(๑) อ อาคม ลงหน้าธาตุที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวด หียตฺตฺนึ
อชฺชตฺตฺนึ และ กาลาติปตฺติ เช่น อวจํ, อากาสี, อภิวิสส

(๒) อิ อาคม ลงหลังธาตุและปัจจัยที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวด
อชฺชตฺตฺนึ ภวิสฺสนฺติ และ กาลาติปตฺติ เช่น วสฺมิหา, กริสฺสามิ, อลภิสส

(๓) ส อาคม ลงได้เฉพาะในวิภัตติหมวด อชฺชตฺตฺนึ เช่น อคฺมาสิ,
อาโรเจสฺสุ

(๔) ห อาคม ลงได้เฉพาะในวิภัตติหมวด อชฺชตฺตฺนึ และเฉพาะ
จา ธาตุ เช่น ปติฏฺจฺหิ ปติฏฺจฺหิสุ

แก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ดังนี้

ก. มม สรรี (สรรี เม) มชฌ ภิษชตุ ฯ

ข. มหุติตุ เปลียมานโน หตถิ หุโรโต ว ปฏุกกมิ ฯ

ค. สีสวตี อตถิ สุขิ ปตตะา โหติ ฯ

๕. ปัจจยในนามกิตก์แบ่งเป็นกี่พวก และใช้ต่างกันอย่างไร ฯ ศัพท์ต่อไปนี้นำลงปัจจยอะไร มีวิเคราะห์อย่างไร สีสรรกชิกา (อตถิ) จีวรปารุปน (จານ) นิสสโย (อาจริโย) ฯ

๕. ปัจจยนามกิตก์แบ่งเป็น ๓ พวก ใช้ต่างกันอย่างไรคือ

(๑) กิตปัจจย สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัตตุรูปอย่างเดียว

(๒) กิจปัจจย สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัมมรูปและภาวรูป

(๓) กิตกิจจปัจจย สำหรับประกอบกับศัพท์แม่ทั้ง ๓ นั้น คือ กัตตุรูป กัมมรูป และภาวรูป

สีสรรกชิกา ลง ญ ปัจจย

วิ. สีสรร รกชตีติ สีสรรกชิกา (อตถิ)

จีวรปารุปน ลง ยุ ปัจจย

วิ. จีวร ปารุปนติ เอตถาติ จีวรปารุปน (จาน)

นิสสโย ลง อ ปัจจย

วิ. นิสสาย นวสตีติ นิสสโย (อาจริโย) ฯ

๖. ลุตตสมาส กับ อลุตตสมาส มีข้อต่างกันอย่างไร จงให้ตัวอย่าง ๓
สนตวาโจ (ภิกขุ) ตุจฺจนปตฺตหตฺโถ (ปจฺเจกพุทฺโธ) นิทฺทรณํ เป็นสมาส
อะไร จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ๓

๖. ลุตตสมาส กับ อลุตตสมาส มีข้อต่างกันอย่างไร คือ ลุตตสมาส
ลวิภัตติของศัพท์หน้าเสียในเมื่อย่อเข้าบทเดียวกัน เช่น สุขํ ปตฺโต
สุขปตฺโต เป็นต้น

ส่วนอลุตตสมาส มีได้ลวิภัตติเช่นนั้น คงไว้ตามเดิม เช่น มา
ตาปิตโร อรุสฺสีโลโม เป็นต้น ๓

สนตวาโจ เป็น ฉัญฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้
วิ. สนตา วาจา ยสฺส โส สนตวาโจ (ภิกขุ)

ตุจฺจนปตฺตหตฺโถ เป็น ฉัญฐิภินยาธิกรณพหุพพิทิสมาส มีวิเสสน
บุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

วิเสสน. กัมม. วิ. ตุจฺจน ปตฺโต ตุจฺจนปตฺโต

ฉัญฐี. ภินน. พหุพ. วิ. ตุจฺจนปตฺโต หตฺเถสุ ยสฺส โส
ตุจฺจนปตฺตหตฺโถ (ปจฺเจกพุทฺโธ)

นิทฺทรณํ เป็น อุปสัคคบุพพก อัพยียาวาสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้
วิ. ทรณสฺส อภาโว นิทฺทรณํ ๓

๗. ฦก ปัจจย มีอยู่ในตัทธิตไหนบ้าง และใช้ต่างกันอย่างไร ๓ อาปาธิโก
(เทวทโต) โกสลํ ปาปิมา (มาโร) ลงปัจจยอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู๓

๗. ฦก ปัจจย มีโคตตัทธิต และตรตยาคัทธิต ๓

ณิก ปัจจัย ใน โคตตัตถิต ใช้ลงแทนศัพท์ได้เฉพาะ “อปจจ”
ศัพท์อย่างเดียว ส่วน ณิก ปัจจัย ในตรรยาทิตถิต ใช้แทนศัพท์ได้
ทั่วไป ไม่จำกัด

อาปายีโก

ลง ณิก ปัจจัย ในตรรยาทิตถิต

วิ. อปาเย นิพพตโต อาปายีโก (เทวทูโต)

โกสลล์

ลง ณย ปัจจัย ในภาวตถิต

วิ. กุสลสส ภาโว โกสลล์

ปาปิมา

ลง อิมนตุ ปัจจัย ตามนัยสัททนีติ

วิ. ปาป อสส อตถิติ ปาปิมา (มาโร) ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒

๑. ลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้ เฉพาะในพยัญชนะวรรค มี
หลักอย่างไร สังโยคในคำต่อไปนี้ ถูกหรือผิด ถ้าเห็นว่าผิด จงแก้
ให้ถูก นิคมติ สนธาวติ สนจรติ ขตติยวงโส อุตสาโท ฯ

๑. ลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้ เฉพาะในพยัญชนะวรรคนั้น
มีหลักดังนี้คือ

(๑) พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรค
ของตนได้

(๒) พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรค
ของตนได้

(๒) พยัญชนะที่ ๕ สุตวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้
ทั้ง ๕ ตัว ยกเสียแต่ตัว ง ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้

พยัญชนะสังโยคที่ผิดแก้ให้ถูกอย่างนี้ นิคมติ สนธาวติ ขตติยวงโส
อุตสาโท ฯ

๒. สนธิกิริโยปกรณมีเท่าไร อะไรบ้าง เองโข, จตตาริฏจนานิ, ตยสส ใช้สนธิ-กิริโยปกรณอะไร ไยสนธิไหน จงชี้แจง ฯ

๒. สนธิกิริโยปกรณ มี ๘ คือ โลโป ลบ ๑ อาเทโส แปลง ๑ อาคม ลงอักษรตัวใหม่ ๑ วิกาโร ทำให้ผิดจากของเดิม ๑ ปกติ ปกติ ๑ ทิโฆ ทำให้ยาว ๑ รสสั ทำให้สั้น ๑ สณญโค ช้อนตัว ๑ ฯ

เองโข ใช้อาเทส ในนิคคหิตสนธิ โดยตัดเป็น เอว-โข เมื่อมีพยัญชนะอยู่หลัง นิคคหิตอยู่หน้า แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุดวรรค ในที่นี้ ข อยู่หลัง จึงแปลงนิคคหิตเป็น ง ต่อกันได้รูปเป็น เองโข

จตตาริฏจนานิ ใช้สัณญาค ในพยัญชนะสนธิโดยตัดเป็น จตตาริ - จานานิ ช้อนพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกัน ตามวิธีพยัญชนะสังโยค ในที่นี้เอาอักษรที่ ๑ ช้อนหน้า อักษรที่ ๒ ต่อกันได้รูปเป็น จตตาริฏจนานิ ฯ

ตยสส ใช้อาเทส ในสระสนธิ โดยตัดเป็น เต - อสส ถ้า อี เอ หรือ โอ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง อี เอ หรือ โอ เป็น ย ในที่นี้แปลง เอ แห่ง เต เป็น ย ต่อกันได้รูป เป็น ตยสส ฯ

๓. ภควนโต ภควนเต ใช้ต่างกันอย่างไร ปุณณวนตุ เป็นนามศัพท์ชนิดไหน ลิงค์อะไรบ้าง อิตถิลิงค์มีรูปอย่างไร แจกตามแบบไหน ฯ

๓. **ภควนโต** ใช้เป็นพหูวนะ สำหรับกล่าวถึงคนมากตั้งแต่ ๓ ขึ้นไป ส่วน **ภควนเต** นั้นเป็นทวิวนะ สำหรับกล่าวถึงคน ๒ คน ฯ

ปุณณวนตุ เป็นคุณนาม เป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์ อิตถิลิงค์ มีรูปเป็น ปุณณวติ แจกอย่าง อี การันต์ในอิตถิลิงค์ (นารี) ฯ

๔. ในอาขยาตจัดวากไว้อย่างไร วากไหนลงปัจจัยอะไร ฯ จงแก้คำที่เห็นว่าผิดในประโยคต่อไปนี้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

ก. เอกจุเจ (อตฺถิโย) สตถุ ปุรโต นจจิฐ อารภิ ฯ

ข. ปตติกาเล หตฺถิ วา ปาโท วา ภิชฺเชยฺย ฯ

ค. มา เอวํ กโรสี ฯ

๕. ในอาขยาตจัดวากได้ ๕ ดังนี้ คือ

(๑) กัตตฺวาก ลง ปัจจัย ๑๐ คือ อ เอ ย ณฺ ณา นา ณาหา โอ
เณ ฌย

(๒) กัมมวาก ลง ย ปัจจัย กับทั้ง อิ อาคม หน้า ย

(๓) ภาววาก ลง ย ปัจจัย

(๔) เหตุกัตตฺวาก ลงปัจจัย ๔ ตัว คือ เณ ฌย ณาเป ณาปย
ตัวใดตัวหนึ่ง

(๕) เหตุกัมมวาก ลงปัจจัย ๑๐ ตัวนั้นด้วย ลงเหตุปัจจัยคือ
ณาเป ด้วย ลง ย ปัจจัยกับทั้ง อิ อาคม หน้า ย ฯ

แก้คำผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ดังนี้

ก. เอกจุจา (อตฺถิโย) สตถุ ปุรโต นจจิฐ อารภีสุ ฯ

ข. ปตติกาเล หตฺถิ วา ปาโท วา ภิชฺเชยฺย ฯ

ค. มา เอวํ กโรหิ ฯ

๕. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกับนามกิต्त์และกริยากิต्त์ แบ่งเป็นกี่พวก และมีปัจจัยอะไรบ้าง โคโป สุกโร ปคฺคยห ลหฺธา ลงปัจจัยอะไร เฉพาะที่เป็นนามกิต्त์ จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๕. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกับนามกิต्त์และกริยากิต्त์ แบ่งดังนี้

ก. ปัจจัยที่สำหรับประกอบนามกิต्त์ แบ่งเป็น ๓ พวก คือ

(๑) กิตปัจจัย อย่างนี้ กวิ ณี ญฺ ตฺ รุ

(๒) กิจปัจจัย อย่างนี้ ข ญย

(๓) กิตกิจปัจจัยอย่างนี้ อ อิ ณฺ เตวฺ ติ ฐฺ ยุ

ข. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกริยากิต्त์ แบ่งเป็น ๓ พวก คือ

(๑) กิตปัจจัย อย่างนี้ อนาคตฺ ตวณฺตุ ตาวี

(๒) กิจปัจจัย อย่างนี้ อนินยฺ ตพฺพ

(๓) กิตกิจปัจจัยอย่างนี้ มานฺ ตฺ ตุนฺ ตวา ตฺวาน ฯ

โคโป กวิ วิ. คาโว ปาเลตฺติ โคโป ฯ

สุกโร ข วิ. สุขเณ ภริยตฺติ สุกโร ฯ

ปคฺคยห ป-คห-ตฺวา ชาติผู้มีอุปสัคค์อยู่หน้า แปลง ตฺวา เป็น ย แล้วแปลง ย กับที่สุดธาตุ เป็น ยห ได้รูปเป็น ปคฺคยห ฯ

ลหฺธา ลภ-ตฺวา แปลง ตฺวา เป็น ย แล้วแปลง ย กับที่สุดธาตุ เป็น ทฺธา ได้รูปเป็น ลหฺธา ฯ

อีกอย่างหนึ่ง ลหฺธา นี้ สำเร็จรูป มาจาก ลภ-ตฺ ก็ได้ ชาติผู้มี ภ เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ตฺ เป็น ทฺ แล้วลยที่สุดธาตุ ได้รูปเป็น ลหฺธา ฯ

๖. ตัปฺปริสฺมาส ต่างจาก กัมมธารยสฺมาส อย่างไร ยาวชีว์, นิรโย(โลโก) นิคคตฺชน (คาโม) ปญฺจกิกฺขุสฺตปรีวาโร (สตุถา) เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ฯ

๖. ตัปฺปริสฺมาส ต่างจาก กัมมธารยสฺมาส อย่างนี้ คือ

กัมมธารยสฺมาส มีวิภัติและวจนะเสมอกัน บทหนึ่งเป็น ประธาน บทหนึ่งเป็นวิเศษณะ หรือ เป็นวิเศษณะทั้งสองบท เช่น มหนโต ปุริโส มหาปุริโส บุรุษใหญ่ เป็นต้น

ส่วนตัปฺปริสฺมาส มีวิภัติและวจนะไม่เสมอกัน เช่น สุขํ ปตฺโต สุขูปตฺโต(ปุริโส)ถึงแล้วซึ่งความสุข เป็นต้น ฯ

ยาวชีว์

เป็น อพยยิภาวสฺมาส

วิ. ชีวสฺส ยตฺตโก ปริจฺเจโท ยาวชีว์ ฯ

นิรโย

เป็น ปัญจมีตุลยาธิกรณพหุพพิหิสฺมาส

วิ. นิคฺคโต อโย ยสฺมา โส นิรโย (โลโก) ฯ

นิคคตฺชน

เป็น ปัญจมีตุลยาธิกรณพหุพพิหิสฺมาส

วิ. นิคฺคตา ชนา ยสฺม โส นิคคตฺชน (คาโม) ฯ

ปญฺจกิกฺขุสฺตปรีวาโร

เป็น ฉัฏฐีตุลยาธิกรณพหุพพิหิสฺมาส

มี ฉัฏฐีตัปฺปริสฺมาส และอสมาทาทิกุสฺมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ตามลำดับอย่างนี้

ฉัฏฐี ตป.

วิ. ภิกฺขุณํ สตํ ภิกฺขุสฺตํ

อสมาทาทิกุ.

วิ. ปญฺจ ภิกฺขุสฺตานิ ปญฺจภิกฺขุสฺตานิ

ฉฐิตฺต. พหุพ วิ. ปณฺจกิกฺขุสตานิ ปริวโร โส ปณฺจกิกฺขุ-
สตปริวโร (สตุถา) ฯ

๗. เสฏฺฐัตถิตฺตํมีปจฺจยํเท่าไร อะไรบ้าง ต่างจากปจฺจยํในตฺถิตฺตอื่นอย่างไร
สีตลฺ (เทโส) พาลิสฺสโก (นายพรานเบ็ด) เป็นตฺถิตฺตอะไร ลงปจฺจยํอะไร
จงตั้งวิเคราะห์มาด้วย ฯ

๗. เสฏฺฐัตถิตฺตํ มีปจฺจยํ ๕ ตัว คือ ตร ตม อียิสฺสก อีย อิกฺข ฯ

ปจฺจยํทั้ง ๕ นี้ ต่างจากปจฺจยํในตฺถิตฺตอื่น เพราะมิได้ลงแทน
ศัพท์อย่างปจฺจยํในตฺถิตฺตอื่น ๆ แต่เป็นเครื่องหมายคุณศัพท์
เปรียบเทียบ คือ

ตร อีย และ อียิสฺสก ลงเป็นวิเศษคุณศัพท์

ตม และ อิกฺข ลงในอติวิเศษคุณศัพท์ ฯ

สีตลฺ เป็น พหุลตฺถิตฺต ลง อาลฺ

วิ. สีตํ อสฺส ปกฺติ สีตลฺ (เทโส)

พาลิสฺสโก เป็น ตรตยาธิตฺถิตฺต ลง ฦก

วิ. พลิสฺเสน มจฺจณฺณ คณฺหาตฺติ พาลิสฺสโก (ขโน) ฯ

พระราชเวที วัดเบญจมบพิตร

เฉลย.

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๑๓

๑. อักขระในบาลีภาษามีเสียงแตกต่างจากอักขระในภาษาของเราอย่างไร
พยัญชนะไหนบ้าง จัดเป็นอโฆส โฆส สติล และธนิธ ๖

๑. สระ ๘ ตัว คือ อ อา อิ อี อุ ู เอ โอ ย่อลงเป็น ๒
คือ มีเสียงสั้นอย่าง ๑ มีเสียงยาวอย่าง ๑ มีเสียงไม่ต่างจากสระ
ในภาษาของเรา ถึงแม้พยัญชนะก็มีเสียงไม่ต่างกันนัก ที่ต่างคือ
พยัญชนะที่ ๓ ในวรรคทั้ง ๕ ได้แก่ ค ช ฅ ท พ ๕ ตัวนี้ ๖

พยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ คือ กข จณ ฎฐ
ตถ ปผ และ ส ๑๑ ตัวนี้จัดเป็น อโฆส ๖

พยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ คือ คฆง, ชฌญ, ทธน, พภม,
และ ย ร ล ว ห ฟ ๒๑ ตัวนี้ จัดเป็น โฆส ๖

นิคคหิตนักปราชญ์ผู้รู้ศัพทศาสตร์ประสงค์ให้เป็นโฆส ส่วน
นักปราชญ์ฝ่ายศาสนาประสงค์ให้เป็นโฆสาโฆสวิมุติพ้นจากโฆส
และอโฆส ๖

พยัญชนะที่ ๑ ที่ ๓ ในวรรคทั้ง ๕ จัดเป็น สติล ๖

พยัญชนะที่ ๒ ที่ ๔ ในวรรคทั้ง ๕ จัดเป็น ธนิธ ในคัมภีร์
ทั้งหลายอื่นมิได้กล่าว ๖

๒. อาคมมีสนธิไหนบ้าง ลงอาคมอะไรในสนธินั้น ๆ ยถริว, เอวส์ และ มุเนลโย ตัดต่ออย่างไร ฯ

๒. มีสนธิทั้ง ๓ คือ สรรสนธิ พยัญชนะสนธิ และนิคคหิตสนธิ ฯ

ลง อ และ โอ อาคม ในสรรสนธิ ฯ

ลง พยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร พ ใน พยัญชนะสนธิ ฯ

ลง นิคคหิต อาคม ในนิคคหิตสนธิ ฯ

ยถริว ตัดเป็น ยถา - เอว แปลง เอ ตัวหน้า แห่ง เอว ศัพท์อันตั้งอยู่ปลายเป็น ริ แล้วรัสสระสะเบื้องต้นให้สั้น ต่อกันเป็น ยถริว ฯ

เอวส์ ตัดเป็น เอว - อสส เมื่อลบสระเบื้องปลายที่มีนิคคหิตอยู่ หน้าแล้ว ถ้าพยัญชนะซ้อนเรียงกัน ๒ ตัว ลบเสียตัวหนึ่ง ต่อกันเป็น เอวส์ ฯ

มุเนลโย ตัดเป็น มุนิ - อาลโย ลบสระเบื้องปลาย คือ อา แห่ง คำว่า อาลโย แล้วเอาสระเบื้องหน้า คือ อิ แห่งคำว่า มุนิ เป็น เอ ต่อกันเป็น มุเนลโย ฯ

๓. สังขยา คืออะไร แบ่งเป็นเท่าไร อะไรบ้าง ฯ ปฐมัม ตติยัม สหสส์ สฏฺฐิจิ
ณฺณจิจิ จัดเป็นสังขยาชนิดไหน ฯ

๓. สังขยา คือ ศัพท์ที่เป็นเครื่องหมายกำหนดนับนามนาม แบ่งเป็น ๒
คือ ปกติสังขยาอย่าง ๑ ปุรณสังขยาอย่าง ๑ ฯ

สหสส์ สฏฺฐิจิ จัดเป็น ปกติสังขยา

ปฐมัม ตติยัม ณฺณจิจิ จัดเป็น ปุรณสังขยา ฯ

๔. ข ฉ ส อาย อีย ปัจจัยในอาชาต ใช้อย่างไร เป็นไปในความอะไร
จงแก้คำที่เห็นว่าผิดในประโยคต่อไปนี้ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

ก. มาคนหิยา ชีวนตาปี มตาปี มโตเยว นาม ฯ

ข. พหิคมนกาเล พราหมณเ วา พราหมณเ วา ตัม ปารุปนติ ฯ

ค. เทสนาวสเน อุปาสโก จ โส จ อตถิ โสตาปตติผล ปตฺถิณฺณหิ ฯ

๔. ข ฉ ส ปัจจัยใช้สำหรับประกอบกับธาตุ มีอำนาจให้เปลี่ยนแปลง
ธาตุโดยวิธีที่เรียกว่า “อัพภาส” เป็นไปในความปรารภนา เมื่อ
ประกอบ ฤษ ฆส หรฺ สฺ ปา เช่น พุฏฺฐติ ปรารภนาจะกิน เป็น
ต้น หากประกอบกับธาตุนอกเหนือจากนี้คงแปลอย่างธรรมดา เช่น
ติติภฺตติ ย่อมอดกลั้น เป็นต้น ฯ

อาย อีย ปัจจัย ใช้ประกอบกับนามศัพท์ ทำนามศัพท์นั้นให้
เป็นกริยาเป็นไปในความ “ประพฤติ” แบ่งเป็น ๒ อย่าง ถ้า
ประกอบกับนามศัพท์ที่เป็นคุณนาม แปลว่า “ประพฤติ” เช่น จิรา
ยติ - ประพฤติชั่วอยู่ ถ้าประกอบกับศัพท์ที่เป็นนามนาม ต้องเพิ่มคำ

อุปมาว่า “เพียงดั่ง” เข้ามาด้วย เช่น บุตติยติ - ย่อมประพจน์ให้เป็นเพียงดั่งบุตร เป็นต้น ฯ

แก้คำที่ผิดให้ถูกตามหลักไวยากรณ์อย่าง

ก. มาคนทียา ชีวนตาปี มตาปี มโตเยว นาม ฯ

ข. พหิคมนกาเล พราหมโณ วา พราหมณี วา ตัม ปารูปติ

ค. เทสนาวสเน อุปาสโก จ โส จ อตถิ โสตาปตติผล
ปตฺธิฏฺฐหิ ฯ

๕. อนต และ มาน ปัจจยในกิริยาภิกตฺก ใช้เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร
ปุกนโต, อารุห, อาคนตุโก (ภิกขุ) ทุรกขิ (จิตต) ลงปัจจยอะไร
เฉพาะที่เป็นนามภิกตฺก จงตั้งวิเคราะห์มาด้วย ฯ

๕. อนต และ มาน ใช้บอกปัจจุบันกาลเหมือนกัน ที่ต่างกันคือ อนต เป็น
ปัจจยในพวกกิตปัจจย เป็นได้ ๒ วาจก คือ กัตตุวาจก และ เหตุกัตตุ
วาจก ฯ ส่วน มาน เป็นปัจจยในพวกกิตกิจจปัจจย เป็นได้ทั้ง ๕
วาจก แต่ภาววาจกไม่นิยมใช้ ฯ

ปุกนโต ป-กม-ต ธาตุมี ม เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ต เป็น นต
แล้วลบที่สุดธาตุ สำเร็จรูป เป็น ปุกนโต ฯ

อารุห อา - รุห - ตวา อุปสรรคอยู่หน้าแปลง ตวา เป็น ย ธาตุ
มี ห เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ย กับที่สุดธาตุเป็น ยห สำเร็จรูปเป็น
อารุห ฯ

อาคนตุโก ตุก. วิ. อาคนตฺติ อาคนตุโก (ภิกขุ) ฯ

ตุรกขิ ข. วิ. ทุกฺเคน รกฺขยตฺติ ทุรกขิ (จิตต) ฯ

๖. ทิคุสมาส ต่างจาก กัมมธารยสมาส อย่างไร ปรณจมราชา, อาหิตตคฺคิ (พราหมโณ) ยโสโภคสมปปีโต (ชโน) เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ฯ

๖. นามศัพท์สองบทมีวิภัตติและวจนะเป็นอย่างเดียวกัน บทหนึ่งเป็น ประธาน คือนามนาม บทหนึ่งเป็นวิเศษณะคือคุณนาม หรือเป็น คุณนาม ทั้งสองบท มีบทอื่นเป็นประธาน ท่านย่อเข้าเป็นบท เดียวกัน ชื่อว่ากัมมธารยสมาส ส่วนทิคุสมาสนั้น ก็คือกัมมธารยสมาส นั้นเอง แปลกแต่มีบทวิเศษณะเป็นปกติสังขยา ฯ

ปรณจมราชา เป็น วิเศษนบุพพบท กัมมธารยสมาส

วิ. ปรณจโม จ โส ราชา จาติ ปรณจมราชาฯ

อาหิตตคฺคิ เป็น ตติยาตุลยาธิกรณพหุพพิหสมาส

วิ. อาหิโต อคฺคิ เยน โส อาหิตตคฺคิ (พราหมโณ) ฯ

ยโสโภคสมปปีโต เป็น ตติยาตปุริสสมาส มี อสมาหารท วันทวสมาสเป็นภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

อ. ทวัน. ยโส ข โภโค จ ยโสโภคา

ต. ตป. ยโสโภเคหิ สมปปีโต ยโสโภคสมปปีโต (ชโน) ฯ

๗. โคตตตัทธิต มีปัจจัยเท่าไร อะไรบ้าง? กายิก, ทยาจุ, สามณญ์ ลงปัจจัย
ในตัทธิตไหน จงตั้งวิเคราะห์มาดู ๆ

๗. โคตตตัทธิต มีปัจจัย ๘ คือ ณ ฌายน ฌาน ฌะย ฌิ ฌิก ฌว ฌเณร

กายิก ณ ในตรตยาตัทธิต วิ. กาเยน กตัม กายิก ๆ

ทยาจุ อาลู ในพหุลตัทธิต วิ. ทยา อสส ปกติ ทยาจุ ๆ

ทยา อสส พหุล ทยาจุ ๆ

สามณญ์ ฌย ในภาวตัทธิต วิ. สมณสส ภาโว สามณญ์ ๆ

พระราชเวที

วัดเบญจมบพิตร

เฉลย.

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔

๑. อะไรชื่อว่า นิสสันและนิสสิต พยัญชนะ ค ข ท พ เกิดที่ฐานไหน เรียกชื่ออย่างไร ฯ

๑. สระที่เป็นที่อาศัยของพยัญชนะ ชื่อ นิสสัย พยัญชนะอันอาศัย ชื่อ นิสสิต ฯ

ค	เกิดในคอ	เรียกว่า กัณฐะ
ข	เกิดที่เพดาน	เรียกว่า ตาลุชะ
ท	เกิดที่ฟัน	เรียกว่า ทันตชะ
พ	เกิดที่ริมฝีปาก	เรียกว่า โอฏฐชะ ฯ

๒. สลยโณโค สนธิกริโยปกรณ มีสนธิไหนมีกี่อย่าง อะไรบ้าง ยมกปาฏิหาริย์ จัดเข้าในอย่างไหน ปฏยาหาหิ ตัดต่ออย่างไร ฯ

๒. สลยโณโค สนธิกริโยปกรณ มีในพยัญชนะสนธิอย่างเดียว มี ๒ อย่าง คือ ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกันอย่าง ๑ ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกันอย่าง ๑ จัดเข้าในอย่างแรก คือ ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกัน ฯ

ปฏฺจายาห์ ตัดเป็น ปฏฺจาย – อหิ สรรทั้ง ๒ คือ สรรหน้า และสรรหลังเป็นรัสสะมีรูปเสมอกัน เมื่อลบแล้วต้องมีที่ขมะสรรที่ไม่ได้ลบ ต่อกันเป็น ปฏฺจายาห์ ฯ

๓. ศัพท์ที่เรียกว่า มโนคณะ มีเท่าไร อะไรบ้าง มีวิธีแจกวิภัตติแปลกจาก อ การันต์อื่น ๆ อย่างไร และเมื่อเข้าสมาสนิยมทำอย่างไร ฯ

๓. มี ๑๒ ศัพท์ คือ มน อย อฺร เจต ตป ตม เตช ปย ยส วจ วย สิริ มีวิธีแจกวิภัตติแปลกจาก อ การันต์อื่น ๆ อยู่ ๕ วิภัตติ คือ นา กับ ส มา เป็น อา, ส ทั้ง ๒ เป็น โอ, สมี เป็น อิ, แล้ว ลง ส อาคม เป็น สา เป็น โส เป็น สิ เช่น มนสา มนโส มนสา มนสิ และ เอา อํ เป็น โอ ได้บ้าง ฯ

เมื่อเข้าสมาสแล้วเอาสระที่ของตนเป็น โอ ได้เหมือนคำว่า มโนโคณ เป็นต้น ฯ

๔. ปัจจัยอาขยาด กับ ปัจจัยกิริยาภิรต์ ใช้เหมือนกันและต่างกันอย่างไร ฯ จงแก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้

ก. อิหํ อุทกํ อุภโต หริยนต์ เนว ตฺตุนหากํ ปโหสฺสสิ ฯ

ข. เม ภาดตา ปพฺพชิตา โสตาปตติผลปี ปาปฺปณฺติ นาสกฺขีสุ ฯ

ค. อุโม ตีรานิ ภินทิสฺสุ ฯ

ง. จนนิมสฺสุริยาปี วิมานานิ มุจฺจิสฺสุ ฯ

๔. ใช้ปัจจัยประกอบธาตุเหมือนกัน ที่ต่างกัน คือ ปัจจัยอาขยาต เป็นเครื่องหมายกำหนดวาก เพราะวากทั้ง ๕ ต่างก็มีปัจจัยสำหรับวากนั้น ๆ ส่วนปัจจัยกิริยาภิตก เป็นเครื่องหมายกำหนดกาลและกำหนดวากได้บ้าง เช่น อนต เป็นได้เฉพาะ กัตตุวาก และเหตุกัตตุวาก มาน เป็นได้ทั้ง ๕ วาก ฯ

แก้คำผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ดังนี้

ก. อิหํ อุทกํ อุโธ หริยมานํ เนว ตตฺตมหากํ **ปโหสสติ** ฯ

ข. ภาตา เม **ปพพิชิต** โสตาปตติผลปี ปาปุณิตุ นาสกชีสุ

หรือ ภาตโร เม ปพพิชิตา โสตาปตติผลปี ปาปุณิตุ นาสกชีสุ ฯ

ค. อุโธ ตีรานิ **ภิชชีสุ**

หรือ (อุทกอุมิโย) อุโธ ตีรานิ ภินทิสฺสุ ฯ

ง. จนนิมสุริยาปี วิมานานิ **มฺลยจิสฺสุ** ฯ

๕. จะทราบว่าเป็นกิริยาภิตก หรือ นามภิตก จะต้องอาศัยอะไร ภาติโก ทูลลโก สนโต ปคคยห ลงปัจจัยอะไร เฉพาะที่เป็นนามภิตก จงตั้งวิเคราะห์มาด้วย ฯ

๕. ต้องอาศัยปัจจัยที่ประกอบ คทอ กิริยาภิตกและนามภิตก ต่างก็มีปัจจัยของตนแผนกหนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องหมายเนื้อความของนามศัพท์ และกิริยาศัพท์ ฯ

ภาติโก กวิ วิ. ภาติ กโรตติ ภาติโก (บุคฺคโล)

ทูลลโก ข วิ. ทุกฺเคน ลพฺภตติ ทูลลโก (บุคฺคโล)

สนโต สม – ต ธาตุมี ม เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ต เป็น นต แล้วลบที่สุดธาตุ ได้รูปเป็น สนโต อีกอย่างหนึ่ง อส – อนต ลบต้นธาตุ ได้รูปเป็น สนโต

ปคคยห ป – คห – ตวา ธาตุมีอุปสัคค์อยู่หน้า แปลง ตวา เป็น ย แล้วแปลง ย กับ ที่สุดธาตุ เป็น ยห ได้รูปเป็น ปคคยห ฯ

๖. พลวปุริโส อุปสนตรากาติกกิเลโส (ชโน) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้ง วิเคราะห์มาตามลำดับ ฯ

๖. พลวปุริโส เป็น วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ ดังนี้
 พลวา ปุริโส พลวปุริโส
 หรือ พลวา จ โส ปุริโส จาติ พลวปุริโส ฯ

อุปสนตรากาติกกิเลโส เป็น ฉัญฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทสมาส มี ฉัญฐิตุลยาธิกรณ-พหุพพิทสมาส และวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

ฉ. ตุล. พหุ วิ. ราโค อาท เยส เต ราคาทโย (กิเลสา)

วิเส. บุพ. กม. วิ ราคาทโย กิเลสา ราคาติกกิเลสา

หรือ ราคาทโย จ เต กิเลสา จาติ ราคาติกกิเลสา (ชโน)

ฉ. ตุล. วิ. อุปสนตา ราคาติกกิเลสา ยสส โส อุปสนตราคาติกกิเลโส (ชโน) ฯ

๗. สมุหัตถิต มีปัจจัยเท่าไร อะไรบ้าง จนทนมโย (อปสฺสโย - พนฺก)
อุโปสฺสโก จนทตฺตํ ลงปัจจัยอะไร ตัถธิตินเณ จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๗. สมุหัตถิต มีปัจจัย ๓ คือ กณฺ ณฺ ตา ฯ

จนทนมโย ลง มย ปัจจัยในปกติตัถธิต

วิ. จนทเนน ปตฺโต จนทนมโย (อปสฺสโย)
จนทนสฺส วิการโร วา จนทนมโย
(อปสฺสโย) ฯ

อุโปสฺสโก ลง ฦก ปัจจัยในตรตยาธิตัถธิต

วิ. อุโปสฺสํ สมาทิสฺสิดิ อุโปสฺสโก ฯ

จนทตฺตํ ลง ตต ปัจจัยในภาวตัถธิต

วิ. จนทสฺส ภาโว จนทตฺตํ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

๑. สระในบาลีภาษามีเท่าไร อะไรบ้าง จัดเป็นคู่ไว้เท่าไร อะไรบ้าง สระไหน
เกิด ๒ ฐาน ฯ

๑. มี ๘ ตัว คือ อ อา อิ อี อุ ู เอ โอ

จัดเป็นคู่ไว้ ๓ คู่ คือ

อ อา เรียกว่า อวณฺโณ

อิ อี เรียกว่า อิวณฺโณ

อุ ู เรียกว่า อุวณฺโณ ฯ

สระ เอ โอ ๒ ตัวนี้ เกิดใน ๒ ฐาน คือ

เอ เกิดที่คอและเพดาน เรียกว่า กณฐตาจุโซ

โอ เกิดที่คอและริมฝีปาก เรียกว่า กณฺโฏจุโซ ฯ

๒. วิการ สนธิกริโยปกรณฺ มีในสนธิไหน แบ่งเป็นกี่อย่าง อะไรบ้าง
มาลูเทรติํ จัดเข้าในอย่างไหน นตถณฺโณ ตัดต่ออย่างไร ฯ

๒. วิการ สนธิกริโยปกรณฺ มีในสระสนธิอย่างเดียว แบ่งเป็น ๒ อย่าง
คือ วิการในเบื้องต้น ๑ วิการในเบื้องปลาย ๑ ฯ

มาลูเทรติ จัดเข้าในอย่างหลังคือ วิจารณ์เบื้องปลาย ฯ

นตถลโย ตัดเป็น นตฺถิ- อลฺลโย สรหน้าเป็นรัสสะ สรเบื้อง
ปลายอยู่หน้า พยัญชนะสังโยค ลบสรหน้า คือ อี ที่สุดแห่งศัพท์
นตฺถิ ต่อกันได้รูปเป็น นตถลโย ฯ

๓. นามศัพท์ท่านจัดลิงค์ไว้อย่างไร เอก ศัพท์ ในประโยคต่อไปนี้
เรียกชื่อว่าอย่างไร ในไวยากรณ์

ก. เอโก เถโร คามิ ปณฺฑาย ปาวลิส

ข. เอเก กมฺมนิ ญฺฐจิติปิ วทนฺติ ฯ

๓. นามศัพท์ ท่านจัดลิงค์ไว้อย่างนี้ นามนาม เป็นลิงค์เดียว คือ จะ
เป็นฆุลิงค์ อิตถิลิงค์ หรือ ญฺฐกิลิงค์ ก็อย่างเดียบบ้าง เป็น ๒ ลิงค์
คือ มีศัพท์อันเดียว มีรูปอย่างเดียว เป็นได้ทั้ง ๒ ลิงค์ หรือมีมูล
ศัพท์เป็นอันเดียวเปลี่ยนแต่สระที่สุดให้แปลกกัน พอเป็นเครื่องหมาย
ให้ต่างกันบ้าง คุณนาม และ สัพพนาม เป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์

ก. เอโก เรียกว่า ปกติสังขยา

ข. เอเก เรียกว่า นิยม – วิเสสนะสัพพนาม ฯ

๔. ในอาขยาต แบ่งธาตุเป็นกี่ชนิด ชนิดไหนเป็นได้กัจาก จงแก้คำที่
เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

ก. สา อนาถา วิจฺรณฺติ มหาทุกฺขํ ปาปฺปณฺดาติ

ข. ภะคินีปัสส กาลกิริยํ สุตฺวา ภิกฺขุณฺโณ ปาเทสุ ปวตฺตมาโน โรทฺธิ

๖. สมมติว่าโดยชื่อมีเท่าไร อะไรบ้าง อุปปัจฉโน (ปุคฺคโล) คพฺภสทฺสปฏฺมณฺฑิตโต (ปาสาโท) พหุสฺสุโต (ภิกฺขุ) เป็นสมมติอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ๆ

๖. สมมติว่าโดยชื่อมี ๖ อย่าง คือ กมฺมธารโย, ทิคุ, ตปฺปุริสโส, ทวนทโว, อพฺยयीภาโว, พหุพฺพิทฺติ

อุปปัจฉโน เป็น **ฉฺฉฐีตฺถยาธิกรณพหุพฺพิทฺติสมาส**

วิ. อุปปา อิจฺฉา ยสฺส โส อุปปัจฉโน (ปุคฺคโล)

คพฺภสทฺสปฏฺมณฺฑิตโต เป็น **ตติยาตฺตปฺปุริสสมาส** มีฉฺฉฐีตฺตปฺปุริสสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ ดังนี้

ฉ. ตป. วิ. คพฺภานํ สทฺสํ ตพฺภสทฺสํ

ต. ตป. วิ. คพฺภสทฺสเสน ปฏฺมณฺฑิตโต คพฺภสทฺสปฏฺมณฺฑิตโต (ปาสาโท)

พหุสฺสุโต เป็น **ฉฺฉฐีตฺถยาธิกรณพหุพฺพิทฺติสมาส**

วิ. พหฺว สุตํ โส พหุสฺสุโต (ภิกฺขุ) ๆ

๗. อพฺยยตฺตทิตฺติ มีปัจจัยเท่าไร อะไรบ้าง กุฏฺหมพิโก พาหุสจฺจํ ปุชฺชนิโย ลงปัจจัยอะไร ในตฺตทิตฺติไหน จงตั้งวิเคราะห์มาด้วย ๆ

๗. อพฺยยตฺตทิตฺติ มีปัจจัย ๒ ตัว คือ ถา ถิ

กุฏฺหมพิโก อีก ปัจจัย ในตฺตทิตฺติ

วิ. กุฏฺหมพิ อสฺส อตฺถิตฺติ กุฏฺหมพิโก

พาหุสจฺจํ ฌย ปัจจย ในภาวตฺตธิต

วิ. พหุสสุตสฺส ภาโว พาทุสจฺจํ

ปูชนีย อีย ปัจจัย ในฐานตํทิต

วิ. ปุชนํ อรหตฺตีติ ปุชนินฺโຍ ฯ

พระราชเวที วัดเบญจมบพิตร

ឆ្នើម.

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๑๖

๑. สรรกับพยัญชนะในบาลีภาษามีเท่าไร และต่างกันอย่างไร? ทกขิณเอย
ยา นาม เอว ทูลลภํ จงบอกเฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ว่าเป็น ครุ หรือ ลหุ

๑. ในบาลีภาษา สรรมี ๘ ตัว พยัญชนะมี ๓๓ ตัว ต่างกัน คือ

สระ ออกเสียงได้ตามลำพังตนเอง

ส่วนพยัญชนะต้องอาศัยสระจึงจะออกเสียงได้ ๗

ม ในคำว่า นาม เป็น ลหุ ส่วนคำที่ขีดเส้นใต้นอกนั้นเป็น ครุ ลีน๗

๒. สนธิคืออะไร ? สรรสนธิจะมีได้ในลักษณะเช่นไร ? ปุรเตว สัพพีติโย
ภจโจ ตัดต่อเปลี่ยนแปลงอย่างไร?

๒. สนธิ คือ การต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องกันด้วยอักขระเพื่อจะย่อ
อักขระให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันทและให้คำพูดสละสลวย
๗

มีได้เมื่อคำบาลีอยู่คู่กัน ๒ คำ คำหน้าลงท้ายด้วยสระ คำหลังก็
ขึ้นต้นด้วยสระ ไม่มีพยัญชนะคั่นในระหว่าง นี่แหละเป็นมูลเหตุให้เกิดสรร
สนธิ เช่น ตสฺส-เอว สนธิเป็น ตสฺสเว เป็นต้น เว้นแต่อาคมสรรสนธิ ๗

ปุรเตว ตัดเป็น ปุรติ - เอว สรหน้าคือ อิ เป็นรัสสะ สรหลังคือ เอ เป็นทีฆะ มีรูปไม่เสมอกัน ลบสรหน้าคือ อิ แห่งศัพท์ ปุรติเสีย สนธิ เป็น ปุรเตว หรือตัดเป็น ปุรเต - เอว ก็ได้ เป็นบุพพโลป สรสนธิ โดยนัยก่อน

สพพิติโย ตัดเป็น สพพา - อิติโย สรหน้าเป็นทีฆะ สรหลังเป็นทีฆะ ลบสรหน้า คือ อา แห่งศัพท์ สพพา เสีย สนธิ เป็น สพพิติโย

ภจโจ เดิมเป็น ภโต แปลง ต เป็น จ แล้วซ้อน จ โดยวิธี สัญญูคพยัญชนะสนธิ จึงได้รูปเป็น ภจโจ ฯ

๓. ก็ ศัพท์จัดเป็นสัพพนามชนิดไหน เป็นได้กี่ลิงค์ แจกตามแบบไหนมีวิธีใช้ และแปลว่าอย่างไรบ้าง จงชี้แจง ?

๓. ก็ ศัพท์ จัดเป็น อนิยม วิเศษนสัพพนาม เป็นได้ ๓ ลิงค์ ก็ ศัพท์ คงเป็นรูป ก็ อยู่แต่ใน นพฺ. ป. พุ. เอกวจนะ เท่านั้น นอกนั้นแปลงเป็น ก แล้วแจกในไตรลิงค์เหมือน ย ศัพท์ ฯ

ใช้เป็นสัพพนามและเป็นคำถาม แปลว่า "ใคร อะไร ?"

อนึ่ง ก็ ศัพท์นี้ เมื่อเข้า เมื่อเข้าสมาสกรูปร่าง ก็ ตามเดิมบ้าง แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรรคบ้าง เช่น ก็การณา กิณนโร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีวิธีใช้และแปลเป็นอย่างอื่นได้ ดังนี้

(๑) เมื่อมี จิ อยู่หลังแปลว่า "น้อย" บ้าง "บางคน" หรือ "บางสิ่ง" บ้าง เป็นคำให้ว่าซ้ำสองหนเช่น โกจิ ใคร ๆ กาจิ อิตถิ บางคน หรือหญิงไร ๆ กิจจิจิ วตถุ ของน้อยหนึ่ง หรือของบางสิ่ง ถ้าเป็นพหูพจน์จะแปลว่า "บางพวก" หรือ "บางเหล่า"

(๒) ถ้ามี ย นำหน้า มี จ อยู่หลัง แปลว่า "คนใดคนหนึ่ง" หรือ "สิ่งใดสิ่งหนึ่ง" อุ.โย โกจิ เทโว วา มนุสฺสโส วา เทวดา หรือ

(๓) ก็ ศัพท์ที่เป็นคำถาม แปลว่า "หรือ" อุ. ก็ ปเนตฺ อวฺโสปฏิรูป

(๔) ก็ ศัพท์ ที่เป็นคำถามถึงเหตุที่เป็น แปลว่า "ทำไม" อุ. ก็ ปาลิต ปมฺชฺชสี ฯ

๔. วิภัตติอาชยัต ต่างจากวิภัตตินามอย่างไร ? จงแก้คำที่เห็นว่าผิด ในประโยคต่อไปนี้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

ก. สา คเหตุวา อุทเก ชิปียนตา มรณภยตฺชชิตา มหาวีรรวมกาสี

ข. เทสนาวสาเน อุปาสโก จ อุปาสิกา จ โสตาปนโน อโหสิ

ค. อุโฆ อคฺคปาทา ภินทิสฺสุ

ง. เทวดา ปน โสตาปนโน หุตฺวาปิ โรธมานอ อฏฺฐาสี ฯ

๕. วิภัตติอาชยัต ใช้สำหรับประกอบกับธาตุ และใช้ประกอบกับนาม หรือ คุณนามได้บ้าง เช่น สุนาติ ปุตฺตยติ จิรายติ เป็นต้น และเป็นเครื่องหมายให้ทราบ กาล บท วจนะ และ บุรุษ

ส่วนวิภัตตินาม ใช้ประกอบกับนามศัพท์ เป็นเครื่องหมายให้ทราบวจนะ

แก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ดังนี้

ก. สา คเหตุวา อุทเก **ชิปิยมานา** มรณภยตฺชชิตา มหาวีรรวมกาสี

ข. เทสนาวสาเน อุปาสโก จ อุปาสิกา จ **โสตาปนนา** อเหตุ

ค. อุโภ อคคปาทา ภิขชีสุ

ง. เทวตา ปน โสตาปณนา หุตวาปี โรธมานา อฏฺฐาสี ฯ

๕. สาธนะคืออะไร ? อะไร ? เป็นเครื่องกำหนดให้รู้ว่า ศัพท์นั้นเป็นรูปและสาธนะนั้น วนจรโก (ปุริโส), ลาโก (ปจฺจโย), อาจริโย (เถโร) เป็นรูปและ สาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาด้วย ?

๕. สาธนะ คือ ศัพท์ที่ท่านให้เสร็จมาแต่รูปวิเคราะห์ ปัจจัย เป็นเครื่องกำหนดให้รู้ว่า ศัพท์นั้นเป็นรูปและสาธนะนั้น ๆ เพราะปัจจัยจัดไว้เป็น ๓ หมู่ คือ กิตปัจจัย กิจปัจจัย และกิตกิจปัจจัยหมู่หนึ่งก็ใช้เฉพาะรูปและสาธนะหนึ่ง ๆ

วณจรโก เป็น กัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. วเน จรตีติ วณจรโก (ปุริโส)

ลาโก เป็น กัมมรูป กัมมสาธนะ

วิ. ลพฺภตีติ ลาโก (ปจฺจโย)

อาจริโย เป็น กัมมรูป กัมมสาธนะ

วิ. อาทเรณ จริตพฺโพติ อาจริโย (เถโร) ฯ

๖. จงบอกชื่อสมาส พร้อมทั้งตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ สປินวนินฺดาทีนินิ (เภสชฺชานินิ), ยถาสุขินิ?

๖. สປินวนินฺดาทีนินิ เป็น ฉฺฉฐิตฺตฺลยฺยํอิกรณพหุพพิทสมาส มีสมาหารทวันทวสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ดังนี้

ส. ทวน วิ. สปปี จ นวนีตถจ สปปีนวนีต

ฉ. ตูล. พหุพ. วิ. ต่ อาทิ เยสํ ตานิ สปปินวนีตาทีน
(เกสชชานิ)

ยถาสูขิ เป็น นิปาตปุพพกะ อพยยิภาวสมาส ตั้งวิเคราะหดังนี้
 ยํ ยํ สูขิ ยถาสูขิ, สุขสส วา ปฏิปาฏิ ยถาสูขิ ฯ

๗. ปัจจัยในตัถธิติ และปัจจัยในอาชยาดใช้ต่างกันอย่างไร ? ปาสาธิโก (ภควา) ลาภี รชชฺ ลิงปัจจัยอะไร ? ในตัถธิติไหน จงตั้งวิเคราะห์มาด้วย ?

๗. ปัจจัยในตัดทิต ใช้ประกอบที่ศัพท์หน้า เพื่อแทนศัพท์หลังที่ลบทิ้งไป และแปลได้ความเท่าเดิม เช่น สยามะ ชาโต สยามิโก ในที่นี้ ลง ณิก ปัจจัยที่ศัพท์หน้าคือ สยาม เพื่อแทน ชาต ศัพท์ ที่ต้องลบทิ้งไป จึงได้รูปเป็น สยามิโก

ส่วนปัจจัยภายนอกนั้น ให้ประกอบกับธาตุ เป็นเครื่องหมายให้ทราบวาทก ได้แม่นยำขึ้น

ปาสาทิโก ฌิก ปัจจัย ในตรรยาทิทัตฺถิต วิ. ปสาท ขนตฺติ ปาสาทิโก
ลาภี อี ปัจจัย ในตทสฺสัตถิตฺตัทธิต วิ. ลาภ อสฺส อตฺถิต ลา
ภีรพฺพ ฌน ปัจจัย ในภาวตฺถิต วิ. รณโณ ภาว รพฺพ ฯ

พระราชเวที วัดเบญจมบพิตร

ឆ្នើម.

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗

๑. พยัญชนะสังโยคคืออะไร ? สยจรติ, นิคมติ, หงโส, อุตสาโท ประกอบ
สังโยคถูกหรือผิด ถ้าผิดจงแก้ไขให้ถูก และบอกด้วยว่าถูกหรือผิดเพราะ
อะไร ?
๑. พยัญชนะสังโยค คือ พยัญชนะที่ใช้ซ้อนกัน หรือพยัญชนะที่ใช้เป็น
ตัวสะกดในอักษรวิธีบาลีภาษา จะทราบว่า ประกอบสังโยคถูกหรือผิด
พึงอาศัยหลักดังนี้
- (๑) พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรค
ของตนได้
- (๒) พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรค
ของตนได้
- (๓) พยัญชนะที่ ๕ สุตวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของ
ตนได้ทั้ง ๕ ยกเว้นเสียแต่ตัว ง ซ้อนพยัญชนะใน วรรค
ของตนได้ ๔ ตัว ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้
- (๔) พยัญชนะอวรรค เฉพาะ ย ล ส ๓ ตัวนี้ ซ้อนหน้าตัวเองได้

สยจรติ ถูก เพราะ จ อยู่หลัง ซ้อน ญ พยัญชนะสุตวรรคได้ตาม
หลัก ข้อที่ ๓ นั้น

นิคมติ ผิด เพราะพยัญชนะที่ ๓ คือ ค ซ้อนพยัญชนะที่ ๒ อย่างนี้ ไม่เป็นไปตามหลักข้อที่ ๒ แก่เป็น นิคมติ เพราะ ข อยู่หลัง จึงซ้อน ก ได้ ตามหลักข้อที่ ๑

หังโส ผิด เพราะ ส เป็นพยัญชนะอวรรคอยู่หลังจะอาเทศ นิคคหิตเป็น ง ไม่ได้ แก่เป็น หังโส

อุตสาโท ผิด เพราะพยัญชนะหลังคือ ส ซึ่งเป็นตัวตามนั้น เป็น พยัญชนะอวรรค จะซ้อน ต ซึ่งเป็นพยัญชนะวรรคไม่ได้ แก่เป็น อุตสาโท โดยซ้อน ส ตามหลักข้อที่ ๔ ๖

๒. สนธิต่างจากสมาสอย่างไร ? ภาตวนตฺราโย และ สาหิ ตัดต่อ อยางไร ?

๒. สนธิ คือวิธีต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องกันด้วยอักขระ เพื่อจะย่ออักขระ ใ้ให้น้อยลงเป็นอุปการะในการแต่งฉันทและให้คำพูดสละสลวย เช่น เอตทโวจ เวลาแปลต้องตัดบทยอกแปล

ส่วนสมานัน ย่อนามศัพท์ ตั้งแต่สองศัพท์ขึ้นไปเข้าเป็นบท เดียวกันเพื่อใช้วิภัติใ้ให้น้อยลง เมื่อเข้าสมาสแล้วก็เป็นศัพท์เดียวกัน เช่น รลญฺ ปุตุโต ราชปุตุโต ไม่ต้องตัดบทยอกแปลเหมือนสนธิ

ภาตวนตฺราโย ตัดเป็น ภาตฺ - วนตฺราโย ต่อกันดังนี้ สระอยู่ หลังอาเทศ อุ สระหน้าเป็น ว เป็น ภาตฺว-วนตฺราโย ลบ อ สระหน้าที ว แล้วต่อกันเป็น ภาตฺวานตฺราโย

สาหิ ตัดเป็น สา-อหิ ต่อกันดังนี้ สระหน้าเป็นทีฆะและสระหลัง เป็นรัสสะ ลบสระหน้าแล้วทีฆะสระหลังเป็น อา ต่อกันเป็น สาหิ ๖

๓. สังขยา คืออะไร ? มีกี่ชนิด อะไร ? บ้าง ตั้งแต่ไหนถึงไหนเป็นนามอะไร ?

สังขยานามกับสังขยาคุณใช้ต่างกันอย่างไร?

๓. สังขยา คือ ศัพท์ที่เป็นเครื่องหมายกำหนดนับนามนาม มี ๒ ชนิด

คือ ปกติสังขยา ๑ ปุณฺณสังขยา ๑

ปกติสังขยา จัดเป็นนามดังนี้:

ตั้งแต่ เอก ถึง จตุ เป็นสัพพนาม

ตั้งแต่ ปญจ ถึง อฏฺฐนวุติ เป็นคุณนาม

ตั้งแต่ เอกุณสฺส ขึ้นไป เป็นนามนาม

ส่วน ปุณฺณสังขยา เป็นคุณนามทั้งสิ้น

สังขยานาม ใช้เช่นเดียวกับนามนามแต่เมื่อใช้นับจำนวนนามนาม
บทใด ให้เรียงไว้หลังนามนามบทนั้น เช่น กหาปณสฺส เต ทสฺสามิ

ส่วนสังขยาคุณ ก็ใช้เช่นเดียวกับคุณนาม คือ เรียงไว้หน้านามนาม
ที่ตนแสดงจำนวนนั้น เช่น สตฺตปิ ชนา สตฺต นิทฺทานิ ปีทฺหิตฺวา ปกฺกมฺมึสุ ฯ

๔. ภิทฺ และ มุจฺ ธาตุ เป็นสกัมมธาทูหรืออกัมมธาทู จงแก้คำที่เห็นว่า
ผิด ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ในประโยคต่อไปนี้

ก. เอกสมฺปิ วเย ปุตุโต วา ธิตา วา อุปฺปชฺเชยฺญ

ข. อิตฺรา ทานํ อวชฺชมาโน นินฺตตฺนตา ตํ ปเทสํ ปาปุณฺนิ

ค. เอวํ ฐมฺเม เทสิยนฺเต มหาชนสฺส ฐมฺมาภิสมฺมโย อโหสิ?

๔. กิฏ และ มุจ ธาตุ ๒ ตัวนี้ เป็นได้ทั้งสกัมมธาตุ และ อกัมมธาตุ กิฏ ธาตุถ้าลงในหมวด รุฐ ธาตุ เป็น กิณหติ แปลว่า "ต้อยหรือทำลาย" เป็น สกัมมธาตุ ถ้าลงในหมวด ทิว ธาตุ เป็น กิษชติ แปลว่า "แตก" เป็น อกัมมธาตุ

มุจ ธาตุ ก็เช่นเดียวกัน เป็น มุญจติ แปลว่า "ปล่อย" เป็นสกัมม ธาตุเป็น มุจจติ แปลว่า "หลุด หรือ พ้น" เป็น อกัมมธาตุ ฯ

แก้คำที่ผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ดังนี้

ก. เอกสมมีปี วเย ปุตโต วา ธิตา วา อุปุปชเชย

ข. อิตรา ทานํ อวชชมานา นีวตตุนตี ตํ ปเทสํ ปาปุณิ
หรือ อิตโร ทานํ อวชชมาโน นีวตตุนโต ตํ ปเทสํ ปาปุณิ

ค. เอวํ รมเม เทสียมานะ มหาชนสส ธมมาภิสมโย อโหสิ ฯ

๕. จงตอบคำถามต่อไปนี้มาดู

ก. กิริยากิตก์ต่อไปนี้สำเร็จมาจากอะไร ? อาคมม, ปุฏฺโฐ, อาทาย

ข. นามกิตก์ต่อไปนี้เป็นรูปและสาธนะอะไร ? ตั้งวิเคราะห์
อย่างไร ธมมจริยา (เจตนา), สุวโจ (เถโร) ?

๕. ตอบคำถามนั้นดังนี้:-

ก. อาคมม อา-คม-ตวา ตวา ปัจจัยมีอุปสัคอยู่หน้าแปลง ตวา เป็น ย แล้วแปลง ย กับที่สุดธาตุเป็น มม สำเร็จเป็น อาคมม

ปุฏฺโฐ ปุจ-ต แปลง ต เป็น ฐ แล้วลบที่สุดธาตุ สิ ปฐมา วิภัตติ สำเร็จเป็น ปุฏฺโฐ (อันเขากามแล้ว) อีกอย่างหนึ่ง เป็น ปุส-ต

ธาตุมี ส เป็นที่สุด แปลง ต เป็น ฏจ แล้วลบที่สุดธาตุ สิ ปฐมวิภัติ
สำเร็จเป็น ปุณฺณโฐ ได้ในคำว่า นิวาปปุณฺโจ (อันเขาเลี้ยงแล้วด้วยผัก)

อาทาย อา-ทา-ตฺวา ตฺวา ปัจจัยมีอุปสัคอยู่หน้า แปลง ตฺวา
เป็น ย สำเร็จเป็น อาทาย

ข. ธมฺมจริยา เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ วิ. ธมฺม จรติ เอตายาติ
ธมฺมจริยา (เจตนา)

สุวโจ เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ วิ. สุเขน วตตพฺโพติ สุวโจ ฯ

๖. พหุพพิทิสมาสต่างจากตปฺปุริสสมาสอย่างไร ? ธมฺมจริยา, ปิหิตาปา
ยทฺวาโร (โสตาปนโน), ยถาลาภํ เป็นสมาสอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๖. พหุพพิทิสมาสต่างจากตปฺปุริสสมาสดังนี้

ตปฺปุริสสมาส ย่อบท ๒ บทให้เป็นบทเดียวกัน บทหน้า
ประกอบด้วยวิภัติใดวิภัติหนึ่ง ตั้งแต่ทุติยาถึงสัตตมีวิภัติ ส่วนบท
หลังประกอบด้วยปฐมวิภัติเป็นคุณนามบ้างเป็นนามบ้าง เช่น สุขํ
ปตฺโต เป็น สุขปปตฺโต เป็นต้น

ส่วนพหุพพิทิสมานั้น เป็นสมาสที่มีบทอื่นเป็นประธาน ใน
วิเคราะห์แห่งสมาส บทประธานและบทวิเสสนะ มีวิภัติและลิงค์เสมอ
กัน แยกแต่บทสหพนามที่เป็นประธานแห่งบทสมาส เรียกว่า ตุลยधिक
รณพหุพพิทิสมาส ถ้าบททั้งหลายในวิเคราะห์มีวิภัติต่างกันเรียกว่า ภิน
นาधिकरणพหุพพิทิสมาส เมื่อสมาสแล้วเป็นคุณนามอย่างเดียว และ
แปลว่า "มี" เช่น กตปุญฺญो (บุรุษ) มีบุญอันทำแล้ว

ธมฺมจริยา เป็น ฉฐฐิตปฺปุริสสมาส

วิ. ธรรมสส จริยา ธรรมจริยา

ปีหิตาปายทวารโ เป็น ตติยาตุลยาธิกรณพหุพพิหิสสมาส มี
ฉัฏฐัตตปุริสสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้:-

ฉ. ตป. วิ. อปายานํ ทวารานิ อปายทวารานิ

ต. ตล. พหุพ. วิ. ปีหิตานิ อปายทวารานิ เยน โส ปีหิตา-
ปายทวารโ (โสตาปนโน)

ยถาลาภํ เป็น อภัยยิภาวสมาส วิ. โย โย ลาโภ ยถาลาภํ
หรือ เย เย ลาภา ยถาลาภํ ลากสส วา
ปฏิปาฏิ ยถาลาภํ ฯ

๗. ภาวตัทธิตมีปัจจัยเท่าไร อะไรบ้าง ? ภาคินี, มานโส, เถยยํ ลง
ปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหน มีวิเคราะห์อย่างไร ?

๗. ภาวตัทธิต มีปัจจัย ๖ ตัว คือ ตต, ญย, ตตน, ตา, ฌ, กณ

ภาคินี ลง อี ปัจจัย ในตัทธิตตัทธิต

วิ. ภาโค อสส อตถิติ ภาคินี (อิตถิลิงค์
แปลง อี เป็น อินี)

มานโส ลง ฌ ปัจจัย ในราคาตัทธิต

วิ. มนสิ ภโว มานโส (มน-ฌ-มาน ลง ส
อากม เป็น มานส)

หรือ ลง ฌ ปัจจัย ในตัทธิตตัทธิต

วิ. มานสํ อสส อตถิติ มานโส

หรือ ลง โส ปัจจัย ในวิภาคทัทธิ

วิ. มาเนน วิภาเคน มานโส

เถยยฺ ลง ญย ปัจจัย ในภาวทัทธิ

วิ. เณสฺส ภาโว เถยยฺ (ลบ น แล้วซ้อน ย
จึงเป็น เถยยฺ) ฯ

พระราชเวที

วัดเบญจมบพิตร

เฉลย.

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔

๑. พยัญชนะอวรรคมีเท่าไร อะไรบ้าง ? ส มีสำเนียงเป็นอย่างไร ? และส ในคำว่า “ตสมิ และสมิ” ใช้ต่างกันอย่างไร ?

๑. พยัญชนะอวรรคมี ๘ ตัว คือ ย ร ล ว ส ห พ ๐

ส มีสำเนียงเป็น “อุสุมะ” ซึ่งแปลว่า “ไอน้ำ” อธิบายความว่ามีเสียงแซกกระเซ็นคล้ายไอน้ำ หรือมีเสียงออกจากไรฟันหน่อยหนึ่ง ไม่มีคำเทียบในภาษาของเรา มีแต่ภาษาอังกฤษเหมือนคำว่า as is เป็นต้น

ส ในคำว่า ตสมิ นั้นใช้เป็นตัวสะกด เพราะ ส เป็นอุสุมะ ดังกล่าวแล้วแม้เป็นตัวสะกดของสระตัวหน้าแล้วก็คงมีเสียงปรากฏหน่อยหนึ่งประมาณกึ่งมาตราของสระสั้น พอให้รู้ได้ว่าตัว ส สะกดไม่ออกเสียงเต็มที่ เหมือนอาศัยสระ

ส่วน ส ในคำว่า สมิ นั้นใช้อาศัยสระออกเสียงเหมือนพยัญชนะทั้งปวงซึ่งต้องอาศัยสระจึงออกเสียงได้ ในที่นี้อาศัยสระ อ ออกเสียง จึงออกเสียงได้เต็มที่ ฯ

๒. อาเทสสนธิกิริยาปรกรณ์ มีในสนธิไหนบ้าง ? ทูรมาคโต, ฉาโตมฺหิ ตัดต่ออย่างไร ?

๒. อาเทสสนธิกิริยาปรกรณ์มีใน ๓ สนธิ คือสระสนธิ พยัญชนะสนธิ และนิคคหิตสนธิ

ทูรมาคโต ตัดเป็น ทูรฺ-อาคโต นิคคหิตอยู่หน้า สระอาอยู่เบื้องปลาย อาเทสนิคคหิตเป็น ม ต่อกันเป็น ทูรมาคโต

ฉาโตมฺหิ ตัดเป็น ฉาโต - อมฺหิ สระ ๒ ตัว คือสระหน้าและสระหลัง มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระเบื้องปลายคือ อ ที่ อมฺหิ เสียแล้วต่อกันเป็น ฉาโตมฺหิ ฯ

๓. สัพพนามคืออะไร ? แบ่งเป็นเท่าไร อะไรบ้าง ? “โส ขโณ ตุมฺहे ม อติกกมฺตุ” คำไหนเป็นสัพพนาม และเป็นสัพพนามชนิดไหน ?

๓. สัพพนาม คือ คำที่ใช้แทนนามนามที่ออกชื่อมาแล้ว เพื่อจะไม่ให้ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ซึ่งไม่เพราะเหตุ แบ่งเป็น ๒ คือ ปุริสสัพพนาม ๑ วิเสสนสัพพนาม ๑

โส และ ตุมฺहे เป็นสัพพนาม โส เป็นวิเสสนสัพพนาม, ตุมฺहे เป็นปุริสสัพพนาม ฯ

๔. อ อาคมหน้าธาตุ และ อี อาคมหลังธาตุ และปัจจัยในอาขยาต ลงได้ในวิภัติหมวดไหนบ้าง ? จงแก้คำที่เห็นว่าผิดในประโยคต่อไปนี้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

ก. ปีตา โน มหุลลกา อโหสิ

ข. เม สามิเก ชิมจฉาย ปีพินฺเต น สกกา มยา ภูณชิตฺตุ

ค. ปุตตา เม อตถิ

ฌ. เทวทโต สงฺฆํ ภิชฺชิสฺสตี

๔. อ อาคม หน้าธาตุลงได้เฉพาะวิภัติหมวด หิยัตตนิ อชฺชัตตนิ กาลาติปัตติ

ส่วน อี อาคมหลังธาตุและปัจจัย ลงได้เฉพาะวิภัติหมวด อชฺชัตตนิภวิสสันติ และ กาลาติปัตติ

แก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ดังนี้

ก. ปีตา โน **มหุลโล** อโหสิ

ข. **มม** สามิเก ชิมจฉาย **ปีพินฺมาเน** น สกกา มยา ภูณชิตฺตุ

ค. ปุตตา เม อตถิ

ฌ. เทวทโต สงฺฆํ **ภินฺทิสฺสตี** ฯ

๕. จงตอบคำถามต่อไปนี้มาดู

ก. นามกิตก์ต่อไปนี้เป็น รูป สาธนะ และปัจจัยอะไร ? ตั้ง
วิเคราะห์อย่างไร ? โภธิ (รุกโข), ทิฏฐิ, ทิฆมทสสี (เถโร) ?

ข. กิริยากิตก์ต่อไปนี้สำเร็จมาจากอะไร ? ปิธาย, สนโต ?

๕. ก. โภธิ เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ อ ปัจจัย วิ พุชฌติ เอตถาติ
โภธิ (รุกโข)

ทิฏฐิ เป็นภาวนารูป ภาวสาธนะ ตี ปัจจัย วิ ทสสนํ ทิฏฐิ

ทิฆมทสสี เป็น กัตตุรูป กัตตุสาธนะ ฌี ปัจจัย หรือ กัตตุรูป
กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่งตัสสีละ หรือเป็น สมาสรูป
ตัสสีละสาธนะ มีวิเคราะห์ดังนี้ :-

ทิฆํ ปสฺสตีติ ทิฆมทสสี,

ทิฆํ ปสฺสตี สีนานาติ ทิฆมทสสี,

ทิฆํ ปสฺสตี ติลลสฺสชาติ วา ทิฆมทสสี (เถโร)

ข. ปิธาย ปิ-ธ-ตวา อุปสัคอยู่หน้าแปลง ตวาเป็น ย สำเร็จรูปเป็น
ปิธาย

สนโต สม - ต ธาตุมี ม เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ต เป็น
นต แล้วลบที่สุดธาตุ สิ ปฐมาวิภัติ สำเร็จรูปเป็น
สนโต หรือ อส-นต ลบ ต้นธาตุ สิ ปฐมาวิภัติสำเร็จรูป
เป็น สนโต ฯ

๖. สมาสว่าโดยกิจมีเท่าไร อะไรบ้าง ? อหิริโก, สฏฺฐิจฺจสโส (เถโร)
 ภูฏาคารสत् เป็นสมาสอะไร ? จงตั้ง วิเคราะห์มาดู ?

๖. สมาสว่าโดยกิจมี ๒ คือ สมาสที่ท่านลบวิภัติเสียแล้ว เรียกว่าลุตต
 สมาส, สมาสที่ท่านยังมีได้ลบวิภัติ เรียกว่า อลุตตสมาส

อหิริโก เป็น น บุพพบท พหุพพิหิสมาส

วิ. นตถิ ตสส หิริติ อหิริโก

สฏฺฐิจฺจสโส เป็น ฉฺฐฐิตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส

วิ. สฏฺฐิ วสทานิ ยสส สโส สฏฺฐิจฺจสโส (เถโร)

ภูฏาคารสत् เป็น ฉฺฐฐิตูปปฺริสสมาส มีตฺตติยาตูปปฺริส
 สมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ ดังนี้

ต. ตป. วิ. ภูฏาหิ ยุตฺตา อคารา ภูฏาคารา

ฉ. ตป. วิ. ภูฏาคารานํ สत् ภูฏาคารสत् ฯ

๗. ตัทธิตโดยย่อแบ่งเป็นเท่าไร อะไรบ้าง ? อิสฺสรียํ, พลวตี (ชฺฆฉฺฉา),
 รุกฺขมุลิกา ลงปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหนมีวิเคราะห์อย่างไร ?

๗. ตัทธิตโดยย่อแบ่งเป็น ๓ คือ สามัญญัตถิต ภาวตัทธิต อัพยัตถิต

อิสฺสรียํ ลง ฉฺฉิย ปัจจัย ในภาวตัทธิต

วิ. อิสฺสริสส ภาโว อิสฺสรียํ

พลวตี ลง วนฺตฺ ปัจจัย ในตทสสฺตถิตตัทธิต

วิ. พลํ อสฺสา อตฺถิติ พลวตี (ชฺฆฉฺฉา)

รุกขมุสิกาลง ฦก ปัจจัย ในตรत्याทิตัทธิต

ว. รุกขมุเล วสนตตีติ รุกขมุสิกาท

พระราชเวที

วัดเบญจมบพิตร

เฉลย.

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๙

๑. พยัญชนะแบ่งเป็นพวกได้เท่าไร อะไรบ้าง ? ท ในคำว่า พุทฺโธ ภทฺโธ และ อินฺทริยํ ใช้ต่างกันอย่างไร ?

๑. พยัญชนะแบ่งเป็นพวกได้ ๒ คือ วรรค ๑ อวรรค ๑ ฯ

ท ในคำทั้ง ๓ นั้น ใช้ต่างกันอย่างไร คือ พยัญชนะทั้งปวง (ทั้ง พยัญชนะวรรคและอวรรค) ต้องอาศัยสระจึงจะออกเสียงได้เช่น โสสา เป็นต้น หากไม่อาศัยสระแล้วออกเสียงไม่ได้ คงมีแต่รูปในอักษรไทย ท่านหมายด้วยจุดเบื้องล่าง เช่น ก ข ค ง เป็นต้น ซึ่งเรียกว่า มุกพยัญชนะไม่มีมาตราเลย เพราะรวมเข้ากับพยัญชนะวรรคตัวใดตัวหนึ่งลงในสระเดียวกัน ออกเสียงผสมกันไม่ได้ เป็นได้อยู่แต่ตัวสะกดอย่างเดียวเช่น รกฺขติ เป็นต้น ส่วนพยัญชนะอวรรค ๗ ตัว คือ ย ร ล ว ส ห ฬ เป็นอัทธนะ มีเสียงกึ่งสระ คือกึ่งมาตรา เพราะพยัญชนะเหล่านี้ บางตัวก็รวมลงในสระเดียวกันด้วยพยัญชนะอื่น ออกเสียงพร้อมกันได้บางตัวแม้เป็นตัวสะกด ก็คงออกเสียงหน่วยหนึ่งพอให้รู้ได้ว่าตัวนั้นสะกด เมื่อเป็นอย่างนั้น

ท ในคำว่า พุทฺโธ นี้จึงใช้เป็นตัวสะกดอย่างเดียว ตามหลักพยัญชนะสังโยค คือ พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๔ ในวรรคของตนได้ จะรวมเข้ากับพยัญชนะวรรคตัวใดตัวหนึ่ง ลงในสระเดียวกัน ออกเสียงผสมกันไม่ได้

ท ในคำว่า ภทฺโร นั้น ใช้เป็นตัวสะกดเช่นเดียวกัน ต่างแต่ตัวตามคือ ร เป็นพยัญชนะอวรรค และเป็นอักษสระอยู่หลังเมื่อพยัญชนะ ๔ ตัว คือ ย ร ล ว อยู่หลังพยัญชนะอื่น ออกเสียงผสมกับพยัญชนะตัวหน้าได้ ดังนั้น ท แม้เป็นตัวสะกดก็ออกเสียงหน้อยหนึ่งผสมกับ ร ซึ่งเป็นอักษสระนั้นด้วย

ส่วน ท ในคำว่า อินทริยํ นั้นเป็นมุกพยัญชนะเพราะมิได้ประกอบด้วยสระตัวใดตัวหนึ่ง ในสระ ๘ ตัว แต่มี ร พยัญชนะอวรรค อักษสระอยู่หลัง จึงออกเสียงผสมกับพยัญชนะตัวหน้าดังกล่าวแล้ว หรือจะว่า ท นั้นอาศัยอักษสระออกเสียงก็ได้ อนึ่ง พึงทราบว่ ทฺร ในบาลีภาษานั้นมิใช่มีเสียงเป็น ซ อย่างเป็นภาษาของเรา เช่น ทฺร, ทฺรพ เป็นต้น ฯ

๒. สนธิกิริยาปกรณัมมีเท่าไร อะไรว้าง โลปสนธิกิริยาปกรณัมมีในสนธิไหนบ้าง ? ทมยมตฺตานํ, ตเถวาท ตัดต่ออย่างไร ?
๒. มี ๘ อย่าง คือ โลโป-ลบ ๑ อาเทโส-แปลง ๑ อากโม-ลงตัวอักษรใหม่ ๑ วิกาโร-ทำให้ผิดจากของเดิม ๑ ปกติ-ปรกติ ๑ ทีโฆ-ทำให้ยาว ๑ รสํ-ทำให้สั้น ๑ สยญโค-ซ้อนตัว ๑ ฯ

โลปสนธิกิริยาปกรณัมมีใน ๓ สนธิ คือ สระสนธิ พยัญชนะสนธิ และนิคคหิตสนธิ ฯ

ทมยมตฺตานํ ตัดเป็น ทมยํ - อดฺตฺตานํ สระอยู่หลัง นิคคหิตอยู่หน้า แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อกันเป็น ทมยมตฺตานํ

ตเถวาท ตัดเป็น ตเถา-เอว-อาท

ระหว่าง ตถา-เอว สระหน้าและสระหลังมีรูปไม่เสมอกัน คือ สระหน้าเป็น อา สระหลังเป็น เอ ลบสระหน้าเสีย ต่อกันเป็น อ แล้วลบ อ แห่ง ตถ ต่อกันเป็น ตเถว,

ระหว่าง ตเถว-อาห สระหน้าเป็นรัสสระสระหลังเป็นที่ชะลบ อ ที่ ตเถว ต่อกันเป็น ตเถวอาห ฯ

๓. นามศัพท์แบ่งเป็นเท่าไร อะไรบ้าง ? ปีตา โน มหลลโก อโหสิ คำไหน เป็นนามศัพท์ชนิดไหน ลิงค์ วจนะ วิกัตติ และการันต์ อะไร ?

๓. แบ่งเป็น ๓ คือ นามนาม ๑ คุณนาม ๑ สัพพนาม ๑

ปีตา เป็นนามนาม มूलิงค์ เอกวจนะ ปฐมาวิกัตติ อ การันต์ (ปัต)

โน เป็นสัพพนาม ทวิลิงค์ คือ มूलิงค์ และ อิตถิลิงค์ พหุวจนะฉัฏฐีวิกัตติ อ การันต์ (อมห)

มหลลโก เป็นคุณนาม มूलิงค์ เอกวจนะ ปฐมาวิกัตติ อ การันต์ (มหลลก) ฯ

๔. จงบอกเครื่องปรุงอาชยาตจากกิริยา ลพภติ มาดู จงแก้คำที่เห็นว่าผิด ในประโยคต่อไปนี้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ?

ก. อยฺม กิร ตยา สหฺมึ อิตถึ วิจฺรณฺตํ ทิสฺวา วทฺนติ

ข. ตโย ภาตโร อรหฺตตํ ปตฺเถนโต ตทา กลฺยาณกมฺมํ กิริ

ค. ธนฺยชาณี นาม พฺราหฺมณึ โสตาปนโน อโหสิ

ฌ. กปิลสฺส เม สตํ เทถ ฯ

๔. ตี วัตตมานาวิภัตติปัจจุบันกาล ปรับสสบท เอกวณะ ปฐมบุรุษ
ลภ ธาตุกัมมวาก ย ปัจจัย กับทั้ง อี อาคม หน้า ย

แก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ดังนี้

ก. **อิเม** กิร ตยา สหฺธิ อิตถิ **วิจฺรณฺตี** ทิสฺวา วทฺนติ

หรือ อยํ กิร ตยา สหฺธิ อิตถิ **วิจฺรณฺตี** ทิสฺวา **วท**ติ

ข. ตโย ภาตโร อรหตุตํ **ปตฺเถนฺตา** ตทา กลฺยาณกมฺมํ กรีสุ

ค. ฌณฺขานี นาม พฺราหฺมณิ **โสตาปนฺนา** อโหสิ

ฌ. **กปิลานํ** เม สตํ เทถ ฯ

๕. จงตอบคำถามต่อไปนี้มาดู ?

ก. นามกิตก์ต่อไปนี้เป็นรูป สาธนะ และปัจจัยอะไร ? จงตั้ง
วิเคราะห์มาดู ทูลลภํ, ปมาโท, วิหาโร

ข. กิริยากิตก์ต่อไปนี้สำเร็จมาจากอะไร ? บอกกาลอะไร ? ปกฺกน
โต, อารุหฺ ?

๕. ตอบคำถามนั้นดังต่อไปนี้

ก. **ทูลลภํ** กัมมรูป กัมมสาธนะ ข ปัจจัย วิ. ทุกฺเคน ลพฺกตฺติ ทูลลภํ

ปมาโท ภาวรูป ภาวสาธนะ ณ ปัจจัย วิ. ปมฺชฺชนํ ปมาโท

หรือ กัตตุรูป กรณสาธนะ ณ ปัจจัย วิ. ปมฺชฺชติ เตนฺนาติ ปมาโท

วิหาโร กัตตุรูป อธิกรณสาธนะ ณ ปัจจัย วิ. วิหฺรติ เอตฺถาติ วิหาโร

หรือ กัตตุรูป กรณสาธนะ ณ ปัจจัย วิ. วิหฺรติ เตนฺนาติ วิหาโร

ข. **ปกกนโต** ป-กม-ต ปัจจัย ธาตุมี ม เป็นที่สุดแปลง ต เป็น นุต แล้วลบที่สุดธาตุ สิ ปฐมวิภัติ สำเร็จรูปเป็น ปกกนโต อดีตกาล

อารุห อา-รห-ตวา ปัจจัย ธาตุมีอุปสค์อยู่หน้า แปลง ตวา เป็น ย แล้วแปร ย ไว้หน้า ห ไว้หลัง สำเร็จรูปเป็น อารุห อดีตกาล ฯ

๖. **สมาส**คืออะไร ? มีประโยชน์อย่างไร ? **อณชลิกรณีย** (สงฺโฆ), **ธนูอาทีนิ** (อาวุธานิ), **วิญญูขภาษน**, เป็นสมาสอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์ มาดู ?

๖. คือนามศัพท์ตั้งแต่สองขึ้นไป ทานย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน ชื่อสมาส ฯ

สมาสนั้น มีประโยชน์คือ ใช้วิภัติน้อยลง แต่ความคงเท่ากัน เป็นอุปการะในการแต่งฉันทน์ที่ต้องการครุและลหุ และทำคำพูดให้ สละสลวยดีขึ้น ฯ

อณชลิกรณีย เป็น สัตตमितุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส ตั้งวิเคราะห์ดังนี้

วิ. อณชลิ กรณียา ยสมิ โส อณชลิกรณีย (สงฺโฆ)

หรือ เป็นฉัญฐิตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส

วิ. อณชลิ กรณียา ยสส โส อณชลิกรณีย (สงฺโฆ)

ธนูอาทีนิ เป็น ฉัญฐิตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส ตั้งวิเคราะห์ดังนี้

วิ. ธนู อาทิ เยสํ ตานิ ธนูอาทีนิ (อาวุธานิ)

วิญญูขภาษน เป็นวิเสสนบุพพบท มีฉัญฐิตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ดังนี้.

ฉ. ตล. พหุพ. วิ. วิวฏฺมุขํ ยสฺส ตํ วิวฏฺมุขํ (ภาชน)
วิ. บุพ. กัม. วิ. วิวฏฺมุขํ ภาชนํ วิวฏฺมุขภาชนํ
หรือ วิ. วฏฺมุขณฺจ ตํ ภาชนณฺจจติ วิวฏฺมุขภาชนํฯ

๗. วิภาคัตถิตีมีปัจจัยเท่าไร อะไรบ้าง? อณฺชลิกรณีย (สงฺโฆ)
อตฺถิโก, โกสฺสลํ ลงปัจจัยอะไร? ในัตถิตินั้น จงตั้งวิเคราะห์หามดู?

๗. วิภาคัตถิตีมีปัจจัย ๒ ตัว คือ ธา, โส

อณฺชลิกรณีย ลง อีย ปัจจัย ในฐานัตถิตี ตั้งวิเคราะห์ดังนี้

อณฺชลิกรณํ อาหติติ อณฺชลิกรณีย (สงฺโฆ)

อตฺถิโก ลง อีก ปัจจัย ในตทสฺสตถิตัตถิตี ตั้งวิเคราะห์ดังนี้

อตฺโถ อสฺส อตฺถิติ อตฺถิโก

โกสฺสลํ ลง ญย ปัจจัย ในภาวัตถิตี ตั้งวิเคราะห์ดังนี้

กุสฺลสฺส ภาโว โกสฺสลํ ฯ

พระราชเวที

วัดเบญจมบพิตร

เฉลย.

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐

๑. พยัญชนะสังโยคคืออะไร ? พยัญชนะไหนบ้าง ? ใช้สังโยคไม่ได้ ? คำต่อไปนี้ถูกหรือผิด ถ้าเห็นว่าผิด จงแก้ไขให้ถูก มหพฬโล, สงสาโร, ธมมณฺเวย ?
๑. คือ พยัญชนะที่ใช้ซ้อนกัน หรือพยัญชนะที่ใช้เป็นตัวสะกด พยัญชนะที่ ๒ และที่ ๔ ในวรรคทั้ง ๕ และพยัญชนะอวรรคเหล่านี้ คือ ร ห และนิคคหิต ใช้เป็นตัวสะกดไม่ได้เลย ฯ
- ผิดทั้ง ๓ ศัพท์ แก้ให้ถูกเป็น มหปฬโล หรือ มหพฬโล, สัสสาโร, ธมมณฺเวย ฯ
๒. พยัญชนะสนธิได้สนธิกริโยปกรณ์เท่าไร อะไรบ้าง ? ศัพท์ต่อไปนี้ตัดต่ออย่างไร ? นปฺปสทฺติ, นตฺถาวุโส, สีสฺสณฺเจจ ?
๒. พยัญชนะสนธิได้สนธิกริโยปกรณ์ ๕ คือ โลโป ๑ อาเทโส ๑ อากโม ๑ ปกติ ๑ สณฺโณโค ๑

นปฺปสทฺติ ตัดเป็น น-ปสทฺติ ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกันเป็น นปฺปสทฺติ

นตถาวุโส ตัดเป็น นตถิ-อาวุโส สระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังเป็น ฑีฆะ ลบสระหน้าคือ อี ที่สุดแห่งศัพท์ นตถิ เสีย ต่อเป็น นตถาวุโส

สัลลยเจว ตัดเป็น สัลล-จ-เอว ระหว่าง สัลล-จ เมื่อมีพยัญชนะอยู่ เบื้องหลัง นิคคหิตอยู่หน้า แปรลงนิคคหิต เป็นพยัญชนะที่สุตวรรรคได้ ในที่นี้ จ อยู่หลัง จึงแปรลงนิคคหิต เป็น ญ ต่อเป็น สัลลยจ ระหว่าง สัลลยจ-เอว สระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังเป็น ฑีฆะลบสระหน้าคือ อ ที่สุดแห่งศัพท์ สัลลยจ เสีย ต่อเป็น สัลลยเจว ฯ

๓. เอกสังขยา กับ เอกสัพพนาม ต่างกันอย่างไร ? กสุม่า ตฺว ปฺนฺณ มม สาวเก ปริภวิ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ไว้ในประโยคนี้นี้เป็นนามศัพท์ ชนิดไหน ลิงค์ วจนะ วิภัติ และการันต์ อะไร ?

๓. ต่างกันอย่างนี้คือ

เอกสังขยา เป็นได้แต่เอกวจนะอย่างเดียว เมื่อนับนามนามบทใด ก็เรียงไว้หน้านามนามบทนั้น เช่น **เอโก** ฌมมกถิโก อาคมิ

ส่วน เอกสัพพนาม เป็นได้ ๒ วจนะ และใช้เหมือน สัพพนามคือ ใช้แทนนามนามที่ออกชื่อมาแล้ว เพื่อจะไม่ให้ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ซึ่งไม่เพราะ หู เช่น เตสุ **เอโก** สกุจิวสโส, **เอเก** ปรมมุชาปิ ผรุสวาจา โหติเยวาทิ วทนติ ฯ

ตฺว เป็นปุริสสัพพนาม อิตถิลิงค์ เอกวจนะ ปฐมาวิภัติ อ การันต์

ปฺนฺณ เป็นนามนาม อิตถิลิงค์ เอกวจนะ อาลปนะวิภัติ อา การันต์

มม เป็น ปุริสสัพพนาม ฆุลิงค์ เอกวจนะ ฌฏฐีวิภัติ อ การันต์ ฯ

๔. จงบอกเครื่องปรุงอาหารจากกิริยา วสีสุ มาดู ? จงแก้คำที่เห็นว่าผิด
ในประโยคต่อไปนี้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

(๑) เคหกรณตถาย ภูมิตเล โสธียนเต สกกสส ภวนํ อุณหาการ
ทสเสลี

(๒) ตสฺมี ขณ สตถา เคหาภิมุขํ โอภาสํ มุจจิ

(๓) ปุณณา จ โอโลเกนตา อฏฐาสี

(๔) ปีตา โน มหลลกา ซาตา ?

๕. วสีสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุงในอาหารดังนี้ คือ วสุ ธาตุในความอยู่
อ ปัจจัย ฆ อักษรต้น (แปลงเป็น อีสฺ) อดีตกาล ประสพท พหุวนะ
ปฐมบุรุษ กัตตุวาก

แก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ดังนี้

(๑) เคหกรณตถาย ภูมิตเล โสธียมานะ สกกสส ภวนํ อุณหาการ
ทสเสลี

(๒) ตสฺมี ขณ สตถา เคหาภิมุขํ โอภาสํ มุณจิ

(๓) ปุณณา จ โอโลเกนตี อฏฐาสี

(๔) ปีตา โน มหลลโก ซาโต ฯ

๕. จงตอบคำถามต่อไปนี้มาดู ?

ก. นามกิตก์ต่อไปนี้เป็น รูป, สาธนะ และปัจจัยอะไร ? จงตั้ง
วิเคราะห์มาด้วย สาลิกเขตตปาลิกา (อิตถิ), ทุกกรา (ปพพชชา),
ธมมสรวโน (กาโล)

ข. กิริยากิตก์ต่อไปนี้ สำเร็จรูปมาจากอะไร สุนนติ, นิกขนโต ?

๕. ตอบคำถามนั้นดังต่อไปนี้

ก. สาลิกเขตตปาลิกา เป็น กัตตุรูป กัตตุสาธนะ ณฺว ปัจจัย

วิ. สาลิกเขตต์ ปาเลตติ สาลิกเขตตปาลิกา (อิตถิ)

ทุกกรา เป็น กัมมรูป กัมมสาธนะ ช ปัจจัย

วิ. ทุกเขน กรียตติ ทุกกรา (ปพพชชา)

หรือ ทุกเขน กาทพพาติ ทุกกรา (ปพพชชา)

ธมมสรวโน เป็น กัตตุรูป อธิกรณสาธนะ ญ ปัจจัย

วิ. ธมมํ สุนนติ เอตถาติ ธมมสรวโน (กาโล)

ข. สุนนติ สฺ ธาตุ ณา ปัจจัยประจำหมวดธาตุ อนต ปัจจัย เป็น
อิตถิลิงค์ ลง อี เครื่องหมาย อิตถิลิงค์ สำเร็จรูปเป็น สุนนติ

นิกขนโต นิ บทหน้า ขม ธาตุ ต ปัจจัย ชาติมี ม เป็นที่สุดอยู่
หน้า แปลง ต เป็น นต แล้วลบที่สุดธาตุสำเร็จรูปเป็น นิกขนโต ฯ

๖. สมาสว่าโดยกิจมีกี่อย่าง คืออะไร ? บ้าง มาตาปิตโร, มนสิกาโร จัด
 เข้าในกิจอย่างไหน ? อนุப்புพิกถา, ขรพจนัน, ทิฏฐธมโม เป็นสมาส
 อะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๖. สมาสว่าโดยกิจมี ๒ อย่าง คือ สมาสที่ท่านลบลวิภัตติเสียแล้ว เรียกว่า
 ลุตตสมาส ๑ สมาสที่ท่านยังมิได้ลบลวิภัตติ เรียกว่า อลุตตสมาส ๑

มาตาปิตโร มนสิกาโร ทั้งสองศัพท์ จัดเข้าในกิจอย่างหลังคือ
 อลุตตสมาส

อนุப்புพิกถา	เป็น	ตติยาตปฺปฺริสสมาส
	วิ.	อนุப்புเพน กถา อนุப்புพิกถา
ขรพจนัน	เป็น	อวธารณบุพพท กัมมธารยสมาส
	วิ.	ขรเมว พจนัน ขรพจนัน
ทิฏฐธมโม	เป็น	วิเสสนบุพพท กัมมธารยสมาส
	วิ.	ทิฏฺโฐ ธมโม ทิฏฐธมโม
	หรือ	ทิฏฺโฐ จโส ธมโม จาติ ทิฏฐธมโม
อีกอย่างหนึ่ง เป็น		ตติยาตุลยาธิกรณพหุพพิทสมาส
	วิ.	ทิฏฺโฐ ธมโม เยน โส ทิฏฐธมโม
		(บุคคล) ฯ

๗. ตัทธิต่างจากสมาสอย่างไร ? พหุสจฺจํ ลงปัจจัยอะไร ? ในตัทธิใดไหนจงตั้งวิเคราะห์หามดู ?

๗. ตัทธิต่างจากสมาส อย่างนี้คือ

นามศัพท์ตั้งแต่สองขึ้นไป ท่านย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน โดยลบวิภัติศัพท์หน้าบ้าง ไม่ลบบ้าง เช่น สุขํ ปตฺโต สุขปตฺโต เป็นต้นชื่อสมาส

ส่วนตัทธินั้น ลงปัจจัยที่ศัพท์หน้า สำหรับแทนศัพท์หลังที่ลบทิ้งไปเพื่อย่อคำพูดลงให้สั้น เช่น ราชคเห ชาโต ราชคหิโก เป็นต้น

พหุสจฺจํ	ลง	ณฺย	ปัจจัยในภาวตัทธิ
วิ.		พหุสฺตสฺส	ภาโว พหุสจฺจ ๗

พระราชเวที

วัดเบญจมบพิตร

เฉลย.

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๖๑

๑. อะไรชื่อว่า อักษร อักษรที่ใช้ในภาษาบาลีมีเท่าไร อะไรบ้าง
ในคำว่า ภาคี วฐ เสโซ นี้ อักษรไหน เรียกว่าอะไร ฯ

๑. เสียงก็ดี ตัวหนังสือก็ดี ชื่อว่าอักษร ฯ

อักษรที่ใช้ในภาษาบาลีมี ๔๑ ตัว คือ อ อา อิ อี อุ ฌ
ตัวนี้ ชื่อว่า สระ, ก ข ค ฌ ง, จ ฌ ฌ ฌ, ฎ จ ฌ ฌ ฌ, ต ฌ ฌ
ฌ ฌ, ป ฌ ฌ ฌ ฌ, ย ร ล ว ส ฬ อ ฌ ฌ ตัวนี้ ชื่อว่าพยัญชนะ ฯ

อักษรเหล่านี้ คือ อา อี อ อุ เอ และ โอ ในคำว่า ภาคี
วฐ เสโซ นั้น เรียกว่าสระ, ส่วนอักษร เหล่านี้ คือ ภ ค ว ฌ
ส ข ในคำนั้น เรียกว่าพยัญชนะ ฯ

๒. ประโยคคำพูดในภาษาบาลีนั้น แม้จะไม่ต้องสนธิก็เข้าใจความหมาย
ได้อยู่ แล้วมิใช่หรือ เพราะเหตุไร ในไวยากรณ์จึงสอนสนธิไว้อีก ฯ
คำตอบไปนี้ ตัดต่ออย่างไร ตตริย ตมาทาย นตถลลโ

๒. ใช่ ที่สอนสนธิไว้อีก ก็เพราะเพื่อให้คำพูดนั้นสละสลวยดีขึ้น หรือ
เพื่อจะย่นอักษรให้น้อยลง อันจะเป็นอุปการะในการแต่งฉันท ในที่
ซึ่งต้องการ ครุหรือลหุ ฯ

ตตริหิ ตัดเป็น ตตฺร + อิหิ ลบสระหน้า คือ อ ใน
ที่สุดแห่งศัพท์ ตตฺร เสีย ต่อเป็น ตตริหิ

ตมาทาย ตัดเป็น ตฺ + อาทาย นาคคหิตอยู่หน้า สระอยู่
เบื้องปลายแปลงนคคหิตเป็น ม ต่อเป็น ตมาทาย

นตถลโย ตัดเป็น นตฺถิ + ลโย ลบสระหน้า คือ อิ
ในที่สุดแห่งศัพท์ นตฺถิ เสีย ต่อเป็น นตถลโย ฯ

๓. มโนคณะ ได้แก่ ศัพท์อะไรบ้าง เมื่อเข้าสมาสแล้วนิยมให้ทำอย่างไร
ฯ อถ นํ ททโร ตฺวํ ฉินฺนสึลา, มาตาปิตโรปิ เต ฉินฺนสึลาติ อก
โกสิ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ไว้ในประโยคนี้ เป็นนามศัพท์ชนิดไหน
ลิงค์ วจนะ วิภัติ และการันต์อะไร ฯ

๓. ได้แก่ ศัพท์เหล่านี้ คือ มน ใจ อย เหล็ก อรุ อก เจต ใจ
ตป ความร้อน ตม มีด เตช เดช ปย น้ำนม ยส ยศ วจ
วาจา วย วย สร หัว ฯ

เมื่อเข้าสมาสแล้วนิยมเอาสระที่สุดของตนเป็น โอ ได้ เหมือน
คำว่า มโนกมฺมํ เตโชกสินํ เจโตวิมุตตํ เป็นต้น เว้น วจ ไม่นิยม
เช่นนั้น แต่นิยมเอาสระที่ของตนเป็น อี เช่น วจิกมฺมํ วจิตฺวารํ
 เป็นต้น ฯ

ตฺวํ เป็นปुरुสัสนาม อิตถิลิงค์ เอกวจนะ ปฐมาวิภัติ อ การันต์

ฉินฺนสึลา เป็นคุณนาม อิตถิลิงค์ เอกวจนะ ปฐมาวิภัติ อา
การันต์

ฉินฺนสึลา เป็นคุณนาม ฐูลิงค์ เอกวจนะ ปฐมาวิภัติ อ การันต์ ฯ

๔. สกัมมธตฺตฺเป็นได้กั๊วจาก คยฺหติ เป็นวจากอะไร ๆ จงแก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้

(๑) โส ชิมจณาทุกฺเคน ธมฺเม เทสียมาเตปิ ปฏฺวิขณฺณินฺ สกฺขิสฺสตีฯ

(๒) มหาปฐฺวี เทวธา ภินฺทิตฺติ ฯ

(๓) ตโยปิ สิกฺขา กถิตาเยว โหนฺติ ฯ

๔. เป็นได้ ๔ วจาก เว้นภาววจาก คยฺหติ เป็น กัมมวจาก ๆ

แก้คำที่ผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ดังนี้

(๑) โส ชิมจณาทุกฺเคน ธมฺเม **เทสียมานะปิ** ปฏฺวิขณฺณินฺ สกฺขิสฺสตี

(๒) มหาปฐฺวี เทวธา ภินฺทิตฺติ ฯ

(๓) ตโยปิ สิกฺขา กถิตาเยว โหนฺติ ฯ

๕. จงตอบคำถามต่อไปนี้มาดู

ก. นามกิตก์ต่อไปนี้ เป็นรูป สาธนะ และปัจจัยอะไร จงตั้งวิเคราะห์ มาด้วย โคฆาตโก สัวโร อุปฺภูฐานัน (ฐานัน)

ข. กิริยากิตก์ต่อไปนี้ สำเร็จรูปมาจากอะไร อภิณฺณาย สนฺโต ฯ

๕. ก. **โคฆาตโก** เป็นกัตตรูป กัตตุสาธนะ ณฺว ปัจจัย

วิ. คาโว หนฺติตฺติ **โคฆาตโก** ฯ

สัวโร เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ อ ปัจจัย

วิ. สัวรณํ สัวโร ฯ

อุปฺภูฐานัน เป็นกัตตรูป อธิกรณฺสาธนะ ยุ ปัจจัย

วิ. อุปคนตฺวา ติฏฺฐติเอตถาติ อุปฺภูจํ (จํ) ฯ

ข. อภิญญา สำเร็จรูปมาจาก อภิ + ญา + ตฺวา ชาติผู้มีอุป
สัคอยู่หน้าแปลง ตฺวา เป็น ย ช้อน ฌ สำเร็จรูปเป็น อภิญญา ฯ

สนฺโต สำเร็จรูปมาจาก สม + ต ชาติผู้มี ม เป็นที่สุด
อยู่หน้า แปลง ต เป็น นต แล้วลบที่สุดธาตุ สำเร็จรูป เป็น สนฺโต
อีกอย่างหนึ่ง อส + อนต ลบต้นธาตุ สำเร็จรูปเป็น สนฺโต ฯ

๖. สมานวํโดยชีมีเทํว อะไรบ้าง ฯ ศัพท์ต่อไปนี้เป็นสมานะอะไร จง
ตั้งวิเคราะห์มา อภโย อุปฺชฌายาทิตฺตานิ อเวรี ฯ

๖. สมานวํโดยชีมี ๖ อย่าง คือ กम्मธารโย, ทิคุ, ตปฺปุริโส,
ทวนทโว, อพฺยयीภาโว, พหุพฺพิติ ฯ

อภโย เป็น นบุพพบท พหุพพิทิสมาส

วิ. นตฺถิ ตสฺส ภยนติ อภโย ฯ

อุปฺชฌายาทิตฺตานิ เป็น สัตตมัตตปฺปุริสสมาส มีฉฺฉฐิตุล
ยาธิกรณพหุพพิติ เป็นภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

ฉ. ตุล. พหุพ. วิ. อุปฺชฌายโ อาทิ เยสํ เต อุปฺชฌายาทโย

ส. ตป. วิ. อุปฺชฌายาทิสฺส สมมาวตฺติตพฺพานิ
วตฺตานิ อุปฺชฌายาทิตฺตานิ

หรือเป็น จตฺตถิตตปฺปุริสสมาสกัํไ

วิ. อุปฺชฌายาทินิ กาทพฺพานิ วตฺตานิ
อุปฺชฌายาทิตฺตานิ

อีกนัยหนึ่ง เป็น วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส มี
จตุตถัตถ์ปฐิสและฉฐฐิตุลยาธิกรณพหุพิหิ เป็นภายใน มีวิเคราะหฺดังนี้

จตุ. ตป. วิ. อุปชฌายสส วตตํ อุปชฌายวตตํ

ฉ. ตล. พหุพ. วิ. อุปชฌายวตตํ อาทิ เยสํ ตานิ
อุปชฌายทีนํ (วตตานิ)

วิ. บุพ. กัม. วิ. อุปชฌายทีนํ จ ตานิ วตตานิ จาติ
อุปชฌายาทิวตตานิ ฯ

อเวรี เป็น อุภยตปฐิสสมาส หรือ กัมมธารยะ มี น เป็นบทหน้า

วิ. น เวรี อเวรี ฯ

๗. ตทสฺสตถิตตทิตมิปจจยเทหาไร อะไรบ้าง ฯ ศัพท์ต่อไปนี้ลงปัจจัย
อะไร ในตทิตไหน จงตั้งวิเคราะห์มาดู เวรี ปุชนียํ สามณญํ ฯ

๗. มิปัจจัย ๙ ตัว คือ วิ ส สี อิก อี ร วนตุ มนตุ ณ ฯ

เวรี ลง อี ปัจจัย ในตทสฺสตถิตตทิต

วิ. เวรี อสส อตถิตติ เวรี ฯ

ปุชนียํ ลง อีย ปัจจัย ในฐานตทิต

วิ. ปุชนํ อรหตติ ปุชนียํ ฯ

สามณญํ ลง ณย ปัจจัย ในภาวตทิต

วิ. สมณสส ภาโว สามณญํ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒

๑. จงเติมถ้อยคำที่ถูกต้องลงในช่องว่างต่อไปนี้ “.....ที่เหลือจากสระนั้นตัว มี ก เป็นต้น มีนิคหิตเป็นที่สุด ชื่อคำว่าพยัญชนะนั้น แปลว่า....อักขระเหล่านี้ เป็นนิสสิตต้องอาศัย.....จึงออกเสียงได้” ?

๑. เติมถ้อยคำที่ถูกต้องลงในช่องว่างดังนี้ :-

“**อักขระ** ที่เหลือจากสระนั้น ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มีนิคหิตเป็นที่สุด ชื่อ **พยัญชนะ** คำว่า พยัญชนะนั้น แปลว่า **ทำเนื้อความให้ปรากฏ** อักขระ เหล่านี้เป็นนิสสิตต้องอาศัย**สระ** จึงออกเสียงได้” ๑

๒. พยัญชนะอาคมมีเท่าไร อะไรบ้าง ลงพยัญชนะอาคมได้ในที่เช่นไร ? ศัพท์ต่อไปนี้ตัดและต่ออย่างไร ? เตนหาวุโส, วรเมต ?

๒. พยัญชนะอาคม มี ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร ห ถ้าสระอยู่เบื้องหลังลง พยัญชนะอาคมได้บ้าง

เตนหาวุโส ตัดเป็น เตนหิ + อาวุโส ลบสระหน้า คือ อิ ในที่สุด ศัพท์ เตนหิ เสีย สนธิเป็น เตนหาวุโส

วรเมต ตัดเป็น วร+เอต นิคหิตอยู่หน้า สระอยู่เบื้องปลายแปลง นิคหิตเป็น ม สนธิเป็น วรเมต ๑

๓. เอกสังขยา กับ เอกสัพพนาม ต่างกันอย่างไร ? เอกสมิ หิ สมเย เว
 สาลี อิทธา อโหสิ ผีตา พหูชนา อาภิณณมนุสสา เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้
 ไว้ เป็นนามศัพท์ชนิดไหน เป็นการันต์ ถึงควักัตติ และวจะอะไร ?

๓. เอกสังขยา ใช้สำหรับกำหนดนับนามนาม และเป็นเอกวจะอย่างเดียว
 ส่วน เอกสัพพนาม คล้าย ๆ กับคุณนาม เป็นทวิวจะ

เอกสมิ เป็นปกติสังขยา สัพพนาม อ การันต์ ฏลิงค์สัตตมวิวัตติ
 เอกวจะ

สมเย เป็นนามนาม อ การันต์ ฏลิงค์ สัตตมวิวัตติ เอกวจะ

พหูชนา เป็นคุณนาม อา การันต์ อิตถิลิงค์ ปฐมาวิวัตติเอกวจะ

๔. อกัมมธาทู เป็นได้กี่วาก วุยหตุ เป็นวากจากอะไร ? จงแก้คำที่เห็น
 ว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้

(๑) เอวํ กนิฏฺเฐน ตโย สมปตฺติโย ปฏฺจิตา

(๒) สุขี โหนตุ สุปฺปวาสา โกฬิยธิตา อโรคา

(๓) ปาสาทสส จตุสสุ กณฺเณสสุ จตฺตาโร นิธิกฺมภโย อฏฺฐาหนตุ ?

๔. อกัมมธาทู เป็นได้ ๓ วาก (เว้นกัมมวาก และเหตุกัมมวาก) วุยหตุ
 เป็นกัมมวาก

แก้คำที่ผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ดังนี้

(๑) เอวํ กนิฏฺเฐน **ติสฺโส** สมปตฺติโย ปฏฺจิตา

(๒) สุขี **โหนตุ** สุปฺปวาสา โกฬิยธิตา อโรคา

(๓) ปาสาทสส จตุสสุ กณณณส จตสโส นิธิกมุภโย อฏฺฐหนตฺ ๖

๕. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. นามกิตก์ คือ ตินหารโก (กุลปุตโต), โพธิ (ญาณ), ลิกฺขา
เป็นรูป สาธนะ และปัจจัยอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์หามาตุ

ข. กิริยากิตก์ คือ ปวิสส, ลทฺทพฺพ สำเร็จรูปมาจากอะไร ?

๕. ก. นามกิตก์

ตินหารโก	เป็น	กัตตรูป กัตตฺสาธนะ ญฺ ปัจจัย
วิ.	ติณฺ หรตฺติ ตินหารโก (กุลปุตโต)	
โพธิ	เป็น	กัตตรูป กรณสาธนะ อี ปัจจัย
วิ.	พฺพชฺชติ เตนาติ โพธิ (ญาณ)	
อีกอย่างหนึ่ง	เป็น	กัตตรูป กัตตฺสาธนะ อี ปัจจัย
วิ.	พฺพชฺชติ เตนาติ โพธิ (สตฺโต)	
ลิกฺขา	เป็น	กัมมรูป กัมมสาธนะ
หรือ	ภาวรูป	ภาวสาธนะ อ ปัจจัย
วิ.	ลิกฺขียตฺติ ลิกฺขา ลิกฺขณฺ วา ลิกฺขา	

ข. กิริยากิตก์

ปวิสส ป + วิส + ตฺวา อุปสัคอยู่หน้า แปลง ตฺวา เป็น ย แปลง
ย กับที่สฺตธาตฺ เป็น สส สำเร็จรูปเป็น ปวิสส

ลทพพิ ลภ + ตพพ ธาตุมี ภ เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ต แห่ง
ตพพ เป็น ทธ แล้วลบที่สุดธาตุ สำเร็จรูปเป็น ลทพพิ ๑

๖. ทิคุสมาส ต่างจากกัมมธารยสมาสอย่างไร ? มหาวิริโย (กุลปุตโต),
อาวุธตถา (โยธา), ปุตตทารพณฺณ เป็นสมาสอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์
มาดู ?

๖. ทิคุสมาสต่างจากกัมมธารยสมาส อย่างนี้

กัมมธารยะ นามศัพท์ ๒ บท มีวิภัติและวจนะเสมอกัน บทหนึ่ง
เป็นประธาน บทหนึ่งเป็นวิเสสนะ หรือเป็นวิเสสนะทั้ง ๒ บท

ส่วน ทิคุสมาส มีวิภัติและวจนะเสมอกันเหมือนกัมมธารยสมาส
ต่างแต่มีสังขยาอยู่หน้า เช่น ตโย โลกา ติโก เป็นต้น

มหาวิริโย

เป็น ฉัฏฐีพหุพพิหิสมาส

วิ. มหนฺตํ วิริยํ ยสฺส โส มหาวิริโย (กุลปุตโต)

อาวุธตถา

เป็น ฉัฏฐีภินนาธิกรณพหุพพิหิสมาส

วิ. อาวุธา หตฺถสฺส เยสํ เต อาวุธตถา (โยธา)

ปุตตทารพณฺณ เป็น

อวธารณบุพพบท กัมมธารยสมาส มี
สมาหารทวันทวสมาส เป็นภายใน

สมาหาร. ทวันทว. วิ. ปุตฺตา จ ทารา จ ปุตตทารํ

อว. กัม.

วิ. ปุตตทารเมว พณฺณํ ปุตตทารพณฺณํ ๑

๗. ปุณณตัทธิต มีปัจจัยเท่าไร อะไรบ้าง ? ศัพท์ต่อไปนี้ ลงปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหน จงตั้งวิเคราะห์มาดู ขานปทา (ภิกขุ), สीलวา (ภิกขุ), ขนตา ?

๗. ปุณณตัทธิต มีปัจจัย ๕ ตัว คือ ดิย, ถ, จ, ม, อี ฯ

ขานปทา ลง ณ ปัจจัย ในราคาทิตัทธิต

วิ. ขนปเท วสนตติ ขานปทา (ภิกขุ)

สीलวา ลง วนตุ ปัจจัย ในตัทธิตตัทธิต

วิ. สील อสส อตถิติ สीलวา (ภิกขุ)

ขนตา ลง ตา ปัจจัย ในสมุหตัทธิต

วิ. ขนนาน สมุโห ขนตา ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๓

๑. จงเติมถ้อยคำที่ถูกต้องลงในช่องว่างต่อไปนี้

ก. สระมีมาตราเบา ๓ ตัว คือ อ อิ อุ ชื่อ.....

ข. พยัญชนะที่สุตวรรค....ตัว เกิดใน ๒ ฐาน คือ.....

ค. ว เกิดใน ๒ ฐาน คือ.....เรียก ทนโตฏฐโซ

ฌ. กรณที่ทำ..... มี ๔ ?

๑. เติมถ้อยคำที่ถูกต้องลงในช่องว่าง ดังนี้

ก. สระมีมาตราเบา ๓ ตัว คือ อ อิ อุ ชื่อ รัสสะ

ข. พยัญชนะที่สุตวรรค ๕ ตัว เกิดใน ๒ ฐาน คือ ตามฐานของ
ตน ๆ และจุมก

ค. ว เกิดใน ๒ ฐาน คือ ฟัน และ ริมฝีปาก เรียก ทนโตฏฐโซ

ฌ. กรณที่ทำ อักษระ มี ๔ ฯ

๒. จงเติมถ้อยคำที่ถูกต้องลงในช่องว่างต่อไปนี้

ก. สระที่สุดของศัพท์หน้า เรียกว่า

ข. ในพยัญชนะสนธิ ได้สนธิกิริยาปกครอง ๕ คือ.....

ค. ในนิคคหิตสนธิ ได้สนธิกิริยาปกครอง ๔ คือ.....

ฌ. สลยณมทาสี ตัดต่ออย่างไร ?

๒. เติมถ้อยคำที่ถูกต้องลงในช่องว่าง ดังนี้

ก. สระที่สุดของศัพท์หน้า เรียกว่า **สระหน้า**

ข. ในพยัญชนะสนธิ ได้สนธิกิริยาปกครอง ๕ คือ โลโป ๑ อาเทโส ๑
๑ อากโม ๑ ปกติ ๑ สลยโณโค ๑

ค. ในนิคคหิตสนธิ ได้สนธิกิริยาปกครอง ๔ คือ โลโป ๑ อาเทโส ๑
๑ อากโม ๑ ปกติ ๑

ฌ. สลยณมทาสี ตัดเป็น สลยณ-อทาสี นิคคหิตอยู่หน้าสระอยู่เบื้อง
ปลาย แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น สลยณมทาสี ฯ

๓. นามศัพท์ จัดเป็นลิงค์อะไร ? ได้บ้าง ? ที่ชายุโก โหตุ มหาราชา
สราชีนี เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ไว้เป็น การันต์ ลิงค์ วิภัติ และ
วจนะ อะไร ?

๓. **นามนาม** เป็นลิงค์เดียว คือจะเป็น ฆูลิงค์ อิตถิลิงค์ หรือ
นปุงสกลิงค์ ก็อย่างเดียวกันบ้าง เป็น ๒ ลิงค์ คือศัพท์อันเดียว มีรูป
อย่างเดียวเป็นได้ทั้ง ๒ ลิงค์ หรือมูลศัพท์เป็นอันเดียว เปลี่ยนแต่สระ
ที่สุดให้แปลกกัน พอเป็นเครื่องหมายให้ต่างลิงค์กันบ้าง

คุณนาม และ สัพพนาม เป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์ ฯ

มหาราช เป็นนามนาม อ การันต์ ฐลึงค์ ปฐมาวินิตติ เอกวณะ

สราชนี เป็นคุณนาม อี การันต์ ฐลึงค์ ปฐมาวินิตติ เอกวณะ ฯ

๔. อาย อีย ปัจจย เป็นไปในความอะไร ? ให้ประกอบกับอะไร ? จงแก้คำ
ที่เห็นว่าผิดในประโยคต่อไปนี้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

ก. สา อหิ ทูโรโต อาคโตติ อาห

ข. อนคโฆ สิปปีโย มยิ สนเต มา นสสติ

ค. มาคนทีย อหิ ปุพเพ อีมา ตโย มารธิตโร อททส ?

๕. อาย อีย ปัจจย เป็นไปในความประพจน์ ให้ประกอบกับนามศัพท์ให้
เป็นกริยาศัพท์

แก้คำที่ผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ดังนี้

ก. สา อหิ ทูโรโต **อาคตาติ** อาห

ข. อนคโฆ สิปปีโย มยิ สนเต มา **นสตุ** (หรือ **นสฺสิ**)

ค. มาคนทีย อหิ ปุพเพ อีมา **ติสโส** มารธิตโร **อททส** ฯ

๕. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. ภยทสฺสโน, ทุลฺโล (ปฺริสาชณฺญ) เป็นรูป สาธนะ และ
ปัจจัยอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์หามาตุ

ข. ภวิตพฺพ, เทลิตฺ, วทนฺโต เป็นธาตุ ปัจจัย และวางกอะไร ?

๕. ก. ภยทสฺสโน เป็น กัตตุรูป กัตตุสาธนะ

หรือ เป็น กัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่งตฺสสึละ

และ เป็น สมาสรูปตฺสสึละสาธนะ ณี ปัจจัย

มีวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

ภยํ ปสฺสนตฺติ ภยทสฺสโน

ภยํ ปสฺสนตฺติ สึเลนาติ ภยทสฺสโน

ภยํ ปสฺสิตฺตฺ สึละเมเตสนติ ภยทสฺสโน

ทุลฺโล เป็น กัมมรูป กัมมสาธนะ ข ปัจจัย

วิ. ทุกฺเคน ลพฺภตฺติ ทุลฺโล (ปฺริสาชณฺญ)

ข. ภวิตพฺพ เป็น ภู ธาตุ ตพฺพ ปัจจัย ภาววางก

เทลิตฺ เป็น ทิส ธาตุ ต ปัจจัย กัมมวางก

วทนฺโต เป็น วท ธาตุ อนตฺ ปัจจัย กัตตุวางก ฯ

๖. สมาสว่าโดยกิจมีเท่าไร อะไร ? บ้าง มาตาศิปโตร, สิริรุโห จัดเข้าในกิจไหน ปทเจติย, เทวคณปริวุโต (สกุโก) เป็นสมาสอะไร ? บ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๖. สมาสว่าโดยกิจมี ๒ อย่าง คือ สมาสที่ท่านลบลวิภัตติเสียแล้ว เรียกว่า ลุตตสมาส สมาสที่ท่านยังมิได้ลบลวิภัตติ เรียกว่า อลุตตสมาส มาตาศิปโตร จัดเข้าใน อลุตตสมาส ส่วน สิริรุโห จัดเข้า ใน ลุตตสมาส ฯ

ปทเจติย เป็น วิเศษนุตตรบท กัมมธารยสมาส

หรือ เป็น อวธารณบุพพบท กัมมธารยสมาส

มีวิเคราะห์ดังนี้

วิ. กม. วิ. ปท เจติย ปทเจติย

อว.กม. วิ. ปทเมว เจติย ปทเจติย

เทวคณปริวุโต เป็น ตติยาตปปริสสมาส มีฉัฏฐีตปปริสสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

ฉ. ตป. วิ. เทวานํ คณ เทวคณ

ต.ตป. วิ. เทวคณณ ปริวุโต เทวคณปริวุโต (สกุโก) ฯ

๗. ปัจจัยตัทธิตต่างจากปัจจัยอาขยาตอย่างไร ? ทณจิตตํ, คพโณ, อหริโก ลงปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหนบ้าง ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. ปัจจัยตัทธิต สำหรับใช้แทนศัพท์ย่อคำพูดลงให้สั้น เหมือนคำว่า สยามเม ชาโต ลงปัจจัยแทน ชาต คงไว้แต่ สยาม เป็น สยามิโก

ส่วนปัจจัยภายนอกนั้น ใช้ประกอบกับธาตุบ้าง กับนามศัพท์ให้เป็นกิริยาศัพท์บ้างและเป็นเครื่องหมายจาก ฯ

ทฤษฎีตัว ลง อี ปัจจัย ในทฤษฎีสถิตภาพ

และ ลง ต่ ปจจัย ในภวตัทธิต

มีวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

ทณฺโฑ อสฺส อตฺถิตี ทณฺฑี

ทฤษฎีโน ภาคว ทฤษฎิตต

คพโก ลง ณ ปัจจุบัน ในราคาทิตัทธิต

ว. คพ.เก นิพพตโต คพ.โก

อทธิโก ลง ฦก ปัจจัย ในตรตยาทิตัทธิต

วิ. อทธานํ ปฏิปชชตีติ อทธีโก ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔

๑. จงเติมถ้อยคำที่ถูกต้องลงในช่องว่างต่อไปนี้

ก. อักษรวิธีว่าด้วย.....

ข. สมัญญานุกรณ แสดงชื่ออักษร ที่เป็น.....และ.....พร้อมทั้ง
ฐานกรณ์

ค. เอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและเพดาน เรียกว่า.....

ฃ. พยัญชนะที่มีเสียงก้อง เรียกว่า.....?

๑. ได้เติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่างต่อไปนี้

ก. อักษรวิธี ว่าด้วย **อักษร**

ข. สมัญญานุกรณ แสดงชื่ออักษร ที่เป็น **สระและพยัญชนะ**
พร้อมทั้งฐานกรณ์

ค. เอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและเพดาน เรียกว่า **กณฐतालुओ**

ฃ. พยัญชนะที่มีเสียงก้อง เรียกว่า **โฆสระ** ฯ

๒. ในพยัญชนะสนธิ ได้สนธิกิริยากรณ์เท่าไร อะไรบ้าง ? นาโคว ตัดต่ออย่างไร ?

๒. ในพยัญชนะสนธิ ได้สนธิกิริยากรณ์ ๕ คือ โลโป ๑ อาเทโส ๑ อากโม ๑ ปกติ ๑ สยัญญโค ๑ ฯ

นาโคว ตัดเป็น นาโค-อิว ถ้าสระ ๒ ตัว (คือ สระหน้า และ สระหลัง) มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระเบื้องปลายบ้างก็ได้ ในที่นี้ลบสระอิ ที่ศัพท์ อิว เสีย ต่อเป็น นาโคว ฯ

๓. คำว่า “โน” เป็นศัพท์อะไร ? ในไวยากรณ์ แปลว่าอะไร ? เมื่อเห็นหนังสือที่ท่านแต่งไว้ จะทราบได้อย่างไรว่าเป็นศัพท์ชนิดไหน จงยกตัวอย่างมาดู ?

๓. คำว่า “โน” เป็นนิบาตบอกปฏิเสธ แปลว่า “ไม่” อย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่ง เป็นสัพพนาม ซึ่งศัพท์เดิม คือ อมห ศัพท์ แปลว่า “เรา”

ทราบได้ดังนี้ คือ ศัพท์ว่า “โน” นั้น ถ้าเรียงไว้หน้าประโยค ฟังทราบว่า เป็นนิบาตบอกปฏิเสธ อุ. วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺ ปาฏิภฺจฺหาโน ปริหานิ ฯ

แต่ถ้ามิได้เรียงไว้หน้าประโยค ฟังทราบว่า เป็นสัพพนาม อุ. สตถาริ โน ภนฺเต ทสฺเสถ ฯ

๔. กิริยาอาขยาต และกิริยาภิตก์ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?
จงแก้คำที่เห็นว่าผิดในประโยคต่อไปนี้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

ก. อชฺช ภควา เทวทตโต สงฺฆิ ภิชฺชิสฺสติ

ข. มหาชนโน อุชฌายีสุ

ค. สว ตุมฺเหหิ ทิฏฺฐธมฺมสฺเสว ภาคี อสฺสนฺติ ปตฺถนํ อกาสิ ?

๕. กิริยาอาขยาต ประกอบด้วยวิภัตติ กาล บท วจนะ บุรุษ ชาติ วาจก
ปัจจัย ส่วนกิริยาภิตก์ ก็ประกอบด้วยวิภัตติ กาล บท วจนะ บุรุษ ชาติ
واجก ปัจจัย เหมือนอาขยาต ต่างแต่ไม่มีบทและบุรุษเท่านั้น

แก้คำที่ผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ดังนี้

ก. อชฺช ภควา เทวทตโต สงฺฆิ ภินฺทิสฺสติ

ข. มหาชนโน อุชฌายี

หรือ มหาชนา อุชฌายีสุ

ค. สว ตุมฺเหหิ ทิฏฺฐธมฺมสฺเสว ภาคินี อสฺสนฺติ ปตฺถนํ อกาสิ

หรือ โส ตุมฺเหหิ ทิฏฺฐธมฺมสฺเสว ภาคี อสฺสนฺติ ปตฺถนํ อกาสิ ฯ

๕. จงตอบคำถามต่อไปนี้มาดู

ก. นิสีทน - ในคำว่า “นิสีทนฐฐานํ” และ สุวิญญูญ ในประโยคว่า “สุวิญญูญํ กตวา ฌมมํ กเถสิ” ลงปัจจัยอะไร ? และเป็นรูปสารณะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

ข. ปสฺสนตี, สนโต, อารุหฺ ลงปัจจัยอะไร ? บอกกาลอะไร ?

๕. ได้ตอบคำถามนั้น ดังนี้ :-

ก. นิสีทน	ลง	ยุ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป อธิกรสารณะ
	วิ.	นิสีทนติ หรือ นิสีทติเอตถาติ นิสีทน (ฐานํ)
สุวิญญูญ	ลง	ณฺย ปัจจัย เป็น กัมมรูป กัมมสารณะ
	วิ.	สุเขน วิชานิตัพโพ หรือ วิญญาตัพโพติ
สุวิญญูโย (ฌมโม)
ข. ปสฺสนตี	ลง	อนต ปัจจัย เป็นอิติลึงค์
	ลง	อี เป็น ปสฺสนตี
	บอก	ปัจจุบันนกาล
สนโต	ลง	ต ปัจจัย (สม-ต ธาตุ มี ม เป็นที่สุดอยู่
หน้า แผลง ต เป็น นต แล้ว ลบที่สุด
ธาตุ) เป็น สนโต
	บอก	อดีตกาล
อีกอย่างหนึ่ง	ลง	อนต ปัจจัย (อส-อนต ลบต้นธาตุ) เป็น
สนโต
	บอก	ปัจจุบันนกาล

อารุหฺ ตวา ปัจจัย (อา-รฺห-ตวา อุปสัคอยู่หน้า
แปลง ตวา เป็น ย แล้วแปลง ย กับที่สุด
ธาตุ เป็น ยห) เป็น อารุหฺ
บอก อดีตกาล ฯ

๖. กตปฏิสนธารโ (ราชา), ปฏิยตตภตตาทินิ ในประโยคว่า “อิมสมิ นฺคร
กปณทิกาทีนํ ปฏิยตตภตตาทินิ อตฺถิ” เป็นสมาสอะไร ? จงตั้ง
วิเคราะห์มาดู ?

๖. กตปฏิสนธารโ (ราชา) เป็น จตตถิตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส

วิ. กโต ปฏิสนธารโ ยสส โส กตปฏิสนธารโ (ราชา)
หรือ เป็น ตติยาสกุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส

วิ. กโต ปฏิสนธารโ เยน โส กตปฏิสนธารโ (ราชา)

ปฏิยตตภตตาทินิ เป็น วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาสมิฉฺฉฐิ
ตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ฉ. ตล.พหุพ. วิ. ภตตํ อาทิ เยสํ ตานิ ภตตาทินิ

วิ. บุพพ. กัม. วิ. ปฏิยตตานิ ภตตาทินิ ปฏิยตตภตตาทินิ ฯ

๗. ขาตาทิตัทธิต มีปัจจัยเท่าไร อะไรบ้าง ? ราชคหิโก, สุขินี, สามณญ์
เป็นตั้หิตไหน ลงปัจจัยอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์หาคู ?

๗. ขาตาทิตัทธิต มีปัจจัย ๓ ตัว คือ อิม อีย กีย

ราชคหิโก เป็น ตรตยาหิตัทธิต ลง นิภ ปัจจัย

วิ. ราชคเห ชาโต ราชคหิโก

สุขินี เป็น ตัทธิตัทธิต ลง อี ปัจจัย

วิ. สุขิ อสสา อตถิติ สุขินี

สามณญ์ เป็น ภาวัทธิต ลง ญย ปัจจัย

วิ. สมณสส ภาโว สามณญ์

หรือ วิ. สมานสส ภาโว สามณญ์ ฯ

พระราชเวที พรหมวโส วัดเบญจมบพิตร เฉลย.

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕

๑. จงเติมถ้อยคำที่ถูกต้องลงในช่องว่างต่อไปนี้

ก. อักษระ แปลว่า.....

ข. สระ.....ตัวนี้ ชื่อ นิสสัย

ค. พยัญชนะ ๘ ตัวนี้ คือ.....เรียกว่า อวรรค

ฆ. พยัญชนะคือ.....เรียกว่านิคคหิต ตามสาสนโวหาร

ง. อุ อุ ป ผ พ ภา ม ๗ ตัวนี้ เกิดที่..... เรียกว่า โอฏฐา ?

๑. ได้เติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่างดังต่อไปนี้

ก. อักษระ แปลว่า **ไม่รู้จักสิ้นอย่าง ๑ ไม่เป็นของอย่าง ๑**

ข. สระ ๘ ตัวนี้ ชื่อ นิสสัย

ค. พยัญชนะ ๘ ตัวนี้ คือ **ย ร ล ว ส ห ฬ** เรียกว่า อวรรค

ฆ. พยัญชนะ คือ **อ** เรียกว่านิคคหิต ตามสาสนโวหาร

ง. อุ อุ ป ผ พ ภา ม ๗ ตัวนี้ เกิดที่ **ริมฝีปาก** เรียกว่า โอฏฐา ฯ

๒. ในสนธิ การต่อมีเท่าไร อะไรบ้าง ? เอหาวิโส ตัดต่ออย่างไร ?

๒. ในสนธิ การต่อมี ๒ อย่าง คือ ต่อศัพท์ที่มีวิภัติ ให้เนื่องด้วยศัพท์ที่มีวิภัติ เหมือน จตตาริ + อิม ต่อเข้าเป็น จตตาริเม เป็นต้นอย่าง
๑ ต่อบทสมาส ย่ออักษรให้น้อยลง เหมือน กต + อุปกาโร ต่อเข้าเป็น กโตปกาโร เป็นต้นอย่าง ๑

เอหาวิโส ตัดเป็น เอหิ-อาวิโส ลบสระหน้า คือ อิ ในที่สุด แห่งศัพท์ เอหิ เสีย ต่อเป็น เอหาวิโส ฯ

๓. สัพพนามแบ่งเป็นเท่าไร อะไรบ้าง ต ศัพท์ในประโยคว่า “อภิณฺณาย โข โส ภควา ฐมมฺ เทเสติ โน (เทเสติ) อภิณฺณาย” เป็นสัพพนามชนิดไหน?

๓. สัพพนามนั้นแบ่งเป็น ๒ คือ บุริสสัพพนาม ๑ วิเสสนสัพพนาม ๑ ฯ
ต ศัพท์ ในประโยคนี เป็นวิเสสนสัพพนาม ฯ

๔. ในอาขยาต ลง อ อิ อาคม ที่ไหน ? จงแก้คำที่เห็นว่าผิดในประโยคต่อไป นี้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

ก. ชิมจฉาทุกเขน ฐมเม เทสิยนเตปิ ปฏิวชิณฺตฺต น สกขิสสตี

ข. โสโก วา ภยํ วา เปมโต ชายนฺตี

ค. สา กุมาริกา โสตาปตติผลเ ปตฺติฏฺฐหีสุ ?

๔. อ อาคม ลงหน้าธาตุที่ประกอบ หียตฺตนี, อชฺชตฺตนี, กาลาติปตฺติ

อิ อาคม ลงหลังธาตุ และปัจจัยที่ประกอบ อชฺชตฺตนี ภวิสฺสนตี
กาลาติปตฺติ ในหมวดธาตุทั้งปวง

แก้คำที่ผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ในประโยคต่อไปนี้ ดังนี้

ก. ชิมฉฉาทุกเขน ธมเม เหลี่ยมมานะปี ปฏิวิชฌิตฺต น สกขิสฺสตี

ข. โสโก วา ภาย วา เปมโต ชายติ

ค. สา กุมาริกา โสตาปตติผล ปฏิภูงหิ

(หรือ ตา กุมาริกาโสตาปตติผล ปฏิภูงหิสฺสุ) ฯ

๕. จงตอบคำถามต่อไปนี้มาดู

ก. สนวนิ และ ธมมสฺสวณิ ที่ขีดเส้นใต้ไว้ในประโยคต่อไปนี้
“โกติ ธมมสฺสวณิ โฆสิตํ ก็ ทิว ธมมสฺสวณิ คมิสฺสสิ อุทาหุ รตฺตี”

ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

ข. อนตฺ ตพฺพ เป็นวาทกอะไร ? ได้บ้าง ?

๕. ได้ตอบคำถามดังต่อไปนี้

ก. สนวนิ ลง ยุ ปัจจัย เป็นถาวรรูป ถาวรสาธนะ

วิ. สนวนิ สนวนิ, สุตยติติ วา สนวนิ

ธมมสฺสวณิ ลง ยุ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ

วิ. ธมมํ สฺสณฺณติ เอตถาติ ธมมสฺสวณิ

ข. อนตฺ เป็นได้ ๒ วาทก คือ กัตตุวาทก และ เหตุกัตตุวาทก

ตพฺพ เป็นได้ ๓ วาทก คือ กัมมวาทก ภาววาทก และ เหตุกัมม

วาทก ฯ

๖. วุตถวสสา และ กตปฏิสนถารรา ในประโยคต่อไปนี้ “เต วุตถวสสา
สตถุ สนฺติโก คนฺตวา สตถารรา กตปฏิสนถารรา ฯ เป ฯ ตมตถํ อารโหสฺส”
เป็นสมาสอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ?

๖. วุตถวสสา เป็น ตติยาตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส

วิ. วุตถํ วสสํ เยหิ เต วุตถวสสา

กตปฏิสนถารรา เป็น จตุตถิตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส

วิ. กโต ปฏิสนถาโร เยสํ เต กตปฏิสนถารรา ฯ

๗. ตัทธิตโดยสังเขป แบ่งเป็นเท่าไร อะไรบ้าง ? มากโร, ทกฺขิณฺณโย,
ทลิตฺทตา ลง ปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหน จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ?

๗. ตัทธิตโดยสังเขป แบ่งเป็น ๓ อย่าง คือ สามณฺณุตฺถิตํ, ภาวตฺถิตํ
อพยตฺถิตํ

มากโร ลง ณ ปัจจัย ในราชาติดัทธิต

วิ. มคธ ชาโต มากโร,
ตสฺมี วสตีติ วา มากโร

ทกฺขิณฺณโย ลง เอยฺย ปัจจัย ในฐานัตถิต

วิ. ทกฺขิณํ อรหตีติ ทกฺขิณฺณโย,

ทกฺขิณฺณาย อนฺจุณฺณวีกฺก โหตีติ วา ทกฺขิณฺณโย

ทลิตฺทตา ลง ตา ปัจจัย ในภาวัตถิต

วิ. ทลิตฺทสฺส ภาโว ทลิตฺทตา ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖

๑. จงเลือกคำในวงเล็บที่เห็นว่าถูกต้องเติมลงในช่องว่างต่อไปนี้:-

ก. เอ โอ ที่มีพยัญชนะสังโยค เช่น เสยโย โสติ เป็น..... (ทีฆะ รัสสะ)

ข. พยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ เป็น.....(โฆสสะ อโฆสสะ)

ค. พยัญชนะที่ ๒ ที่ ๔ ในวรรคทั้ง ๕ เป็น.....(สิถิล ธนิต) ?

๑. ได้เลือกคำในวงเล็บที่เห็นว่าถูกต้องเติมลงในช่องว่างนั้นดังต่อไปนี้ :-

ก. เอ โอ ที่มีพยัญชนะสังโยค เช่น เสยโย โสติ เป็น รัสสะ

ข. พยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ เป็น อโฆสสะ

ค. พยัญชนะที่ ๒ ที่ ๔ ในวรรคทั้ง ๕ เป็น ธนิต ฯ

๒. สนธิคืออะไร ? ต่างจากสมาสอย่างไร ? สาวโกหมสมิ ตัดต่ออย่างไร ?

๒. สนธิ คือ การต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องกันด้วยอักขระ เพื่อจะย่อ
อักขระให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันท และให้คำพูดสละสลวย
ฯ

ต่างจากสมาสที่ย่นบทมีวิภัตติหลาย ๆ บทให้เป็นบทเดียวกัน ฯ

สาวโกหมสมิ ตัดเป็น สาวโก-อห-อสมิ

ระหว่าง สาวโก-อหิ สระ ๒ ตัว คือสระหน้า และสระหลัง มีรูปไม่
เสมอกัน ลบ สระเบื้องปลายบ้างก็ได้ คือลบ อ ที่ อหิ เสีย สนธิเป็น
สาวโกหิ

ระหว่างสาวโกหิ-อสมิ นิคคหิตอยู่หน้า สระอยู่เบื้องปลาย แปลง
นิคคหิตเป็น ม แล้ว สนธิเป็น สาวโกหมสมิ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. สาวตถิ เป็นนามนามชนิดไหน ?

ข. ศัพท์มนโคณะเมื่อเข้าสมาสแล้ว นิยมทำอะไร ?

ถ้าไม่ทำอย่างนั้นจะทำเป็นอย่างอื่นได้บ้างหรือไม่ ?

ค. ภิกษุ ๑,๐๐๐ รูป ต่อเป็นสังฆาวาอย่างไร ?

ฆ. สข เพื่อน ป.เอก. ในมูลีงศ์ และอิตถิลีงศ์ มีรูปเป็นอย่างไร ?

ง. ภาตเต ภาตเต ใช้สำหรับใครเรียกใคร ?

๓. ได้ตอบคำถามนั้นดังต่อไปนี้ ?

ก. สาวตถิ เป็นนามนามชนิด อสาธารณนาม

ข. นิยมเอาสระที่สุดของตนเป็น โอ เหมือนคำว่า มโนโคโณ
เป็นต้น,

ถ้าไม่ทำอย่างนั้นทำเป็นอย่างอื่นได้บ้าง คือ เฉพาะ วจ เมื่อ
เข้าสมาสแล้ว นิยมเอาสระที่สุดของตนเป็น อี เหมือน คำว่า
วจิกมมํ วจิสฺสุจิริตํ เป็นต้น

ค. ภิกษุสหสส์

ฅ. ป.เอก. ในฐิลิงค์ เป็น สขา ในอิตถิลิงค์ เป็น สขี

ง. ภนเต ภทนต์ ๒ คำนี้ เป็นคำสำหรับคฤหัสถ์เรียกบรรพชิตด้วยความเคารพหรือบรรพชิตผู้น้อยพรรษากว่าเรียกบรรพชิตผู้แก่พรรษากว่า ฯ

๔. เมื่อลง ณ ญย ปัจจัย ในอาชยาด ต้องทำอะไรบ้าง ? จงแก้คำที่เห็นว่าผิดในประโยคต่อไปนี้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

ก. อชช ปน ทิยนเตปิ กหาปณ น อิจฉติ

ข. สา (สุนทรี) สาธูติ สมปฏิจฉิตวา ปกุกนตา ชตวนาภิมุขี คจฉติ

ค. มา เอว กโรสิ ?

๕. ต้องพฤทธิสระตัวหน้าธาตุ และ ลบ ณ เหมือนวิธีดัตถิต

แก้คำที่ผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ดังนี้ :-

ก. อชช ปน **ทียมานะปิ** กหาปณ น อิจฉติ

ข. สา (สุนทรี) สาธูติ สมปฏิจฉิตวา **ปกุกนตี** เชตวนาภิมุขี^๓ คจฉติ

ค. มา เอว **กโรหิ** หรือ มา เอว **อกาสิ**, มา **เอวมกาสิ** ฯ

๓ ฅิ ปัจจัยในนามกิตก์ก็ดี อี ปัจจัยในตัทธสัตถิตัทธกิตก์ดี ถ้าเป็น อิตถิลิงค์ ต้องแปลงเป็น อินี เพื่อให้ต่างจากปูลิงค์ เช่น ฅมมจารี เป็น ฅมมจารินี, สุนิ เป็น สุนินิ ส่วน อี ปัจจัยเครื่องหมายอิตถิลิงค์ไม่ต้องแปลงเช่นนั้น.

๕. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. ทานํ ในประโยคว่า “อหนเต ทานํ สํวิทิสฺสามิ” และ
“อิมสฺมิ โข ปน โลเก ธนทานेณ อนภิขณฺณกสฺสโต นาม นตฺถิ”
คำไหนเป็นรูป สารณะ และปัจจัยอะไร ? จงตั้งเคราะห์หามาด้วย ?

ข. สุตฺวา, วณฺทนีโย, อภิรมฺม ลงปัจจัยอะไร ? ในกริยาภิตก ?

๕. ก. ทานํ ในประโยคแรก เป็น กัมมรูป กัมมสารณะ ยุ ปัจจัย

วิ. ทาทพฺพนฺติ ทานํ

ส่วนในประโยคหลัง เป็น ภาวรูป ภาวสารณะ ยุ ปัจจัย

วิ. ทานํ ทานํ

ข. สุตฺวา ลง ตวณฺตุ ปัจจัย (แปลง นฺตุ กับ

สี ปฐฺมาวิภตฺติ เป็น อา)

วณฺทนีโย ลง อนีเย ปัจจัย

อภิรมฺม ลง ตฺวา ปัจจัย (อภิ + รม + ตฺวา
อุปสํคอยู่หน้าแปลง ตฺวา เป็น
ย ธาตุมี ม เป็นที่สุดอยู่หน้า
แปลง ย กับที่สุดธาตุ เป็น มม
จึงสำเร็จรูปเป็น อภิรมฺม) ฯ

๖. ตว ปน อีตุ สรีริ ทวตฺตีสากการกฺณปปริปุริ พหิ จิตฺโต วีย อสุจิมฺโณ
คำที่ขีดเส้นใต้ไว้นั้น เป็นสมาสอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์หามาด้วย ?

๖. ทวตฺตีสากการกฺณปปริปุริ เป็น ฉนฺนฐิตํปฺปฺริสสมาส มีอสม
หารทิกุสมาส และอวธารณบุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน มี
วิเคราะห์ดังนี้:-

อสมหาร ทิกุ. วิ. ทวตฺตีสํ อาการาทวตฺตีสากการา

อว. กัมม. วิ. ทวตฺตีสากการา เอว กฺณปานิ ทวตฺตีส
การกฺณปานิ

ฉ. ตป. วิ. ทวตฺตีสากการกฺณปานิ ปปริปุริ ทวตฺตีส
การกฺณปปริปุริ (สรีริ)

อสุจิมฺโณ เป็น ฉนฺนฐิตํปฺปฺริสสมาส มี น บุพพบท พหุพพิ
หิสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้ :-

น บุพ. พหุพ. วิ. นตฺถิ เตสํ สุจฺจิติ อสุจฺจินิ

ฉ. ตป. วิ. อสุจฺจินํ (ปฺณณฺ) มฺโณ อสุจิมฺโณ ฯ

๗. ปารมี, และ พลี, อาลสิย ในประโยคว่า “ยุวาทลี อาลสิยํ อุเปโต” ลง
ปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหน จงตั้งวิเคราะห์หามาด้วย ?

๗. ปารมี ลง ณ ปัจจัย ในราคาทิตัทธิต

วิ. ปรมํ ปาเปตฺติติ ปารมี,

ปรมา ยอตถาย หิตาย สุขาย สํวตตตฺติติ วา

ปารมี (ปฏฺธิปทา) (ปรม+ณ = ปารม ลง อี

เครื่องหมายอติลิงค์ จึงสำเร็จ รูปเป็น ปารมี)
จะตั้งเป็นพหุจนะ ก็ได้

พลี ลง อี ปัจจัย ในทศสัทธิตัทธิต

ว. พลมสุส อตถิติ พลี

อาลสิย์ ลง ฦย ปัจจย ในภาวตัถธิต

ว. อลสสส ภาโว อาลสิยํ ฯ

พระราชเวที พรหมวิโส วัดเบญจมบพิตร เฉลย.

สนามหลวงแผนกบาลี

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗

๑. จงเลือกคำในวงเล็บที่เห็นว่าถูกต้องเติมลงในช่องว่างต่อไปนี้

ก. อ อิ อุ ชื่อ.....(ทีฆะ รัสสะ)

ข. สระที่เป็นทีฆะล้วน และสระที่เป็นรัสสะมีพยัญชนะสังโยคชื่อ
.....(ครุ ลหุ)

ค. ย ร ล ว ส ห ฬ อ เรียกว่า(วรค อวรค)

ฌ. อิ อี จ ฉ ช ฌ ญ ย เกิดที่.....(คอ เพดาน)

ง. พยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ เป็น.....(โฆส อโฆส) ?

๑. ได้เลือกคำในวงเล็บที่เห็นว่าถูกต้อง เติมลงในช่องว่างนั้นดังต่อไปนี้

ก. อ อิ อุ ชื่อ รัสสะ

ข. สระที่เป็นทีฆะล้วน และสระที่เป็นรัสสะมีพยัญชนะสังโยคชื่อ
ว่า ครุ

ค. ย ร ล ว ส ห ฬ อ เรียกว่า อวรค

ฌ. อิ อี จ ฉ ช ฌ ญ ย เกิดที่ เพดาน

ง. พยัญชนะ ที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ เป็น อโฆส ฯ

๒. อุฏฺฐายาสนา, ติจีวรมทาสี ตัดต่ออย่างไร ?

๒. อุฏฺฐายาสนา ตัดเป็น อุฏฺฐาย – อาสนา สระหน้าเป็นรัสสะ สระ
เบื้องปลายเป็นทีฆะ ลบสระหน้าคือ อ ที่สุดแห่งศัพท์ อุฏฺฐาย เสีย
ต่อเป็น อุฏฺฐายาสนา

ติจีวรมทาสี ตัดเป็น ติจีวร – ทาสี นิคคหิตอยู่หน้าสระ
อยู่เบื้องปลาย แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น ติจีวรมทาสี ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. สตถา มหาชนสฺส ฌมฺมเทสนํ (เทเสติ) คำไหนเป็นการันต์ และ
ลึงค์อะไร ?

ข. ปุณฺณสังขยาต่างจากปกติสังขยาอย่างไร ?

ค. เอกสังขยา กับเอกสัพพนาม ต่างกันอย่างไร ?

ฌ. ต ศัพท์ในคำว่า อิติปิโส ภควา เป็นสัพพนามชนิดไหน ?

ง. โต ตร ปัจจย เป็นเครื่องหมายวิภัติอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถามนั้น ดังนี้:-

ก. สตถา เป็น อุ การันต์ ฐลึงค์

มหาชนสฺส เป็น อ การันต์ ฐลึงค์

ฌมฺมเทสนํ เป็น อา การันต์ อิตถิลึงค์

ข. ปุณฺณสังขยา สำหรับนับนามนามที่เต็มในที่นั้น ๆ คือนับเป็น
ชั้น ๆ เป็นต้นว่า ที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่ ที่ห้า

ส่วน ปกติสังขยา นั้นนับโดยปกติเป็นต้นว่า หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า

ค. เอกสังขยา เป็นเอกวจนะอย่างเดียว

เอกสัพพนาม เป็นทเววจนะ แจกได้ทั้ง ๒ วจนะ

ฌ. เป็นวิเสสนสัพพนาม

ง. โต เป็นเครื่องหมายตติยวิภัตติ และปัญจมีวิภัตติ

ตร. เป็นเครื่องหมายสัตตมีวิภัตติ ฯ

๔. ทสสามิ, เอहि ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไร ? จงแก้คำที่เห็นว่าผิดในประโยคต่อไปนี้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

ก. รูปนันทา สตถารุ โอลโลกเกนตา สมิเป จิตฺ อิตถิ อททส

ข. สณชยสส ปริสา ภินทิ

ค. เถโร ปุนปฺปุนํ ปุจฉิยนโตปิ น กเถสิ ?

๕. **ทสสามิ** ประกอบด้วยเครื่องปรุงยาค คือ ทา-อ-สสามิ

เอहि ประกอบด้วยเครื่องปรุงอาขยาค คือ อา-อิ-เอ-หิ ฯ

แก้คำที่ผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ดังนี้:-

ก. รูปนันทา สตถารุ **โอลโลกเกนตี (โอลโลกยมานา)** สมิเป จิตฺ อิตถิ
อททส

ข. สณชยสส ปริสา **ภิกขิ**

ค. เถโร ปุนปฺปุนํ **ปุจฉิยมาโนปิ** น กเถสิ ฯ

๕. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. มนาปสฺสวนา (ตณฺหา) โโพธิ ในคำว่า โพธิรฺกฺขมฺมุเล และ โพธิญาณตถาย เป็นรูป สาธนะ และปัจจัยอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

ข. นิกฺขนฺโต, ปิธาย ลงปัจจัยอะไร ? ในกิริยาภิตก ?

๕. ได้ตอบคำถามนั้น ดังนี้.

ก. มนาปสฺสวนา (ตณฺหา) เป็น กัตตุรูป กัตตุสาธนะ ยฺ ปัจจัย

วิ. มนาเปสฺสุ รุปาที่สุ อาสวตีติ มนาปสฺสวนา (ตณฺหา)

โพธิ ในคำว่า โพธิรฺกฺขมฺมุเล เป็น กัตตุรูป อธิกรณสาธนะ อิ ปัจจัย

วิ. พุชฺฌติ เอตถาติโพธิ (รฺกฺโข)

โพธิ ในคำว่า โพธิญาณตถาย เป็น กัตตุรูป กรณสาธนะ อิ ปัจจัย

วิ. พุชฺฌติ เตนาติ โพธิ (ญาณ)

ข. นิกฺขนฺโต ลง ต ปัจจัย

ปิธาย ลง ตฺนาทิปัจจัย คือ ตฺน ตฺวา ตฺวาน ตฺวใดตฺวหนึ่ง ฯ

๖. อจฺจราคณปริบุญฺณ (ทิพฺพปฺปาสาโท) และ อโรคา ในประโยคว่า " สุขินี โหตุ สฺบปฺวาสา โกฬียธิตา อโรคา " เป็นสมาสอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๖. อจฺจราคณปริบุญฺณ (ทิพฺพปฺปาสาโท) เป็น อัญฐิตํปฺปฺริสสามาส มี อัญฐิตติยาตํปฺปฺริสสามาส เป็นภายในตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้:-

ฉ. ตํป. อจฺจรานํ คณฺณ อจฺจราคณฺ

ฉ. ต. ตัป อจรรากณสส ปริปนฺโน อจรรากณปริปนฺโน
(ทิพพปาสาโท)

อโรคา เป็น น บุพพท พหุพพิหีสมาส

วิ. นตถิ ตสสา โรโคติ อโรคา (สุปฺปวาสา
โกฬิยธิตา) ฯ

๗. รากาติตฺทิตฺต มีปัจจัยเท่าไร อะไรบ้าง ? นาคฺร สุขีนิ และ
ภาคฺย ในคำว่า "ภาคฺย สุขํ พลํ" ลงปัจจัยอะไร ? ในตฺทิตฺต
ไหน จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. รากาติตฺทิตฺต มีปัจจัย ๑ ตัว คือ ณ ปัจจัย

นาคฺรา ลง ณ ปัจจัย ในรากาติตฺทิตฺต

วิ. นคเร วสนตฺติ นาคฺรา

สุขีนิ ลง อี ปัจจัย ในตทสฺสตฺถิตฺต

วิ. สุขมสฺสา อตฺถิตฺติ สุขีนิ (โกฬิยธิตา)

ภาคฺย ลง ณ ปัจจัย ในตทสฺสตฺถิตฺต

และ ญย ปัจจัย ในภาวตฺทิตฺต

ตทสฺ. วิ. ภคา อสฺส อตฺถิตฺติ ภาคเ

ภาว. วิ. ภาคสฺส ภาวเ ภาคฺย (ความเป็นผู้มีโชค)

อิกนฺยหนึ่ ลง ญย ปัจจัย ในภาวตฺทิตฺต

วิ. ภคสฺส ภาวเ ภาคฺย ฯ

พระราชเวที	พรมวิโส	วัดเบญจมบพิตร	เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี			ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๘

๑. จงเลือกคำในวงเล็บที่เห็นว่าถูกต้อง เติมลงในช่องว่างต่อไปนี้

ก. เสียงกิตติ์ ตัวหนังสือก็ดีชื่อว่า.....(สระ, พยัญชนะ, อักษร)

ข. สระ ๘ ตัว ชื่อ.....(นิสสิต, นิสสัย)

ค. สระที่เป็นรัสสระ ไม่มีพยัญชนะสังโยคและนิคคหิตอยู่เบื้องหลัง
ชื่อ.....(ครุ, ลหุ)

ฌ. ห ที่ประกอบด้วยพยัญชนะ ฌ ฌ น ม ย ล ว ห เกิดที่.....
(คอ, อก, ริมฝีปาก)

ง. พยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ ในวรรคทั้ง ๕ เป็น..... (อโฆสะ,
โฆสะ) ?

๑. ได้เลือกคำในวงเล็บที่เห็นว่าถูกต้อง เติมลงในช่องว่างนั้นดังต่อไปนี้

ก. ชื่อว่า อักษร

ข. ชื่อ นิสสัย

ค. ชื่อ ลหุ

ฌ. เกิดที่ อก

ง. เป็น โฆสะ ฯ

๒. นิคคหิตสนธิ ได้สนธิกริโยปกรณ์เท่าไร อะไรบ้าง ? อิธ+ปโมทติ, เตน+ปสงกมิ, เอตท+โหสิ ตัดต่ออย่างไร ?
๒. นิคคหิตสนธิ ได้สนธิกริโยปกรณ์ ๔ คือ โลโป ๑ อาเทโส ๑ อาคโม ๑ ปกติ ๑

อิธ+ปโมทติ ตัดเป็น อิธ+ปโมทติ เป็นสัญญะพยัญชนะสนธิคือ ข้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกัน ได้แก่ ข้อน ป ต่อ เป็นอิธ+ปโมทติ

เตน+ปสงกมิ ตัดเป็น เตน+อุปสงกมิ ถ้าสระทั้ง ๒ คือสระ หน้าและสระหลังเป็นรัสสระแต่มีรูปไม่เสมอกัน คือข้างหนึ่งเป็น อ ข้าง หนึ่งเป็น อุ เมื่อลบสระหน้าแล้ว ไม่ต้องที่สระหลังก็ได้ ต่อเป็น เตน+ปสงกมิ

เอตท+โหสิ ตัดเป็น เอต์+อโหสิ นิคคหิตอยู่หน้า สระอยู่ เบื้องปลาย แปลงนิคคหิตเป็น ท ต่อเป็น เอตท+โหสิ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. ตุม+เหติ ทิฏฐ+มม+สส ภาคินี (อสส) ศัพท์ไหนเป็นนาม ศัพท์ชนิดไหน เป็นลิงค์ วิภัติ วจนะ อะไร ?

ข. ปุรณ+สังขยาเป็นนามศัพท์ชนิดไหน ?

ค. กี ศัพท์ ถ้ามี ย นำหน้า มี จิ อยู่หลัง แปลว่าอย่างไร ?

ฌ. อุปสัคนั้น ใช้อย่างไร ? จงยกอุทาหรณ์มาดู ?

ง. อมโห เป็นคำสำหรับเรียกใคร ?

๓. ได้ตอบคำถามนั้น ดังนี้:-

ก. **ตมฺเหติ** เป็น สัพพนาม (ปฺริสสัพพนาม, มัธยมบุรุษ)
เป็นทวิลิงค์ คือ ฏลิงค์ หรือ อิตถิลิงค์ ตติยาวิภัติ พหุवन्จะ

ทิกฺขจรมมสส เป็น นามนาม ฏลิงค์ ฉัฏฐีวิภัติ เอกวจนะ

ภาคินี เป็น คุณนาม อิตถิลิงค์ ปฐมวิภัติ เอกวจนะ

ข. ปุณฺณสังขยา เป็น คุณนาม

ค. แปลว่า "คนใดคนหนึ่ง" หรือ "สิ่งใดสิ่งหนึ่ง"

ฆ. อุปสัคํนั้น สำหรับใช้นำนำนามและกริยาให้วิเศษขึ้น

อุ. อธิสฺสกาโร สักการะยัง อธิเสติ นอนทับ

ง.อมฺโห เป็นคำสำหรับเรียกชาย ด้วยวาจาอ่อนหวาน ฯ

๔. วิภัติอาชยาต เป็นเครื่องหมายให้รู้อะไรบ้าง ? ปาวิสี ในคำว่า
ภิกฺขุ คามํ ปิณฺหาเย ปาวิสี นี้ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?
จงแก้คำที่เห็นว่าผิดในประโยคต่อไปนี้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

ก. ปีตา โน มหฺลลกา อเหตุ

ข. จกฺขุณี เต นสฺสนตุ วา ภินฺทนตุ วา

ค. ทารกา มยา วาริยนฺตาปี วจัน น คณฺหฺนติ ?

๔. วิภัติอาชยาต เป็นเครื่องหมายให้รู้ กาล บท วจนะ บุรุษ ปาวิสี
ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ ป บทหน้า วิส ธาตุ อ ปัจจัย อี อัชชัตตนิ
(รัสสะ อี อัชชัตตนิ เป็น อิ ลง อ อาคม หน้าธาตุที่ประกอบได้รูป
เป็น ปาวิสี แปลว่า "ได้เข้าไปแล้ว")

แก้คำที่ผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ดังนี้:-

ก. ปีตา โน มหุลโก อโหล

หรือ ปีโตร โน มหุลกา อเหตุ

ข. จกขุณี เต นสสนตุ วา ภิขขนตุ วา

ค. ทารกา มยา วาริยมานาปี วจนัน คณหนติ ฯ

๕. ก. คำว่า คมน - ในประโยคต่อไปนี้ คือ สดถารา เวสาลีคมน สมปฏิจ
ฉิต্ত, สดถุ คมนกาล อาโรเจสิ, นิพพานคมน อฏฐงคิก มคค โสธาเปยย
, เป็นรูป และสาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

ข. ชาโต, สมาโน เป็นธาตุ ปัจจัย และกาลอะไร ?

๕. ก. คมน - ในคำว่า เวสาลีคมน เป็น ภาวรูป ภาวสาธนะ

วิ. คมน คมน หรือ คจฉิตเตติ คมน

คมน- ในคำว่า คมนกาล เป็น กัตตุรูป อธิกรณสาธนะ

วิ. คจฉติ เอตถาติ คมน (กาโล)

คมน- ในคำว่า นิพพานคมน เป็น กัตตุรูป กรณสาธนะ

วิ. คจฉติ เตนาติ คมน (อฏฐงคิกโก มคโค)

ข. ชาโต เป็น ขน ธาตุ ต ปัจจัย อดีตกาล

สมาโน เป็น อส ธาตุ มาน ปัจจัย ปัจจุบันกาล ฯ

๖. สมมติว่าโดยชื่อ มีเท่าไร อะไรบ้าง ? สนตวาโจ, อหิริโกปุคฺคโล, ยถาสทฺธํ ในคำว่า ททาติ เว ยถาสทฺธํ นี้ เป็นสมมติอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ?

๖. สมมติว่าโดยชื่อมี ๖ อย่าง คือ กัมมชารโย ทิคุ, ตปบุริโส, ทวนทโว, อพฺยयीภาวโว, พหฺพพิทฺธิ ฯ

สนตวาโจ เป็น ฉัฏฐีตุลยาธิกรณพหฺพพิทฺธิสมาส

วิ. สนตา วาจา ยสฺส โส สนตวาโจ (บุริโส)

อหิริโกปุคฺคโล เป็น วิเสสนบุพพบท กัมมชารยสมาส มินบุพพบท พหฺพพิทฺธิสมาส เป็นภายใน

น บุพ. พหฺพ. วิ นตฺถิ ตสฺส หิริติ อหิริโก (ปุคฺคโล)

วิ. กัมม. วิ. อหิริโก จ โส ปุคฺคโล จาติ อหิริโกปุคฺคโล

หรือ อหิริโก ปุคฺคโล อหิริโกปุคฺคโล

ยถาสทฺธํ เป็น อพฺยयीภาวสมาส (นิปาตบุพพกะ)

วิ. สทฺธาย ปฏฺฐิปาณฺณิ ยถาสทฺธํ

หรือ ยา สทฺธยา ยถาสทฺธํ ฯ

๗. ขาตาติตฺถิตฺติ มีปัจจัยเท่าไร อะไร ? บ้าง ? อาโรคฺยฺ เจตสิกํ, ภาควา ในคำว่า " โส ผลสามณฺณสฺส ภาควา โหติ" นี้ ลงปัจจัยอะไร ? ในตฺถิตฺติไหน จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ?

๗. มี ๓ ตัว คือ มิม อีย กิย ฯ

อาโรคฺยฺ ลง ฌนย ปัจจัย ในภาวตฺถิตฺติ

วิ. อโรคฺสฺส ภาโว อาโรคฺยฺ

เจตสิก ลง ฌิก ปัจจัย ในตรรยาทิทัทธิต

วิ. เจตสา กตํ กมฺมํ เจตสิกํ,
 ตสฺมี วา วตฺตตฺติติ เจตสิกํฯ

ภาค ลง วันต ปัจจย ในตทสสัตถิตทิต

ว. ภาโศ อสส อตฺถิตี ภาควา ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๒๙

๑. ในพยัญชนะวรรค มีหลักการสัณยโคอย่างไร ? และพยัญชนะไหนบ้าง ?
ใช้สัณยโคไม่ได้ ?

๑. มีหลักการสัณยโค ดังนี้

พยัญชนะที่ ๑ ซ่อนหน้าพยัญชนะ ที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้
พยัญชนะที่ ๓ ซ่อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้
พยัญชนะที่ ๕ สุตวรรค ซ่อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕
ตัวยกเสียแต่ตัว ง ซึ่งเป็นตัวสะกดอย่างเดียว

พยัญชนะที่ ๒ และที่ ๔ ในวรรคทั้ง ๕ ใช้สัณยโคไม่ได้

๒. วิธีเป็นอุปการะแก่การทำสนธิ เรียกว่าอะไร ? มีเท่าไร อะไรบ้าง ?
ยญเจ, นาโคว ในคำว่า "อห นาโคว สงคาม" ตัดต่ออย่างไร ?

๒. เรียกว่า สนธิกิริยาปรกรณ์ มี ๘ อย่าง คือ โลโป ลบ ๑ อาเทโส แผลง ๑
อาคโม ลงตัวอักษรใหม่ ๑ วิกาโร ทำให้ผิดจากของเดิม ๑ ปกติ ปรกติ
๑ ทีโฆ ทำให้ยาว ๑ รสสั ทำให้สั้น ๑ สญญโค ซ่อนตัว ๑

ยญเจ ตัดเป็น ย-เจ เมื่อมีพยัญชนะอยู่หลัง นิคคหิต อยู่หน้า
แผลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรค ในที่นี้ จ อยู่หลัง จึงแผลง
นิคคหิตเป็น ญ ต่อเป็น ยญเจ

นาโคว ตัดเป็น นาโค-อิว ถ้าสระ ๒ ตัวมีรูปไม่เหมือนกัน (คือ สระหน้าเป็น โอ สระหลังเป็น อิ) ลบสระเบื้องปลายบ้างก็ได้ในที่นี้ลบ อิ แห่ง อิว เสียต่อเป็น นาโคว ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้มาดู

ก. ปฐมาวินิตติแบ่งเป็นเท่าไร อะไรบ้าง ?

ข. ภควโต เป็นวินิตติไหนบ้าง ?

ค. ศัพท์มนโคณะ เข้าสมาสแล้ว นิยมทำอะไร ?

ฅ. ต ศัพท์ อย่างไรเป็นปุริสศัพท์นาม อย่างไรเป็น วิเสสนศัพท์นาม?

ง. สมบัติ, สมนตา แปลว่าอย่างไร ? เป็นนิบาตบอกอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถาม ดังต่อไปนี้

ก. แบ่งเป็น ๒ เป็น ลิงคตโล หรือ กตตา ที่เป็นตัวประธานอย่าง ๑ เป็น อาลปน คำสำหรับร้องเรียก อย่าง ๑

ข. เป็น จตุตถิ และ ญจจี้ เอกวจนะ

ค. นิยมเอาสระที่สุดของตนเป็น โอ ได้ เหมือนคำว่า มโนโคณ หมู่แห่งมนะเป็นต้น เว้นแต่ วจ ศัพท์เมื่อเข้าสมาสแล้ว เอาสระที่สุดของตนเป็น อิ เช่น วจิกมมํ วจิกโโท เป็นต้น

ฅ. ต ศัพท์ ที่ท่านมิได้เขียนไว้กับนามศัพท์ หรือ ตุมห อมห ศัพท์ เป็น ปุริส-ศัพท์นามตรงกับที่เราใช้ในภาษาของเราว่า "ท่าน เธอ เขา มัน" ไม่แปลว่า "นั้น" อุทาหรณ์ ว่า อาจริโย มํ นิจจเมว โอวทติ อนุสาสติโส หิ มยหํ วุฑฺฒิ อาสีสติ ต ศัพท์ ที่ท่านเขียน

ไว้กับนามศัพท์ หรือ ตุมห อมฺห ศัพท์ เป็นวิเศษน สัพพนาม
แปลว่า "นั่น" อุทาหรณ์ว่า อภิญญา โข โส ภควา ธมฺม เทเสติ โน
(เทเสติ)

ง. สมบัติ แปลว่า บัดเดี๋ยวนี้ บอกกาล สมนฺตา แปลว่า รอบคอบ
บอกปริจเฉท ฯ

๔. ในอาขยาต วิภัติไไหน ใช้ปฐมบุรุษ แทนมัธยมบุรุษเป็นพื้น ? อุท
ปาติ ในประโยคว่า ปริวารํ นิสฺสาย ลาโภ อุทปาติ นี้ประกอบด้วย
เครื่องปรุงอะไรบ้าง ? จงแก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์
ในประโยคต่อไปนี้

ก. เทสนาวसानะ องฺกุโร จ อินฺทโก จ โสตาปตฺติมฺเล ปติฏฺฐาหิ

ข. มา เอวํ กโรสิ

ค. อุโห ตีรานิ ภิชฺชีสุ ฯ

๔. โอ มัธยมบุรุษ หิยตฺตนิ และ อชฺชตฺตนิ เอกวจนะ มีที่ใช้น้อยใช้
ปฐมบุรุษ เสียเป็นพื้น อุทปาติ อุ + ปท + อ + อี ที่มต้นธาตุเป็น อา
รัสสะ อี อชฺชตฺตนิ เป็น อี แล้วลง อ อาคม ต้นธาตุได้รูปเป็น อุ+ อปาติ
แล้วลง ท อาคมจึงได้รูปเป็นอุทปาติ แปลว่า "ได้เกิดขึ้นแล้ว"

แก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ดังนี้

ก. เทสนาวसानะ องฺกุโร จ อินฺทโก จ โสตาปตฺติมฺเล **ปติฏฺฐาหิสุ**

ข. มา เอวํ **อกาสิ** หรือ มา เอวํ **กโรหิ**

ค. อุโห ตีรานิ ภิชฺชีสุ ฯ

๕. จงตอบคำถามต่อไปนี้มาดู

ก. โพธิ ในคำว่า โพธิสตโต, โพธิญาณตถาย, โพธิรุกขมูเล คำไหน
เป็นรูปและสาธารณะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

ข. สนโต, ลทพโพ เป็นธาตุและปัจจัยอะไร ?

๕. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้

ก. โพธิ ในคำว่า โพธิสตโต เป็น กัตตรูป กัตตุสาธนะ

วิ. พุขมิสสุตตี โพธิ พุขมตีติ วา โพธิ (สตโต)

โพธิ ในคำว่า โพธิญาณตถาย เป็น กัตตรูป กรณสาธนะ

วิ. พุขมตี เตนาติ โพธิ (ญาณ)

โพธิ ในคำว่า โพธิรุกขมูเล เป็น กัตตรูป อธิกรณสาธนะ

วิ. พุขมตี เอตถาติ โพธิ (รุกโข)

ข. สนโต สม + ต = สนโต

อีกอย่างหนึ่ง อส + อนต = สนโต

ลทพโพ ลภ + ตพพ = ลทพโพ ฯ

๖. ตัปปริสมาสแปลกกันกับกัมมธารยสมาสอย่างไร ฯ ยถาสุขิ, อาภินน
มนุสสา (เวสาสิ), เอกิภาวสุขิ เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๖. กัมมธารยะ มี วิภัตติและวจนะเสมอกัน บทหนึ่งเป็น ประธาน บทหนึ่ง
เป็น วิสเสนะหรือเป็น วิสเสนะ ทั้ง ๒ บท, ส่วน ตัปปริสมาส มี วิภัตติ
และวจนะไม่เสมอกัน

ยถาสฺมึ เป็น อพยยิภาวสมาส นิปาตปุพพตกะ

วิ. ยํ ยํ สฺมึ ยถาสฺมึ

หรือ สุขสส ปฏิภาณิ ยถาสฺมึ

อาภิณณมนุสสา เป็น สัตตมิตฺตยาธิกรณพหุพพิทิสมาส

วิ. อาภิณณา มนุสสา ยสฺสํ सा อาภิณณ
มนุสสา (เวสาสิ)

เอกึภาวสฺมึ เป็น ปัญจมีตํปุริสสมาส มี ฉัฏฐัตํปุริสสมาส เป็น
ภายใน

ฉ. ตํป. วิ. เอกสฺส ภาโว เอกึภาโว (ศัพท์ที่เข้าสมาส
กับ กถ, กร, ภู นิยมลง อี เช่น พหุลีกรณ
อนุพพิทิกา)

ปญจ. ตํป. วิ. เอกึภาวโต อุปปนํ สฺมึ เอกึภาวสฺมึ ฯ

๗. ปัจจัยในสมุหตุทิต ลงแทนศัพท์อะไร ? สำเร็จแล้วเป็นลึงค์อะไร ?
มฺกฺชสจฺจํ, อายสฺมา, ปุชานึโย ลงปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหนจงตั้ง
วิเคราะห์มาดู ?

๗. ลงแทน. สมุห ศัพท์ กณ, ณ ปัจจัย สำเร็จแล้วเป็น ฆ. เช่น มานุสโก,
มานุโส เป็นต้น, ตา ปัจจัย สำเร็จแล้วเป็น อิตถิ. เช่น ความตา เป็นต้น

มฺกฺชสจฺจํ ลง ณฺย ปัจจัย ใน ภาวตัทธิต

วิ. มฺกฺชสสติสส ภาโว มฺกฺชสจฺจํ (ลบ อี ที่ ดี ทิ้ง
แล้วลบ ณ แล้ว แปลง ตย เป็น จจ)

อายุสมา ลง มนตุ ปัจจัย ใน ททสสัตถิตัทธิต

วิ. อายุ อสส อตถิติ อายุสมา (เอา อุ แห่ง อายุ เป็น อส)

ปุชนิโย ลง อีย ปัจจัย ใน ฐาตตัทธิต

วิ. ปุชน อรหตติ ปุชนิโย ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๓๐

๑. พยัญชนะในบาลีภาษามีเท่าไร อาศัยอะไร ? จึงออกเสียงได้ ?

๑. มี ๓๓ ตัว อาศัยสระจึงออกเสียงได้ ฯ

๒. นิคคหิตสนธิ ได้สนธิกิริยาปรณเท่าไร อะไรบ้าง ? สุวาทิ, เยสนโน, ตตถเว ตัดต่ออย่างไร ?

๒. ได้สนธิกิริยาปรณ ๔ คือ โลโป ๑ อาเทโส ๑ อาคมโม ๑ ปกติ ๑

สุวาทิ ตัดเป็น โส+อหิ สระ โอ อยู่หน้า สระ อ อยู่หลังเอาโอเป็น
วสอหิ สระหน้า และ สระหลังมีรูปเสมอกัน คือ เป็น อ ลบสระหน้า
คือ อที่ ว เสียแล้วที่ชนะสระหลังเป็น อา ต่อเป็น สุวาทิ

เยสนโน ตัดเป็น เยส+ โน พยัญชนะอยู่หลัง นิคคหิตอยู่หน้า
แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรคของพยัญชนะ หลังคือ น ต่อเป็น
เยสนโน

ตตถเว ตัดเป็น ตตถ+เว ลบสระหน้าคือ อ ที่ ตตถ เสีย ต่อเป็น
ตตถเว ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้มาดู

ก. สัจจรร เป็นอะไร ? ในนามศัพท์ และลึงค์อะไร ?

ข. สัพพนามแบ่งเป็นเท่าไร คืออะไรบ้าง ?

ค. สังขยาคุณ กับ สังขยานาม ใช้ต่างกันอย่างไร ? ขออุทาหรณ์ด้วย ?

ข. ในอุปสัค ๒ ๆ ตัว อาจารย์บางท่านกล่าวว่า คำว่า "ปฐิ" นั้น ควรเป็น "ปติ" และคำว่า "นิ เข้าลง, นิ ไม่มีออก" นั้น นิ คำหลัง ควรเป็น "นี" ดังนี้ ท่านเห็นอย่างไร ? จงชี้แจง?

ง. อิทานิ, อธุนา แปลอย่างไร สำเร็จรูปมาจากอะไร

๓. ได้ตอบคำถามนั้นดังนี้

ก. เป็นนามนามในนามศัพท์เป็นได้ ๒ ลึงค์ คือ ฆุลึงค์ และนฆุลึงค์ (สัจจรร สวัจจรร)

ข. แบ่งเป็น ๒ คือ บุริสสัพพนาม ๑ วิเสสนสัพพนาม ๑

ค. สังขยาคุณ ใช้เหมือนคุณนาม คือ เมื่อนับนามนามใด เรียงไว้หน้านามนามนั้น อ. สเจปิ ทส ราชาโน อากจฉนติ

ส่วนสังขยานาม ใช้เหมือนนามนาม คือ เมื่อนับนามนามใด เรียงไว้หลังนามนามนั้น อ. อนะกานิ หตถิสทสสานิ สนนิปตีสสุ, ปทุมุตตรสสวสสสานิ สนนิปตีสสุ, ปทุมุตตรสสวสสสทสสส อายุ อโหสิ

ฅ. เห็นว่า คำของอาจารย์บางท่านนั้น กล่าวดีแล้ว เพราะปติ^๔ และ ปฏี นี้มีใช้ทั้งสองคำ อุ.ปติภูจาทิ ปติสยติ ปฏีหณณติ แต่ ต นั้น อาเทศเป็น ฐ ได้ตามหลักอาเทศพยัญชนะสนธิ อุ. ทุกกตฺ เป็น ทุกกฏฺ

ส่วนคำว่า "นิ" ไม่มี, ออก ควรเป็น นิ^๕ ถ้าหากว่าเป็น นิ ทั้ง ๒ คำ ตามแบบ ควรจะรวมเป็นคำเดียวกันว่า นิ เข้า, ลง, ไม่มี, ออก อนึ่ง บาลีภาษาใช้ทั้ง นิ และนิ อุ. นิชนติ นิคจฉติ นิหริติ ดังนั้น เห็นว่า ควรเป็น นิ ตัวหนึ่ง นิ ตัวหนึ่ง ง. อิทานิ แปลว่า ในกาลนี้ เดี่ยวนี้ มาจาก อิม + ทานิ เมื่อทาน ปัจจัย อยู่หลังเอา อิม ศัพท์ เป็น อิ สำเร็จรูปเป็น อิทานิ

อรุณา แปลว่า ในกาลนี้ เมื่อก็ มาจาก อิม+อรุณา เมื่ออรุณา ปัจจัยอยู่หลังเอา อิม ศัพท์เป็น อ สำเร็จ รูปเป็น อรุณา ฯ

๔. ปายาสี, โอโหสิ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ? จงแก้คำที่เห็นว่า ผิดให้ถูก ถ้าถูกแล้วให้คงไว้ ในประโยคต่อไปนี้

ก. อิตถิ ชวนตา น โสภติ

ข. อิตถิ วา ปุริโส วา พุทฺธ สรรณ คตา โหนติ

^๔ ปติ อิจเจตสฺส อุปสกคสฺส สเร วา พุณฺณชน วา ปเร กฺวจิ ปฏี อาเทโส โหติ. ปุพฺพสรโลโป. ปฏฺฐกฺติ ปฏฺฐิหณณติ ฯ

^๕ ป ปรา นิ นิ อุ ทุ ส วิ อว อนุ ปริ อธิ อภิ ปติ สฺ ออ อติ อปี อป อติ วิสติ อุสsekฺคา. รุปสัทธิปกรณํ ฉบับกรมศาสนา หน้า ๑๑๕ สัทท นีติ สุตตมาลา ฉบับภูมิพโลภิกขุ หน้า ๔๓๓

ค. กปปโกปิ อจาริเณน पुनपुनं वारियन्तो पकामि ?

๔. ปายาสี ประกอบด้วย ป+ยา + อ+ อี รัสสะ อี อัชชัตตนิ เป็นอิ แล้วลง ส อาคม, และลง อ อาคมหน้าธาตุ, สระหน้าและสระหลังมีรูปเสมอกัน ลบสระหน้าที่ ป เสีย แล้วที่มะสระหลังเป็น อา สำเร็จเป็น ปายาสี

อโหสิ ประกอบด้วย หู^๖ +อ + อี + พฤทธิ อุ เป็น โอ รัสสะ อีเป็น อิ แล้วลง ส อาคม, และลง อ อาคมหน้า ธาตุ สำเร็จ รูปเป็น อโหสิ

ได้แก่คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องดังนี้:-

ก. อิตถิ ขวนติ (ขวนานา) น โสภติ

ข. อิตถิ วา บุริโส วา พุทธิ สรรณ คโต โหติ

ค. กปปโกปิ อจาริเณน पुनपुनं वारियमानो पकामि ฯ

๕. จงตอบคำถามต่อไปนี้มาดู

ก. อปาทานสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างไรยกตัวอย่างวิเคราะห์มาดู ?

ข. กุสิโต, สีสรรกชิกา (อิตถิ) เป็นปัจจัย รูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๖ หู ภู สตุตถาย หู ธาตุ เป็นไปในความมี ในความเป็น รูปสิทธิกรรม ฉบับกรรมการศาสนา หน้า ๒๗๔ แม่บาลีไวยากรณ์ อาขุยาต สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงอธิบายไว้ในข้อ (๑๒๑) ๑. พฤทธิ อุ ที่สุดธาตุเป็น โอ บ้าง เอา โอ เป็น อว บ้าง อุ. โหติ ภวติ.

ค. อนต, มาน บอกกาลอะไร ใช้ต่างกันอย่างไร ฯ

๕. ได้ตอบคำถามนั้นดังนี้

ก. แปลว่า “เป็นแดน-” อ. ปฐม ภาวติ เอตสฺมาติ ปกโว

ข. กุสีโต ลง อ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. กุจฉิตํ สิทฺติติ กุสีโต กุจฉิตนาภาเรน
 สิทฺติติ วา กุสีโต (เดิมเป็นกุสีโท อา
 เทส ท เป็น ต จึงเป็น กุสีโต เหมือน
 คำว่า สุกฺโท เป็น สุกฺโต)

สีลรทฺธิกา (อิตฺถิ) ลง ณฺว ปัจจัย เป็น กัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. สีลํ รทฺธติ สีลรทฺธิกา (อิตฺถิ) แปลง
 ณฺว เป็น อก ในอิตฺถิลิงค์ ลง อา
 ปัจจัยเครื่องหมายอิตฺถิลิงค์ เอา อ ที่
 อก เป็น อี

ค. อนต มาน บอกปัจจุบันนกาล,

อนต ใช้ได้เฉพาะกัตตุวาจกและเหตุกัตตุวาจก,

มาน ใช้ได้ทั้ง กัตตุวาจก เหตุกัตตุวาจก กัมมวาจก

และเหตุกัมมวาจก ฯ

๖. สมาสเช่นไร ชื่อทิกฺขสมาส ? สดฺดาหํ, เทวทตฺตยธฺนํ, ญฺาติสงฺคโห,
 อาณนฺทเถโร เป็น สมาสอะไร ? จงตั้งวิเคราะหฺมาดู ?

๖. กัมมธารยสมาส มีสังขยาอยู่หน้า ชื่อ ทิกฺขสมาส

สตตาหํ เป็น **สมาหารทิกุสมาส**

วิ. **สตต** **อหานิ** **สตตาหํ**, **สตต** **ว** **อหา** **สตตาหํ**

เทวทตติยธน์ เป็น **วิเสสนบุพพบท** **กัมมธารยสมาส** มี **ตติ**
ยา **ตัม** **ปริสมาส** เป็นภายใน

วิ. ต. **ตัม**. **เทเว** **น** **ทินนํ** **เทวทตติย**^๗

วิ. **บุพ**. **กัม**. **เทวทตติย** **ญจ** **ตัม** **ธนาจติ** **เทวทตติยธน์**

ญาติสงโ เป็น **ณัฐฐิตัมปริสมาส**

วิ. **ญา** **ตึ** **น** **สงคโ** **ญาติสงคโ**

อานนทเถโร เป็น **วิเสสนุตตรบท** **กัมมธารยสมาส**

วิ. **อาน** **น** **โท** **จ** **โส** **เถโส** **จาติ** **อานนทเถโร** ฯ

๗. สมุทฺตททิตฺถิมิปัจจยเตวโ อะไรบ้าง ? โสชชํ คพฺภินี (เทวี) มาคธิโก
ลงปัจจยอะไร ? ในตทิตไทน จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. มีปัจจย ๓ ตัว คือ กณ ญ ตา

โสชชํ **ลง** **ณ** **ย** **ปัจจย** **ใน** **ภาว** **ตทิต**

^๗ **ทินน** เมื่อเข้าสมาสนอกจากคงรูปเดิมไว้แล้ว ยังอาเทศเป็น **ทตต** บ้าง
ทตติย บ้าง เมื่อสมาสกับ **สกุ** **ก** **ศัพท์** เป็นต้น **ทินน** **สทท** **ส** **ทตตา** **เทโส** **โหติ** **กฺว** **จิ**
สมาเส. **พุทุ** **เร** **น** **ทิน** **โน** **พุทุ** **ร** **ทต** **โต** **ปริ** **ทต** **ต** **ป** **ชี** **วี**. **สกุ** **ก** **สท** **ทา** **ที** **โต** **ปร** **ส** **ส**
ทินน **สทท** **ส** **นิ** **จ** **ทต** **ติ** **ยา** **เทโส** **โหติ** **สมาเส** **สกุ** **ณ** **ทินนํ** **สกุ** **ก** **ทต** **ติ** **ย** **สกุ** **ก** **ทต** **ติ** **เย**
อ **ส** **ส** **เม** **ว** **สี** **สุ**. **สท** **ท** **น** **นิ** **สุ** **ต** **ต** **มา** **ลา** **จ** **บ** **บ** **ภ** **มิ** **พ** **โล** **ก** **ิ** **ก** **ุ** **ข** **ข้อ** ๗๔๘-๕ หน้า ๒๗๔-๕

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑

๑. สระในบาลีภาษามีเท่าไร อะไรบ้าง ชื่ออะไร ? สระไหนมีเสียงเช่นไร ?

๑. มี ๘ คือ อ อา อิ อี อุ อู เอ โอ ะ

ชื่อ นิสสัย ะ

อ อิ อุ มีเสียงสั้น ชื่อ รัสสะ อา อี อู เอ โอ มีเสียงยาว ชื่อ ทิฆะ ะ

๒. สนธิมีการต่อก็อย่าง อะไรบ้าง ? มยหเมเวโส, ตัณฑณเณว, อปปสสุต่าย
ในคำว่า "อปปสสุต่าย ปุริโส" ตัดต่ออย่างไร ?

๒. มีการต่อ ๒ อย่าง คือ ต่อศัพท์ที่มีวิภัติ ให้เนื่องด้วยศัพท์ที่มีวิภัติ
เหมือน จตฺตารอ อิเม ต่อเข้าเป็น จตฺตารอเม เป็นต้นอย่าง ๑ ต่อบท
สมาสย่ออักษรให้น้อยลง เหมือน กต อุปกาโร ต่อเข้าเป็น กโตปกาโร
เป็นต้นอย่าง ๑ ะ

มยหเมเวโส ตัดเป็น มยหฺ -เอว -เอโส

ระหว่าง มยหฺ - เอว นิคคหิตอยู่หน้า ถ้าสระอยู่เบื้องปลายแปลง
นิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น มยหเมว

ระหว่าง มยหเมว-เอโส สระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะอื่นขึ้น
ในระหว่างลบสระหน้า คือ อ ที่ ว ต่อเป็น มยหเมเวโส

ตฺขณญเณว ตตฺเตน ตฺขณํ -เอว นิคคหิตอยู่หน้า ถ้า เอ อยู่
เบื้องหลัง แปลงนิคคหิตเป็น ณ ช้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกัน ต่อเป็น
ตฺขณญเณว

อปปสสุตํ ตตฺเตน อปปสสุโต - อยํ สรหน้า และสระหลัง
มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหน้า คือ โอ ที่ อปปสสุโต แล้วที่สระหลังที่
มิได้ลบ ต่อเป็น อปปสสุตํ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้มาดู

- ก. ทีฆายุก โหตุ มหาราชา คำไหน เป็นอะไร ในบาลีไวยากรณ์ ?
- ข. จงบอกศัพท์ซึ่งเป็นลิงค์ตรงกันข้ามกับศัพท์ต่อไปนี้มาดู ยกโซ,
คารวี ?
- ค. อหํ, อนุตโร เป็นสัพพนามชนิดไหน ?
- ฆ. อติสุขุม, เขฏโฐ เป็นคุณนามชั้นไหน ?
- ง. สทา, อิธ แปลว่าอย่างไร ? สำเร็จมาจากอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถามนั้น ดังต่อไปนี้

- ก. ทีฆายุก เป็น คุณนาม
- โหตุ เป็น กิริยาอาขยาต
- มหาราชา เป็น นามนาม
- ข. ยกซีนี, โคโณ
- ค. อหํ เป็น ปุริสัพพนาม,

- อณฺตโร เป็น วิเสสนสัพพนาม
- ฆ. อติสุขุมมา เป็น คุณนามชั้นวิเสส
- เขฏฺโฐ เป็น คุณนามชั้นอติวิเสส
- ง. สทา แปลว่า ในกาลทุกเมื่อ มาจาก สพฺพ+ทา ลบ พฺพ สำเร็จ เป็น สทา
- อิธ แปลว่า ในนี้ มาจาก อิม+ธ ลบ ม สำเร็จเป็น อิธ ฯ

๔. สุโณติ, ปจฺจาจฺจติ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ? จงแก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูก ถ้าถูกแล้วให้คงไว้ในประโยคต่อไป

- ก. สมฺปตฺตปริสายปิ สาทติกา เทสนา อหฺสฺสุ
- ข. ตถภาวํ วา วิตถภาวํ วา อหเมว ตวณฺจ ชานาม
- ค. อุโห อคฺคปาทา ภินทิสฺสุ ?

๔. สุ+ณฺ=สุโณ + ติ = สุโณติ.

ปติ + อา= ปจฺจา + คมฺ = คจฺจ + ติ = ปจฺจาจฺจติ.

ได้แก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูก ดังนี้

- ก. สมฺปตฺตปริสายปิ สาทติกา เทสนา **อโหสิ**
- ข. ตถภาวํ วา วิตถภาวํ วา อหเมว ตวณฺจ ชานาม^๘
- ค. อุโห อคฺคปาทา **ภิชฺชิสฺสุ** ฯ

^๘ ประธานของประโยคนี้คือ มยฺ, อหํ และ ตวํ สรรูป เป็น มยฺ

๕. จงตอบคำถามต่อไปนี้มาดู

ก. ปัจจัยนามกิตก์หมวดไหนใช้สำหรับรูปอะไร ?

ข. นิพพานคามินี (ปฏิบัติ), ภิกขุณี ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

ค. สยาน, ลทพพิ สำเร็จรูปมาจากอะไร ?

๕. ได้ตอบคำถามนั้น ดังต่อไปนี้

ก. กิตปัจจัย สำหรับกัตตุรูปอย่างเดียว

กิจปัจจัย สำหรับกัมมรูปและถาวรรูป

กิตกิจปัจจัย สำหรับทั้ง ๓ รูป

ข. นิพพานคามินี (ปฏิบัติ) ลง ณ ปัจจัย เป็นกัตตุรูปกรณสาธนะ

วิ. นิพพาน คจณติ เอตยาติ นิพพานามินี (ปฏิบัติ)

ลง อินี ปัจจัยเครื่องหมายอิตถิลิงค์

อีกอย่างหนึ่ง ลง ณี ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. นิพพาน คจณาเปตติ วา นิพพานคามินี (ปฏิบัติ)

ภิกขุณี ลง รૂ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. ภิกขตติ ภิกขุณี (ผู้ขอ) ลบ ร รัสสะ อุเป็น อุ แล้วลง

อินี ปัจจัย เครื่องหมายอิตถิลิงค์

อีกอย่างหนึ่ง ลง รૂ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ เช่นเดียวกัน

วิ. ภย อิกขตติ ภิกขุณี (ผู้เห็นภัย)

ค. สยานโน สีย+ มาน ปัจจย อาเทศ มาน เป็น อาน สำเร็จ รูปเป็น
स्याโน^๙

ลทพพิ ลภ+ ตพพ ปัจจย ธาตุมี ภ เป็นที่สุดอยู่หน้าแปลง ต เป็น
ทธ แล้วลบที่สุดธาตุ สำเร็จรูป เป็น ลทพพิ ฯ

๖. สมมติว่าโดยกิมมี ๒ อย่าง กาเมสุมิจจาจาโร, มโนกมมัม จัดเข้าใน
อย่างไร ? มาตาปิตโร, ตณฺหกุขโย, ปริชโน เป็นสมาสอะไร ? จงตั้ง
วิเคราะห์มาดู ?

๖. กาเมสุมิจจาจาโร จัดเข้าใน อลุตตสมาโส, มโนกมมัม จัดเข้าใน
ลุตตสมาโส

มาตาปิตโร เป็น อสมานหาร ทวันทวสมาส

วิ. มาตา จ ปิตา จ มาตาปิตโร

ตณฺหกุขโย เป็น ฉัญฐิตปฺปฺริสสมาส

วิ. ตณฺหา ย ขโย ตณฺหกุขโย

ปริชโน เป็น วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส

วิ. ปรีวาโร ชโน ปริชโน,

ปรีวาโร จ โส ชโน จาติ วา ปริชโน ฯ

^๙ มานสุส อานาเทโส ๓๓๐ รูปสิทธิกรณ์ ฉบับกรมการศาสนา

๗. วิภัติหิตมีปัจจัยเท่าไร อะไรบ้าง ? ทกขิณเญโย, ภควา, รชชํ ลง
ปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหน จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. มีปัจจัย ๒ คือ ธา, โส

ทกขิณเญโย ลง เอยย ปัจจัยในฐานตัทธิต

วิ. ทกขิณํ อรหตีติ ทกขิณเญโย

ภควา ลง วนตุ ปัจจัยในตัทธิตสัทธิตตัทธิต

วิ. ภคา อสส อตถีติ ภควา (ผู้มีโชค)

รชชํ ลง ณย ปัจจัยในภวตัทธิต

วิ. รณฺเณ ภาโว รชชํ

พระราชเวที พุทธมวโส วัดเบญจมบพิตร เฉลย.

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๓๒

๑. จงเติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่าง ต่อไปนี้

ก. อักษรวิธี ว่าด้วย...จัดเป็น...อย่างไร.....

ข. สระนั้น จัดเป็นคู่ได้คู่ คือ.....

ค. พยัญชนะวรรคที่เป็นโหสและอโหสแบ่งเป็น.....อย่างตามเสียง.....ได้แก่.....?

๑. ได้เติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่าง ดังต่อไปนี้

ก. ว่าด้วย อักษรจัดเป็น ๒ อย่าง คือ สมัญญาภิธาน แสดงชื่ออักษรที่เป็นสระและพยัญชนะพร้อมทั้งฐานกรณ์ ๑, สนธิ ต่อ อักษรที่เป็นสระและพยัญชนะพร้อมทั้งฐานกรณ์ ๑, สนธิ ต่อ อักษรที่อยู่ในคำอื่น ให้เนื่องเป็นคำเดียวกัน ๑

ข. จัดเป็นคู่ได้ ๓ คู่ คือ อ, อา เรียกว่า อวณฺโณ คู่ ๑, อิ,อี เรียกว่า อิวณฺโณ คู่ ๑, อุ, ู เรียกว่า อูวณฺโณ คู่ ๑

ค. แบ่งเป็น ๒ อย่าง ตามเสียงไม่ก้อง เรียกว่า อโหส ได้แก่ พยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ก ข, จ ฉ, ฎ ฏ, ต ธ, ป ฝ, และ ส ๑๑ ตัวนี้ เป็นอโหส

พยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ค ฆ ง, ช ฌ ญ, ท ฒ ฌ, พ ฌ ม, และ ย ร ล ว ห ฬ ๒๑ นี้ เป็น โฆสะ ฯ

๒. สนธิ คืออะไร ? มี ประโยชน์อย่างไร ? สวโกหมสนธิ, ปุรติเยวาติเป็น สนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. สนธิ คือ การต่อศัพท์ และอักขระให้เนื่องกันด้วยอักขระมีประโยชน์ ๓ อย่าง คือ

๑. เพื่อจะย่ออักขระให้น้อยลง

๒. เพื่อเป็นอุปการะในการแต่งฉันท

๓. เพื่อให้คำพูดสละสลวย

สวโกหมสนธิ เป็น โลปสระสนธิและอาเทศนิคคหิตสนธิ ตัดเป็น สวโก-อห อสมิ

ระหว่างสวโก-อห สระ ๒ ตัว คือ สระหน้าและสระหลังมีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลังคือ ลบ อ ที่อห ต่อเป็น สวโกห

ระหว่าง สวโกห-อสมิ ถ้าสระอยู่เบื้องปลาย นิคคหิตอยู่หน้าแปลง นิคคหิต เป็น ม และ ท ต่อเป็น สวโกหมสนธิ

ปุรติเยวาติ เป็น อาคมพยัญชนะสนธิ โลปและทิมะสระสนธิตัดเป็นปุรติ-เอว-อติ

ระหว่างปุรติ-เอว พยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร ฬ นี้ ถ้าสระอยู่เบื้องหลังลงได้บ้างในที่นี้ ลง ย อาคม ต่อเป็นปุรติเยว

ระหว่าง ปุรติเยว-อิตติ เมื่อสรรหน้าและหลังทั้ง ๒ นี้ ไม่มี พยัญชนะอื่นคั่นในระหว่าง ลบได้ตัวหนึ่ง ในที่นี้ ลบ สรรหลัง คือ อี และทีฆะ สรรหน้า คือ อ ต่อเป็น ปุรติเยวาติ ฯ

๓. นามศัพท์ อพยยศัพท์ ต่างกันอย่างไร ? คำว่า "โย โส ภควา อรหํ สมมาสมพุทโธ" แต่ละบทนั้น จัดเป็นนามศัพท์ประเภทไหน ?
๓. ต่างกันอย่างไร

นามที่เป็นชื่อของ คน สัตว์ ที่ สิ่งของ เป็นนามนาม นามที่แสดง ลักษณะของนามนามสำหรับหมายถึงผู้ว่านามนามนั้นดีหรือชั่วเป็นต้น เป็นคุณนาม นามที่ใช้สำหรับแทนนามที่ออกที่ออกชื่อมาแล้ว เพื่อจะไม่ซ้ำซ้ำ ๆ ซาก ๆ ซึ่งเป็นการไม่เพราะเหตุเป็นสัพพนาม รวม ทั้ง ๓ นั้นเรียกว่า นามศัพท์ และนามศัพท์นี้เมื่อนำไปใช้ต้องประกอบ ด้วย ลิงค์ วจนะ วิภัติ

ส่วนอพยยศัพท์ เป็นศัพท์จำพวกหนึ่งต่างหาก จะแจก ด้วยวิภัติ ทั้ง ๗ แปลงรูปไปต่าง ๆ เหมือนนามศัพท์ไม่ได้ คงรูปอยู่อย่างเดียว

คำว่า โย จัดเป็นนามศัพท์ประเภทสัพพนาม อนิยม

คำว่า โส จัดเป็นนามศัพท์ประเภท นิยม

คำว่า ภควา จัดเป็นนามศัพท์ประเภท นามนาม

คำว่า อรหํ สมมาสมพุทโธ จัดเป็นนามศัพท์ประเภทคุณนาม ฯ

๔. วิภัติอาขยาตท่านจำแนกไว้เพื่อประโยชน์อะไร ? มีกี่หมวด ๆ ใด
บอกกาลอะไร ?

๔. วิภัติอาขยาตท่านจำแนกไว้เพื่อประโยชน์เป็นเครื่องหมาย กาล
บท วจนะ และบุรุษ มี ๘ หมวด คือ

๑. วตตมานา บอกปัจจุบันกาล
๒. ปณจมี บอกความบังคับ ความหวัง ความอ่อนนอน
๓. สตตมี บอกความยอมตาม ความกำหนด และความ
รำพึง เป็นต้น
๔. ปโรกษา บอกอดีตกาลไม่มีกำหนด
๕. หียตตมี บอกอดีตกาลตั้งแต่วันวาน
๖. อชชตตมี บอกอดีตกาลตั้งแต่วันนี้
๗. ภวิสสนติ บอกอนาคตกาลแห่งปัจจุบัน
๘. กาลาติปตติ บอกอนาคตกาลแห่งอดีต ๆ

๕. กิริยาภิกตฺ กับกิริยาอาขยาต เหมือนกันและต่างกันอย่างไร ? ปัจจัย
นามภิกตฺตัวไหนบ้าง ? นิยมหลักฐิติวิภัติเป็นอรรถุตตรม?

๕. เหมือนกัน คือ เป็นศัพท์กล่าวกิริยา คือ ความทำ เป็นต้นว่า ยืน เดิน
นั่ง นอน กิน ดื่ม ทำ พูด คิด ซึ่งประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ วิภัติ
วจนะกาล ชาติ วาจก และปัจจัยเหมือนกัน ทั้งปัจจัยในกิริยาภิกตฺบาง
ตัว เช่น ต อนีย และ ตพพ ใช้คุมพากย์ได้ อุ. คโต กรณีย และ กตตพพ
แต่ส่วนมากใช้เป็นกิริยาในระหว่าง

ต่างกัน คือ กิริยาอาชยาตนั้นนอกจากประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ วิภัตติ วจนะ กาล ธาตุ วาจก ปัจจัยเหมือนในกิริยาภิธานแล้ว ยังประกอบด้วย บท และบุรุษด้วย และวิภัตติอาชยาตนั้นยังเป็นเครื่องหมายให้รู้ กาล บท วจนะ และบุรุษ อีกด้วย ฯ

ปัจจัยนามกิตก์ ๓ ตัวนี้ คือ ณฺ ตฺ ยฺ นิยมหักณฺฐีวิภัตติเป็นอวุตตกรรม ฯ

๖. น กัมมธารยสมาส กับ น บุพพบท พหุพพิหิสมาส ต่างกันอย่างไร ? วิสติสทสภิกขุปริวาโร (สตถา) แปลว่าอะไร ? เป็นสมาสอะไร ? บ้างจงวิเคราะห์ตามลำดับ ?

๖. ต่างกันอย่างไร คือ

น กัมมธารยสมาส ปฏิเสธนาม ซึ่งแปลว่า สิ่งไม่ใช่สิ่งนั้น อ. เช่น น อสฺโส อนสฺโส สัตว์นี้ไม่ใช่ม้า

น บุพพบท พหุพพิหิสมาส ใช้ปฏิเสธคุณ ซึ่งแปลว่ามี....หาไม่ได้ หรือ ไม่มี อ. เช่น นตฺถิ ตสฺส ปุตฺตาติ-อปุตฺตโก บุคคลมีบุตรหาไม่ได้หรือ บุคคลไม่มีบุตร

วิสติสทสภิกขุปริวาโร (สตถา) แปลว่า พระศาสดามีภิกษุมีพัน ๒๐ เป็นประมาณเป็นบริวาร เป็น ฉนฺธุจฺจุตฺถยาธิกรณพหุพพิหิสมาส มีสมาหาร ทิคุสมาส ฉนฺธุจฺจุตฺถยาธิกรณพหุพพิหิสมาส และ วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ว่า

ส. ทิคุ. วิสติ สทสฺสาณิ-วิสติสทสฺ

ฉ. ตฺล. วิสติสทสฺ ปมาณํ เยสฺ เต วิสติสทสฺสปมาณฺนา (ภิกขุ)

วิ. กัม. วิสติสทสสปปมาณา ภิกขุ-วิสติสทสสภิกขุ

ฉ. ตูล. วิสติสทสสภิกขุ ปริวาริ (ปริวาราร) ยสส โส วิสติสทสส-
ภิกขุปริวาริ (สตถา) ฯ

๗. ปุรณัตถิต มีปัจจัยกี่ตัว และปัจจัยตัวไหนนิยมลงกับศัพท์อะไรบ้าง ?
นาครตา, วสิตตัม เป็นัตถิตอะไร ? จงวิเคราะห์มาด้วย ?

๗. มีปัจจัย ๕ ตัว คือ ตย, ถ, จ, ม, อี

ตย ปัจจัย นิยม ลงกับ ทวิ และ ตี เท่านั้น คือ ทุตโย, ตติโย

ถ ปัจจัย นิยม ลงกับ จตุ เท่านั้น คือ จตุตโถ

จ ปัจจัย นิยม ลงกับ ฉ เท่านั้น คือ ฉญฺโจ

อี ปัจจัย นิยม ใช้ตั้งแต่ เอกาทส ถึง อฏฺฐารส และเป็น
เครื่องหมายอิติลึงค์อย่างเดียว ถ้าประสงค
จะให้เป็นลึงค์อื่นต้องลง ม ปัจจัย แล้วไป
แจกเป็น ฆฺ.และ นฆฺ. ได้เช่น อากาทสโม เอ
กาทสมํ เป็นต้น

ม ปัจจัย นิยม ใช้ได้ทั่วไป นอกจากที่กล่าวแล้วข้างต้นนั้น

ที่เหลือนอกนั้น ให้ลง ม ปัจจัยใช้ได้ทั้ง ๓ ลึงค์

นาครตา เป็นสมุหัตถิต มีราคาติตถิต เป็นภายใน หรือ
เป็นภาวัตถิต มีราคาติตถิต เป็นภายในวิเคราะห์ว่า

ราคาติตถิต วิ. นคร เวสนตีติ-นาครา (ขนา)

สมุหัตถิต วิ. นาครานํ สมุโห-นาครตา

หรือเป็น ภาวทัตติต วิ. นาครานํ ภาโว-นาครตา
วสิตตํ เป็นภาวทัตติต มีตทัสสํตถิตฺตติต เป็นภายในวิเคราะห์ว่า
ตทัสสํตถิตฺตติต วิ. วโส อสฺส อตฺถิติ-วสี
ภาวทัตติต วิ. วสิสฺส ภาโว-วสิตตํ ฯ

พระราชวีราภรณ์ ชวนปญฺโญ วัดไตรมิตรวิทยาราม เฉลย.

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๓

๑. จงเติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่างดังต่อไปนี้

ก. สระ.....ตัว ชื่อว่า.....เป็นที่อาศัยของ.....

ข. อักขระ.....ตัว มี.....เป็นที่สุด ชื่อว่าแปลว่า.....

ค. มาตราที่ว่าอักขระนั้น ดังนี้...เท่ากับส่วนที่ ๔ ของวินาที

ฌ. ในพยัญชนะวรรคทั้งหลาย พยัญชนะที่ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้ มี.....ตัวคือ.....

ง. พยัญชนะวรรค.....ตัวนี้ เป็นมีเสียง.....พอให้รู้ได้ว่า
ตัวนั้นเป็นตัวสะกด ฯ

๑. ได้เติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่างดังต่อไปนี้

ก. สระ ๘ ชื่อว่า นิสย เป็นที่อาศัยของ พยัญชนะ

ข. อักขระ ที่เหลือจากสระนั้น ๓๓ ตัวมี ก เป็นต้น
มี นิคคหิต เป็นที่สุด ชื่อว่า พยัญชนะ แปลว่า ทำเนื่อความ
ให้ปรากฏ

ค. มาตราที่จะว่าอักขระนั้นดังนี้ สระสั้นมาตราเดียว สระยาว
๒ มาตรา สระที่มีพยัญชนะสังโยคอยู่เบื้องหลัง ๓ มาตรา
พยัญชนะทั้งปวงกึ่งมาตรา เหมือนหนึ่งว่าสระนั้นกึ่งวินาที ,

ว่าสระยาว ต้องวินาทีหนึ่ง ,ว่าพยัญชนะควบกันเหมือน ตย
ตั้งแต่ ต ถึง ย เท่ากับส่วนที่ ๔ ของวินาที

ข. มี ๑๑ ตัว คือ พยัญชนะที่ ๒ ที่ ๔ ในวรรคทั้ง ๕ ให้แก่ ข,
ฌ, ฉ, ฌ, จ, ฌ, ถ, ฐ, ฎ, และ ง

ง. พยัญชนะคือ ย ร ล ว ส ห พ ๗ ตัวนี้ เป็นอัทธ
สระมีเสียงกึ่งสระคือกึ่งมาตรา เพราะพยัญชนะเหล่านี้บาง
ตัวก็รวมลงในสระเดียวกันด้วยพยัญชนะอื่นออกเสียงพร้อม
กันได้ บางตัวถึงแม้เป็นตัวสะกด ก็คงออกเสียงหน่วยหนึ่ง
พอให้รู้ได้ว่า ตัวนั้นเป็นตัวสะกด ฯ

๒.สนธิกริโยปกรณคืออะไร ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? สप्तวิทูหมสมิ,
ปฏิมเสตมตตนา เป็น สนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒.คือ วิธีเป็นอุปการะแก่การทำสนธิ มี ๘ อย่างคือ โลโป ลบ อาเทโส
แปลง อาคโม ลงอักษรตัวใหม่ วิกาโร ทำให้ผิดจากของเดิม ปกติ ปกติ
ทิโฆ ทำให้ยาว รสส ทำให้สั้น สณญโค ช้อนตัวอักษร

สप्तวิทูหมสมิ เป็นโลปสระสนธิและอาเทสนิคคหิตสนธิ ตัดเป็น
สप्तวิทู-อห-อสมิ

ระหว่าง สप्तวิทู - อห ถ้าสระสองตัวมีรูปไม่เสมอกัน ลบสระ
เบื้องปลายก็ได้ คือ ลบ อ ที่ อห ต่อเป็น สप्तวิทูห

ระหว่าง สप्तวิทูห-อสมิ นิคคหิตอยู่หน้า ถ้าสระอยู่หลัง อาเทส
นิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น สप्तวิทูหมสมิ

ปฏิมเสตมตตนา เป็นโลปสระสนธิ และอาเทสนิคคหิตสนธิ ตัด
เป็น ปฏิมส-เอต-อตตนา

ระหว่าง ปฏิมส์-เอตว สรรหน้าและสรรหลังไม่มีพยัญชนะอื่นคั่น
ในระหว่าง ลบสรรหน้า คือ อ ที่ ปฏิมส์ ต่อเป็น ปฏิมส์เต

ระหว่าง ปฏิมส์เต-อตตนา นิคคหิตอยู่หน้า ถ้าสรรอยู่หลัง อาเทส
นิคคหิต เป็น ม ต่อเป็น ปฏิมส์เตมตตนา ฯ

๓.จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. นามนาม คุณนาม และสัพพนาม ท่านจัดเป็นลิงค์ไว้เท่าไร ?
- ข. คำพูดที่ท่านจัดเป็นลิงค์และวจนะนั้น ผู้ศึกษาจะกำหนด
เนื้อหาได้ง่าย ต้องอาศัยอะไร ? เป็นเครื่องอุปถัมภ์ เพราะ
เหตุไร ?
- ค. คำว่า ภควนตา ภควนเต ภควนโต นั้น มีวิธีใช้อย่างไร ?
- ฌ. ศัพท์เชื่อมโนคนะ มีศัพท์อะไร ? เป็นต้น มีศัพท์อะไร ?
เป็นที่สุด เมื่อเข้าสมาสกับศัพท์อื่น ๆ มีวิธีทำต่างจากศัพท์
อื่นๆอย่างไร ?
- ง. ปกติสังขยา ท่านจัดแบ่งเป็นนาม ลิงค์ วจนะ ไว้อย่างไร ?

๓.ได้ตอบคำถามนั้นดังนี้

- ก. จัดแบ่งไว้ดังนี้คือ นามนาม เป็นลิงค์เดียว คือ จะเป็น
บุคลิงค์ อิตถิลิงค์ หรือ นบุคลิงค์ ก็อย่างเดียวกัน คือลิงค์
ใดลิงค์หนึ่ง เป็น ๒ ลิงค์ คือศัพท์ ๆ เดียวมีรูปอย่างเดียว
เป็นได้ ๒ ลิงค์ หรือมีมูลศัพท์เป็นอันเดียว เปลี่ยนแต่สระที่สุด
ให้แปลกกัน พอเป็นเครื่องหมายให้ต่างลิงค์กันบ้าง ส่วน
คุณนามและสัพพนามเป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์

ข. ต้องอาศัยวิภัติเป็นเครื่องอุปถัมภ์ เพราะว่าในภาษาบาลีนั้น ไม่มีคำที่จะทำให้นามศัพท์นี้และนามศัพท์นั้น ให้เนื่องเป็นอันเดียวกัน ซึ่งนักปราชญ์ท่านบัญญัติเรียกว่า อายตนิบาท เหมือนคำว่า ชึ่ง, ด้วย, แก่, จาก, ของ, ใน เป็นต้น

ต้องใช้วิภัติข้างหลังศัพท์ บอกให้รู้เนื้อความเหล่านี้ ทั้งสิ้น อีกอย่างหนึ่ง ก็เป็นอุบายที่จะกำหนดลึงค์ได้แม่นยำขึ้น

ค. มีวิธีใช้ต่างกันอย่างนี้ คำว่า ภควนตา ภควนเต ใช้เป็น ทวีวจะ สำหรับกล่าวถึงคน ๒ คน ภควนโต ใช้เป็นพหูวนจะ สำหรับกล่าวถึงคนมาก คือตั้งแต่ ๓ คนขึ้นไป

ฌ. มี มน ศัพท์เป็นต้น มี สิริ เป็นที่สุด เมื่อเข้าสมาสกับศัพท์อื่นนิยมเอาสระที่สุดของตนเป็น โอ ได้เหมือนคำว่า มโนโคธ หมู่แห่งคณะ โอโยมย์ ของบุคคลทำด้วยเหล็กเตโชธาตุ ธาตุคือไฟ สิริโรหิ อวัยวะที่อกบนหัว (ผม) เป็นต้น

ง. จัดไว้อย่างนี้ คือ

จัดเป็นนามดังนี้

ตั้งแต่ เอก ถึง จตุ เป็น สัพพนาม

ตั้งแต่ ปณจ ถึง อฏฺจนวุติ เป็น คุณนาม

ตั้งแต่ เอกฺจนสตํ ขึ้นไป เป็น นามนาม

จัดเป็นลึงค์ดังนี้

ตั้งแต่ เอก ถึง อฏฺจารส เป็นได้ทั้ง ๓ ลึงค์

ตั้งแต่ เอกฺจนวิสติ ถึง อฏฺจนวุติ เป็นอธิลึงค์

ตั้งแต่ เอกุณสต์ ถึง ทสสตสทสส์ เป็น นปฺงสกลิงค์

เฉพาะ โกฎิ โกฎิ เป็น อิตถิลิงค์

จัดเป็นวณะดังนี้

เอกสังขยา เป็น เอกวณะอย่างเดียว

เอกสัพพนาม เป็นทวิวณะ

ตั้งแต่ ทวิ ถึง อนุชารส เป็น พหุวณะ

ตั้งแต่ เอกุณสต์ ขึ้นไป เป็นได้ ๒ วณะ ฯ

๔. อาขยาตคืออะไร ? มีเครื่องประกอบที่สำคัญอะไรบ้าง ? แจก ชิ
ธาตุ ในความชนะ ด้วย วัตตมานาวิภัติเฉพาะ ปรีสสบท ทั้งเอกวณะ
และพหุวณะ มาดู ?

๔. คือ ศัพท์กล่าวกริยา คือความทำ เป็นต้นว่า ยืน เดิน นั่ง นอน กิน ดื่ม
ทำ พูด คิด มีเครื่องประกอบที่สำคัญคือ วิภัติ ธาตุ และ ปัจจัย

วิภัติ เป็นเครื่องหมายให้รู้ กาล บท วณะ และ บุรุษ

ธาตุ เป็นมูลรากของศัพท์กริยา

ปัจจัย เป็นเครื่องหมายให้รู้วาก

ชิ ธาตุ แจกตามวัตตมานาอย่างนี้

ปรีสสบท

ปฺริส.

เอก.

พหุ.

ป.

ชินาติ

ชินนติ

ม. ชินาสี ชินาถ

อุตุ. ชินามิ ชินาม ๗

๕.กิตกัณัน คือ อะไร ? แบ่งเป็นกี่อย่าง อะไรบ้าง ? ปารคเวลีโน (บุคคลา),
 ทุรจจยา (ตณหา) ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร ? จงเขียน
 รูปีวิเคราะห์มาดู ?

๕.คือ ศัพท์ที่ท่านประกอบด้วยปัจจัยหมู่หนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องหมาย
 เนื้อความของนามศัพท์ และกิริยาศัพท์ต่างๆ กัน แบ่งเป็น ๒ อย่างคือ
 เป็นนามศัพท์อย่างหนึ่ง เป็นกิริยาศัพท์อย่างหนึ่ง

ปารคเวลีโน (บุคคลา) ลง ณี ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ

หรือ กัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่งตัสสีละ

หรือ สมาสรูป ตัสสีสาธนะ

มีวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ปาร์ คเวสนตติ ปารคเวลีโน (บุคคลา)

ปาร์ คเวสนติ สีเลนาติ วา ปารคเวลีโน (บุคคลา)

ปาร์ คเวสิณฺห สิลเมเตสนติ วา ปารคเวลีโน (บุคคลา)

ทุรจจยา (ตณหา) ลง ข ปัจจัย เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ

วิ. ทุกฺเคน อจฺจยฺยเตติ ทุรจจยา (ตณหา) ๗

๖. ตปฺปริสสมาส และ อัပ္พยียภาสสมาส ต่างกันอย่างไร ? วิทิตสพฺพจตุกฺกมิกธมฺโม (ภควา) แปลว่าอะไร ? เป็นสมาสอะไร ? จงเขียนรูปวิเคราะห์หามาดู ?

๖. ต่างกันอย่างนี้คือ ตปฺปริสสมาส มีบทหลังเป็นประธาน ไม่นิยมลิงค์และวจนะ ส่วน อัပ္พยียภาสสมาส มีบทหน้าเป็นประธานและเป็นอุปสัคหรือนิบาต บทหลังเป็นนปุงสกลิงค์เอกวจนะ

วิทิตสพฺพจตุกฺกมิกธมฺโม (ภควา) แปลว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีธรรมอันเป็นไปในภูมิ ๔ ทั้งปวง อันทรงทราบแล้ว เป็นตติยาตุลยาธิกรรมพหุพพิหิสมาส มือสมาหารทิกุสมาส ตรตยาทิตฺถิตฺติ วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส และวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

อ.ทิกุ.	วิ.	จตสฺส ภูมฺมียอ จตุกฺกมฺมียอ	
ณิก. ตรตยาทิ.	วิ.	จตุกฺกมฺมฺสฺส วตฺตตฺนตฺติติ จตุกฺกมิกก (ธมฺมา)	
วิ.กัม.	วิ.	จตุกฺกมิกกา จ เต ธมฺมา จาติ จตุกฺกมิกธมฺมา	
	หรือ	วิ.	จตุกฺกมิกกา ธมฺมา จตุกฺกมิกธมฺมา
วิ.กัม.	วิ.	สพฺเพ จ เต จตุกฺกมิกธมฺมา จาติ สพฺพจตุกฺกมิกธมฺมา	
	หรือ	วิ.	สพฺเพ จตุกฺกมิกธมฺมา สพฺพจตุกฺกมิกธมฺมา
ต.ตุล.	วิ.	วิทิตา สพฺพจตุกฺกมิกธมฺมา เยน โส สพฺพจตุกฺกมิกธมฺโม (ภควา) ฯ	

๗. ณ ป จจย มีในตัทธิตไหนบ้าง ? จงตอบพร้อมทั้งยกรูปวิเคราะห์มาประกอบด้วย ?

๗. มีใน โคตตตัทธิต ราคาติตัทธิต สมุหัตตัทธิต ตัทสสัถิตตัทธิต และ ภาวตัทธิต

โคตตตัทธิต. อุ. วิสิญฺจสฺส อปจํ วาสิญฺโ (ขโน)

ราคาติตัทธิต. อุ. กสาเวน รตตํ วตถิ กาสาวํ

สมุหัตตัทธิต. อุ. มนุสฺसानํ สมุโ มาณุโส

ตัทสสัถิตตัทธิต. อุ. สทฺธา อสฺส อตถิถิ สทฺโ (ขโน)

ภาวตัทธิต. อุ. วิสมสฺส ภาโว เวสมํ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔

๑. จงเติมคำถามที่ถูกต้องลงในช่องว่างดังต่อไปนี้:

ก. พยัญชนะ ๘ ตัว คือ.....เรียกว่า.....เพราะ.....

ข. กรณที่ทำอักษรมี.....คือ.....

ค. พยัญชนะ.....ตัว คือ.....ถ้าอยู่.....ออกเสียงผสมกับ
พยัญชนะตัวหน้า

๑. ได้เติมคำถามที่ถูกต้องลงในช่องว่างดังต่อไปนี้:

ก. พยัญชนะ ๘ ตัว คือ ย ร ล ว ส ห ฬ อ เรียกว่า อวรรค
เพราะ ไม่เป็นพวกเป็นหมู่กันตามฐานกรณ์ที่เกิด

ข. กรณที่ทำอักษรมี ๔ คือ

ชีวหามขม ทำมกลางลิ้น ๑

ชีวโหปคัม ถัดปลายลิ้นเข้ามา ๑

ชีวหคัม ปลายลิ้น ๑

สกฎฐานัน ฐานของตน ๑

ค. พยัญชนะ ๔ ตัว คือ ย ร ล ว ล ถ้าอยู่หลังพยัญชนะตัวอื่น
ออกเสียงผสมกับพยัญชนะตัวหน้า ฯ

๒. สนธิกับสมาสต่างกันอย่างไร ? และมีประโยชน์อย่างไร? ปสฺสทานิสฺส, นฏฺฐมหาอุโส, เป็นสนธิอะไรบ้าง ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. ต่างกันและมีประโยชน์อย่างนี้คือ สนธิ ได้แก่การต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องกันด้วยอักขระ เช่น ตตร-อยํ เป็น ตรรายํ, กต-อุปการโ เป็น กโตอุปการโ เป็นต้น

มีประโยชน์คือ เพื่อย่นอักขรให้น้อยลง ๑ เพื่อเป็นอุปการในการแต่งฉันท ๑ เพื่อทำคำพูดให้สละสลวย ๑ ฯ

ส่วนสมาส ได้แก่การย่อนามศัพท์ตั้งแต่๒ศัพท์ขึ้นไป ให้เข้าเป็นบทเดียวกัน แปลได้ตามอรรถตามภาษา โดยลบลวิภัติหน้าบ้าง ไม่ลบบ้าง เช่น เสฏฺฐิสฺส-ปุตฺโต เป็น เสฏฺฐิปุตฺโต , อฺรสิ-โลโม เป็น อฺรสิโลโม เป็นต้น มีประโยชน์ คือ เพื่อตัดทอนวิภัติให้น้อยลง ๑ เพื่อย่นนามศัพท์ให้น้อยสั้นลง แต่เนื้อความยังคงเดิม ๑ เพื่อให้เนื้อความเนื่องกันทางสัมพันธ์ ๑

ปสฺสทานิสฺส เป็นโลปพยัญชนะสนธิ ตัดเป็น ปสฺส-อิทานิ-อสฺส

ระหว่าง ปสฺส-อิทานิ ถ้าสระ ๒ คือสระหน้า และสระหลัง มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลังบ้างก็ได้ คือ ลบ อิ ที่ อิทานิ เสีย ต่อเป็น ปสฺสทานิ ระหว่าง ปสฺสทานิ-อสฺส ถ้าสระทั้ง๒ มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลังคือ อ ที่ อสฺส เสีย ต่อเป็น ปสฺสทานิสฺส

นฏฺฐมหาอุโส เป็นโลปสระสนธิ ตัดเป็น นฏฺฐา-อมห-อาอุโส

ระหว่าง นฏฺฐา-อมห ถ้าสระหน้าเป็นที่ฆะ สระเป็นรัสสะ มีพยัญชนะสังโยคอยู่เบื้องหลัง ก็ดี เป็นที่ฆะก็ดี ลบสระหน้า คือ อา ที่

นฏจา เสีย ต่อเป็น นฏจมหา ระหว่าง นฏจมห-อาวุธ สรรหน้า เป็น
รัสสะ สรรหลังเป็นทีฆะ ลบสรรหน้า คือ อ ที่สุดแห่ง นฏจมห เสีย ต่อ
เป็น นฏจมหาวุโส

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. สังขยา คืออะไร ? ท่านแบ่งไว้อย่างไร ? และต่างกันอย่างไร?
- ข. วิเสสนสัพพนาม ท่านแบ่งไว้เป็นกี่อย่าง ได้แก่ศัพท์เหล่าไหน?
- ค. อพยยศัพท์ ได้แก่ศัพท์จำพวกไหน ท่านแบ่งเป็นกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ?

๓. ได้ตอบคำถามดังต่อไปนี้:

ก. สังขยา คือ ศัพท์เป็นเครื่องกำหนดนับนามนาม ท่านแบ่งไว้ ๒ อย่าง คือ ปกติสังขยา ๑ ปุรณสังขยา ๑ ต่างกันดังนี้ ปกติสังขยา ใช้สำหรับนับนามนามโดยปกติ เช่น หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า เป็นต้น

ส่วน ปุรณสังขยา ใช้สำหรับนับนามนามที่เต็มในที่นั้นๆ คือเป็นต้นว่า นับเป็นชั้นๆ เช่น ที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่ ที่ห้า เป็นต้น

ข. วิเสสนสัพพนาม ท่านแบ่งเป็น ๒ อย่าง ได้แก่ ศัพท์เหล่านี้คือ ต,เอต,อิม,อมุ เป็นนิยม ศัพท์เหล่านี้คือ ย,อณฺณ,อณฺณฺตร,ปร,อปร,กตร,กตม,เอก,เอกจฺจ,สพฺพ,เกี เป็นอนิยม

ค. อพยยศัพท์ ได้แก่ศัพท์อีกจำพวกหนึ่ง จะแจกด้วยวิภัติทั้ง ๗ มิได้แปลงรูปไปต่าง ๆ เหมือนนามทั้ง ๓ มิได้ คงรูปอยู่เป็น อย่างเดียว ท่านแบ่งไว้ ๓ อย่างคือ อุปสัค, นิบาต, ปัจจย ฯ

๔. วิภัติอาขยาตนั้นมีประโยชน์อย่างไร มุญจติ กับ มุจจติ แปลว่าอะไร ?
ลงปัจจยอะไร ? ในหมวดธาตุไหน?

๔. มีประโยชน์คือ เพื่อเป็นเครื่องหมายให้รู้จัก กาล บท วจนะ และบุรุษ

มุญจติ แปลว่า ย่อมปล่อย ลง อ ปัจจย ในหมวด รุธ ธาตุ

มุจจติ แปลว่า ย่อมพัน ลง ย ปัจจย ในหมวด ทิว ธาตุ ฯ

๕. สาธนะคืออะไร ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? อตตสมภว (ปาป), อญญ (อหฺรหตฺตผล) ลงปัจจยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร ? จงเขียน
รูปวิเคราะห์มาดู ?

๕. สาธนะคือ ศัพท์ที่ท่านให้สำเร็จมาแต่รูปวิเคราะห์ มี ๗ อย่าง คือ
กัตตุสาธนะ ๑ กัมมสาธนะ ๑ ภาวสาธนะ ๑ กรณสาธนะ ๑
สัมปทานสาธนะ ๑ อปทานสาธนะ ๑ อธิกรณสาธนะ ๑

อตตสมภว (ปาป) ลง อ ปัจจย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. อตตนิ สมภวตีติ อตตสมภว (ปาป)

แปลว่า บาปเกิดในตน

อญญ (อหฺรหตฺตผล) ลง อ ปัจจย เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ

วิ. อาชานิตพฺพนติ อญญ (อหฺรหตฺตผล)

แปลว่า พระอรหันต์อันบุคคลพึงรู้ทั่ว

หรือ วิ. อณฺญาตพฺพนฺติ วา อณฺญํ (อรหตฺตผล) ฯ

๖. พหุพินิสมาสคืออะไร ? มีกี่อย่าง ? อะไรบ้าง ? (เจตนา)
 โสมนสฺสสหคตญาณสมปยุตฺตภาโว แปลว่าอะไร เป็นสมาสอะไรบ้าง ?
 จงเขียนรูปวิเคราะห์มาดู ?

๖. คือสมาสที่มีบัพอื่นเป็นประธาน มี ๖ อย่างคือ ทุตฺติยาพหุพินิสมาส ๑
 ตุตฺติยาพหุพินิสมาส ๑ จตุตฺถิยาพหุพินิสมาส ๑ ปญฺจมียาพหุพินิสมาส
 ๑ ฉกฺขีพหุพินิสมาส ๑ สดตฺตมียาพหุพินิสมาส ๑

(เจตนา) โสมนสฺสสหคตญาณสมปยุตฺตภาโว แปลว่า ความที่
 แห่งเจตนาเป็นธรรมชาติ ทั้งสหคตด้วย โสมนสฺสทั้งสัมปยุตด้วยญาณ
 เป็นฉกฺขีพหุพินิสมาส มีตติยตฺปฺริสสมาส ตติยตฺปฺริสสมาส และ
 วิเสสโนภยบพท กัมมธารยสมาสเป็นภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้:

ต.ตฺป. วิ. โสมนสฺสเสน สห คตา โสมนสฺสสหคตา (เจตนา)

ต.ตฺป. วิ. ญาณน สมปยุตฺตา ญาณสมปยุตฺตา (เจตนา)

วิเสสโนภยบพท.กัม. วิ. โสมนสฺสสหคตา จ ญาณสมปยุตฺตา จ
 โสมนสฺสสหคตญาณสมปยุตฺตา
 (เจตนา)

ฉ.ตฺป. วิ. โสมนสฺสสหคตญาณสมปยุตฺตาทาย (เจตนา)
 ภาโว (เจตนา) โสมนสฺสสหคตญาณสมปยุตฺต
 ภาโว

๗. ในปฺรณตฺติต มีปัจจัยกี่ตัว ? และปัจจัยตัวไหน? นิยมลงกับศัพท์
สังขยาอะไรบ้าง มฺกฺฐสจฺจํ แปลว่าอะไร ? ลงปัจจัยอะไร ? ในตฺติต
ไหน ? จงเขียนรูปวิเคราะหฺมาดู ?

๗. มีปัจจัย ๕ ตัว คือ ตฺย, ถ, จ, ม, อี

ตฺย ปัจจัย นิยมลงกับศัพท์ปกติสังขยา คือ ทฺวึ กับ ติ

ถ ปัจจัย นิยมลงกับศัพท์ปกติสังขยา คือ จตุ

ฐ ปัจจัย นิยมลงกับศัพท์ปกติสังขยา คือ ฉ

ม ปัจจัย นิยมลงกับศัพท์ปกติสังขยาที่เหลือ

อี ปัจจัย นิยมลงกับศัพท์ปกติสังขยา ตั้งแต่ เอกาทส(๑๑)
ถึง อฏฺฐารส (๑๘) เฉพาะที่เป็นวิเสสนะของนามที่เป็นอิตถิลิงค์เท่านั้น
ส่วนที่เป็นวิเสสนของลิงค์อื่น ลง ม ปัจจัย ทั้งสิ้น

มฺกฺฐสจฺจํ แปลว่า ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีสติหลงลืมแล้ว

ลง ญย ปัจจัย ใน ภาวตฺติต

มฺกฺฐสฺสตฺติสส ภาวโ มฺกฺฐสจฺจํ ฯ

พระกิตติสาเมธี เขมจารี วัดทองนพคุณ เฉลย

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๓๕

๑. จงเติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่างต่อไปนี้

ก. พยัญชนะที่มีเสียงก้องเรียกว่า.....ได้แก่พยัญชนะ.....ตัว
คือ.....

ข. พยัญชนะวรรคที่ธนิตโฆสะ ได้แก่พยัญชนะที่.....คือ.....M

๑. ได้เติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่าง ดังต่อไปนี้

ก. พยัญชนะที่มีเสียงก้อง เรียกว่า โฆสะ ได้แก่พยัญชนะ ๒๑ ตัว
คือ ค ข ง, ช ฌ ญ, ฑ ฒ ณ, ท ธ น, พ ภ ม,
และ ย ร ล ว ห ฬ ฯ

ข. พยัญชนะวรรคที่ธนิตโฆสะ ได้แก่พยัญชนะที่ ๔ ในวรรค ทั้ง
๕ คือ ข, ฌ, ฒ, ธ, ภ ฯ

๒. อาเทสสระสนธิ กับ อาเทสพยัญชนะสนธิ ต่างกันอย่างไร จงตอบ พร้อมยกตัวอย่างมาประกอบด้วย ? สวโกหสมิ, อุปนิตวโยวทานิสึ เป็น สนธิอะไรบ้าง ตัดและต่ออย่างไร ?
๒. ต่างกันอย่างไร อาเทสสระสนธิ หมายถึง การเชื่อมบทเข้ากันโดย แปลงสระให้เป็นพยัญชนะ ตัวอย่าง ปฏิสนฺจารวุตติ - อสส เป็น ปฏิสนฺจารวุตยสส ฯ

ส่วนอาเทสพยัญชนะสนธิ หมายถึง การเชื่อมบทกับเข้ากัน โดย แปลงพยัญชนะให้เป็นพยัญชนะ ตัวอย่าง อิติ - เหว เป็น อิจุเจว ฯ

สวโกหสมิ เป็นโลปสระสนธิ และอาเทสนิคคหิตสนธิ ตัดเป็น สวโก - ห - อสมิ

ระหว่าง สวโก - ห ถ้าสระทั้ง ๒ คือ สระหน้าและสระ หลัง มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลังคือ ห ที่ ห ต่อเป็น สวโกห

ระหว่าง นสวโกห - อสมิ ถ้านิคคหิตอยู่ข้างหน้า สระอยู่ข้าง หลัง แปลงนิคคหิตที่ สวโกห เป็น ม ต่อเป็น สวโกหสมิ ฯ

อุปนิตวโยวทานิสึ เป็นปกติพยัญชนะสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดเป็น อุปนิตวโย - ว - อิทานิ - อสิ

ระหว่าง อุปนิตวโย - ว อุปนิตวโยว ตามหลักของปกติพยัญชนะ สนธิ

ระหว่าง อุปนิตวโยว - อิทานิ ถ้าสระทั้ง ๒ คือสระหน้าและ สระหลัง มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลังบ้างก็ได้ คือลบ อ ที่ อิทานิ ต่อเป็น อุปนิตวโยวทานิ

ระหว่าง อุปนิตวโยวทานิ - อสิ ถ้าสระทั้ง ๒ มีรูปไม่เสมอกัน
ลบสระหลังคือ อ ที่ อสิ ต่อเป็น อุปนิตวโยวทานิสิ ฯ

๓. สัพพนาม กับ อพยยศัพท์ ได้แก่ ศัพท์ประเภทไหน แบ่งออกอย่างละเท่าไร คืออะไรบ้าง ?

๓. สัพพนาม ได้แก่ศัพท์สำหรับใช้แทนนามนามที่ออกชื่อมาแล้วเพื่อไม่ให้เป็นการซ้ำ ๆ ซาก ๆ ซึ่งไม่เพราะเหตุ แบ่งเป็น ๒ คือ ปุริสสัพพนาม
๑ วิเสสนสัพพนาม ๑

ส่วนอพยยศัพท์ ได้แก่ ศัพท์จำพวกหนึ่งต่างหาก จะแจกด้วยวิภัติทั้ง ๗ แปลงรูปไปต่างๆ เหมือนนามทั้ง ๓ ไม่ได้ คงรูปอยู่อย่างเดียว แบ่งออกเป็น ๓ คือ อุปสัค ๑ นิบาต ๑ ปัจจัย ๑ ฯ

๔. วิภัติอาขยัต ๘ หมวดนั้น หมวดไหนบอกให้รู้ความอะไร ? บทว่า “นิทฺธเม” ในบาทพระคาถาว่า “นทฺธเม มลฺมตฺตโน” นี้ แปลว่าอะไร ลงวิภัติหมวดไหน ?

๔. บอกให้รู้ความดังต่อไปนี้

วิตฺตมานาวิภัติ บอกให้รู้ปัจจุบันกาล ๓ อย่าง คือ ปัจจุบันแท้ แปลว่า อยู่ ๑ ปัจจุบันใกล้เคียงอดีต แปลว่า ยอม ๑ ปัจจุบันใกล้เคียงอนาคต แปลว่า จะ ๑

ปัญฺจมีวิภัติ บอกความบังคับ แปลว่า จง ๑ บอกความหวัง แปลว่า เกิด ๑ บอกความอ่อนน้อม แปลว่า ขอ - จง ๑

สัตตมีวิภัตติ บอกความยอมตาม แปลว่า ควร ๑ บอกความกำหนด แปลว่า พึง ๑ บอกความรำพึง แปลว่า พึง ๑

ปโรทวิภัตติ บอกให้รู้อดีตกาล ไม่มีกำหนด แปลว่า แล้ว

หิยัตตนิวิภัตติ บอกให้รู้อดีตกาล ตั้งแต่วันนี้ แปลว่า แล้ว ถ้ามีอยู่หน้า แปลว่า ได้แล้ว

อัชชัตตนิวิภัตติ บอกให้รู้อดีตกาล ตั้งแต่วันนี้ แปลว่า แล้ว ถ้ามีอยู่หน้า แปลว่า ได้แล้ว

ภวิสสันตวิภัตติ บอกให้รู้อนาคตกาลแห่งปัจจุบัน แปลว่า จัก

กาลาติปัตตวิภัตติ บอกให้รู้อนาคตกาลแห่งอดีต แปลว่า จัก – แล้ว ถ้ามี อยู่หน้า แปลว่า จักได้ – แล้ว ฯ

นิทุสมะ แปลว่า พึงกำจัด หรือ พึงขจัด ลง เอยย หมวดสัตตมีวิภัตติ ฯ

๕. กิริยาอาขยาต กับ กิริยาภิกตฺก เหมือนกัน และต่างกันอย่างไร ?
ปัจจัยแห่งกิริยาภิกตฺกหมวดไหนบอกให้รู้ความอะไร และปัจจัยตัวไหนบ้างใช้เป็นกิริยาคุมพากย์ได้ ?

๕. เหมือนกัน และ ต่างกัน อย่างนี้

เหมือนกัน คือ ประกอบด้วย วิภัตติ วจนะ กาล ธาตุ วาจก และปัจจัย

ต่างกัน คือ กิริยาภิกตฺก ไม่มีบท ไม่มีบท และบุรุษ เหมือนกิริยาอาขยาตเท่านั้น ฯ

ปัจจัยแห่งกิริยาทิตก แต่ละหมวดบอกให้รู้ความดังต่อไปนี้

อนต ปัจจัยในหมวด กิตปัจจัย และมาน ปัจจัย ในหมวด กิตกิจปัจจัย บอกให้รู้ปัจจุบันกาล แปลว่า อยู่ และ เมื่อ

อนีย, ตพพ ปัจจัย ในหมวดกิจปัจจัย บอกให้รู้ความจำเป็น แปลว่า พึง

ตวนตุ, ตาวี ในหมวด กิตปัจจัย และ ต, ตวา, ตวาน ในหมวด กิตกิจปัจจัย บอกให้รู้อดีตกาล แปลว่า แล้ว ฯ

ปัจจัย ๓ ตัว คือ อนีย, ตพพ ต ใช้เป็นกิริยาคุมพากย์ได้ ฯ

๖. สัมภวานบุพพบท กัมมธารยสมาส กับ อวธารณบุพพบท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร จงตอบคำถามพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบด้วย ? ปญจอุปาสกต-ปริวารสงขาโต (อาคาริยโส) แปลว่าอะไร เป็นสมาสอะไรบ้าง จงเขียนรูปวิเคราะห์มาดู ?
๖. ต่างกันอย่างไร คือ สัมภวานบุพพบท กัมมธารยสมาส มีบทหน้าอันท่านประกอบด้วยอิติ ศัพท์ บทหลังเป็นประธาน ตัวอย่างเช่น ขตติโย (อห) อิติ มาโน ขตติยมาโน มานะ ว่า (เราเป็น) กษัตริย์, สตุโตอิติ สณฺญา สตุตสณฺญา ความสำคัญว่าสัตว์ ฯ

ส่วนอวธารณบุพพบท กัมมธารยสมาส มีบทหน้าอันหน้าท่านประกอบด้วย เอว ศัพท์ (เพื่อจะห้ามเนื้อความอันอื่นเสีย) บทหลังเป็นประธาน ตัวอย่างเช่น ปญฺญา เอว ปโชโต ปญฺญาปโชโต (ประทีป) อันโพล่งทั่ว คือ ปัญญา พุทฺโธ เอว รตนํ พุทฺธรตนํ รัตนะ คือ พระพุทธเจ้า ฯ

ปณจอุปาสกสตปริวารสงขาโต (อาคาริยโส) แปลว่า อาคาริยศอันบัณฑิตนับพร้อมแล้ว ว่าผู้มีร้อยแห่งอุปาสกห้ำเป็นปริวาร เป็นสัมภาวนบุพพบท กัมมธารยสมาส มีฉุฎฐิตูปริสมาส อสมาหารสมาส และฉุฎฐิตุลยาธิกรณพหุพิหิสมาส เป็นภายใน มีรูปวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ฉ. ตป.	วิ.	อุปาสกานํ สตกํ อุปาสกสท
อ. ทิคุ.	วิ.	ปณจ อุปาสกสตานิ ปณจอุปาสกสตานิ
ฉ. ตุล	วิ.	ปณจอุปาสกสตานิ ปริวารโ ยสส โส ปณจอุปาสกสตปริวารโ
สัสม. กัม.	วิ.	ปณจอุปาสกสตปริวารโ อิติ สงขาโต ปณจอุปาสกสตปริวารสงขาโต (อาคาริยโส)

๗. ในตทสสัตถิตถิต มีปัจจัยกี่ตัว อะไรบ้าง ? สมมาทิกุฎฐโก (บุคคโล), ทกขิณโย (สาวกสงโฆ), แปลว่าอะไร ลงปัจจัยอะไร ในตทิตไหน จงเขียนรูปวิเคราะห์มาดู ?

๗. มีปัจจัย ๔ ตัว คือ วิ, ส, สี, อิก, อี, ร, วณตุ, มนตุ, ณ ฯ

สมมาทิกุฎฐโก (บุคคโล) แปลว่า (บุคคล) ผู้มีความเห็นชอบ ลง อิก ปัจจัยในตทสสัตถิตถิต วิ. สมมาทิกุฎฐ อสส อตถิติ สมมาทิกุฎฐโก (บุคคโล)

หรือแปลว่า บุคคลผู้ประกอบด้วยความเห็นชอบ ลง ฌิก
ปัจจัย ในตรรยาทัตถิต วิ. สมมาทิฏฐิยา นิยุตโต สมมาทิฏฐิโก
(บุคคลใด) ฯ

ทกฺขิณฺเอยโย (สาวกสงฺโฆ) แปลว่า (หมู่แห่งสาวก) ผู้ควรซึ่ง
ทักษิณา หรือ ผู้ควรแก่ทักษิณา ลง เอยย ในฐานัตถิต

วิ. ทกฺขิณฺ อรหตฺตี ทกฺขิณฺเอยโย (สาวกสงฺโฆ) ทกฺขิณาย
อนุจฺฉวโก โหตฺตี วา ทกฺขิณฺเอยโย (สาวกสงฺโฆ) ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖

๑. จงจัดพยัญชนะวรรคเป็น ๔ หมู่ มีสัทอักษรสอดคล้องเป็นต้น และพยัญชนะ ๔ มุมนั้น มีเสียงหนักและเบาต่างกันอย่างไร ฯ

๑. จัดพยัญชนะวรรคเป็น ๔ หมู่ ดังนี้

๑. สัทอักษรสอดคล้อง คือ ก จ ฎ ต ป

๒. ธนิตอักษรสอดคล้อง คือ ข ฉ จ ฌ ฝ

๓. สัทอักษรสอดคล้อง คือ ค ง ช ฌ ฑ ฒ ท น พ ม

๔. ธนิตอักษรสอดคล้อง คือ ฆ ฌ ฌ ฐ ฎ

และพยัญชนะ ๔ มุมนั้น มีเสียงหนักเบาต่างกัน ดังนี้

พยัญชนะที่เป็นสัทอักษรสอดคล้อง มีเสียงเบาว่าทุกพยัญชนะ

พยัญชนะที่เป็นธนิตอักษรสอดคล้อง มีเสียงหนักกว่าสัทอักษรสอดคล้อง

พยัญชนะที่เป็นสัทอักษรสอดคล้อง มีเสียงดังกว่าธนิตอักษรสอดคล้อง

พยัญชนะที่เป็นธนิตอักษรสอดคล้อง มีเสียงดังก้องกว่าสัทอักษรสอดคล้องเป็นชั้น ๆ ไป ฯ

๒. อาเทศ กับ วิการ ต่างกันอย่างไร อย่างไรให้ในสนธิอะไรบ้าง จงตอบพร้อมยกตัวอย่างประกอบ ? ปณฺฑุลาไสวานินฺติ เป็นสนธิอะไรบ้าง ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. ต่างกันอย่างไร คือ อาเทศ ได้แก่ การแปลงสระ แปลงพยัญชนะ หรือแปลงนิคหิตเป็นพยัญชนะ ส่วน วิการ ได้แก่ การแปลงสระเป็นสระ

อาเทศ ใช้ในสนธิทั้ง ๓ คือ ในสระสนธิ ตัวอย่าง เช่น ปฏิสนฺตจารวุตติ - อสฺส เป็น ปฏิสนฺตจารวุตยสฺส, อคฺคิ - อาคารํ เป็น อคฺคยาคารํ ในพยัญชนะสนธิ ตัวอย่าง เช่น ปติ - อุตฺตริตฺวา เป็น ปจฺจุตฺตริตฺวา, อิติ - เอวํ เป็น อิจฺเจวํ ในนิคหิตสนธิ ตัวอย่าง เช่น เอวํ - โห เป็น เอวํโห, ธมฺมํ - จเร เป็น ธมฺมณฺจเร

ส่วนวิการ ใช้ในสระสนธิอย่างเดียว ตัวอย่าง เช่น สฺ - อตฺถิ เป็น โสตฺถิ, น - อุเปติ เป็น โนเปติ ฯ

ปณฺฑุลาไสวานินฺติ เป็น โลปสระสนธิ ตัดบทเป็น ปณฺฑุปลาโส - อิว - อิทานิ - อสิ

ระหว่าง ปณฺฑุปลาโส - อิว ถ้าสระทั้ง ๒ คือ สระหน้าและสระหลัง มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลังบ้างก็ได้ คือ ลบ อี ที่ อิว ต่อเป็น ปณฺฑุปลาโสว

ระหว่าง ปณฺฑุปลาโสว - อิทานิ ถ้าสระทั้ง ๒ คือ สระหน้าและสระหลัง มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลังบ้างก็ได้ คือ ลบ อี ที่ อิทานิ ต่อเป็น ปณฺฑุปลาโสวานินิ

ระหว่าง ปณฺฑุปลาโสวทานิ - อสิ ถ้าสระทั้ง ๒ คือ สระหน้า และสระหลัง มีรูปไม่เหมือนกัน ลบสระหลังบ้างก็ได้ คือ ลบ อ ที่ อสิ ต่อเป็น ปณฺฑุลาโสวทานิสฺสิ ฯ

๓. นามศัพท์พวกไหนบ้าง ประกอบวิภัติที่เป็นพหูวนะไม่ได้ เมื่อเกิดความจำเป็นจะใช้เป็นพหูวนะ จะมีวิธีใช้อย่างไรได้บ้างหรือไม่ เพราะเหตุไร ?
๓. นามศัพท์พวกนี้ คือ อุตต ศัพท์ เอกสังขยา ปติสังขยา ตั้งแต่ เอกนวิสติ ถึง อฏฺจนฺตฺติ และปุณฺณสังขยาทั้งหมด ประกอบวิภัติที่เป็นพหูวนะไม่ได้

เมื่อเกิดจำเป็นจะใช้พหูวนะ มีวิธีใช้ได้บ้างก็มี ใช้ไม่ได้บ้างก็มี ดังนี้ อุตต ศัพท์ ถ้าประสงค์จะให้ เป็นพหูวนะ ต้องใช้ควบกัน ๒ หน เช่น อุตตา อุตตา เป็นต้น ฯ

เอกสังขยา ไม่มีที่ใช้เป็นพหูวนะ เพราะเป็นศัพท์จำกัดจำนวน เมื่อมีความจำเป็นต้องใช้และไม่ใช้ ระบุถึงคน ๆ เดียว หรือสิ่งเดียว แต่ระบุถึงคนพวกหนึ่ง หรือสิ่งของพวกหนึ่ง จะต้องใช้เอกสัพพนามแทน เพราะเอกสัพพนาม เป็นได้ทั้ง ๒ วณะ ฯ

ปุณฺณสังขยาทั้งหมด ไม่มีที่ใช้เป็นพหูวนะเลย เพราะจำกัดเฉพาะชั้นหนึ่ง ๆ เท่านั้น ฯ

๔. ในปกติสังขยา ท่านจัดลิงค์ และวณะ ไว้อย่างไรบ้าง ? คำว่า
“บัดนี้ ล่วงแล้ว ๒๕๓๖ พรรษา” จงประกอบให้เป็นภาษามคธมาดู ?

๔. ในปกติสังขยา ท่านจัดลิงค์ไว้อย่างนี้

ตั้งแต่ เอก ถึง อฏฐารส เป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์

ตั้งแต่ เอกกวนวิสติ ถึง อฏฐานุติ เป็นอิตถิลิงค์อย่างเดียว

ตั้งแต่ เอกกวนสตัม ถึง ทสสทสทสทัมเป็นนฏฐลึงค์อย่างเดียว

เฉพาะ โกฏิ เป็นอิตถิลิงค์อย่างเดียว ฯ

และจัดวณะไว้อย่างนี้ คือ

เอกสังขยา เป็นเอกวณะอย่างเดียว

เอกสัพพนาม เป็นได้ทั้ง ๒ วณะ

ตั้งแต่ ทวิ ถึง อฏฐารส เป็นพหุวณะอย่างเดียว

ตั้งแต่ เอกกวนวิสติ ถึง อฏฐานุติ เป็นเอกวณะอย่างเดียว

ตั้งแต่ เอกกวนสตัม ขึ้นไป เป็นได้ทั้ง ๒ วณะ ฯ

คำว่า “บัดนี้ ล่วงแล้ว ๒๕๓๖ พรรษา” ประกอบเป็นภาษามคธ
ว่า “อิทานิ ฉตฺตีสํวจฺจรุตฺตรปณฺจสตาธิกา นิ เทว สํวจฺจรสทฺสานิ
อติกฺกนฺตานิ ฯ

๕. สกรรมธาตุ กับ อกรรมธาตุ ใช้ในวากอะไรบ้าง ฯ กิฐ ธาตุ และ มจุ ธาตุ เป็นสกรรมธาตุ หรือ เป็นอกรรมธาตุ จงอธิบาย ฯ
๕. สกรรมธาตุ ใช้ได้ใน ๔ วาก คือ กัตตุวาก กัมมวาก เหตุกัตตุวาก และเหตุกัมมวาก

อกรรมธาตุ ใช้ได้ใน ๓ วาก คือ กัตตุวาก ภาววาก และ เหตุกัตตุวาก ฯ

กิฐ ธาตุ และ มจุ ธาตุ ทั้ง ๒ นี้ เป็นได้ทั้ง สกรรมธาตุ และ อกรรมธาตุ กิฐ ธาตุ ถ้าวลงในหมวด รฐ ธาตุ เป็น สกรรมธาตุ เช่น กิณหติ แปลว่า ต่อย หรือ ทำลาย ถ้าวลงในหมวด ทิว ธาตุ เป็น อกรรมธาตุ เช่น กิษชติ แปลว่า แดก

มจุ ธาตุ ก็เช่นกัน ถ้าวลงในหมวด รฐ ธาตุ เป็น สกรรมธาตุ เช่น มุญจติ แปลว่า ปล่อย ถ้าวลงในหมวด ทิว ธาตุ เป็น อกรรมธาตุ เช่น มุจฺจติ แปลว่า หลุด หรือ พ้น ฯ

๖. จงวิจารณ์ศัพท์คู่ข้างท้ายนี้ว่า ศัพท์ไหนประกอบถูก หรือ ผิด อย่างไร คือ อนุพนธียมาโน กับ อนุพนธียนโต, กรโต กับ กรโนโต, สุตวา กับ สุตวา, ฤตวา กับ ฤตตวา, และ ทูวิณเณโย กับ ทูวิณเณโย ?
๖. ได้วิจารณ์ศัพท์คู่ข้างท้ายนี้ ดังนี้

อนุพนธียมาโน กับ อนุพนธียนโต อนุพนธียมาโน ประกอบถูก แยกเป็น อนุ บทหน้า พนธ ธาตุ ย ปัจจัย อิ อาคม หน้า ย อัน เป็นเครื่องหมายกัมมวาก มาน ปัจจัย ในกิริยาภิตกเป็นกัมมวาก ได้ ส่วนอนุพนธียนโต ประกอบผิด แยกบทและธาตุเหมือนกัน

ต่างกันเฉพาะ อนต ปัจจัยในกิริยา อนต ปัจจัย เป็นพวกกิตปัจจัย ๒ วาจก คือ กัตตฺวาจกและเหตุกัตตฺวาจก จะนำไปประกอบกับ ธาตุ ซึ่ง ย ปัจจัย กับ อี อาคม หน้า ย อันเป็นเครื่องหมายเฉพาะ กัมมวาจกไม่ได้ ฯ

กโรโต กับ กโรนโต ประกอบถูกทั้งคู่ เป็น กร ธาตุ อนต ปัจจัยเหมือนกัน ต่างกันเพียงวิภัตติ กโรโต ประกอบด้วย สิ จตุตถิ วิภัตติ หรือ ฉัฏฐีวิภัตติ กโรนโต ประกอบด้วย สิ ปฐมวิภัตติ ฯ

สุตฺวา กับ สุตฺวา ประกอบถูกทั้งคู่ เป็น สุ ธาตุ เหมือนกัน ต่างกันเพียงปัจจัย สุตฺวา เป็น ตวนตุ ปัจจัย ประกอบด้วย สิ ปฐมวิภัตติ เป็นเหมือนบทวิเสสนะ ส่วนสุตฺวา เป็น ตฺวา ปัจจัย เป็นกิริยาภิตก์ ฯ

ภุตฺวา กับ ภุตฺตฺวา ประกอบถูกทั้งคู่ เป็น ภุ ธาตุ เหมือนกัน ต่างกันเพียงปัจจัย ภุตฺวา เป็น ตฺวา ปัจจัย เป็นกิริยาภิตก์ ส่วน ภุตฺตฺวา เป็น ตวนตุ ปัจจัย ประกอบด้วย สิ ปฐมวิภัตติ เป็นเหมือน บทวิเสสนะ ฯ

ทฺวิณฺเณยโย กับ ทฺวิณฺเณยโย ทั้ง ๒ ศัพท์นี้ ทฺวิณฺเณยโย ไม่ ถูกตามหลักไวยากรณ์ เพราะ ทฺ อุปสัค เมื่อนำหน้าบทอื่น มีความ นิยมดังนี้ คือ ถ้าพยัญชนะวรรคอยู่หลัง นิยมลงพยัญชนะสังโยค เช่น ทฺกคโต ถ้ามีพยัญชนะอวรรคอยู่หลัง นิยมทีฆะ อุ. เป็น อุ เช่น ทฺวิณฺเณยโย ถ้ามีสระอยู่หลัง นิยมลง ร อาคม เช่น ทฺราราสา ทฺรติกกมํ เพราะฉะนั้น ทฺวิณฺเณยโย จึงไม่ถูกตามหลักไวยากรณ์ ส่วน ทฺวิณฺเณยโย ประกอบถูกต้องตามหลักไวยากรณ์แล้ว ฯ

๗. ศัพท์สมาส กับ ศัพท์ตัทธิต มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? ปลูก
สตภิกขุปริวาร (สตถา) แปลว่าอะไร เป็นสมาสอะไรบ้าง จงเขียน
รูปวิเคราะห์มาดู ฯ

๗. ลักษณะต่างกันอย่างไร คือ

ศัพท์สมาส ได้แก่ การย่อนามศัพท์ ตั้งแต่ ๒ ศัพท์ ขึ้นไป
เป็นบทเดียวกัน โดยลบลวิภัติศัพท์หน้าบ้าง ไม่ลบบ้าง ประกอบให้
มีลึงค์ วนนะ และวิภัติเดียวกัน แต่ยังคงมีรูปศัพท์ เดิมปรากฏอยู่
เช่น สยามเม - ชาโต เป็น สยามชาโต

ส่วนศัพท์ตัทธิต คงเหลือรูปอยู่ศัพท์เดียว และใช้ปัจจัยแทน
ศัพท์หลังที่ลบบ้าง เช่น สยามเม - ชาโต ลบ ชาโต เสีย ลง นิกร
ปัจจัยแทน เป็น สยามนิโก แปลได้ความเช่นเดียวกัน ฯ

ปลูกสตภิกขุปริวาร (สตถา) แปลว่า (พระบรมศาสดา)
มีภิกษุมิรร้อยห้าเป็นประมาณเป็นบริวาร เป็นฉัฏฐัตถยาธิกรณ
พหุพพิทสมาส มีอสมหารทิกุสมาส ฉัฏฐัตถยาธิกรณพหุพพิ
ทสมาส และวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาสเป็นภายใน มีวิเคราะห์
ตามลำดับ ดังนี้

อ. ทิคุ.	วิ. ปลูก สตานิ ปลูกสตานิ
ฉ. ตูล.	วิ. ปลูกสตานิ มตตานิ เยส เต ปลูกสทมตตา
(ภิกขุ)
วิ. บุพ. กัม.	วิ. ปลูกสทมตตา จ เต ภิกขุ จาติ ปลูกสตภิกขุ
หรือ ปลูกสทมตตา ภิกขุ ปลูกสตภิกขุ

ฉ. ตล.

วิ. ปณจสตภิกขุ ปรีวาโร ยสส โส ปณจ
สตภิกขุปรีวาโร (สตถา) ฯ

พระกิตติสาเมธี

เขมจารี

วัดทองนพคุณ

เฉลย

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๓๗

๑. บรรดาพยัญชนะอวรรคทั้งสิ้น พยัญชนะตัวไหน เกิดในฐานอะไรบ้าง และ บรรดา พยัญชนะเหล่านั้น พยัญชนะตัวไหน มีเสียงอย่างไร จงชี้แจงมาดู ?

๑. พยัญชนะอวรรคทั้งสิ้น เกิดในฐานเหมือนกันบ้าง ต่างกันบ้าง ดังนี้

ย เกิดที่เพดาน เรียกว่า ตาลุโซ

ร พ สองตัวนี้ เกิดที่ศีรษะก็ว่า ที่ปุ่มเหงือกก็ว่า เรียกว่า มุทธชา

ล ส สองตัวนี้ เกิดที่ฟัน เรียกว่า ทนตชา

ว เกิดใน ๒ ฐาน คือ ฟันและริมฝีปาก เรียกว่า ทนโฏจโซ

ห เกิดในคอ เรียกว่า กฏจโซ ห ที่ประกอบด้วย

พยัญชนะ ๘ ตัว คือ ญ ณ น ม ย ล ว ห ท่านกล่าวว่าเกิดแต่อกที่ไม่ได้ประกอบเกิดในคอ ตามฐานเดิมของตน

นิคคหิต เกิดในจมูก เรียกว่า นาสิกฏจจานโซ ฯ

และพยัญชนะเหล่านั้น มีเสียงดังนี้

ย ร ล ว ห พ พยัญชนะ ๖ ตัวนี้ เป็นโฆสะ มีเสียงก้อง

ส เป็นอโฆสะ มีเสียงไม่ก้อง

นิคคหิต นักปราชญ์ผู้รู้ศัพทศาสตร์ ประสงค์เป็นโฆสะ ส่วนนักปราชญ์ ฝ่ายศาสนาประสงค์เป็น โฆสาโฆสวิมุตติ คือพ้นจากโฆสะ และอโฆสะ และเสียงของนิคคหิตนี้อ่านตามวิธีบาลีภาษามีสำเนียง เหมือนตัว ง สะกด อ่านตามวิธีสันสกฤตมีสำเนียงเหมือนตัว ม สะกด ฯ

๒. สนธิมีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร ? คำว่า สาลมิโวตถตํ, อริยญจกุกัง เป็นสนธิอะไรบ้าง ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์ อย่างนี้ คือ ต่อศัพท์และอักขระ ให้เนื่องกันด้วยอักขระ เพื่อจะย่นอักขระให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันท และทำคำพูดให้สละสลวย ฯ

สาลมิโวตถตํ เป็นอาเทสนิคคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดบทเป็น สาล - อิว - โอตถตํ

ระหว่าง สาล - อิว เป็นอาเทสนิคคหิตสนธิ ถ้าสระอยู่หลัง นิคคหิตอยู่หน้า แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น สาลมิว

ระหว่าง สาลมิว - โอตถตํ เป็นโลปสระสนธิ สระหน้าเป็นรัสสระ หลังอยู่หน้าพยัญชนะสังโยคบ้าง เป็นทิมะบ้าง ให้ลบสระหน้า คือ ลบ อ ในที่สุดแห่ง สาลมิว เสีย ต่อเป็น สาลมิโวตถตํ ฯ

อริยญจกุกัง เป็นอาเทสนิคคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดบทเป็น อริย - จ - ญจกุกัง

ระหว่าง อริย - จ เป็นอาเทสนิคคหิตสนธิ เมื่อมีพยัญชนะอยู่หลัง นิคคหิตอยู่หน้า แปลงนิคคหิต เป็นพยัญชนะที่สุวรรรค ในที่นี้

พยัญชนะที่ตามมาคือ จ จึงแปลงนิคหิตเป็น ญ ซึ่งเป็นพยัญชนะที่สุตวรโรค ของ จ ต่อเป็น อริยญจ

ระหว่าง อริยญจ - อฏฐจกัม เป็นโลปสระสนธิ สระหน้าเป็นรัสสระ หลังอยู่หน้าพยัญชนะสังโยคบ้าง เป็นที่ฆะบ้าง ให้ลบสระหน้าคือลบ อ ในที่สุดแห่ง อริยญจ เสีย ต่อเป็น อริยญจฏฐจกัม ฯ

๓. อุปสัค กับ นิบาต ต่างกันอย่างไร และเพราะเหตุไร จึงเรียกว่า อพยยศัพท์ ? ศัพท์ต่อไปนี้ คือ ย, อญณ, ต, เอก, อุภย เป็นนามประเภทไหน ?
๓. ต่างกันดังนี้ คือ อุปสัค ใช้นำนานามและกิริยา ให้วิเศษขึ้น เมื่อนำนานาม มีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากิริยา มีอาการคล้ายกิริยาวิเศษนะ

ส่วนนิบาตนั้น สำหรับใช้ลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กิริยาศัพท์บ้าง บอกอาลปนะ กาล ที่ ปริจเฉท อุปไมย ปฏิเสธ ความไต่ถาม เล่าลือ ความปรักปรำ ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น ฯ

เพราะเป็นศัพท์ที่จะแจกด้วยวิภัติทั้ง ๗ แปลงรูปไปต่างๆ เหมือนนาม ทั้ง ๓ ไม่ได้

คงรูปอยู่เป็น อย่างเดียว จึงเรียกว่า อพยยศัพท์ ฯ

ได้จัดศัพท์ต่อไปนี้ เป็นนามดังนี้ คือ

ย อญณ ๒ ศัพท์นี้ เป็น อนิยมวิเศษนสัพพนาม

ต ศัพท์ เป็น ปุริสสัพพนาม และนิยมวิเศษนสัพพนาม

เอก ศัพท์ เป็น ปกติสังขยา และอนิยมวิเสสนสัพพนาม

อุภย ศัพท์ เป็น อนิยมวิเสสนสัพพนาม ฯ

๔. การแยกวิภัตติอาขยาตออกเป็น ปรีสสบท และอัตตโนบท เพื่อประสงค์อะไร ฯ จงแจก ภู ธาตุ ด้วยวิภัตติหมวดกาลาติปัตติ เฉพาะปรีสสบท มาดู ?

๕. เพื่อประสงค์จะได้กำหนดรู้วาท เพราะปรีสสบท เป็นเครื่องหมายให้รู้ กิริยาที่เป็นกัตตฺวาท และเหตุกัตตฺวาท จาก ส่วนอัตตโนบทเป็น เครื่องหมายให้รู้กิริยาที่เป็นกัมมวาท ภาววาท และเหตุกัมมวาท แต่จะนิยมลงเป็นแน่ทีเดียวก็ไม่ได้ บางคราวปรีสสบทเป็นกัมมวาท และภาววาทก็มีเหมือนคำบาลีว่า “สทิสฺ เม น วิชชติ” คนเช่นกับ ด้วยเรา (อันใครๆ) ย่อมหาไม่ได้ เป็นต้น บางคราวอัตตโนบท เป็นกัตตฺวาทก็มี เหมือนคำบาลีว่า “ปิยโต ชายเต โสโก” ความโศก ย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นต้น

คำที่กล่าวข้างต้นนั้น ประสงค์เอาแต่บทที่เป็นไปโดยมาก ถ้าจะ กำหนดให้ละเอียด แล้ว ต้องอาศัยปัจจัยด้วย ฯ

ได้แจก ภู ธาตุ ด้วยวิภัตติหมวดกาลาติปัตติ เฉพาะปรีสสบท ดังนี้

ปรีส	เอก.	พหู.
ป.	อภวิสส	อภวิสสสุ
ม.	อภวิสเส	อภวิสสถ
อุ.	อภวิสส์	อภวิสสามหา

๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้น ๆ ต้องอาศัยอะไรเป็นหลัก จงอธิบาย
คำว่า อาราโม, สมมาวาจา, สาวตถีวาสี เป็นรูป และ สาธนะอะไร
จึงตอบพร้อมทั้งเขียนรูปวิเคราะห์มาดู ?

๕. ต้องอาศัยรูปวิเคราะห์เป็นหลัก คือ

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัตตฺวาจกก็ดี เหตุกัตตฺวาจกก็ดี
สาธนะนั้นเป็นกัตตฺรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัมมวาจกก็ดี เหตุกัมมวาจกก็ดี
สาธนะนั้นเป็นกัมมรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นภาวาจาก สาธนะนั้นเป็นภาวรูป
อาราโม เป็นกัตตฺรูป อธิกรณสาธนะ วิเคราะห์ว่า อาคนฺตฺวา
รณนติ เอตถาติ อาราโม

สมมาวาจา เป็นกัตตฺรูป กรณสาธนะ วิเคราะห์ว่า สมมา วหนฺติ
เอตายาติ สมมาวาจา ฯ

สาวตถีวาสี เป็นกัตตฺรูป กัตตฺสาธนะ ลงในอรรถแห่งตัสสึละ
วิเคราะห์ว่า สาวตถิยํ วสติ สึเลนาติ สาวตถีวาสี หรือเป็นสมาสรูป
ตัสสึสาธนะ วิเคราะห์ว่า สาวตถิยํ วสติ สึลมสฺสาติ สาวตถีวาสี ฯ

๖. บรรดาสมาสทั้ง ๖ มีกัมมธารยสมาสเป็นต้น สมาสไหนบ้าง เป็นนามล้วน สมาสไหนบ้าง เป็นคุณล้วน และสมาสไหนบ้าง เป็นได้ทั้งนามทั้งคุณ คำว่า ปกขหตเอกจกขุปีจสปปิกุณิภาวภูฏจโรคาทิเภาโท (ครุกาพาโ) แปลว่าอะไร เป็นสมาสอะไร จงเขียนรูปวิเคราะห์มาดู ?

๖. เป็นได้ดังนี้ คือ

ทิกุสมาส และวันทวสมาส เป็นนามล้วน

พหุพพิทสมาส เป็นคุณล้วน กัมมธารยสมาส ตัปปริสสมาส และ อพยยิภาวสมาส เป็นได้ทั้งนามทั้งคุณ ฯ

คำว่า ปกขหตเอกจกขุปีจสปปิกุณิภาวภูฏจโรคาทิเภาโท (ครุกาพาโ) แปลว่า (อาพาธอันหนัก) ต่างด้วยอาพาธมีความเป็นแห่งบุคคลผู้มีไข้ ข้างหนึ่งอันลมขจัดแล้ว ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีนัยน์ตาข้างเดียว ความเป็นแห่งบุคคลผู้เสือกไล่ไปด้วยตั้ง (คนเปลี้ย) ความเป็นคนง่อย และ โรคเรื้อน เป็นต้น เป็นตติยัตัปปริสสมาส มีอสมหารทิกุสมาส ฉัญฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทสมาส ฉัญฐิตัปปริสสมาส ฉัญฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทสมาส ฉัญฐิตัปปริสสมาส ตติยัตัปปริสสมาส ฉัญฐิตัปปริสสมาส วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส อสมหารวันทวสมาส และ ฉัญฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทสมาส เป็นภายใน มีรูปวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

อ. ทิกุ. วิ. เอโก ปกโข เอกปกโข

ฉ. ตล. วิ. เอกปกโข หโต ยสส โส ปกขหโต (บุคคล)

ฉ. ตป. วิ. ปกขหตสส ภาโว ปกขหตภาโว

ฉ. ตล. วิ. เอกจกขุ ยสส โส เอกจกขุ (บุคคล)

วิเคราะห์ว่า ปกขหตเอกจกขุปฐสปปิกุณิภาวภูฏฐโรคาทโย เมทา
ยสส โส ปกขหตเอกจกขุปฐสปปิกุณิภาวภูฏฐโรคาทโยเกโท (ครุกา
พาโธ) มีสมาสที่เป็นภายในและรูปวิเคราะห์เหมือนกัน ฯ

๗. ปัจจัยในตัทธิตไหนบ้าง ใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นสังขยาได้ และศัพท์ที่
ประกอบด้วย ปัจจัยเหล่านั้นแล้ว ใช้เป็นนามอะไรบ้าง จงตอบพร้อมทั้ง
ยกตัวอย่างมาประกอบด้วย ?

๗. ปัจจัยในตัทธิตที่ใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นสังขยาได้ คือ

ปัจจัยในปุรณตัทธิต ๕ ตัว คือ ดิย ถ จ ม อ

ก ปัจจัย ในสังขยัตัทธิต

ธ ปัจจัย ในวิภาคตัทธิต

และศัพท์ที่ประกอบด้วยปัจจัยในปุรณตัทธิตทั้ง ๕ ตัว เป็นปุรณ
สังขยา ใช้เป็นคุณนาม ตัวอย่าง เช่น ทวินํ ปุโรโณ ทุติโย (ชน)
เป็นที่เต็มแห่งชน ท. ๒ ชื่อว่าที่ ๒ เป็นต้น

ศัพท์ที่ประกอบด้วย ก ปัจจัยในสังขยัตัทธิต ใช้เป็นคุณนาม
ตัวอย่างเช่น เทว ปริมาณิ อสสาติ ทวิกํ ปริมาณ ท. (เครื่องกำหนด
นับ) ของวัตถุนั้น ๒ เหตุนั้น (วัตถุนั้น) ชื่อว่ามีปริมาณ ๒ เป็นต้น

ศัพท์ที่ประกอบด้วย ธ ปัจจัยในวิภาคตัทธิต เป็นนามที่เป็นต
ติยาวิภตติ เป็นพื้น จึงสงเคราะห์เข้าในพวกอัพยศัพท์ เพราะนำไป
แจกด้วยวิภตติ เปลี่ยนแปลงรูปไปต่างๆ ไม่ได้ ตัวอย่างเช่น เอกเณ
วิภาเคน เอกธา โดยส่วนเดียวชื่อว่า เอกธา เป็นต้น ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘

๑. พยัญชนะสังโยคคืออะไร ? สยจรติ, นิคมติ, หงโส, อุตสาโท ประกอบสังโยคผิดหรือถูก ? ถ้าผิดจงแก้ไขให้ถูก และบอกด้วยว่า ถูกหรือผิดเพราะอะไร ?
๑. คือ พยัญชนะที่ใช้ซ้อนกันได้ หรือพยัญชนะที่เป็นตัวสะกดตามลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะซ้อนกัน ดังนี้
๑. พยัญชนะวรรคทั้งหลาย พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้า พยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้
 ๒. พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้า พยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้
 ๓. พยัญชนะที่ ๕ สดวรรคซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ ทั้ง ๕ ยกเสียแต่ตัว ง ซึ่งเป็นสะกดอย่างเดียว มิได้มีสำเนียงในภาษาบาลี ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้
 ๔. พยัญชนะอวรรค ๓ ตัว คือ ย ล ส ซ้อนหน้าตัวเองได้

จะทราบว่ประกอบสังโยคผิด หรือถูก พึงอาศัยลักษณะประกอบ พยัญชนะข้างต้น

สญจรติ ถูก เพราะ จ อยู่หลัง ซ้อน ณ พยัญชนะสรวรรค ได้ตามหลักข้อที่ ๓

นิคมติ ผิด เพราะพยัญชนะที่ ๓ คือ ค ซ้อนพยัญชนะที่ ๒ อย่างนี้ไม่เป็นไปตามหลักข้อที่ ๒ แก่เป็น นิคมติ เพราะ ข อยู่หลัง จึงซ้อน ก ได้ตามหลักข้อที่ ๑

หฺงโส ผิด เพราะ ส เป็นพยัญชนะอวรรคอยู่หลัง จะอาเทศนิคคหิต เป็น ง ไม่ได้ แก่เป็น หฺโส

อุตฺสาโห ผิด เพราะพยัญชนะหลัง คือ ส ซึ่งเป็นตัวตามนั้น เป็นพยัญชนะอวรรค จะซ้อน ต ซึ่งเป็นพยัญชนะวรรคไม่ได้ แก่เป็นอุตฺสาโห โดยซ้อน ส ตามหลักข้อที่ ๔ ฯ

๒. อากโม เป็นสนธิกริโยปกรณ์ ในสนธิอะไรได้บ้าง และในสนธินั้น ๆ มีหลักเกณฑ์การลงอาคมไว้อย่างไร ? จงตอบพร้อมด้วยตัวอย่าง ?
- ตปฺนตมาทิจจมิวนตลิกฺเข เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?
๒. เป็นสนธิกริโยปกรณ์ได้ครบทั้ง ๓ สนธิ คือ สระสนธิ พยัญชนะสนธิ และนิคคหิตสนธิ และมี หลักเกณฑ์การลงอาคม ไว้ดังนี้

ในสระสนธิ ถ้าสระ โอ อยู่หน้า พยัญชนะอยู่หลัง ลบ โอ เสียแล้ว ลง อ อาคม ได้บ้าง ตัวอย่าง โส - สีลวา เป็น สสีลวา เป็นต้น ถ้า พยัญชนะอยู่เบื้องปลาย ลบ อ ที่สุดศัพท์หน้าเสียแล้วลง โอ อาคมได้บ้าง ตัวอย่าง พร - สหสฺส เป็น ปโรสหสฺส เป็นต้น

ในพยัญชนะสนธิ ถ้ามีสระอยู่เบื้องหลัง ลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร พ ได้บ้าง ตัวอย่าง

ย	อาคม	ยถา - อิทิ	เป็น	ยถายิทํ
ว	อาคม	อุ - ทิกฺขติ	เป็น	วฺทิกฺขติ
ม	อาคม	ครุ - เอสฺสติ	เป็น	ครุเมสฺสติ
ท	อาคม	อตฺต - อดฺโถ	เป็น	อตฺตทฺตโถ
น	อาคม	อิโต - อายติ	เป็น	อิโตนายติ
ต	อาคม	ตสฺมา - อิห	เป็น	ตสฺมาติห
ร	อาคม	สพฺภิ - เอว	เป็น	สพฺภิเรว
พ	อาคม	ณ - อายตน์	เป็น	ณพายตน์

ในสัททนีติว่าลง ห อาคมก็ได้ ตัวอย่าง สุ - อฺหฺ เป็น สฺหฺหฺ

ในนิคคหิตสนธิ เมื่อสระกัฏฐิ พยัญชนะกัฏฐิ อยู่เบื้องหลัง ลงนิคคหิต อาคมได้บ้าง ตัวอย่าง อว - สิโร เป็น อวฺสิโร เป็นต้น

ตปนฺตมาทิจจมิวนตฺลิกฺเข เป็น อาเทสนิคคหิตสนธิ และ โลป สระสนธิ ตัดเป็น ตปนฺต-อาทิจจ-อิว-อนตฺลิกฺเข

ระหว่าง ตปนฺต-อาทิจจ ถ้านิคคหิตอยู่ข้างหน้า สระอยู่ข้างหลัง แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น ตปนฺตมาทิจจ

ระหว่าง ตปนฺตมาทิจจ - อิว ถ้านิคคหิตอยู่ข้างหน้า สระอยู่ข้างหลัง แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น ตปนฺตมาทิจจมิว

ระหว่าง ตปนฺตมาทิจจมิว - อนตฺลิกฺเข ถ้าสระหน้าเป็นรัสสระ สระหลังเป็นรัสสระมีพยัญชนะ สังกโยอยู่เบื้องหลังกัฏฐิ เป็นทิมะกัฏฐิ ลบสระหน้าคือลบ อ ที่สุดแห่ง ตปนฺตมาทิจจมิว เสีย ต่อเป็น ตปนฺตมาทิจจมิวนตฺลิกฺเข ฯ

๓. มโนคณะได้แก่ศัพท์อะไรบ้าง ? เมื่อเข้าสมาสแล้วนิยมให้ทำอย่างไร ?
 อถ นํ ททโร ตฺวํ ฉินฺนสึสา มาตาปิตโรปิ เต ฉินฺนสึสาติ อฏฺโกลิ เฉพาะ
 คำที่ขีดเส้นให้ไว้ในประโยคนี้นี้ เป็นนามศัพท์ชนิดไหน ? เป็นลิงค์
 วจนะ วิภัติ และการันต์อะไร ?
๓. ได้แก่ศัพท์เหล่านี้ คือ (มี ๑๒ ศัพท์)

มน	ใจ	เดช	เดช
อย	เหล็ก	ปย	น้ำนม
อร	อก	ยส	ยศ
เจต	ใจ	วจ	วาจา
ตป	ความร้อน	วย	วัย
ตม	มีด	สิร	ห้าว

เมื่อเข้าสมาสแล้วนิยมเอาสระที่สุดศัพท์ของตนเป็น โอ ได้
 เหมือนคำว่า มโนโคณ หนูแห่งมนะ อโยมย์ ของบุคคลทำด้วยเหล็ก
 เป็นต้น เว้น วจ ศัพท์ ไม่นิยมเช่นนั้น แต่นิยมเอาสระที่สุดของตนเป็น
 อี เหมือนคำว่า วจิกมมํ วจิทวารํ ฉะนั้น

ตฺวํ เป็น ปุริสศัพท์นาม อิตถิลิงค์ เอกวจนะ ปฐมาวิภัติ อ การันต์
 ฉินฺนสึสา เป็นคุณนาม อิตถิลิงค์ เอกวจนะ ปฐมาวิภัติ อา การันต์
 ฉินฺนสึสา เป็นคุณนาม ปุงลิงค์ พหูวนะ ปฐมาวิภัติ อ การันต์ ฯ

๔. วิภัตตินาม กับ วิภัตติอาชยาต เหมือนกันและต่างกันอย่างไร ? จง
แจก ญา ธาตุ ในกัตตุจาก วิภัตติหมวดกาลาติปัตติ เฉพาะปรัสสบท
มาดู ?

๔. เหมือนกันและต่างกัน ดังนี้

เหมือนกัน คือ จัดเป็น ๒ วจนะ คือเอกวจนะและพหุวจนะ
เหมือนกัน

ต่างกัน คือ วิภัตตินาม จัดไว้เป็น ๗ หมวด สำหรับแจกนามศัพท์
เพื่อเป็นเครื่องหมาย ให้ทราบถึงลิงค์ วจนะ การันต์และอายตนิบาต

ส่วนวิภัตติอาชยาต จัดได้เป็น ๘ หมวด สำหรับแจกมูลศัพท์
ฝ่ายกริยาออกเป็นหมวด ๆ เพื่อเป็นเครื่องหมายให้ทราบถึง กาล บท
ว จนะ บุรุษ และจัดเป็น ๒ บท คือ ปรัสสบท และอัตตโนบท เป็น ๓
บุรุษ คือ ปฐมบุรุษ มัธยมบุรุษ และอุตตมบุรุษ เพื่อเป็นเครื่องบ่งถึง
นามที่เป็น ประธานแห่งกริยา

ได้แจก ญา ธาตุ ด้วยวิภัตติหมวดกาลาติปัตติ เฉพาะปรัสสบท ดังนี้

ปรัส	เอก.	พหุ.
ป.	อชานิสส	อชานิสส์สุ
ม.	อชานิสเส	อชานิสสถ
อุ.	อชานิสส์	อชานิสสามหา ฯ

๕. ปัจจัยนามกิตก์แบ่งเป็นกี่พวก ? และใช้ต่างกันอย่างไร ? ปารคุ (ชโน), โโพธิ (ญาณ), อาราโม (ธมโม), ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. แบ่งเป็น ๓ พวก และใช้ต่างกันอย่างนี้ คือ

๑. กิตปัจจัย สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัตตุรูปอย่างเดียว
๒. กิจปัจจัย สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัมมรูป และภาวรูป
๓. กิตกิจปัจจัย สำหรับประกอบกับศัพท์ทั้ง ๓ เหล่า ๆ

ปารคุ ลง รุ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถ แห่งตัสสีละ

วิ. ปาริ คจณติ สีเลนาติ ปารคุ (ชโน) ฯ

โพธิ ลง อี ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ

วิ. พุชณติ เตนาติ โพธิ (ญาณ) ฯ

อาราโม (ธมโม) ลง ณ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ

วิ. อาคนตฺวา รมนติ เอตถาติ อาราโม (ธมโม) ฯ

๖. สมาสอะไรบ้าง ? นิยมบทปลงเป็นนปุงสกลิงค์ เอกวจะอย่างเดียว จะทราบได้อย่างไรว่า เป็นสมาสไหน ? อุปนตราคาติทุกิเลโส (ชีณาสโว) เป็นสมาสอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?

๖. ได้แก่ สมหารทิกุสมาส สมหารทวันทวสมาส และอัพยยิภาวสมาสฯ
ทราบได้โดยความนิยมต่างกันแห่งสมาสเหล่านั้น ดังนี้

สมาหารทิกุสมาส ต้องมีสังขยาเป็นบทหน้า บทหลังเป็น
ประธาน อุ. ตโย โลกา ตีโลกิ ๑

สมาหารทวันทวสมาส ต้องเป็นนามนาม ตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไปท่าน
ย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน และเป็นบทประธานทั้งสิ้น อุ. สมโถ จ
วิปสสนา จ สมถวิปสสนิ ๑

ส่วนอภัยยิภาวสมาส ต้องมี อุปสัค หรือนิบาต เป็นบทหน้า และ
ใช้เป็นประธานของบทหลังด้วย อุ. ทรธสฺส อภาโว นิทฺทรธํ ๑

อุปสนตราคาทิกกิเลโส (ชีณาสโว) เป็นฉัฏฐิตุลยาธิกรณ
พหุพพิทิสมาส มี วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส และฉัฏฐิตุลยาธิก
รณพหุพพิทิสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

ฉ. ตุล. วิ. ราโค อาทิ เยสฺ เต รากาทโย (กิเลสา)

วิ. บุพ. กัม. วิ. รากาทโย กิเลสา รากาทิกกิเลสา หรือ
รากาทโย จ เต กิเลสา จาติ รากาทิกกิเลสา

ฉ. ตุล. วิ. อุปสนตา รากาทิกกิเลสา ยสฺส โส อุปสนต-
รากาทิกกิเลโส (ชีณาสโว) ๑

๗. นิภ ปัจจย มีนัตถิตินอบ้าง ? และใช้ต่างกันอย่างไร ? อาปายิก
(เทวตฺโต), เถยยํ, คพฺภินิ (เทวี) ลงปัจจยอะไร ? ในตถิตินอบ้าง ? จง
ตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. มีใน โคตตตถิติต และตรตยาตถิติต ๑

ในโคตตตถิติต ใช้แทนศัพท์ได้เฉพาะ อปจจ ศัพท์ อย่างเดียว ๑

ว. คพโฆ อสฺสา อตฺถิติ คพฺภินี (เทวี) ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙

๑. ฐาน กับ กรณ ต่างกันอย่างไร ? อะไรเป็นฐานและกรณ ของ พยัญชนะอวรรค ?

๑. ต่างกันอย่างไร คือ ฐาน ได้แก่ที่ตั้งที่เกิดของอักขระ ส่วนกรณ ได้แก่ ทำอักขระ

เพดาน	เป็นฐานของ	ย
ศีรษะหรือปุ่มเหงือก	เป็นฐานของ	ร
ฟัน	เป็นฐานของ	ล
ฟันและริมฝีปาก	เป็นฐานของ	ว
ฟัน	เป็นฐานของ	ส
คอ	เป็นฐานของ	ห
ศีรษะ หรือปุ่มเหงือก	เป็นฐานของ	ฬ
จมูก	เป็นฐานของ	นิคคหิต
ท่ามกลางลิ้น	เป็นกรณของ	ย
ถัดปลายลิ้นเข้ามา	เป็นกรณของ	ร
ปลายลิ้น	เป็นกรณของ	ล

ปลายลิ้นและริมฝีปาก	เป็นกรณีของ	ว
ปลายลิ้น	เป็นกรณีของ	ส
คอ	เป็นกรณีของ	ห
ถัดปลายลิ้นเข้ามา	เป็นกรณีของ	ฬ
จมูก	เป็นกรณีของ	นิคคหิต. ฯ

๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร ? ในที่เช่นไร ? แปลง นิคคหิตเป็น ณ ได้ ยถยถมนุสาสติ, กิณเตสิ เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร.

๒. มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างนี้ คือ ต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องถึงกันด้วยอักขระ เพื่อย่นอักขระให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันท์ และทำคำพูดให้สละสลวย.

แปลงนิคคหิตเป็น ณ ได้ในที่เช่นนี้ คือ

๑. พยัญชนะ จ วรรค อยู่หลัง
๒. เอ และ ห อยู่หลัง
๓. ย อยู่หลัง แปลงนิคคหิตกับ ย เป็น ณย

ยถยถมนุสาสติ เป็นโลปสรสนธิ และอาเทศนิคคหิตสนธิ ตัดบทเป็น ยถา-อณฺณ - อนุสาสติ

ระหว่าง ยถา - อณฺณ ถ้าสระหน้าเป็นทีฆะ สระหลังเป็นรัสสะ มีพยัญชนะสัณยโคอยู่เบื้องหลังก็ดี เป็นทีฆะก็ดี ลบสระหน้า คือที่สุด ยถา ต่อเป็น ยถณฺณ

ระหว่าง ยถณัณ - อนุสาสติ ถ้าหนักติดอยู่ข้างหน้า สระอยู่
ข้างหลัง แล่งหนักติด เป็น ม ต่อเป็น ยถณณฺสาสติ.

กินฺเตลี เป็นอาเทศหนักติดสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดบทเป็น
กี - เต - อาลี

ระหว่าง กี - เต ถ้าพยัญชนะวรรคอยู่ข้างหลัง มีหนักติดอยู่
ข้างหน้า ให้แล่งหนักติด เป็นพยัญชนะที่สุตวรรคได้ คือแล่ง
หนักติดที่ กี เป็น น ต่อเป็น กินฺเต

ระหว่าง กินฺเต - อาลี ถ้าสระทั้ง ๒ คือสระหน้าและสระหลังมีรูป
ไม่เสมอกัน ลบสระหลัง บ้างก็ได้ คือลบ อา ที่ อาลี ต่อเป็น กินฺเตลี. ฯ

๓. สังขยา คืออะไร ? มีกี่ชนิด ? อะไรบ้าง ? ตั้งแต่ไหนถึงไหนเป็นนาม
อะไร ? สังขยานามกับสังขยาคุณ ใช้ต่างกันอย่างไร ?

๓. สังขยา คือ ศัพท์ที่เป็นเครื่องหมายกำหนดนับนามนาม มี ๒ ชนิด
คือ ปกติสังขยาอย่าง ๑ ปุรณสังขยาอย่าง ๑ ฯ

ปกติสังขยา ตั้งแต่ เอก ถึง จตุ เป็นสัพพนาม

ตั้งแต่ ปญจ ถึง อฏฺฐนวุติ เป็นคุณนาม

ตั้งแต่ เอกุณสํ ขึ้นไป เป็นนามนาม

ส่วนปุรณสังขยา เป็นคุณนามแท้ ฯ

ใช้ต่างกันอย่างไร คือ สังขยานาม ใช้เช่นเดียวกับนามนาม เมื่อ
ใช้นับจำนวนนามนามบทใด ให้เรียงไว้หลังนามนามบทนั้น

สังख्याคุณ ใช้เช่นเดียวกันคุณนาม คือเรียงไว้หน้านามนามที่ตนแสดงจำนวนนั้น.

๔. การแยกวิภัตติอาขยาตออกเป็น ปรีสสบท และ อัตตโนบท นั้นเพื่อประสงค์อะไร ? สมิชมตุ, ปหิณีสฺ, ประกอบด้วยเครื่องปรุง อะไรบ้าง ?
๕. เพื่อประสงค์จะกำหนดรู้วาท เพราะปรีสสบทเป็นเครื่องหมายให้รู้กิริยาที่เป็นกัตตวาท และเหตุกัตตวาท ส่วนอัตตโนบทเป็นเครื่องหมาย ให้รู้กิริยาที่เป็นกัมมวาท ภาววาทและเหตุกัมมวาท แต่จะนิยมลงเป็นแน่ทีเดียวก็ไม่ได้ บางคราวปรีสสบทเป็นกัมมวาท และภาววาทก็มี เหมือนคำบาลีว่า “สทิสโส เม น วิชชติ” คนเช่นกับด้วยเรา (อันใครๆ) ย่อมหาไม่ได้ บางคราวอัตตโนบทเป็นกัตตวาทก็มี เหมือนคำบาลีว่า “ปิยโต ชายเต โสโก” ความโศกย่อมเกิดแต่ของที่รัก คำที่กล่าวข้างต้นนั้น ประสงค์เอาแต่บทที่เป็นไปโดยมาก ถ้าจะกำหนดให้ละเอียดแล้ว ต้องอาศัยปัจจัยด้วย ฯ

สมิชมตุ ประกอบด้วย ส บทหน้า แปลงนิคคหิตเป็น ม อิธ ธาตุในความสำเร็จ ปัจจัย แปลง ฐ ที่สุดธาตุกับ ย เป็น ชม ตฺ ปัจจัยมีวิภัตติ

ปหิณีสฺ ประกอบด้วย ป บทหน้า ทิ ธาตุ ในความไป ณา ปัจจัย ฌ อัชชัตตนิวิภัตติ แปลง ฌ เป็น อีสฺ.

๕. นามกิต्ถ์ กับกิริยากิต्ถ์ ต่างกันอย่างไร ? อหุคฺ, ทุหฺทสฺ (วชฺ) และ วิ
นิจฺฉโย ลงปัจจัยอะไร เป็นรูป และสาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ?

๕. ต่างกันอย่างไร คือ

นามกิต्ถ์ ได้แก่กิต्ถ์ที่เป็นนามนามและคุณนาม
ส่วนกิริยากิต्ถ์ ได้แก่ กิต्ถ์ที่เป็นกิริยา ฯ

อหุคฺ ลง รู ปัจจัย

วิ. อหฺทานํ คจฺฉติ สีเลนาติ อหุคฺ เป็นกัตตุรูป
 กัตตุสาธนะ ลงในตัสสีละ

หรือ วิ. อหฺทานํ คมิตฺตํ สีลมสฺสาติ อหุคฺ เป็นสมาสรูป
 ตัสสีละสาธนะ ฯ

ตุหฺทสฺ (วชฺ) ลง ข ปัจจัย เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ

วิ. ตุกฺเขน ทสฺสียตฺติ ตุหฺทสฺ (วชฺ)

หรือ วิ. ตุกฺเขน ทสฺสิตพฺพนฺติ ตุหฺทสฺ (วชฺ) ฯ

วินิจฺฉโย ลง อ ปัจจัย เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ

วิ. วินิจฺฉนํ วินิจฺฉโย

หรือ วิ. วินิจฺฉียเตติ วินิจฺฉโย ฯ

๖. อะไรชื่อว่า กัมมธารยสมาส เฉพาะวิเสสโนภยบท กัมมธารยสมาส กับ ทวันทวสมาส ต่างกันอย่างไร ? อปริมาณสีกฺขณฺโศปนํ เป็นสมาสอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?

๖. นามศัพท์ ๒ บท มีวิภัตติและวจนะเป็นอย่างเดียวกัน บทหนึ่งเป็นประธาน คือเป็นนามนาม บทหนึ่งเป็นวิเสสณะ คือเป็นคุณนาม หรือเป็น คุณนามทั้ง ๒ บท มีบทอื่นเป็นประธาน ที่ท่านย่อเข้าเป็น บทเดียวกัน ชื่อว่า กัมมธารยสมาส ฯ

ต่างกันดังนี้ คือ วิเสสโนภยบท กัมมธารยสมาส มีบททั้ง ๒ เป็นวิเสสณะ มีบทอื่นเป็นประธาน

ส่วน ทวันทวสมาส มีบทตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไปเป็นนามนาม ที่ท่านย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน ฯ

อปริมาณสีกฺขณฺโศปนํ เป็น ฉัฏฐิตัปปริสสมาส มี น บุพพบท พหุพพิหิสมาส วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส และฉัฏฐิตัปปริสสมาส เป็นภายใน มีรูปวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

น. พหุพ. วิ. นตฺถิ ตสฺส ปริมาณนฺติ อปริมาณํ (สีลํ)

วิ. บุพ. กัม. วิ. อปริมาณํ สีลํ อปริมาณสีลํ

หรือ วิ. อปริมาณณฺจ ตํ สีลณฺจาติ อปริมาณสีลํ

ฉ. ตัป. วิ. อปริมาณสีลานํ ขนฺโธ อปริมาณสีกฺขณฺโธ

ฉ. ตัป วิ. อปริมาณสีกฺขณฺธสฺส โศปนํ อปริมาณ-
สีกฺขณฺโศปนํ ฯ

๗. เสฏฐัตถิตีมีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ต่างจากปัจจัยในตัทธิตอื่น
อย่างไร ? เตปิฏโก (เถโร), เวกสลฺลงปัจจัยอะไร ? ในตัทธิต ไหน ?
จงตั้งวิเคราะห์มาด้วย ?

๗. มีปัจจัย ๕ ตัว ๆ คือ ตร ตม อียิสสก อีย อิกฺข ๆ

ต่างจากปัจจัยในตัทธิตอื่น เพราะมิได้ลงแทนศัพท์อย่างปัจจัย
ในตัทธิตอื่น ๆ แต่ใช้เป็นเครื่องหมาย คุณศัพท์เปรียบเทียบ คือ

ตร อีย และ อียิสสก ลงในวิเสสคุณศัพท์

ตม และ อิกฺข ลงในอติวิเสสคุณศัพท์ ๆ

เตปิฏโก (เถโร) ลง ณ ปัจจัย ในราชาภิธานัตถิต

วิ. เตปิฏกํ ธาเรตฺติ เตปิฏโก (เถโร) ๆ

เวกสลฺลง ณ ปัจจัย ในภาวตัทธิต

วิ. วิกสสส ภาโว เวกสลฺลง ๆ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๔๐

๑. อะไร ชื่อว่า อักขระ ? อักขระที่ใช้ในบาลีภาษามีเท่าไร ? อะไรบ้าง ?
ในคำว่า “เตนาคู กุมาร น อกฺกมฺ” นี้ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ เป็นครุ
หรือ ลหุ.

๑. เสียงก็ดี ตัวหนังสือก็ดี ชื่อว่าอักขระ ฯ

อักขระที่ใช้ในภาษาบาลี มี ๔๑ ตัว ฯ

คือ อ อา อิ อี อุ ู เอ โอ ๘ ตัวนี้ ชื่อ สระ

ก ข ค ฌ ง

จ ฉ ช ฌ ญ

ฎ ฏ ฑ ฒ ณ

ต ถ ท ธ น

ป ผ ฝ ภ ม

ย ร ล ว ส ห ฬ อ ๓๓ ตัวนี้ ชื่อ พยัญชนะ ฯ

คำว่า เตนาคู เป็น ครุล้วน

คำว่า กุ เป็น ลหุ

คำว่า น เป็น ลหุ

คำว่า อก และ มี เป็น ครู ฯ

๒. อาคโม กับ สลฺโยโค ในพยัญชนะสนธิ มีลักษณะต่างกันอย่างไร ?
 อหฺมปเนตฺ, โกรมิจฺจาห เป็นสนธิอะไร ? ตัดและ ต่ออย่างไร ?
 ๒. มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ

อาคโม ได้แก่ การลงพยัญชนะ ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร พ ในเมื่อมีสระอยู่เบื้องหลัง เช่น ยถา - อิํ เป็น ยถายิํ เป็นต้น

ส่วน สลฺโยโค นั้น ได้แก่ การซ้อนพยัญชนะมี ๒ ลักษณะ คือ ซ้อนพยัญชนะที่รูปเหมือนกัน อย่างหนึ่ง อุทาหรณ์ เช่น อิธ - ปโมทติ เป็น อิธปโมทติ เป็นต้น

ซ้อนหน้าพยัญชนะที่มีรูป ไม่เหมือนกันอย่างหนึ่ง ตามหลักแห่งการสังโยค คือบรรดาพยัญชนะวรรคทั้งปวง พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้า พยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะที่ ๕ ซ้อนหน้าพยัญชนะทุกตัวในวรรคของตนได้ เว้นพยัญชนะ คือ ง ซ้อนพยัญชนะทั้ง ๔ ในวรรคของตนได้แต่ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้ อุทาหรณ์ เช่น จตตาริ - จานานิ เป็น จตตาริฏฺฐานานิ เป็นต้น ฯ

อหฺมปเนตฺ เป็น อาเทศนิกคหิตสนธิ และโลปสรสนธิ ตัดเป็น
 อหิ - ปน - เอตฺ

ระหว่าง อหิ - ปน ถ้าพยัญชนะวรรคอยู่ข้างหลัง มีนิกคหิตอยู่
 ข้างหน้าให้แปลงนิกคหิต เป็นพยัญชนะที่สุตวรรคได้ คือแปลง
 นิกคหิตที่ อหิ เป็น ม ต่อเป็น อหฺมปน

ระหว่าง อหฺมปน - เอตํ ถ้าสระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะอื่น
คั่นในระหว่าง ลบสระหน้า คือ อ ที่ อหฺมปน ต่อเป็น อหฺมปนฺตํ ฯ

กโรมิจจาห เป็นโลปสรสนธิ (หรือ ที่หฺมะสระสนธิ) และ อาเทศ
พยัญชนะสนธิ ตัดเป็น กโรมิ-อิติ-อาห

ระหว่าง กโรมิ - อิติ ถ้าสระทั้ง ๒ เป็นรัสสะ มีรูปเสมอกัน เมื่อลบ
แล้วต้องที่หฺมะสระที่ยังไม่ได้ลบ ต่อเป็น กโรมิติ

ระหว่าง กโรมิติ-อาห ถ้าสระอยู่หลัง แปลง ติ ที่ท่านทำเป็น
ตย แล้วให้เป็น จจ ต่อเป็น กโรมิจจาห.

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้.

- ก. นามนาม กับ คุณนาม ต่างกันอย่างไร ?
- ข. นามศัพท์ จัดเป็นลิงค์อะไรได้บ้าง ?
- ค. กิ ศัพท์ จัดเป็นสัพพนามชนิดไหน เป็นได้กี่ลิงค์ ?
- ฌ. อุปสัค นั้น ใช้อย่างไร. จงยกอุทาหรณ์มาดู ?
- ง. ภณ เป็นคำสำหรับเรียกใคร ?

๓. ได้คำตอบคำถามดังต่อไปนี้ คือ

- ก. ต่างกันอย่างนี้ คือ นามที่เป็นชื่อของคน สัตว์ ที่ สิ่งของ เป็น
นามนาม ส่วนนามที่แสดงลักษณะของนามนาม สำหรับ
หมายให้รู้ว่า นามนามนั้นดีหรือชั่ว เป็นต้น เป็นคุณนาม ฯ
- ข. นามนาม จัดเป็นลิงค์เดียว คือจะเป็นปุงลิงค์ อิตถิลิงค์ หรือ
นปุงสกลิงค์ ก็อย่างเดียวกันบ้างเป็น ๒ ลิงค์ คือศัพท์อันเดียว

มีรูปอย่างเดียวเป็นได้ทั้ง ๒ ลิงค์ หรือมูลศัพท์เป็นอันเดียว
เปลี่ยนแต่ สระที่สุกให้แปลกกัน พอเป็นเครื่องหมายให้ต่าง
ลิงค์กันบ้าง ส่วนคุณนาม และสัพพนาม เป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์ ฯ

ค. กิ ศัพท์ เป็นอนิยมวิเสสนสัพพนาม เป็นได้ ๓ ลิงค์

ฌ. อุปสัค นั้น สำหรับใช้นำนานามและ กิริยาให้วิเศษขึ้น
เมื่อนำนานาม มีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากิริยา
มีอาการคล้าย กิริยาวิเสสนะ อุทาหรณ์ เช่น อติ ยิ่ง เกิน ล่วง
อติสุนทร ดียิ่ง, อติ ยิ่ง ใหญ่ ทับ อติสกุลาโร สักการะยิ่ง
อติเสติ นอนทับ เป็นต้น ฯ

ง. ภณ เป็นคำสำหรับคนสูงกว่า พูดกับคนผู้ดีที่อยู่บังคับ
ของตน เช่น พระเจ้าแผ่นดินรับสั่งแก่ข้าราชการ ฯ

๔. อาคมในอาชยาด มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? นิยมลงในที่เช่นไร ? อทุส,
อุปชฺชเร ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?

๕. มี ๕ ตัว คือ อ อิ ส ห อ นิยมลงในที่เช่นนี้ คือ

อ อาคม นิยมลงหน้าธาตุที่ประกอบด้วย วิภัตติหมวด หิยัตตนิ
อัชัตตนิ และ กาลาติปัตติ

อิ อาคมนิยมลงท้ายธาตุ และปัจจัยที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวด
อัชัตตนิ ภวิสสันติ และ กาลาติปัตติ

ส อาคม นิยมลงท้ายธาตุที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวด อัชัตตนิ
ในหมวดธาตุทั้งปวง

ห อาคม นิยมลงท้าย จา ธาตุ โดยไม่นิยมหมวดวิภัตติ

นิคคหิต อากม นียมลงกับธาตุหมวด รุธ ธาตุ แล้วอาเทศเป็น พยัญชนะที่สุตวรรค.

อททส ประกอบด้วย ทิส ธาตุในความเห็น อ ปัจจย อา หิยัตตนิ วิภัตติ ลบ อิ ที่ต้นธาตุ ลง อ อากมหน้าธาตุ ซ้อน ท หน้าธาตุ รัสสะ อา วิภัตติ เป็น อ ฯ

อุปปชฺชเร ประกอบด้วย อุป บทหน้า ปท ธาตุ ในความถึง ย ปัจจย อนติ วัตตมานาวิภัตติ แปลง ย กับ ท ที่สุดธาตุเป็น ชช แปลง อนติ เป็น เร.

๕. จงตอบคำถามต่อไปนี้มาดู ?

ก. กรณสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างไร. ยกตัวอย่างรูป วิเคราะห์ มาดู ?

ข. ปาณาติปาตี (บุคคโล), อฏฺฐจํ (วิริย) ลงปัจจยอะไร เป็นรูป และสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

ค. นิทฺชนโต, อุพฺภิชฺช สำเร็จรูปมาจากอะไร ?

๕. ได้ตอบคำถามดังนี้ คือ

ก. ที่เป็นกัตตุรูป ท่านบัญญัติให้แปลว่า “เป็นเครื่อง-” ก็ได้ “เป็นเหตุ” ก็ได้ ตัวอย่างเช่น กโรติ เตนาคี กรณํ (วัตถุ).

ที่เป็นกัมมรูป ท่านบัญญัติให้แปลว่า “เป็นเครื่องอันเขา-” ก็ได้ “เป็นเหตุอันเขา-” ก็ได้ ตัวอย่าง เช่น สํวณณียติ เอตายาติ สํวณณนา (วาจา) ฯ

ข. ปาณาติปาตี (ปุคฺคโล) ลง ณี ปัจจัยเป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ
ลงในอรรถแห่งตัสสึละ ตั้งวิเคราะห์ว่า ปาณํ อติปาเตติ
สีเลนาติ ปาณาติปาตี (ปุคฺคโล)

หรือเป็นสมาสรูป ตัสสึละสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ปาณํ
อติปาเตตฺถ สิลมสฺสาติ ปาณาติปาตี (ปุคฺคโล).

อุฏฺฐานํ (วิริย) ลง ยุ ปัจจัย เป็น กัตตุรูป กรณสาธนะ ตั้ง
วิเคราะห์ว่า อุฏฺฐาติ เตนาติ อุฏฺฐานํ (วิริย) ฯ

ค. นิทฺธนโต สำเร็จรูปมาจาก นิ บทหน้า ธม ธาตุ ในความจำกัด
ต ปัจจัย ธาตุที่มี ม เป็นที่สุด แปลง ม ที่สุดธาตุกับ ต เป็น นต
ลง สิ ปฐมาวิภัติ เอกวจนะ แปลง สิ เป็น โอ

อุพฺพิชฺช สำเร็จรูปมาจาก อุ บทหน้า ภิ ธาตุ ในความแตก,
ทำลาย ตูนาธิปัจจัย ธาตุที่มีอุปสํคอยู่หน้า แปลงตูนาธิปัจจัย
เป็น ย แปลง ย กับ ท ที่สุดธาตุเป็น ชฺช ฯ

๖. อะไรชื่อว่า ตปฺปุริสสมาส ? ตปฺปุริสสมาส กับ อัပ္พยียาวสมาส
ต่างกันอย่างไร ? อุปนิตวโย (ชโน), กรุณาเวคสมฺมสฺสาหิตมานโส
(สตฺถา) แปลว่าอะไร เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์หามา
ตามลำดับ ?

๖. นามศัพท์มี อ วิภัติเป็นต้น ในที่สุด ท่านย่อเข้าด้วยบทเบื้องปลาย
ชื่อว่า ตปฺปุริสสมาส

ต่างกันอย่างไร คือ ตปฺปุริสสมาส มีบทหน้าเป็นประธาน
ไม่นิยมลิงค์ และวจนะ

ส่วน อพยยิภาวสมาส บทหน้าเป็นประธาน และเป็นอุปสัคหรือ
นิบาตเท่านั้น บทสำเร็จเป็น นปุงสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดียว บาง
สมาสก็มีอาการคล้ายกัมมธารยะ เหมือนวิเคราะห์ว่า “เย เย
วฺตุตฺตา ยถาวฺตุตฺตํ ชนฺเจริญฺแล้วทั้งหลาย ไต ไต ชื่อเจริญแล้ว
อย่างไร” ถึงกระนั้น ก็เป็นที่สังเกตได้บ้าง ด้วยว่ากัมมธารยะ
ไม่มีนิยมบทหลัง จะเป็นลิงค์ใด ก็ได้ แต่สมาสนี้คงเป็น นปุงสกลิงค์
เอกวจนะ อย่างเดียว เหมือนบทว่า “อนุตฺเถโร พระเถระน้อย” คง
เป็นกัมมธารยะแท้ ๆ

อุปนีตวโย (ชโน) แปลว่า (ชน) มีวัยอันชรา นำเข้าไปแล้ว เป็น
ฉัฏฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า อุปนีโต วโย ยสฺส
โส อุปนีตวโย (ชโน) ๆ

กรรณาเวคสมุสฺสาหิตมานโส (สตฺถา) แปลว่า (พระศาสดา) มี
พระทัยอัน กำลังแห่งพระกรุณาให้อาจหาญขึ้นพร้อมแล้ว เป็น ฉัฏฐี
ตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส มีฉัฏฐิตปฺปรีสสมาส และ ตติยาตปฺปรีส
สมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ฉ. ตป. วิ. กรรณาย เวโค กรรณาเวโค

ต. ตป. วิ. กรรณาเวเคน สมุสฺสาหิตํ กรรณาเวคสมุสฺสาหิตํ
(มานสํ)

ฉ. ตฺล. วิ. กรรณาเวคสมุสฺสาหิตํ มานสํ ยสฺส โส กรรณา
เวคสมุสฺสาหิตมานโส (สตฺถา) ๆ

๗. อี ปัจจัย ในตัทสสัดถิตัทธิต กับ ปุรณัตถิต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร ?
อาธิปจจํ, ปัสกุลโก (เถโร), เวรโน (ชนา) ลงปัจจัยอะไร ในตัทธิตไหน
จึงตั้งวิเคราะห์มาดู.

๗. มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร คือ

อี ปัจจัย ใน ตัทสสัดถิตัทธิต ใช้ลงท้ายศัพท์ นามนาม ทำศัพท์
นามนามให้เป็นคุณนาม

ส่วน อี ปัจจัย ใน ปุรณัตถิต ใช้ลงท้ายปกติสังขยาตั้งแต่ เอ
กาทส เป็นต้น ถึง อฏฐารส เฉพาะที่เป็น อิตถิลิงค์ ทำปกติสังขยา
ให้เป็นปุรณสังขยา ฯ

อาธิปจจํ ลง ฌย ปัจจัย ใน กาวตัทธิต

วิ. อธิปติสส ภาโว อาธิปจจํ ฯ

ปัสกุลโก (เถโร) ลง ฌก ปัจจัย ใน ตรตยาทิตัทธิต

วิ. ปัสกุล ธารตติ ปัสกุลโก (เถโร)

หรือลง อีก ปัจจัย ใน ตัทสสัดถิตัทธิต

วิ. ปัสกุลธารณ อสส อตถิติ ปัสกุลโก (เถโร) ฯ

เวรโน (ชนา) ลง อี ปัจจัย ใน ตัทสสัดถิตัทธิต

วิ. เวร เตส อตถิติ เวรโน (ชนา) ฯ

พระราชปริยัติเวที เขมจารี วัดทองนพคุณ

เฉลย

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑

๑. จงแสดงลักษณะต่างกัน ระหว่างอักษรวิธี และวจีวิภาค ? ใน
อักษรทั้ง ๔๑ ตัว จำพวกไหนชื่อนิสสัย จำพวกไหน ชื่อนิสสิต
และทำหน้าที่ต่างกันอย่างไร ?

๑. ลักษณะต่างกัน ระหว่างอักษรวิธีและวจีวิภาค ดังนี้

อักษรวิธี ว่าด้วยอักษร จัดเป็น ๑ คือ สมัญญาภิธาน แสดง
ชื่อ อักษรที่เป็นสระ และพยัญชนะ พร้อมทั้งฐานกรณ์ ๑ สนธิ
ต่ออักษร ที่อยู่คำอื่น ให้เนื่องเป็นอันเดียวกัน ๑

ส่วน วจีวิภาค แบ่งคำพูดออกเป็น ๖ ส่วน คือ นาม ๑
อภัยศัพท์ ๑ สมาส ๑ ตัทธิธ ๑ อาขยาต ๑ กิตก์ ๑ ฯ

ในอักษรทั้ง ๔๑ ตัว อักษรเบื้องต้น ๘ ตัว ตั้งแต่ อ จนถึง โ
ชื่อสระ ออกเสียงได้ตามลำพังตนเอง และทำพยัญชนะให้ออกเสียง
ได้ สระ ๘ ตัวเหล่านี้ ชื่อ นิสสัย และทำหน้าที่เป็นที่อาศัยของ
พยัญชนะ

ส่วนอักษรที่เหลือจากสระนั้น ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มี
นิคคหิตเป็นที่สุด ชื่อพยัญชนะ พยัญชนะ ๓๓ ตัวเหล่านี้ ชื่อ นิ
สสิต และทำเนื่อความ ให้ปรากฏชัด จนถึงเข้าใจความได้ ฯ

๒. ในอาเทศพยัญชนะสนธิ อย่างไหนนิยมสระ อย่างไหนนิยมพยัญชนะ และอย่างไหนไม่นิยมทั้ง ๒ อย่าง ?

๒. ในอาเทศพยัญชนะสนธิ ที่นิยมสระ (มีสระอยู่หลัง) ดังนี้

ถ้าสระอยู่หลัง แปลง ตี ที่ท่านทำเป็น ตย แล้วให้เป็น จจ
 อุ. ว่า อิตติ - เอว เป็น อิจฺเจว, ปติ - อุตฺตริตฺวา เป็น ปจฺจุตฺตริตฺวา
 เป็นต้น

ที่นิยมพยัญชนะ (มีพยัญชนะอยู่หลัง) ดังนี้ แปลง อว เป็น โอ
 อุ. ว่า อว-นทฺธา เป็น โอนทฺธา, อว-กาโส เป็น โอกาโส, อว -
 ชิตฺตจกฺขุ เป็น โอกฺชิตฺตจกฺขุ เป็นต้น

ที่ไม่นิยมทั้ง ๒ อย่าง (ไม่นิยมทั้งสระทั้งพยัญชนะ) ดังนี้

แปลง ฐ เป็น ห อุ. ว่า สาธุ - ทสฺสนํ เป็น สาหุทสฺสนํ

แปลง ท เป็น ต อุ. ว่า สุกฺโท เป็น สุกฺโต

แปลง ต เป็น ฏ อุ. ว่า ทุกฺกตํ เป็น ทุกฺกฏํ เป็นต้น ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. สังขยา คืออะไร แบ่งเป็นเท่าไร อะไรบ้าง จัดเป็นลิงค์ วจนะ
 และวิภัติไว้อย่างไร ฯ

ข. เอกสังขยา กับ เอกสัพพนาม ต่างกันอย่างไร เฉพาะเอก
 สัพพนาม แจกได้กี่วจนะ เหมือนอะไร ฯ

๓. ได้ตอบคำถามดังต่อไปนี้ คือ

ก. สังขยา คือ ศัพท์ที่เป็นเครื่องหมายนับนามนาม แบ่งเป็น ๒ คือ ปกติสังขยา อย่าง ๑ ปุณฺณสังขยา อย่าง ๑

จัดเป็นเป็นลึงค์อย่างนี้ คือ ปกติสังขยา ตั้งแต่ เอก ถึง อฏฺฐารส เป็น ไตรลึงค์ ตั้งแต่ เอกฺจนวิสติ ถึง อฏฺฐนฺวุติ เป็น อิตถิลึงค์อย่างเดียว ตั้งแต่ เอกฺจนสํ ถึง ทสสตสหสฺส เป็น นปฺงสกลึงค์อย่างเดียว เฉพาะ โภภี เป็นอิตถิลึงค์อย่างเดียว

ส่วน ปุณฺณสังขยา เป็นได้ทั้ง ๓ ลึงค์ ฯ

จัดเป็นวจนะอย่างนี้ คือ เอกสังขยา เป็น เอกวจนะอย่างเดียว เอกสัพพนามเป็นได้ ๒ วจนะ ตั้งแต่ ทฺวิ ถึง อฏฺฐารส เป็น พหุวจนะอย่างเดียว ตั้งแต่ เอกฺจนวิสติ ถึง อฏฺฐนฺวุติ เป็น เอกวจนะอย่างเดียว ถึงจะเข้ากับศัพท์ที่เป็นพหุวจนะลึงค์อื่น ก็คงอยู่อย่างนั้น ไม่เปลี่ยนไปตาม ตั้งแต่ เอกฺจนสํ ขึ้นไป เป็นได้ ๒ วจนะ.

ส่วน ปุณฺณสังขยา เป็นเอกวจนะอย่างเดียว ฯ

จัดเป็นวิภัติอย่างนี้ คือ ปกติสังขยาเหล่านี้ คือ เอก และ เอกฺจนวิสติ ถึง อฏฺฐนฺวุติ แจกด้วยวิภัติฝ่ายเอกวจนะอย่างเดียว ตั้งแต่ ทฺวิ ถึงอฏฺฐารส แจกด้วยวิภัติฝ่ายพหุวจนะอย่างเดียว ตั้งแต่ เอกฺจนสํ ขึ้นไปแจกด้วยวิภัติได้ทั้งฝ่ายเอกวจนะและพหุวจนะ

ส่วน ปุณฺณสังขยา แจกด้วยวิภัติฝ่ายเอกวจนะอย่างเดียว ฯ

ข. ต่างกันอย่างนี้ คือ เอกสังขยา เป็น เอกวจนะอย่างเดียว เอกสัพพนาม เป็น ทฺวิวจนะ เฉพาะเอกสัพพนาม แจกได้ทั้ง

๒ วจนะ เหมือน ย ศัพท์ แผลงจาก ย ศัพท์บ้างเล็กน้อย
เฉพาะในอิติถึงลึงค์เอกวจนะ จตุตถีวิภัตติ และฉกฐีวิภัตติ
เป็น เอกิสสา สัตตมีวิภัตติ เป็น เอกิสสุ เท่านั้น ฯ

๔. ศัพท์เช่นไร เรียกว่า อพยยศัพท์ ? จัดเป็นกี่ชนิด อะไรบ้าง ? มีวิธีใช้
อย่างไร ?

๔. ศัพท์จำพวกหนึ่ง จะแจกด้วยวิภัตติทั้ง ๗ แผลงรูปไปต่างๆ เหมือน
นาม ทั้ง ๓ ไม่ได้ คงรูปอยู่อย่างเดียว ศัพท์เหล่านี้เรียกว่า “อพยย
ศัพท์” ฯ

อพยยศัพท์นั้น จัดเป็น ๓ ชนิด คือ อุปสัค ๑ นิบาต ๑ ปัจจัย ๑
มีวิธีใช้ดังนี้

(๑) **อุปสัค** ใช้นำหน้านามและกริยาให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้านาม
มีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากริยา มีอาการคล้ายกริยาวิเศษณะ

(๒) **นิบาต** นั้น สำหรับลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กริยาศัพท์บ้าง
บอกอาการขณะ เวลา ที่ ปริเฉท อุปไมย ปฏิเสธ ความได้ยินเล่าสื่อ
ความปรักป ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น

(๓) **ปัจจัย** สำหรับใช้ลงท้ายนามศัพท์ เป็นเครื่องหมายวิภัตติบ้าง
ลงท้ายธาตุเป็นเครื่องหมาย กริยาบ้าง ฯ

๕. สาธนะคืออะไร ? และมีอะไรบ้าง ? จงเขียนรูปวิเคราะห์ศัพท์ต่อไปนี้
 อัจฉริยปุชโก (เถโร), ภิกขุจาโร (กาโล), นิสสโย(อัจฉริโย) พร้อมทั้ง
 บอกรูป สาธนะ และปัจจัย มาดู ?

๕. สาธนะ คือศัพท์ที่ท่านให้สำเร็จมาแต่รูปวิเคราะห์ ๓

มี ๗ คือ กัตตุสาธนะ, กัมมสาธนะ, ภาวสาธนะ, กรณสาธนะ,
 สัมปทานสาธนะ, อปาทานสาธนะ, อธิกรณสาธนะ ๓

อัจฉริยปุชโก วิเคราะห์ว่า อัจฉริย ปุชเชตติ อัจฉริยปุชโก (เถโร)
 เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลง ณ ปัจจัย ๓

ภิกขุจาโร วิเคราะห์ว่า ภิกขาย จรติ เอตถาติ ภิกขุจาโร
 (กาโล)
 เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ ลง ณ ปัจจัย ๓

นิสสโย วิเคราะห์ว่า นิสสาย น วสตีติ นิสสโย (อัจฉริโย)
 เป็นกัตตุรูป กัมมสาธนะ ลง อ ปัจจัย ๓

๖. จงอธิบายความแตกต่างระหว่าง น บุปพบท พหุพพิท กับ อุกยัตต
 ปุริสสมาส มาดูพอได้ใจความ ? อติเรกลากคยสคคปตโต (ชนโน)
 เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาดูด้วย.

๖. ความต่างระหว่าง น บุปพบท พหุพพิทสมาส กับ อุกยัตตปุริสสมาส
 ดังนี้ คือ

น บุปพบท พหุพพิทสมาส ใช้ปฏิเสธคุณนาม แปลว่า “มี...หา
 มิได้” หรือ “ไม่มี...” ตัวอย่างเช่น นตถิ ตสส สโมติ อสโม มีผู้เสมอ

หามีได้ หรือ ไม่มีผู้เสมอ นตฺถิ ตสฺส ปุตฺตาติ อปุตฺตโก มีบุตรหา
มิได้ หรือไม่มีบุตร

ส่วน อุภยตฺปฺริสสมาส หรือ น กัมมธารยสมาส ปฏฺิเสธ
นาม แปลว่า มิใช่.... ไม่ใช่.... หรือเป็น....หามีได้ ตัวอย่างเช่น น พ
ราหมโณ อพราหมโณ (อัย ชโน ชนนี้) มิใช่พราหมณ์, ไม่ใช่พราหมณ์
หรือเป็นพราหมณ์หามีได้ น อสฺโส อนสฺโส (อัย สดฺโต สัตว์นี้) มิใช่
ม้า ไม่ใช่ม้า หรือเป็นม้าหามีได้ ฯ

อติเรกลากคฺยสคฺคปฺตโต (ชโน) (ชนผู้มีลาภอันเลิศและยศ
อันเลิศ ยิ่งกว่าหนึ่ง อันถึงแล้ว) เป็น ตติยาตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส
มีวิเสสนุตฺตรบถ กัมมธารยสมาส, วิเสสนุตฺตรบถ กัมมธารยสมาส,
สมาหารทวันทวสมาส, อุปสคฺคปฺพกะ อภัยยิภาวสมาส, และวิเส
สนบุพพบถ กัมมธารยสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ ตามลำดับ
ดังต่อไปนี้

	วิ.นฺต. กัม.	วิ.	ลาโภ จ โส อคฺโค จาติ ลากคฺโค
	หรือ		ลาโภ อคฺโค ลากคฺโค.
	วิ.นฺต. กัม.	วิ.	ยโส จ โส อคฺโค จาติ ยสคฺโค
	หรือ		ยโส อคฺโค ยสคฺโค.
หรือ	สมา.ทวันทว.	วิ.	ลากคฺโค จ ยสคฺโค จ ลากคฺยสคฺคิ.
	อสมา. ทวันทว.	วิ.	ลากคฺโค จ ยสคฺโค จ ลากคฺยสคฺคา.
	อุปสคฺค. อพ.	วิ.	เอกสฺมา อุตฺตรํ อติเรกํ.
	วิ.บุพ.กัม.	วิ.	อติเรกํ จ ตํ ลากคฺยสคฺคิ จาติ อติเรกลากคฺยสคฺคิ.

หรือ วิ. อติเรกํ ลาภคฺคยสฺสคํ อติเรกลาภ-
 คคยสฺสคํ.

๖. อติเรกภาษาคชยสคคํ ปตํ เยน โส
อติเรกภาษาคชยสคคปตโต (ชโน).

หรือแปลว่า ชนผู้ถึงแล้วซึ่งลาภอันเลิศและยศอันเลิศอันยิ่งกว่า
หนึ่งเป็น ทูติยาตปปริสสมาส มีวิเสสนุตตรบท กัมมธารยสมาส,
วิเสสนุตตรบท กัมมธารยสมาส, สมาหารทวันทวสมาส, อุปัสคค
บุพพะกะ อภัยยิภาวสมาส, และวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส เป็น
ภายใน มีวิเคราะห์ตามลำดับเช่นเดียวกัน เว้นแต่ ทูติยาตปปริสสมาส

วิ. อติเรกลามกคยสคคํ ปตฺโต อติเรกลามกคยสคคปฺปตฺโต (ขโน).

๗. ปุรณัตถิต มีปัจจัยกี่ตัว ? และปัจจัยตัวไหน ? นิยมลงกับศัพท์อะไร นาคระตา, มุฏฐสจจํ ลงปัจจัยอะไร ในตัทธิตไหน จงตั้งวิเคราะห์ มาได้ด้วย ?

๗. ในปฐมตัทธิต มีปัจจัย ๕ ตัว ๑

ได้แก่ ตีย, ถ, ฐ, ม, อี ฯ

และปัจจัยเหล่านั้น นิยมลงกับศัพท์ดังนี้คือ

ติย ปัจจัย นิยมลงกับปกติสงขยา คือ ทวิ กับ ติ

๓ ปัจจัย นิยมลงกับปกติสังขยา คือ จตุ

ปัจจุบัน นิยมลงกับปกติสังขยา คือ ฉ

ม ปัจจัย นิยมลงกับศัพท์ปกติสงฆาที่เหลือ

อี ปัจจัย นิยมลงกับศัพท์ปกติสังขยา ตั้งแต่
เอกาทศ ถึง อฏฺฐารส เฉพาะที่เป็น อิตถิลิงค์เท่านั้น ส่วนที่เป็นวิเส
สนะของนามที่เป็นลิงค์อื่น ลง ม ปัจจัย.

นาครตา เป็น สมุหัตถิต มี ราคาติตถิต เป็นภายใน
หรือเป็น ภาวตถิต มี ราคาติตถิต เป็นภายใน

ณ ปัจจัย ในราคาติตถิต วิ. นคเรวสนตีติ นาครา.

ตา ปัจจัย ในสมุหัตถิต วิ. นาครานํ สมุโห นาครตา.

ตา ปัจจัย ในภาวตถิต วิ. นาครานํ ภาโว นาครตา ฯ

มฺหฺจฺจํ เป็นภาวตถิต มี ตติยาตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส
เป็นภายใน

ต.ตฺล.พหุพ. วิ. มฺหฺจฺจา สติ เยน โส มฺหฺจฺจสติ (ปุคฺคโล)

ณฺย ปัจจัย ในภาวตถิต วิ. มฺหฺจฺจสติสสุ ภาโว มฺหฺจฺจจํ.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒

๑. พยัญชนะไหน จัดเป็นอักษณสระ ? เพราะเหตุไร จึงเรียกชื่ออย่างนั้น ? ใช้เป็นตัวสะกดได้หรือไม่ ถ้าได้ ใช้ในที่เช่นไร จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบด้วย ?

๑. พยัญชนะคือ ย ร ล ว ส ห ฬ ๗ ตัวนี้จัดเป็นอักษณสระ มีเสียงกึ่งสระ คือกึ่งมาตรา ฯ

เพราะพยัญชนะเหล่านี้ บางตัวก็รวมลง ในสระเดียวกันด้วย พยัญชนะอื่น ออกเสียงพร้อมกันได้ บางตัว แม้เป็นตัวสะกดก็คงออกเสียงน้อยหนึ่ง พอให้รู้ได้ว่าตัวนั้นสะกด คล้ายเป็นตัวกล้ำ ฉะนั้น ฯ

ใช้เป็นตัวสะกด ได้ก็มี ไม่ได้ก็มี

พยัญชนะคือ ย ล ว ส ฬ,๕ ตัวนี้ เป็นตัวสะกดได้ ใช้ในที่ที่ซ้อนหน้าพยัญชนะอื่นตัวอย่างเช่น มยหิ, กลยาณี, ชิวหา, ตสมา, มุฬโห เป็นต้น

ส่วนพยัญชนะคือ ร, ห ๒ ตัวนี้ ใช้เป็นตัวสะกดไม่ได้ เพียงแต่ออกเสียงผสมกับพยัญชนะอื่น ตัวอย่างเช่น ภาทรุ พรหมา เป็นต้น ฯ

๒. วิธีเป็นอุปการะแก่การทำสนธิ เรียกว่าอะไร ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ?
 ปาติยยะเวต์, เอสจฉินทติ ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. เรียกว่า สนธิกิริโยปกรณ ๖

มี ๘ อย่าง คือ

โลโป ลบ อาเทโส แปลง

อาคโม ลงตัวอักษรใหม่ วิกาโร ทำให้ผิดจากของเดิม

ปกติ ปรกติ ทีโฆ ทำให้ยาว

รสส์ ทำให้สั้น สณฺโณโค ช้อนตัว ๖

ปาติยยะเวต์ ตัดเป็น ปาติย-เอว-เอต์ ระหว่าง ปาติย - เอว ถ้า
 สระอยู่เบื้องหลัง ลง ย พยัญชนะอาคมได้บ้าง ต่อเป็น ปาติยยะ

ระหว่าง ปาติยยะ - เอต์ ถ้าสระหน้าและสระหลังไม่มี
 พยัญชนะอื่น คั่นในระหว่างลบสระหน้าคือ อ ที่ ปาติยยะ ต่อเป็น
 ปาติยยะเวต์ ๖

เอสจฉินทติ ตัดเป็น เอโส - ฉินทติ ระหว่าง เอโส - ฉินทติ
 ถ้าสระ โอ อยู่หน้าพยัญชนะอยู่หลัง ลบ โอ ที่ เอโส เสียแล้วลง อ
 อาคม เป็น เอส และช้อน จ พยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกันหน้า
 ฉินทติ ตามหลักสัทญโณคพยัญชนะสนธิ ต่อเป็น เอสจฉินทติ ๖

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. สาริปุตโต เป็นนามนามชนิดไหน ?

ข. รณฺโณ เป็นวิภัติไไหนบ้าง ?

ค. “ปีตุ อตถาย ทานํ (ทสสาม)” คำไหน เป็นการันต์และลิงค์อะไร ?

ง. คำว่า “โน” เป็นศัพท์อะไร ในบาลีไวยากรณ์ และแปลว่าอย่างไร ?

จ. กุหิ, อธุนา สำเร็จมาจากอะไร และแปลว่าอย่างไร ?

๓. ได้ตอบคำถามดังนี้ คือ

ก. เป็น อสาธารณนาม ฯ

ข. เป็น จตุตถีวิภัตติ และฉกฺฐีวิภัตติ ฯ

ค. ปีตุ เป็น อ การันต์ ปุงลิงค์, อตถาย เป็น อ การันต์ ปุงลิงค์
ทานํ เป็น อ การันต์ นปุงสกลิงค์ ฯ

ง. คำว่า “โน” ในบาลีไวยากรณ์เป็นได้ทั้งนิบาต เป็นได้ทั้ง
สัพพนาม โน เป็นนิบาตบอกปฏิเสธ แปลว่า ไม่ เป็นปุริส
สัพพนาม อุตตมบุรุษ ศัพท์เดิมเป็น อมฺห แปลงกับ โย ปฐ
มาวิภัตติและทุตฺยาวิภัตติ หิ ตติยาวิภัตติ นํ จตุตถีวิภัตติ
และฉกฺฐีวิภัตติ พหฺวจนะ เป็น โน แปลตามสำเนียงอายุต
นิบาต แห่งวิภัตตินั้นๆ ตัวอย่างเช่น โน ปฐมาวิภัตติ
แปลว่า อ.เรา ท. ดังนี้ ฯ

จ. กุหิ สำเร็จมาจาก กี+หิ ปัจจยฺ แปลง กี เป็น กุ แปลว่า ใน-
ไหน,

อธุนา สำเร็จมาจาก อิม+ธุนา ปัจจยฺ แปลง อิม เป็น อ
แปลว่า ในกาลไม่นาน ฯ

๔. วาจกคืออะไร ? วิธีที่จะจำวาจกได้แม่นยำนั้นต้องอาศัยอะไร ?
 ชณฺหา, อุเปหิสี, อุปจจคา ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไร ?

๕. วาจก คือ กิริยาศัพท์ที่ประกอบด้วยวิภัตติ กาล บท วจนะ บุรุษ ชาติ
 ดังนี้ จัดเป็นวาจก คือ กล่าวบทที่เป็นประธานของกิริยา ๕ อย่าง
 คือ กัตตุวาจก, กัมมวาจก, ภาววาจก, เหตุกัตตุวาจก, เหตุกัมมวาจก,
 วิธีที่จะกำหนดได้แม่นยำ ต้องอาศัยปัจจัยที่ประกอบ ๖

ชณฺหา ฟังรู้ ประกอบด้วย ญา ชาติ ในความรู้ นา ปัจจัย
 เอยย สัตตมวิภัตติ แปลง ณา เป็น ข ลบ นา ปัจจัย แปลง
 เอยย เป็น ณา แปลง นิคคหิต เป็น ณ ๖

อุเปหิสี จักเข้าถึงประกอบด้วย อุป บทหนั อิ ชาติในความเข้าถึง,
 ความไป อ ปัจจัย สสสี วิภัตติ เพราะภวิสสันติวิภัตติ จึงแปลง อิ ชาติ
 เป็น เอห ลง อิ อากมหลังชาติ และปัจจัย ลบ สส เสีย คงไว้แต่ สี ๖

อุปจจคา เข้าไปล่วงแล้ว ประกอบด้วย อุป และ อติ บทหน้า
 คม ชาติ ในความไป, ความถึง อ ปัจจัย อา หิยัตตนิ แปลง ติ เป็น
 ตย แล้วเอาเป็น จจ ลบ ม ที่สุดชาติ ๖

หรือ ได้เข้าไปล่วงแล้ว ประกอบด้วย อุป และ อติ บทหน้า คม
 ชาติ ในความไป, ความถึง อ ปัจจัย อ อากม อา หิยัตตนิ (อ. ขโน
 โว มา อุปจจคา - ขณะอย่าได้เข้าไปล่วงแล้ว ซึ่งท่านทั้งหลาย) ๖

๕. ปัจจัยในนามกิตก์ เมื่อลงแล้ว แจกด้วยวิวัตตินามได้ทั้งหมดหรือไม่ ?
หรือมียกเว้นตัวใดบ้าง ? และที่ยกเว้นนั้น จะนำมาใช้ในข้อความเช่น
ไร ? สุราปาน (จान), เขมฺมจฺยาปจายี (ปุคฺคโล), ลงปัจจัยอะไร เป็นรูป
และสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. ปัจจัยนามกิตก์ แจกด้วยวิวัตตินามได้ ๑๒ ตัวคือ กวิ, ณี, ญ, ตฺ, รุ,
ข, ญย, อ, อิ, ณ, ติ, ยุ. ฯ

มียกเว้น ๒ ปัจจัย คือ ตเว ปัจจัย กับ ตฺว ปัจจัย และนำมาใช้ใน
ข้อความอย่างนี้ คือ

ตเว ปัจจัย ใช้ในจตุตถีวิวัตตินาม ตัวอย่างเช่น กาทเว เพื่อ
จะทำ, คนตเว เพื่อจะไป เป็นต้น

ตฺว ปัจจัย ใช้ในปฐมาวิวัตติ และจตุตถีวิวัตตินาม ตัวอย่างเช่น
กาตฺว อ. อันทำ, เพื่ออันทำ, คนตฺว อ. อันไป, เพื่ออันไป เป็นต้น ฯ

สุราปาน (จาน) ลง ยุ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ

วิ. สฺรํ ปิวติ เอตถาติ สุราปาน (จาน) ฯ

เขมฺมจฺยาปจายี (ปุคฺคโล) ลง ณี ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ
หรือกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรธแห่งตัสสึละ หรือสมาสรูป ตัส
สึลสาธนะ มีวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

เขมฺมจฺยสฺส อปจายตีติ เขมฺมจฺยาปจายี (ปุคฺคโล)

เขมฺมจฺยสฺส อปจายติ สึเลนาติ เขมฺมจฺยาปจายี (ปุคฺคโล)

เขมฺมจฺยสฺส อปจายิตฺถ สึลมสฺสาติ เขมฺมจฺยาปจายี (ปุคฺคโล).

๖. อะไรชื่อว่าพหุพพิทสมาส ? ที่เรียกว่า “ตุลยาธิกรณพหุพพิท” กับ “ภินนาธิกรณพหุพพิท” นั้น มีข้อสังเกตต่างกันอย่างไร อสขมลายมลา (มนตา), มหาโมหตโมนุโธ (โลโก) เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์ มาดู ?

๖. สมาสอย่างหนึ่ง มีบทอื่นเป็นประธาน ชื่อว่า พหุพพิทสมาส ฯ

มีข้อสังเกต ต่างกันอยู่ก็คือ ตูลยาธิกรณพหุพพิทในวิเคราะห์ แห่งสมาส ทั้งหลาย บทประธานและบทวิเศษณะ มีวิภัติและ ลิงค์ เสมอกัน แปรกแต่บท สัพพนามที่เป็นประธานแห่งบทสมาส ตัวอย่างเช่น อาคตา สมณา ยัม โส อาคตสมโน (อาราโม) เป็นต้น

ส่วน ภินนาธิกรณพหุพพิท ในวิเคราะห์แห่งสมาส บททั้งหลายมี วิภัติต่างกัน ตัวอย่างเช่น อสิ หตเถ ยสส โส อสิหตโธ (โยโธ) เป็นต้น ฯ

อสขมลายมลา (มนตา) แปลว่า (มนต์ทั้งหลาย) มีการไม่ สारยาย เป็นมลทิน เป็น ฉัฏฐิตูลยาธิกรณ พหุพพิทสมาส มี น บุพพบทกัมมธารยสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

น.บุพ.กัม. วิ. น สขมาโย อสขมาโย

ฉ.ตุล. วิ. อสขมาโย มลํ เยสํ เต อสขมลายมลา (มนตา)

มหาโมหตโมนุโธ (โลโก) แปลว่า (โลก) อันความมืดคือ โมหะใหญ่ ห่อหุ้มแล้ว เป็น ตติยาตปุริสสมาส มี วิเศษนบุพพบทกัมมธารยสมาส และอวธารณบุพพบทกัมมธารยสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

วิ.บุพ.กัม. วิ. มหนโต โมหโ มหาโมโ

หรือ วิ. มหันโต จ โส โมโห จาติ มหาโมโห

อว.บุพ.กัม. วิ. มหาโมโห เอว ตโม มหาโมหตโม

ตติยา.ตป. วิ. มหาโมหตเมน โอนทโร มหาโมหตโมนทโร
(โลโก) ฯ

๗. ตัทธิธคืออะไร? ณ อีย ตา อี ปัจจย มีในตัทธิธไหนบ้าง? เปตติกั (ธณ), การณญฺ ลงปัจจยอะไร ในตัทธิธไหน จงตั้งวิเคราะหฺมาคฺ ?

๗. คือ ปัจจยหมู่หนึ่ง เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่เนื้อความย่อ สำหรับใช้แทน ศัพท์ ย่อคำพูดลงให้สั้น เรียกว่า ย่อๆ เหมือนคำว่า สยามเม ชาโต เกิดในสยาม ลงปัจจยแทน ชาต คงไว้แต่ สยาม เป็น สยามิโก แปลว่า เกิดในสยาม ฉะนั้น ฯ

ณ ปัจจัย มีใน โคตตัตถิต, ราคาติตถิต, สมุหัตถิต, ตทสสัตถิต, และภาวตถิต

อีย ปัจจัย มีใน ซาตาทิตัทธิต, และเสฏฐัตัทธิต

ตา ป๋จจ๋ย มีใน สมุหัตถิต และภาวัตถิต

อี ปัจจัย มีใน ตทัสสัตติตัทธิต และปุรณัตตัทธิต ฯ

เปตติกัม (ธัม) ลง ฦิก ปัจจัย ในตรรตยาพิคัตถิต

วิ. ปิตุโน สนุตกัม เปตติกัม (ธนั).

การอุบถ ลง ญะ ปัจจัย ในภวตถิต

๖. กรุณาย ภาวัว การุณยั ๙

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๔๓

๑. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. สระ ๘ ตัว เกิดในฐานเดียวกันหรือต่างกันอย่างใด ? เรียกชื่อ
ว่าอย่างไร ?

ข. ห พยัญชนะ ในคำว่า สณหา เกิดในฐานไหน ? เพราะเหตุไร ?

๑. ได้ตอบคำถามดังต่อไปนี้ คือ

ก. สระ ๘ ตัว เกิดในฐานเดียวกันหรือต่างกันอย่างนี้ และมีชื่อ
เรียกอย่างนี้ คือ

อ อา เกิดในคอ เรียกชื่อว่า กณฺจชา

อิ อี เกิดที่เพดาน เรียกชื่อว่า ตาลุชา

อุ อุ เกิดที่ริมฝีปาก เรียกชื่อว่า โอฏฺฐชา

เอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและเพดาน เรียกว่า กณฺจตาลุโช

โอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและริมฝีปาก เรียกว่า กณฺโฏฏฐโช ฯ

ข. ห พยัญชนะในคำว่า สณหา เกิดในฐานนอก เพราะ ห ที่
ประกอบด้วยพยัญชนะ ๘ ตัว คือ ญ ฌ น ม ย ล ว ห ท่านกล่าวว่า

เกิดแต่อก ที่ไม่ได้ประกอบด้วยพยัญชนะเหล่านี้ เกิดในคอ ตามฐานเดิมของตน ฯ

๒. ในนิคคหิตสนธิ จะลบนิคคหิตได้ในที่เช่นไร ? และจะแปลงนิคคหิตเป็น น ได้แก่ในที่เช่นไร ? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ? ปมุตยตถิ, หตถเมวานุกนตติ เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. ในที่เช่นนี้ คือ เมื่อมีสระหรือพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิตซึ่งอยู่ข้างหน้าบ้างก็ได้ ตัวอย่างเช่น ตาส - อหิ เป็น ตาสาหิ, วิทฺฐ - อคคํ เป็น วิทฺฐนคคํ, พุทธาน - สาสนํ เป็น พุทธานาสานํ ฯ

และจะแปลงนิคคหิตเป็น น ได้แก่ในที่เช่นนี้คือ เมื่อมีพยัญชนะตวรрокอยู่หลัง นิคคหิตอยู่หน้า แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุดวรрокคือ น ตัวอย่างเช่น ตํ-นิพพุตํ เป็น ตนนินพพุตํ, ยํ-ทฺฐนินมิตตํ เป็น ยนฺทฺฐนินมิตตํ ฯ

ปมุตยตถิ เป็น อาเทสสรสนธิ ตัดเป็น ปมุตติ-อตถิ ถ้า อี เอ หรือ โอ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง อี ตัวหน้า เป็น ย ถ้าพยัญชนะซ้อนกัน ๓ ตัว ลบพยัญชนะมีรูปเสมอกันเสียตัวหนึ่ง ต่อเป็น ปมุตยตถิ ฯ

หตถเมวานุกนตติ เป็น อาเทสนิคคหิตสนธิ และโลปสรสนธิ ตัดเป็น หตถ-เอว-อนุกนตติ ระหว่าง หตถ-เอว ถ้าสระอยู่เบื้องปลาย แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น หตถเมว

ระหว่าง หตถเมว-อนุกนตติ ถ้าสระทั้ง ๒ เป็นรัสสะมีรูปเสมอกัน คือ เป็น อ หรือ อิ หรือ อุ ทั้ง ๒ ตัว เมื่อลบแล้ว ต้องทำสระที่ไม่ได้ลบด้วยทิวสสรสนธิ ต่อเป็น หตถเม-วานุกนตติ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. นามศัพท์ เมื่อนำไปใช้ในข้อความทั้งปวง จะต้องทำอะไร ?

ข. ศัพท์ว่า สหตาย, อดตาย เป็นวิภัตติอะไรได้บ้าง ? ศัพท์ไหน เป็นลิงค์อะไร ?

ค. “จตสโส สกฺกนา - นก ๔ ตัว” “ตีณิ ขนฺธา - ชนฺธ ๓” ประกอบ ศัพท์อย่างนี้ถูกหรือไม่ ? ถ้าไม่ถูก จงแก้ไขให้ถูกต้อง.

ง. เพราะเหตุไร ปุริสสัพพนาม จึงแบ่งบุรุษเป็น ๓ ?

จ. ภนฺเต กับ อาวุโส มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร ?

๓. ได้ตอบคำถามดังต่อไปนี้

ก. นามศัพท์ เมื่อนำไปใช้ในข้อความทั้งปวง จะต้องประกอบด้วย ลิงค์ วจนะ วิภัตติ ฯ

ข. สหตาย ถ้าเป็นศัพท์นาม เป็นได้ ๕ วิภัตติ คือ ตติยวิภัตติ จตุตถวิภัตติ ปัญจมิวิภัตติ ฉัฏฐวิภัตติ และ สัตตมิวิภัตติ เป็น อิตถิลิงค์ ถ้าเป็นศัพท์คุณนาม เป็นได้ ๓ ลิงค์ ที่เป็นปุงลิงค์ และนปุงสกลิงค์ เป็นจตุตถวิภัตติ ส่วนที่เป็นอิตถิลิงค์ เป็นได้ ๕ วิภัตติ คือ ตติยวิภัตติ จตุตถวิภัตติ ปัญจมิวิภัตติ ฉัฏฐวิภัตติ และสัตตมิวิภัตติ

อดตาย เป็น จตุตถวิภัตติ เป็นปุงลิงค์ ฯ

ค. “จตสโส สกฺกนา - นก ๔ ตัว” ไม่ถูก แก้เป็น จตฺตาร สกฺกนา “ตีณิ ขนฺธา - ชนฺธ ๓” ไม่ถูก แก้เป็น ตโย ขนฺธา. ฯ

ง. เพราะอนโลมตามวิภัตติในอาขยาตที่แบ่งเป็น ๓ เหมือนกัน ฯ

จ. มีวิธีใช้ต่างกันดังนี้

ภนเต เป็นคำสำหรับคฤหัสถ์เรียกบรรพชิตด้วยเคารพ
หรือบรรพชิตผู้อ่อนพรรษากว่าเรียกบรรพชิตผู้แก่กว่า

อาวโส เป็นคำสำหรับบรรพชิตที่มีพรรษามากกว่าเรียก
บรรพชิตที่มีพรรษาน้อยกว่า และสำหรับบรรพชิตเรียก
คฤหัสถ์ ฯ

๔. เมื่อเห็นกิริยาศัพท์ที่ท่านประกอบ ม วิภัตติ เช่น คจฺฉาม สังเกต
อย่างไรจึงจะรู้ว่าเป็นวัตตมานาหรือปัญจมี ? ปริวชฺชเย, ลชฺชเร,
ปาปุณฺสี ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไร ?

๕. จะต้องสังเกตเนื้อความคำแปลในประโยคนั้น ๆ เช่น ถ้าแปลว่า อยู่,
ย่อม, จะ เป็น วัตตมานา ถ้าแปลว่า จง, เกิด, ขอ-จง เป็น ปัญจมี ฯ

ปริวชฺชเย ประกอบด้วย ปริ บทหน้า วชฺช ชาติ ในความเว้น, ละ,
งด ลง ญย ปัจจัย เอยย สัตตมีวิภัตติ ลบ ญย คงไว้แต่ เอ ฯ

ลชฺชเร ประกอบด้วย ลชฺช ชาติ ในความละอาย ลง อ ปัจจัย
อนติ วัตตมานาวิภัตติ แปลง อนติ เป็น เร.

ปาปุณฺสี ประกอบด้วย ป บทหน้า อป ชาติ ในความถึง, บรรลุ,
ได้, ประสบ ลง อุณา ปัจจัย ฌ อชฺชัตตนิวิภัตติ แปลง ฌ เป็น อีสฺ.

๕. ปัจจัยกิตก์ตัวไหนบ้าง ใช้เป็นนามกิตก์ก็ได้ เป็นกริยากิตก์ก็ได้ จงยกตัวอย่างประกอบด้วย ?
 อนุตรธานโน (มนโต), กจวรจณทัทธิกา (ทาสี), ปสาโท ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู.

๕. ปัจจัยกิตก์ ๓ ตัว คือ ญย อนีย ต

ญย ปัจจัยแห่งนามกิตก์ ถ้าใช้เป็นศัพท์กล่าวกริยาของศัพท์ เป็นกริยากิตก์ ตัวอย่างเช่น เต จ ภิกขุ คารยหา.

อนีย ต ปัจจัยแห่งกริยากิตก์ ถ้าใช้เป็นชื่อหรือวิเสสณะของศัพท์อื่น เป็นนามกิตก์

อนีย ปัจจัย ตัวอย่างเช่น ปณิเตน ขาพนิเณน โภชนิเณน ปริวิสิ.

ต ปัจจัย ตัวอย่างเช่น พุทฺโธ โลเก อุปปन्नโน ฯ

อนุตรธานโน (มนโต) ลง ญ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ หรือเป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. อนุตรธายติ เตนาติ อนุตรธานโน (มนโต)

วิ. อนุตรธายตีติ อนุตรธานโน (มนโต)

กจวรจณทัทธิกา (ทาสี) ลง ญ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. กจวรํ จณฺเฑตีติ กจวรจณทัทธิกา (ทาสี)

ปสาโท ลง ณ ปัจจัย เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ

วิ. ปสาทํ ปสาโท.

๖. ทิคุสมาส กับ ทวันทสมาส ต่างกันอย่างไร ? จงตอบพร้อมทั้ง ยกตัวอย่างประกอบด้วย สุธาปริกมกตา (โปกฺขรณฺโณ), ปญจณณ ปทุมสณฺณนํ (อุทกํ) เป็นสมาสอะไรบ้าง ? จงตั้งวิเคราะห์หามา ตามลำดับ.

๖. ต่างกันอย่างนี้ กัมมธารยสมาส มีสังขยาอยู่หน้า ชื่อติคุสมาส ๓ นั้นมี ๒ อย่าง คือ สมาหารติคุ และ อสมาหารติคุสมาส ทิคุสมาส ที่ท่านรวบรวมนามศัพท์มีเนื้อความเป็นพหูจนะ ทำให้เป็นเอกวจนะ นปุงสกลิงค์ ชื่อ สมาหารติคุ ตัวอย่างเช่น ตโย โลกา ติโลกํ เป็นต้น ทิคุสมาสที่ท่านไม่ได้ทำอย่างนี้ ชื่อ อสมาหารติคุ ตัวอย่างเช่น จตสฺโส ทิสสา จตฺตทิสสา เป็นต้น

นามนามตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไป ท่านย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน ชื่อ ทวันทสมาสๆ นั้นมี ๒ อย่าง คือ สมาหารทวันทสมาส และอสมาหารทวันทสมาส เหมือนติคุ ตัวอย่างเช่น สมโน จ พราหมโน จ สมณพราหมณา เป็นต้น ฯ

สุธาปริกมกตา (โปกฺขรณฺโณ) เป็นตติยาตปบุริสสมาส มีตติยาตปบุริสสมาสเป็นภายใน มีวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ตติยา.ตป. วิ. สุธาย ปริกมมํ สุธาปริกมมํ

ตติยา.ตป. วิ. สุธาปริกมเมน กตา สุธาปริกมกตา (โปกฺขรณฺโณ)

หรือเป็น ฉัญฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส มี ตติยาตปบุริสสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ตติยา.ตป. วิ. สุธาย ปริกมมํ สุธาปริกมมํ

ฉ.ตุล. วิ. สุธาปริกมมํ กตํ ยาสํ ตา สุธาปริกมกตา
(โปกฺขรณฺโณ)

ฉ.ตล. วิ. ปัญจวณฺณนา เยสํ ตานิ ปัญจวณฺณานิ (ปทุมานิ)

วิ.บุพ.กัม. วิ. ปญจวณฺณยานิ ปทุมมานิ ปญจวณฺณปทุมมานิ

หรือ วิ. ปญจวณฺณานิ จ ตานิ ปทุมานิ จาติ

ปณฺจวณฺณปทุมานิ

ตติยา.ตป. วิ. ปญจกณณปทุมเมธิ สกนุณํ ปญจกณณ

ปทุมสณฺณนํ (อุทกํ) ฯ

๗. สมุห์ตัตติ เป็นนามหรือเป็นคุณ ? ต่างจากตตยาตัตติอย่างไรบ้าง
กายโก (อาพาโธ), พลวตี (ตณหา), อิทธิมย (รูป) ลงปัจจัยอะไร ?
ในตัตติไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาด.

๗. สมุหัตถ์ทิต เป็นนาม ฯ

สมุหัตถิธิต ต่างจากตรตยาธิตถิต ดังนี้ สมุหัตถิธิต สำเร็จรูป
แล้ว ใช้เป็นนามอย่างเดียวย ลงปัจจัย ๓ ตัวคือ กณ ณ ตา แทน สมุห
ศัพท์ ในเวลาตั้งวิเคราะห์ ศัพท์หน้าต้องประกอบด้วย นั ญญฐิวิภตติ
เสมอ ตัวอย่างเช่น

กณ ปัจจย มนุสฺसानํ สมุโห มานุสโก

ณ ปัจจุบัน มนุษย์สามารถหาอาหารได้

ตา ป๋อจ๋ัย ชน่าน สมิโห ชนตา.

ส่วนตฺรยชาติตฺถิตี สำเร็จรูปแล้วเป็นคุณนามล้วน ต้องใช้อัญญ
บทเสมอ ลง ฦก ปัจจยั แทนศัพท์ได้ทั่วไป ตัวอย่างเช่น

แทนกิริยาอาชยาต	สกฺณน จรตฺติตฺติ สากฺกฺโก (ชโน)
แทนกิริยาภิกตํ	ราชคฺเห ชาโต ราชคฺทิกฺโก (ชโน)
แทนนามนาม	สงฺฆสฺส สนฺตํ สงฺฆิกํ (วตฺถุ)
แทนคุณนาม	นฺครสฺส อีสฺสโร นาคฺริกฺโก (ชโน)
กายิโก (อาพาโธ)	ลง ฦก ปัจจยั ในตฺรยชาติตฺถิตี

วิ. กาเยน วตตฺตฺติตฺติ กายิโก (อาพาโธ)

พลวตี (ตณฺหา) ลง วนฺตฺ ปัจจยั ในตฺทสฺสตฺถิตฺถิตี

วิ. พลํ อสฺสา อตฺถิตฺติ พลวตี (ตณฺหา)

อิทธิมยฺ (รูป) ลง มยฺ ปัจจยั ในภกตฺติตฺถิตี

วิ. อิทธิยา ภกตํ อิทธิมยฺ (รูป) ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

๑. พยัญชนะในภาษาบาลีมีเท่าไร อะไรบ้าง ? ต่างจากสระอย่างไร ?

๑. มี ๓๓ ตัว คือ ก ข ค ง จ ฉ ช ฎ ฏ ฐ ท ธ ณ ต ถ ท ธ น
ป ฟ พ ภ ม ย ร ล ว ส ห อ ฮ ๑

ต่างจากสระอย่างนี้ คือ พยัญชนะ ๓๓ ตัวนี้ ออกเสียงไม่ได้
ตามลำพังตัวเองเหมือนสระ ต้องอาศัยสระจึงออกเสียงได้ ๑

๒. ในสนธิกริโยปกรณ อาเทศ กับ วิการ มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? จง
อธิบายพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ? ยถวายํ, กาโลยนเต เป็นสนธิ
อะไรบ้าง ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. มีลักษณะต่างกันอย่างนี้ คือ อาเทศ ได้แก่ การแปลงสระให้เป็น
พยัญชนะ คือ แปลง อี-เอ เป็น ย ตัวอย่างเช่น ปฏิสณจารวุตติ-อสส
เป็น ปฏิสณจารวุตยสส เป็นต้น ๑

แปลงพยัญชนะ เป็นพยัญชนะ คือ แปลง ตี เป็น ตย แล้วให้
เป็น จจ ตัวอย่างเช่น ปติ-อุตตริตวา เป็น ปจจุตตริตวา, อิติ-เอว
เป็น อิจเจว เป็นต้น ๑

แปลงนิคคหิต เป็น พยัญชนะ คือ เมื่อพยัญชนะวรรคอยู่หลัง นิคคหิต อยู่หน้า แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรค เช่น เอว-โห เป็น เอวฺโห เป็นต้น ฯ

เมื่อ เอ และ ห อยู่หลัง แปลงนิคคหิตเป็น ฌ ตัวอย่าง เช่น ต-เอว เป็น ตญญฺเอว, ต-หิ เป็น ตญฺหิ เป็นต้น.

ส่วน วิการ ได้แก่การแปลงสระเป็นสระเท่านั้น คือ การทำสระ ตัวหนึ่งให้เป็นสระอีกตัวหนึ่ง เช่น ทำ อิ ให้เป็น เอ ทำ อุ ให้เป็น โอ ตัวอย่างเช่น มฺนิ-อาลโย เป็น มฺนฺเนลโย, สุ-อตถิ เป็น โสตถิ เป็นต้น ฯ

ยถาวาย เป็น โลปสรสนธิ และทิมะสรสนธิ ตัดเป็น ยถา-เอว-อยํ.

ระหว่าง ยถา-เอว ถ้าสระหน้าเป็นทิมะ สระหลังเป็นรัสสะ มี พยัญชนะสังโยคอยู่เบื้องหลังก็ดี เป็นทิมะก็ดี ลบสระหน้าคือ อา ที่สุด แห่งศัพท์ ยถา ต่อเป็น ยถา.

ระหว่าง ยถา-อยํ ถ้าสระทั้ง ๒ เป็นรัสสะ มีรูปเสมอกัน คือ เป็น อ หรือ อิ หรือ อุ ทั้ง ๒ เมื่อลบแล้วต้องทิมะสระที่ไม่ได้ลบ คือ อ ที่ อยํ เป็น อา ต่อเป็น ยถาวาย ฯ

กาโลยฺนเต เป็นโลปสรสนธิ และ อาเทศนิคคหิตสนธิ ตัดเป็น กาโล-อยํ-เต

ระหว่าง กาโล-อยํ ถ้าสระทั้ง ๒ คือ สระหน้า และสระหลัง มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลัง คือ อ ที่ อยํ ต่อเป็น กาโลยํ

ระหว่าง กาโลยฺน-เต เมื่อมีพยัญชนะวรรคอยู่หลัง มีนิคคหิตอยู่ หน้า อาเทศนิคคหิตที่ กาโลยํ เป็นพยัญชนะสุตวรรค ต่อเป็น กาโลยฺนเต ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. อะไรเรียกว่าการันต์ ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ?

ข. ปกติสังขยา กับ ปุณฺณสังขยา ต่างกันอย่างไร ?

ค. อุปสัค กับ นิบาต ต่างกันอย่างไร ?

๓. ได้ตอบคำถามดังนี้

ก. สระที่สุดแห่งศัพท์ เรียกว่า การันต์ มี ๖ คือ อ อา อิ อี อุ ฌ

ข. ต่างกันอย่างนี้ คือ ปกติสังขยา สำหรับนับโดยปกติ เป็นต้นว่า หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า

ส่วน ปุณฺณสังขยา สำหรับนับนามนามที่เต็มในที่นั้น ๆ คือ นับเป็นชั้นๆ เป็นต้นว่า ที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่ ที่ห้า.

ค. ต่างกันอย่างนี้คือ อุปสัค สำหรับใช้นำนามและกิริยาให้วิเศษขึ้น เมื่อนำนาม มีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากิริยามีอาการคล้ายกิริยาวิเศษนะ

ส่วน นิบาต สำหรับลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กิริยาศัพท์บ้าง บอกอาลปนะ กาล ที่ ปริจเฉท อุปไมย ปฏิเสธ ความไต่ยนเล่าลือ ความปรักกับ ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น.

๔. วิภัติอาชยาดันัน มีกี่หมวด ? หมวดไหนบอกกาลอะไร ?

๔. มี ๘ หมวด ฯ

หมวดวตตมานา บอกปัจจุบัน

หมวด ปณจมี บอกความบังคับ ความหวัง ความอ่อนนอน

หมวด สดตมี บอกความยอมตาม ความกำหนด และความ
รำพึง เป็นต้น

หมวด ปโรกษา บอกอดีตกาลไม่มีกำหนด

หมวด หียตตนิ บอกอดีตกาลตั้งแต่วันนี้

หมวด อชชตตนิ บอกอดีตกาลตั้งแต่วันนี้

หมวด ภาวิสุสนติ บอกอนาคตกาลแห่งปัจจุบัน

หมวด กาลาติปตติ บอกอนาคตกาลแห่งอดีต ฯ

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ มีเท่าไร ? อย่างไหนเป็นสาธนะอะไรได้บ้าง ?
ธมมชีวี (บุคคโล), คพภปาทน (เภสัช) ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและ
สาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู.

๕. มี ๓ อย่าง คือ

๑. กัตตรูป เป็นได้ทุกสาธนะ เว้นภาวสาธนะ

๒. กัมมรูป เป็นได้ ๔ สาธนะ คือ กัมมสาธนะ กรณสาธนะ
สัมปทานสาธนะ และอิกรณสาธนะ

๓. ภาวรูป เป็นภาวสาธนะได้อย่างเดียว ฯ

ธมฺมชีวี (ปุคฺคโล) ลง ณี ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ

ตั้งวิเคราะห์ว่า ธมฺเมน ชีวติ

ธมฺมชีวี (ปุคฺคโล) เป็นกัตตุรูป ลงในอรรถแห่งตัสสึละ

ตั้งวิเคราะห์ว่า ธมฺเมน ชีวติ สึเลนาติ

ธมฺมชีวี (ปุคฺคโล) เป็นสมาสรูป ตัสสึลสาธนะ

ตั้งวิเคราะห์ว่า ธมฺเมน ชีวิตฺถ สึลสมฺมสฺสาติ ธมฺมชีวี (ปุคฺคโล) ฯ

คพฺภปาตนิ (เภสขฺ) ลง ยุ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ

ตั้งวิเคราะห์ว่า คพฺภํ ปาเตติ เตนาติ คพฺภปาตนิ (เภสขฺ).

๖. สมาสอะไรบ้าง ที่นิยมบทแปลงเป็นนปุงสกลิงค์ ? จะทราบได้อย่างไร
ว่าเป็นสมาสไหน ? ปวตฺตติปวธมฺมจกฺโก (ภควา) เป็นสมาสอะไร
จึงตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ?

๖. สมาสที่นิยมบทแปลงเป็นนปุงสกลิงค์ มี ๓ คือ สมาหารทิกุสมาส ๑
อสมาหาร ทวันทวสมาส ๑ อภัยยิภาวสมาส ๑ ฯ

จะทราบได้ว่าเป็นสมาสใด โดยความนิยมดังนี้

สมาหารทิกุสมาส นิยมสังขยาเป็นบทหน้า บทหลังเป็นประธาน.

สมาหารทวันทวสมาส นิยมนามนามตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไป ท่าน
ย่อเข้าบทเดียวกันและเป็นบทประธานทั้งสิ้น.

ส่วนอภัยยิภาวสมาส นิยมอุปสรรคและนิบาต เป็นบทหน้า และใช้
เป็นประธานแห่งบทหลัง ฯ

ประวัติตปวธรมจโก (ภคว) เป็น ตติยาตลยากรณ
พหุพพิทสมาส มิวธารณบุพพท กัมมธารยสมาส และวิเสสนบุพ
พท กัมมธารยสมาสเป็นภายใน ตังวิเคราะหตามลำดับ ดังนี้

(อว. กัม. วิ.) ธมฺโม เอว จกํ ธมฺมจกํ

(วิ. บุญพ. กัม. วิ.) ปวริ์ ธมฺมจกํ ปวริ์ ธมฺมจกํ

(ตติ. ตุล. พหุพ. วิ.) ปวตติตัม ปวธมมจกัม เยน โส
 ปวตติตปวธมมจกโก (ภควา) ฯ

๗. ต่พัสสดีถิตถิตี มีป้งจ้ยเท่ไร ?อะไรบั้ง ? ป้งจ้ยตัวไหน ใช้แทน ศัพพะอะไร ? พาลยั, ปาหุเนยโย ลงป้งจ้ยอะไร ในตัตถิตีไหน จงตั้ง วิเคราะห์มาดด้วย

๗. ตัทธัสสัถถิตัทธิต มี่ปัจจย ๙ ตัว คือ วี ส สี อิก อี ร ว น ตุ ม น ตุ ฌ ฯ

ทั้งหมดใช้ลงแทน อตถิ ศัพท์เท่านั้น ฯ

พาลย์ ลง นาย ปังจัยในภาวดีพิธิ
ตั้งวิเคราะหว่า พาลสส ภาโว พาลย์

ปาทุเนโย ลง เอยย ปัจจย ในฐานัตถิต
ตั้งวิเคราะห์ว่า ปาหน อรหิตติ ปาทุเนโย

ปาหุนาย อนุจฉวิโก โหติ วา ปาหุเนยโย ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

๑. อะไรเป็นฐานและกรณีของพยัญชนะวรรค ? ในพยัญชนะวรรคเหล่านี้
ตัวไหน เป็นโฆสะ ? ตัวไหนเป็นอโฆสะ ?

๑. ฐานกรณีของพยัญชนะวรรคมีดังนี้ คือ

กณฺโจ คอ เป็นฐาน และ สกฺกฺจํ ฐานของตน เป็นกรณีของ
พยัญชนะ ก วรรค

ตํลฺ พฺเตดาน เป็นฐาน และ ชิวฺหํขมฺ ทํมฺกลางลิ้น เป็นกรณี
ของพยัญชนะ จ วรรค

มฺหฺธา ศีรฺษหรือปุมฺเหจฺจก เป็นฐาน และ ชิวฺโหปคฺ ถัดปลายลิ้น
เข้ามา เป็นกรณีของพยัญชนะ ฎ วรรค

ทฺนฺโต ฟนฺ เป็นฐาน และ ชิวฺหคฺ ปลายลิ้น เป็นกรณีของ
พยัญชนะ ต วรรค

โฏจฺ รีมฺฝีปาก เป็นฐาน และ สกฺกฺจํ ฐานของตน เป็นกรณี
ของพยัญชนะ ป วรรค

พยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ค ฆ ง, ช ฌ
ณ, ท ฒ ณ, ท ธ น, และ พ ภ ม เป็นโฆสะ.

ส่วนพยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ก ข, จ ฉ, ฎ ฐ, ต ถ, และ ป ผ เป็น โอฆะ ๖

๒. ในพยัญชนะสนธิ อาคโม กับ สญโญโค มีลักษณะต่างกันอย่างไร ?
 จงตอบพร้อม ทั้งยกตัวอย่างประกอบ ? ยโถทเก, อาจิณณเมเวตี
 เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร.
๒. มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ อาคโม ได้แก่ การลงพยัญชนะอาคม
 ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร พ ในเมื่อมีสระอยู่เบื้องหลัง ตัวอย่างเช่น
 ยลา-อิทำ เป็น ยลาอิทำ เป็นต้น

ส่วน สญโญโค นั้น ได้แก่ การซ้อนพยัญชนะ มี ๒ ลักษณะ คือ
 ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกันอย่างหนึ่ง ตัวอย่างเช่น อิธ-ปโมทติ
 เป็น อิธปโมทติ เป็นต้น ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกัน อย่าง
 หนึ่ง ตามหลักการสังโยค คือ บรรดาพยัญชนะวรรคทั้งปวง พยัญชนะ
 ที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะ ที่ ๑ และ ที่ ๒ ในวรรคของตนได้
 พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และ ที่ ๔ ในวรรคของตนได้
 พยัญชนะที่ ๕ ซ้อนหน้าพยัญชนะทุกตัวในวรรคของตนได้ เว้น
 พยัญชนะ คือ ง ซ้อนหน้าพยัญชนะทั้ง ๕ ในวรรคของตนได้ แต่ซ้อน
 หน้าตัวเองไม่ได้ ตัวอย่างเช่น จตตาริ-จานานิ เป็น จตตาริฏฺฐานานิ
 เป็นต้น ๖

ยโถทเก เป็นวิการสรสนธิ ตัดเป็น ยลา-อุทเก เมื่อลบสระหน้า
 แล้ว วิการสระหลัง คือลบ อา ที่ ยลา วิการ อุ ที่ อุทเก เป็น โอ ต่อ
 เป็น ยโถทเก

อาจิณณเมเวตฺ เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ และ โลปสรสนธิ ตัด
เป็น อาจิณณํ - เอว-เอตํ

ระหว่าง อาจิณณํ-เอว ถ้าสระอยู่เบื้องปลาย แปลงนิกคหิตเป็น ม
ต่อเป็น อาจิณณเมว

ระหว่าง อาจิณณเมว-เอตํ ถ้าสระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังเป็น
รัสสะ มีพยัญชนะสํโยคอยู่เบื้องหลังก็ดี เป็นที่ชะกัฏฐิ ลบสระหน้า
คือ ลบ อ ที่สุดแห่ง อาจิณณเมว เสีย ต่อเป็น อาจิณณเมเวตฺ ฯ

๓. มโนคณะ ได้แก่ศัพท์อะไรบ้าง ? มีวิธีแจกวิภัตติแปลกจาก อ การันต์
อื่นๆ อย่างไร ? เมื่อเข้าสมาสแล้วนิยมให้ทำอย่างไร ?

๓. ได้แก่ศัพท์เหล่านี้ คือ

มน	ใจ	เดช	เดช
อย	เหล็ก	ปย	นํ้านม
อุร	อก	ยส	ยศ
เจต	ใจ	วจ	วาจา
ตป	ความร้อน	วย	วัย
ตม	มิด	สิร	หัว ฯ

มีวิธีแจกวิภัตติแปลกจาก อ การันต์อื่นๆ อยู่ ๕ วิภัตติ คือ นา
กับ สฺมา เป็น อา, ส ทั้ง ๒ เป็น โอ, สฺมี เป็น อิ, แล้วลง ส อาคม
เป็น สา เป็น โส เป็น สิ เอา อ เป็น โอ ได้บ้าง เหมือนคำว่า ยโส
ลพฺธา น มชฺเชยฺย ชนได้แล้ว ซึ่งยศ ไม่พึงมีวมา เป็นต้น ฯ

เมื่อเข้าสมาสแล้วนิยมเอาสระที่สุดศัพท์ของตนเป็น โอ ได้ เหมือน คำว่า มโนโคณ หมู่แห่งมนะ อโยมยิ ของบุคคลทำด้วยเหล็ก เป็นต้น เว้น จ ศัพท์ ไม่นิยมเช่นนั้น แต่นิยมเอาสระที่สุดของตนเป็น อี เหมือนคำว่า วจิกมมึ วจิทวาริ ฉะนั้น ฯ

๔. กิริยาอาขยาตประกอบด้วยเครื่องปรุงเท่าไร ? อะไรบ้าง ? จะทราบ กาล บท วจนะ และบุรุษได้ ต้องอาศัยอะไร ? ปมขชี้สุ, นิเวสเย ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?
๔. ประกอบด้วยเครื่องปรุง ๘ อย่างคือ วิภัตติ กาล บท วจนะ บุรุษ ชาติ วาจก และปัจจัย ฯ ต้องอาศัยวิภัตติ ฯ

ปมขชี้สุ ประกอบด้วย ป บทหน้า มท ชาติ ในความเมา ความ ประมาท ลง ย ปัจจัย แปลง ย กับที่สุดธาตุคือ ท เป็น ชช ลง ฦ อักษรต้นวิภัตติ แปลง ฦ เป็น อีสุ ฯ

นิเวสเย ประกอบด้วย นิ บทหน้า วิส ชาติ ในความเข้าไป ลง ฦ ปัจจัย ปัจจัยที่เนื่องด้วย ฦ พฤทธิ อี ที่ วิส ชาติ เป็น เอ ลง เอยย สัตตมีวิภัตติ ลบ ยุย คงไว้แต่ เอ.

๕. ตูนาทิปัจจัย คือปัจจัยอะไร ? ในที่เช่นไร นิยมแปลงเป็น ย ? ในที่ เช่นไรต้องแปลง ย เป็นอย่างอื่นต่อไปอีก ? จงตอบพร้อม ทั้ง ยกตัวอย่างประกอบ ? อตถกถา, โกธ ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและ สาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?
๕. คือปัจจัยมี ตูน เป็นต้น หมายถึง ปัจจัย ๓ ตัว คือ ตุน ตวา ตวาน ฯ

ในที่เช่นนี้ คือ ธาตุมีอุปสัคอยู่หน้า นิยมแปลง ตูนาทิจัจยเป็น ย ตัวอย่างเช่น อาทาย ปหาย เป็นต้น.

ในที่ที่ต้องแปลง ย เป็นอย่างอื่นอีก คือ ธาตุที่มี ม เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ย กับที่สุดธาตุเป็น มม ตัวอย่างเช่น อาคมม, นิคมม เป็นต้น.

ธาตุที่มี ท เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ย กับที่สุดธาตุเป็น ขข ตัวอย่างเช่น อุปขข, ปมขข เป็นต้น.

ธาตุที่มี ธ กับ ภ เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ย กับที่สุดธาตุเป็น ทธา พภ ตัวอย่างเช่น วิทธา, อารพภ เป็นต้น.

ธาตุที่มี ห เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ย กับที่สุดธาตุเป็น ยห ตัวอย่างเช่น ปคคยห อารุยห เป็นต้น ฯ

อตถกถา ลง อ ปัจจย เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า
อตโธ กถิตติ เอตยาติ อตถกถา (วาจา)

หรือเป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อตถํ กถณติ
เอตยาติ อตถกถา (วาจา)

หรือเป็นถาทรูป ถาธสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อตถกถนํ อตถกถา ฯ

โกโธ ลง ณ ปัจจย เป็นถาทรูป ถาธสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า
กุชณนํ โกโธ

หรือเป็นกัตตุรูป กุตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า กุชณตติ โกโธ (ขโน)

หรือเป็นกัตตุรูป สัมปทานสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า กุชณติ ตสสาติ
โกโธ (ขโน) ฯ

๖. วิเสสนบุพพบท กับ วิเสสโนภยบท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร ?
 จงตอบพร้อมทั้ง ยกตัวอย่างประกอบ ? ยถาเวคํ, อุปปนพลวโกธา
 (เทวตา) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?
๖. ต่างกันอย่างไร คือ วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส มีบทวิเสสนะ
 อยู่ต้น บทประธานอยู่ข้างหลัง ตัวอย่างเช่น มหนโต ปุริโส มหาปุริโส
 บุรุษใหญ่ ขตติยา ภคญา ขตติยภคญา นางกษัตริย์ เป็นต้น.

ส่วน วิเสสโนภยบท กัมมธารยสมาส มีบททั้ง ๒ เป็นวิเสสนะ มี
 บทอื่นเป็นประธานตัวอย่างเช่น สิตถจ สมภูจจ สิตสมภูจ (จามร ที่)
 ทั้งเย็นทั้งเกลี้ยง, อนโร จ วโร จ อนธโร (ปุริโส บุรุษ) ทั้งบอดทั้ง
 หนวก เป็นต้น ฯ

ยถาเวคํ	เป็นนิปาตบุพพะ อพยยิภาวสมาส
ตั้งวิเคราะห์ว่า	เวคสส ปฏิปาทิ ยถาเวคํ
หรือตั้งวิเคราะห์ว่า	โย โย เวโค ยถาเวคํ.

อุปปนพลวโกธา (เทวตา) เป็นจตุตถิพหุพพิทสมาส มีวิเสสน
 บุพพบท กัมมธารยสมาสเป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

วิ. บุพ. กัม.	วิ. พลวา โกโธ พลวโกโธ
หรือ	วิ. พลวา จ โส โกโธ จาติ พลวโกโธ
จ.พหุพ.	วิ. อุปปนโน พลวโกโธ ยสสา सा อุปปนพลว โกธา (เทวตา) ฯ

๗. ตัทธิธโดยย่อมีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? เพราะเหตุไรจึงจัดอย่างนั้น ?
โกสมพิกา (ภิกขุ), ปาปิมา (มาโร) ลงปัจจัยอะไร ในตัทธิธไหน ? จง
ตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. มี ๓ อย่าง. คือ สามัญญัตถิต ภาวตัทธิธ และอัพยัตถิต.

เพราะจัดตามลักษณะแห่งตัทธิธนั้นๆ กล่าวคือ

สามัญญัตถิต เป็นตัทธิธสามัญใช้ลงแทนศัพท์ได้ทั่วไป ทั้งที่เป็น
นามนาม คุณนาม และกิริยา.

ภาวตัทธิธ ใช้ปัจจัยลงแทนได้เฉพาะ ภาว ศัพท์อย่างเดียว.

อัพยัตถิต ใช้ปัจจัยลงแทน ปการ ศัพท์ หลังสัพพนาม แล้ว
สำเร็จรูป เป็นอัพยัตถิต แจกด้วยวิภัติทั้ง ๗ ไม่ได้ ฯ

โกสมพิกา ลง ฦก ปัจจัย ในตรัตยาติตัทธิธ ตั้งวิเคราะห์ว่า
โกสมพียํ วสนตฺติ โกสมพิกา (ภิกขุ) ฯ

ปาปิมา ลง อิมนตุ ปัจจัย ในตทสสัดถิตถิต ตามนัยแห่งสัททนีติ
ตั้งวิเคราะห์ว่า ปาปํ อสส อตถิตฺติ ปาปิมา (มาโร) ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖

๑. อะไรเรียกว่า อักษร และนิคคหิต ? ในคำทั้ง ๓ นั้น คำไหนแปลว่าอย่างไร ?

๑. เสียงก็ดี ตัวหนังสือก็ดี เรียกว่า อักษร ฯ

อักษรที่เหลือจากสระ ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มีนิคคหิตเป็นที่สุด เรียกว่า พยัญชนะ ฯ พยัญชนะ คือ อ เรียกว่า นิคคหิต ฯ

๒. การลงอาคมอาคมในพยัญชนะสนธิและนิคคหิตสนธิ มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? จงอธิบายพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ? ยตรภูริโต, อหนทานิ เป็นสนธิอะไร ? ตัดต่ออย่างไร ?

๒. มีลักษณะต่างกันดังนี้ คือ การลงอาคมในพยัญชนะสนธิ ถ้ามีสระอยู่เบื้องหลัง ลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร ห ได้บ้าง ตัวอย่าง

ย อาคม	ยธ - อิทำ	เป็น ยธายิทำ
ว อาคม	อุ - ทิกขติ	เป็น วุทิกขติ
ม อาคม	ครุ - เอสสติ	เป็น ครุเมสสติ
ท อาคม	อตต - อตโถ	เป็น อตถทโถ

น อาคม	อิโต - อานติ	เป็น อิโตนายติ
ต อาคม	ตสุมา - อิห	เป็น ตสุมาติห
ร อาคม	สพภิ - เอว	เป็น สพภิเรว
ฬ อาคม	ณ - อายตนํ	เป็น ฌฬายตนํ

ในสัททนีติว่า ลง ห อาคมก็ได้ ตัวอย่างเช่น สุ-อุชฺ เป็น สุหุชฺ

ส่วนการลงอาคมในนิคคหิตสนธิ เมื่อสระกะดี พยัญชนะก็ดี อยู่เบื้องหลัง ลงนิคคหิตอาคมได้บ้าง ตัวอย่างเช่น อว-สิโร เป็น อวสิโร เป็นต้น ฯ

ยตรฎฺฐิโต เป็นสัญญโคพยัญชนะสนธิ ตัดเป็น ยตร-ฐิโต ซ้อนหน้า พยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกัน ตามหลักแห่งการสังโยค คือ บรรดา พยัญชนะทั้งปวง พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะที่ ๕ ซ้อนหน้าพยัญชนะทุกตัว ในวรรคของตนได้ เว้นพยัญชนะ คือ ง ซ้อนหน้าพยัญชนะทั้ง ๔ ในวรรคของตนได้ แต่ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้ ในคำว่า ยตรฎฺฐิโต นี้ พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๒ ต่อเป็น ยตรฎฺฐิโต ฯ

อหนฺทานิ เป็นโลปสรสนธิและอาเทศนิคคหิตสนธิ ตัดเป็น อหํ-อทานิ เมื่อนิคคหิตอยู่หน้า ลบสระเบื้องปลาย คือ อิ ที่ อิทานิ แล้วอาเทศนิคคหิต เป็น น ต่อเป็น อหนฺทานิ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. จกฺขุ เป็นอะไรในนามศัพท์และลิงค์อะไร ?
- ข. อุปาสิกา เมื่อแจกในอาลปนวิภัติ มีรูปเป็นอย่างไรบ้าง ?
- ค. อายสมนโต เป็นวิภัติอะไรได้บ้าง ?
- ฌ. สฎฺฐี, ปณฺณรสี เป็นสังขยาชนิดไหน ?
- ง. ตทา, กุหี แปลว่าอย่างไร สำเร็จมาจากอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

- ก. จกฺขุ เป็นนามนาม และ เป็นนปุงสกลิงค์ ฯ
- ข. อุปาสิกา เมื่อแจกในอาลปนวิภัติ มีรูปเป็นอย่างไร คือ เอก
วจนะ เป็น อุปาสิกะ พหุวจนะ เป็น อุปาสิกายो อุปาสิกา ฯ
- ค. อายสมนโต เป็นได้ ๒ วิภัติ คือ ส จตุตถีวิภัติและฉฎฺฐีวิภัติ
เอกวจนะ ฯ
- ฌ. สฎฺฐี เป็นปกติสังขยา ปณฺณรสี เป็นปुरुณสังขยา ฯ
- ง. ตทา แปลว่า ในกาลนั้น สำเร็จมาจาก ต ศัพท์ + ทา ปัจจัย กุ
หี แปลว่า ใน-ไหน สำเร็จมาจาก ก็ ศัพท์ + หี ปัจจัย แปลง ก็
เป็น กุ ฯ

๔. ในอาขยาตจัดวจากไว้เท่าไร ? อะไรบ้าง ? วจากไหนลงปัจจัยอะไร ?
จงแก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ในประโยคต่อไปนี้

ก. โสโก วา ภยํ วา เปมโต ชายนติ.

ข. สา กุมาริกา โสตาปตติผล ปติฏฐหิสุ.

๕. ในอาขยาตจัดวจากได้ ๕ คือ กัตตวจาก ๑ กัมมวจาก ๑ ภาววจาก ๑
๑ เหตุกัตตวจาก ๑ เหตุกัมมวจาก ๑.

แต่ละวจากลงปัจจัยดังนี้ คือ

กัตตวจาก	ลงปัจจัย ๑๐ ตัว คือ อ เอ ย ณ นา ณา ณาหา โอ เณ ฌย,
กัมมวจาก	ลง ย ปัจจัยกับทั้ง อิ อาคมหน้า ย ด้วย,
ภาววจาก	ลง ย ปัจจัย,
เหตุกัตตวจาก	ลงปัจจัย ๔ ตัว คือ เณ ฌย ณาเป ณาปย ตัวใด ตัวหนึ่ง,
เหตุกัมมวจาก	ลงปัจจัย ๑๐ ตัวนั้นด้วย ลงเหตุปัจจัย คือ ณาเป ด้วย ลง ย ปัจจัย ทั้ง อิ อาคมหน้า ย ด้วย ฯ

ได้แก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ดังนี้

ก. โสโก วา ภยํ วา เปมโต ชายติ. หรือ

โสโก จ ภยํ จ เปมโต ชายนติ.

ข. สา กุมาริกา โสตาปตติผล ปติฏฐหิ. หรือ

ตา กุมาริกา โสตาปตติผล ปติฏฐหิสุ ฯ

๕. ต ปัจจยในกิริยาภิตกัในที่เช่นไร ใช้บอกกัตตฺวจาก ? ในที่เช่นไร ใช้บอกกัมมวจาก ? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ? สุขานุภวนั (จานั), สุภานุปสสี ลงปัจจยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะหฺมาดู.

๕. ในที่ลงหลังอกรรมธาตุ บอกกัตตฺวจาก ตัวอย่าง มโต จิตฺ นิสินโน เป็นต้น

ในที่ลงหลังสกรรมธาตุ บอกกัมมวจาก ตัวอย่าง กโต หโต ทิฏฺฐโ

เป็นต้น

สุขานุภวนั (จานั) ลง ยุ ปัจจย เป็นกัตตฺรูป อธิกรณสาธนะ ตั้งวิเคราะหฺว่า สุขั อนุ ภวติ เอตถาติ สุขานุภวนั (จานั).

สุภานุปสสี ลง ณี ปัจจย เป็นกัตตฺรูป กัตตฺสาธนะ ลงในอรรถแห่งตสสีละ ตั้งวิเคราะหฺว่า สุภั อนุปสสตี สีเลนาติ สุภานุปสสี

หรือเป็นสมาสรูป ตสสีลสาธนะ ตั้งวิเคราะหฺว่า สุภั อนุปสสตี สีมสสาติ สุภานุปสสี ฯ

๖. กัมมธารยสมาสกับตปฺปฐิสสมาส ต่างกันอย่างไร ? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ? อญญาณาภิกฺขโต (ปฐิส), สวิณฺณณกั (ธณั) เป็นสมาสอะไรบ้าง ? จงตั้งวิเคราะหฺมาตามลำดับ ?

๖. ต่างกันอย่างนี้ คือ กัมมธารยสมาส มีวิภตติและวจนะเสมอกัน บทหนึ่งเป็นประธาน คือ เป็นนามนาม บทหนึ่งเป็นวิเสสนะ คือเป็น คุณนาม หรือเป็นคุณนามทั้ง ๒ บท มีบทอื่นเป็นประธานที่ท่าน ย่อเป็น บท

เดียวกัน ตัวอย่าง มหนโต ปุริโส - มหาปุริโส, ขตติยา กณณา - ขตติยกณณา, นิลิ อุปปล - นิลูปปล เป็นต้น ฯ

ส่วน ตัปปุริสสมาส มีวิภัติและวจนะ ไม่เสมอกัน ตัวอย่าง สุขํ ปตฺโต - สุขปปตฺโต, สลฺเลน วิทฺธ - สลฺลวิทฺธ, รณฺโณ ปุตฺโต - ราชนปุตฺโต เป็นต้น ฯ

อณฺณณากิภูโต (ปุริโส) เป็นตติยัตถัพปุริสสมาส มี น บุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

น. บุพ. กัม. วิ. น ณาณํ อณฺณณํ

ต. ตัป. วิ. อณฺณณเณน อภิภูโต อณฺณณากิภูโต (ปุริโส) ฯ

สวีนฺณณกํ (ธนํ) เป็นสหบุพพบท พหุพพิทสมาส

ตั้งวิเคราะห์ว่า สห วิณฺณณเณน ยํ วตตตฺติ สวีนฺณณกํ (ธนํ) ฯ

๗. วิภาคทัตถิตีมีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ปัจจัยเหล่านั้น นิยมใช้ประกอบกับศัพท์ชนิดไหน ? อฏฺฐานวา, โสสานิกา (ภิกขุ) ลงปัจจัยอะไร ? ในทัตถิตีไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. มี ๒ ตัว ฯ คือ ธา โส ฯ

นิยมใช้ประกอบกับศัพท์ดังต่อไปนี้คือ

ธา ปัจจัย นิยมใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นปกติสังขยา เช่น เอกธา ทวิธา ตีธา เป็นต้น

โส ปัจจัย นิยมใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นนามนาม เช่น สุตฺตโส พยฺยชนโส ปทโส เป็นต้น.

อุภูชานวา ลง วนตุ ปัจจย ในตทสสัตถิตัตถิต ตั้งวิเคราะห์ว่า
อุภูชาน อสส อตถิติ อุภูชานวา.

โสสานิกา (ภิกขุ) ลง ฦก ปัจจย ในตรรยาทิตัตถิต ตั้งวิเคราะห์
ว่า สุสานเ วสนตติ โสสานิกา (ภิกขุ).

พระราชปริยัติเวที เหมจารี วัดทองนพคุณ

เฉลย

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗

๑. อักษรพวกไหนชื่อว่า นิสัย ? พวกไหนชื่อว่า นิสสิต ? เพราะเหตุไร จึงเรียกอย่างนั้น ?
๑. อักษร ๘ ตัว ตั้งแต่ อ จนถึง โ อี ชื่อว่า สระ ออกเสียงได้ตามลำพัง ตัวเองและทำพยัญชนะให้ออกเสียงได้ ชื่อว่า นิสัย เพราะเป็นที่อาศัยของพยัญชนะ
- อักษรที่เหลือจากสระ ๓๓ ตัว นั้น มี ก เป็นต้น มีนิคหิตเป็นที่สุด ชื่อว่า พยัญชนะๆ แปลว่าทำเนื่อความให้ปรากฏ ชื่อว่า นิสสิต เพราะต้องอาศัยสระจึงออกเสียงได้ ฯ
๒. ในวิธีการสระสนธิ วิธีการแบ่งเป็นกี่อย่าง ? อะไรบ้าง ? ยโถทเก จัดเข้าในอย่างไหน ? เกวลญจสุสาห์ เป็น สนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?
๒. ในสระสนธิ วิธีการ แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ วิธีการในเบื้องต้น ๑ วิธีการในเบื้องปลาย ๑ ฯ

ยโถทเก จัดเข้าในวิธีการเบื้องปลาย ฯ

เกวลญจสุสาห์ เป็นอาเทศนิคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดเป็น เกวล-จ-อสฺส-อห์

ระหว่าง เกวลี-จ เมื่อพยัญชนะอยู่หลังนิคคหิตอยู่หน้า แปลง
นิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรคได้ทั้ง ๕ ตามสมควร ในที่นี้แปลง
นิคคหิต เป็น ฌ ต่อเป็น เกวลญจ

ระหว่าง เกวลญจ-อสส ถ้าสระทั้ง ๒ มีพยัญชนะคั่นในระหว่าง
ลบสระเบื้องต้น คือ อ ที่ เกวลญจ เสีย ต่อเป็น เกวลญจสส

ระหว่าง เกวลญจสส-อหิ ถ้าสระทั้ง ๒ คือ สระหน้าและสระหลัง
มีรูปเสมอกัน คือ เป็น อ หรือ อิ หรือ อุ

ทั้ง ๒ ตัว เมื่อลบแล้วต้องทิ้งสระที่ไม่ได้ลบ คือ ทิฆะ อ ที่ อหิ
เป็น อา ต่อเป็น เกวลญจสสาหิ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. เพราะเหตุไร ? คุณนามจึงเป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์ ?

ข. ในอิตถีลิงค์ มีการันต์เท่าไร ? อะไรบ้าง ?

ค. ภวนโต เป็นวิภัตติอะไรได้บ้าง ?

จ. เอต ศัพท์เป็นสัพพนามชนิดไหน ?

ง. อุปสัคมีวิธีใช้อย่างไร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

ก. เพราะคุณนามเป็นนามที่แสดงลักษณะของนามนาม สำหรับ
หมายให้รู้ว่ำนามนามนั้น ดีหรือว่าชั่ว เป็นต้น เมื่อนามนาม
สามารถเป็นได้ ๓ ลิงค์ คุณนามที่แสดงลักษณะของนามนามก็
ย่อมเป็นได้ ๓ ลิงค์ตามนามนามเหมือนกัน ฯ

ข. ในอิตถีลิงค์มีการันต์ ๕ คือ อา อิ อี อุ อู ฯ

ค. ภควนโต เป็นได้ ๓ วิภัตติคือปฐมาวิภัตติ ๑ ทุตยวิภัตติ ๑
อาลปนวิภัตติ ๑ ฝ่ายพหูวนะ ฯ

จ. เอต ศัพท์เป็นนินยมิเสสนศัพท์นาม ฯ

ง. อุปสรรคสำหรับใช้นำนามและกริยาให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้า
นามมีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากริยามีอาการคล้าย
กริยาวิเศษนะ ฯ

๔. ในอาขยาต อ อาคม และ อิ อาคม ใช้ประกอบกับกริยาได้ทั่วไปหรือ
มีข้อจำกัดอย่างไร ? อวมณเณถ ในคำว่า “มววมณเณถ ปาปสส”
ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?

๔. ใช้ประกอบกับกริยาได้ไม่ทั่วไป มีจำกัดดังนี้

อ อาคม ใช้ประกอบกับกริยาหมวด หิยัตตนิวิภัตติ อัชชัตตนิ
วิภัตติ และกาลาติปัตติวิภัตติ

อิ อาคม ใช้ประกอบกับกริยาหมวด อัชชัตตนิวิภัตติ ภวิสสนติ
วิภัตติ และกาลาติปัตติวิภัตติ ในหมวดธาตุทั้งปวง

อวมณเณถ ประกอบด้วย อว บทหน้า มน ธาตุ ลง ย ปัจจัย
แปลง ย กับที่สุดธาตุ คือ น เป็น ณณ ลง เณ วิภัตติหมวดสัตตมี
สำเร็จเป็น อวมณเณถ ฯ

๕. ในสาธนะทั้ง ๗ นั้น สาธนะไหนเป็นได้ก็รูป อะไรบ้าง ? รโซหรณ (วตถ) ,ธมมชีวี ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร ? จงตั้ง วิเคราะห์มาดู ?

๕. ในสาธนะทั้ง ๗ นั้น กัตตุสาธนะและอปทานสาธนะ เป็นกัตตุรูปอย่าง เดียว ๆ

กัมมสาธนะ กรณสาธนะ สัมปทานสาธนะ อธิกรณสาธนะ เป็นได้ ทั้ง กัตตุรูปและกัมมรูป ๆ ส่วนภาวสาธนะ เป็นภาวรูปอย่างเดียว ๆ

รโซหรณ (วตถ) ลง ยุ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้ง วิเคราะห์ว่า รข หรติติ รโซหรณ (วตถ)

หรือ ตั้งวิเคราะห์ว่า รข หรติ เตนาคติ รโซหรณ (วตถ) ๆ

ธมมชีวี ลง ณี ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถ แห่งตัสสึละ ตั้งวิเคราะห์ว่า ธมเมน ชีวติ สึเลนาคติ ธมมชีวี

หรือเป็น สมาสรูปตัสสึละสาธนะ วิเคราะห์ว่า ธมเมน ชีวติ สึลมสสาติ ธมมชีวี ๆ

๖. สมาสว่าโดยกิจมีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? แต่ละอย่างต่างกันอย่างไร ? มรณภยภีโต (บุริโส) ,อเปตวิญญาโณ (กาโย) เป็นสมาสอะไร ? จงตั้ง วิเคราะห์ตามลำดับมาดู ๆ

๖. สมาสว่าโดยกิจมี ๒ อย่าง

คือ ลุตตสมาส ๑ อลุตตสมาส ๑

ต่างกันอย่างนี้ คือ ลุตตสมาส ได้แก่ สมาสที่ทำนลบวิภัติของ ศัพท์หน้าเสียแล้วย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน เช่น กฐินสส ทุสส เป็น กฐิน

ทุสสั ผ่าเพื่อกฐิน เป็นต้น อุตตสมาส ได้แก่ สมาสที่ทานไม่ได้ลบ
วิภัตติของศัพท์หน้า คงไว้ตามเดิม เช่น ทูเร นิทาน เป็น ทูเรนินานัน
วัตถุมนินทานในที่ไกล เป็นต้น ฯ

มรณภยภีโต (ปุริโส) เป็นปัญจมีตปปุริสสมาส มีอวธารณ
บุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

อว.บุพพ.กัมม. วิ มรณํ เอว ภยํ มรณภยํ

ปญจ.ตป. วิ. มรณภยสมา ภีโต มรณภยภีโต (ปุริโส) ฯ

อเปตวิญญาโณ (กาโย) เป็นปัญจมีตปปุริสสมาส วิ. อเปตํ
วิญญาณํ ยสฺมา โส อเปตวิญญาโณ (กาโย) ฯ

๗. ปุรณัตถิตี มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ปณฺณรสี , พาลยํ , โสภินี
(ปชา) ลงปัจจัยอะไร ? ในตถิตีไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ในปุรณัตถิตี มีปัจจัย ๕ ตัว ฯ คือ ตยิ ถ รุ ม อี ฯ

ปณฺณรสี ลง อี ปัจจัย ในปุรณัตถิตี

วิ. ปณฺณรสนนํ ปุรณํ ปณฺณรสี

พาลยํ ลง ญย ปัจจัย ในภาวตถิตี

วิ. พาลสฺส ภาโว พาลยํ

โสภินี (ปชา) ลง อี ปัจจัย ในตทสสัถิตีตถิตี

วิ. โสโก อสฺส อตถิติ โสภินี (ปชา) (ที่เป็น โสภินี ลง
อีนี เครื่องหมายอิติลึงค์) ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๔๘

๑. ลักษณะที่จะประกอบสังโยคได้ เฉพาะในพยัญชนะวรรคมีหลัก
อย่างไร ? อหิงสา ,อพฺปาเทสิ, วุฏฺโฒ, เอกกคฺตา, ปนฺยาณิ ประกอบ
สังโยคผิดหรือถูก ? ถ้าผิดจงแก้ไขให้ถูก ฯ

๑. ลักษณะที่จะประกอบสังโยคได้ เฉพาะในพยัญชนะวรรคมีหลักดังนี้
คือ

พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคของตนได้ ,
พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ในวรรคของตนได้,
พยัญชนะที่ ๕ สุดวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้
ทั้ง ๕ ตัว ยกเสียแต่ ง ซึ่งเป็นตัวสะกดอย่างเดียวมิได้มีสำเนียงใน
ภาษาบาลี ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้ ฯ

อหิงสา ประกอบสังโยคผิด แก้ให้ถูกเป็น อหิสฺสา

อพฺปาเทสิ ประกอบสังโยคผิด แก้ให้ถูกเป็น อุพฺปาเทสิ

วุฏฺโฒ ประกอบสังโยคผิด แก้ให้ถูกเป็น วุทฺโฒ

เอกกคฺตา ประกอบสังโยคผิด แก้ให้ถูกเป็น เอกคฺคตา

ปนฺยาณิ ประกอบสังโยคผิด แก้ให้ถูกเป็น ปณฺณายิ ฯ

๒. โลปนิกคหิตสนธิ ในที่เช่นไร ? จึงลปนิกคหิตได้ ? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบด้วย ? สมปทเมเวตฺ เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. ในที่เช่นนี้คือ เมื่อมีสระหรือพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลปนิกคหิตซึ่งอยู่หน้าบ้างก็ได้ ฯ

ตัวอย่างที่มีสระอยู่เบื้องหลัง เช่น ตาสฺ-อหํ เป็น ตาสาหํ, วิทฺหนฺ-อคฺคํ เป็น วิทฺหนคฺคํ ตัวอย่างที่มีพยัญชนะอยู่เบื้องหลังเช่น อริยสจฺจานํ-ทสสนํ เป็น อริยสจฺจานทสสนํ , พุทฺธานํ-สาสนํ เป็น พุทฺธานสาสนํ ฯ

สมปทานเมเวตฺ เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดเป็น สมปทฺ-เอว

ระหว่าง สมปทฺ-เอว นิกคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลงนิกคหิตเป็น ม ต่อเป็น สมปทเมว

ระหว่าง สมปทเมว-เอตฺ ถ้าสระหน้าเป็นรัสสระ สระหลังเป็นทิมะ ลปสระหน้า คือลป อ ที่ สมปทานเมว เสีย ต่อเป็น สมปทานเมเวตฺ ฯ

๓. จงตอบคำถามดังต่อไปนี้

ก. ราชคหํ เป็นนามนามชนิดไหน ?

ข. ศัพท์โนคนะเมื่อเข้าสมาสแล้วนิยมทำอะไร ?

ค. อาสมโต เป็นวิภัตติอะไรได้บ้าง ?

จ. อมฺห ศัพท์เป็นสัพพนามชนิดไหน ?

ง. โต ตถ ปัจจย เป็นเครื่องหมายวิภัตติอะไร ?

๓.ได้ตอบคำถามดังต่อไปนี้

ก. ราชคห์ เป็นนามนามชนิดอสาธารณนาม ฯ

ข. ศัพท์มนคณะ เมื่อเข้าสมาสแล้วนิยมเอาสระที่สุดของตนเป็น โอ ได้เหมือนคำว่า มโนคณ หมู่แห่งคณะ โอโยมย์ ของบุคคล ทำด้วยเหล็ก เป็นต้น เว้น วจ ศัพท์ ไม่นิยมทำเช่นนั้น แต่นิยมเอาสระที่สุดของตนเป็น อี เหมือนคำว่า วจิกมม วจิทวาริ เป็นต้น ฯ

ค. อายสโต เป็นได้ ๒ วิภัตติคือ จตุตถีวิภัตติและฉัฏฐีวิภัตติ ฯ

จ. อมห ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดปฐิสัพพนาม ฯ

ง. โต ปัจจย เป็นเครื่องหมายตติยวิภัตติและปัญจมีวิภัตติ
ส่วน ตถ ปัจจย เป็นเครื่องหมายสัตตมีวิภัตติ ฯ

๔. ในอาขยาต แบ่งธาตุออกเป็นกี่ชนิด ? ชนิดไหนเป็นได้กัวจาก ? อุทปาติ และ วิโสธเย ในคำว่า “ตสฺมา สีสํ วิโสธเย” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?

๔. ในอาขยาตท่านแบ่งธาตุออกเป็น ๒ ชนิดคือ สกัมมธาตุ และ อกัมมธาตุ ฯ

สกัมมธาตุ เป็นได้ ๔ วาจก คือ กัตตุวาจก กัมมวาจก เหตุกัตตุวาจก และเหตุกัมมวาจก

อักษรมธาตุ เป็นได้ ๓ วาจาก คือ กัตตุวาจาก ภาววาจาก และ
เหตุกัตตุวาจาก ฯ

อุทปาติ ประกอบด้วยเครื่องปรุงคือ อุ บทหน้า ปท ธาตุ ลง อ
ปัจจัย แปลง อี อัชชัตตนิ เป็น อี แล้ว ลง อ อาคม หน้าธาตุ ได้
รูปเป็น อุ-อปาติ แล้วลง ท อาคม สำเร็จรูปเป็น อุทปาติ ฯ

วิโสธเย ประกอบด้วยเครื่องปรุงคือ วิ บทหน้า สุธ ธาตุ ลง ณย
ปัจจัย ปัจจัยที่เนื่องด้วย ณ พลธิ อุ ที่สุด สุธ เป็น โอ ลง เอยย สัตตมี
วิภัตติ ลบ เอยย คงไว้แต่ เอ สำเร็จรูปเป็น วิโสธเย ฯ

๕. ปัจจัยนามกิตก์ แบ่งเป็นกี่พวก ? และใช้ต่างกันอย่างไร ? จีวรปารุปน
(จານ), โคโป, ทุลลโก ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร ?
จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. ปัจจัยแห่งนามกิตก์แบ่งเป็น ๓ พวก คือ

กิตปัจจัย ใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัตตุรูปอย่างเดียว

กิจปัจจัย ใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัมมรูปและภาวรูป

กิตกิจปัจจัย ใช้ประกอบกับศัพท์แม่ทั้ง ๓ เหล่าคือ กัตตุรูป
กัมมรูป ภาวรูป ฯ

จีวรปารุปน (จาน) เป็น กัตตุรูป อธิกรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า
จีวร ปารุปติ เอตถาติ จีวรปารูป (จาน) ฯ

โคโป ลง กวิ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า คาโว
ปาเลตติ โคโป ฯ

ทูลลโก ลง ข ปัจจัย เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ ตั้งวิเคราะห์
ว่า ทุกฺเคน ลพฺกตฺติ ทูลลโก ฯ

๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่า กัมมธารยสมาส ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ?
เทวมานุสสุปัชิต (สตฺถา) , อนฺโตเคหิ เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้ง
วิเคราะห์ตามลำดับ ?
๖. นามศัพท์ ๒ บท มีวิภัติและวจนะเป็นอย่างเดียวกัน บทหนึ่งเป็น
ประธานคือเป็นนามนาม บทหนึ่งเป็นวิเสสนะ คือเป็นคุณนาม หรือ
เป็นเป็นคุณนามทั้ง ๒ บท มีบทอื่นเป็นประธาน ที่ท่านย่อเข้าเป็นบท
เดียวกัน ชื่อว่า กัมมธารยสมาส ฯ

มี ๖ อย่างคือ วิเสสนบุพพบท วิเสสนุตตรบท วิเสสนิภยบท
วิเสสนิภมบท สมภวานบุพพบท อวธารณบุพพบท ฯ

เทวมานุสสุปัชิต (สตฺถา) เป็นตติยาตปฺปริสสมาส มี อสมาหารท
วันทสมาส เป็นทออง ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

อสมาหาร.ทวัน. วิ. เทวา จ มนุสฺสา จ เทวมานุสฺสา

หรือ เทโว จ มนุสฺโส จ เทวมานุสฺสา

ตติยาตป. วิ.เทวมานุสฺเสหิ ปุชฺชิตฺ เทวมานุสฺสุปัชิต (สตฺถา) ฯ

อนฺโตเคหิ เป็น นิบาตพบุพก อพฺยयीภาวสมาส

ตั้งวิเคราะห์ว่า เคหสฺส อนฺโต อนฺโต เคหิ ฯ

ลงปัจจัยอะไร ? ในตัวไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๗. เสฏฐัตถิต มีปัจจัย ๕ ตัว คือ ตร,ตม,อียิสฺสก,อีย,อิฏฐ ๖

อรหตุตํ ลง ตต ปัจจย ในภาวตํหิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า อรหโต ภาโว อหฺรตฺตํ ฯ

เหรียญโก ลง ฦก ปัจจัย ในตรยาทิตัทธิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า หิริญฺเณสุ นิยุตฺโต เหริญฺญ โโก ฯ

อภฺจโม ลง ม ปัจจัย ในปุรณัตถิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า อนุชนนํ ปุโรณ อนุจโม ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๘

๑. ชิวหคค์ – ปลายลั้น เป็นกรณีของอักขระอะไรบ้าง ? อักขระเหล่านั้น เกิดในฐานไหน ? เรียกว่าอะไร ?

๑. ชิวหคค์ – ปลายลั้น เป็นกรณีของอักขระ ๗ ตัว คือ ต, ถ, ท, ฐ, น, ล, ส ฯ อักขระเหล่านั้นเกิดที่ฟัน ฯ เรียกว่า ฟันตชา ฯ

๒. ในสนธิ การต่อมีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? จงตอบพร้อมยกตัวอย่างประกอบ ? มยหเมเวโส เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. ในสนธิมีต่อ ๒ อย่าง คือ

ต่อศัพท์ที่มีวิภัติให้เนื่องด้วยศัพท์ที่มีวิภัติ ตัวอย่างเช่น จตตารโ
- อิเม ต่อเป็น จตตารโमे เป็นต้น ๑ ฯ

ต่อบทสมาส ย่ออักษรให้น้อยลง ตัวอย่างเช่น กต - อุปการโ
ต่อเข้าเป็น กโตปการโร เป็นต้น ๑ ฯ

มยหเมเวโส เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดเป็น
มยห - เอ - เอโส

ระหว่าง มยห นิคคหิตอยู่หน้า ถ้าพยัญชนะอยู่เบื้องปลาย
แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น มยหเมว

ระหว่าง มยฺหเมว – เอโส ถ้าสรรหน้าและสรรหลังไม่มีพยัญชนะ
คั่นในระหว่างลบสรรหน้า คือ อ ที่ มยฺหเมว ต่อเป็น มยฺหเมวโส ๖

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. เสยโย เป็นคุณนามชั้นไหน ?
- ข. ในปุงลิงค์ มีการันต์อะไรบ้าง ?
- ค. ปสโว เป็นวิภัตติอะไรได้บ้าง ?
- ฆ. เอต ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดไหน ?
- ง. ภณ, เหฏฐา เป็นนิบาตบอกอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถาม ต่อไปนี้ คือ

- ก. เสยโย เป็นคุณนามชั้นวิเสส ๖
- ข. ในปุงลิงค์มีการันต์ ๕ คือ อ อิ อี อุ ฌ ๖
- ค. ปสโว เป็นได้ ๓ วิภัตติ คือ ปฐมาวิภัตติ ทุตติยาวิภัตติ และ
อาลปนะ ๖
- ฆ. เอต ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดนิยมสัพพนาม ๖
- ง. ภณ เป็นนิบาตบอกอาลปนะ ส่วน เหฏฐา เป็นนิบาตบอกที่ ๖

๔. อาย, อีย ปัจจัย เป็นไปในความอะไร ? ใช้ประกอบกับอะไร ? ทสสามิ,
และ ปจฺจสฺสอฺ ประกอบด้วยเครื่องปรุอะไรบ้าง ?

๔. อาย, อีย ปัจจัย เป็นไปในความประพฤติ ๖

ใช้ประกอบกับนามศัพท์ทั้งที่เป็น นามนาม ทั้งที่เป็นคุณนาม ให้เป็นกิริยาศัพท์ ฯ

ทสสามิ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ ทา ธาตุ อ ปัจจย สสามิ วิภัตติ หมวดภวิสสันติวิภัตติ สำเร็จรูปเป็น ทสสามิ ฯ

ปจสโสสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ ปฏิ บทหน้า อ บทหน้า สุธาตุ ลง อ ปัจจย ลง ฆ วิภัตติ หมวดอัชชัตตนิวิภัตติ ลง ส อาคม สำเร็จรูปเป็น ปจสโสสุ ฯ

๕. กิริยากิตก์ มีเครื่องประกอบต่างจากกิริยาอาขยาตอย่างไร ? หตถิ มารโก, โพธิ (ถาณ), ปมาโท ลงปัจจยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?
๕. กิริยากิตก์ มีเครื่องประกอบต่างจากกิริยาอาขยาต คือ ไม่มีบทหน้า และบุรุษเท่านั้น ฯ

หตถิมารโก ลง ณวุ ปัจจย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า หตถิ มาเรตติ หตถิมารโก ฯ

โพธิ (ถาณ) ลง อ ปัจจย เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า พุชฌติ เตนาติ โพธิ (ถาณ) ฯ

ปมาโท ลง ณ ปัจจย เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ปมชชนํ ปมาโท

หรือ เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ปมชชติ เตนาติ ปมาโท ฯ

๖. ตัปฺปริสมาส กับ อัပ္พยิภาวสมาส ต่างกันอย่างไร ? ปาปรหิโต (ภิกขุ), สสาวกสงฺโฆ (ตถาคโต) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ ?
๖. ต่างกันอย่างนี้ คือ นามศัพท์มี อ วิภัติเป็นต้นในที่สุด ท่านย่อเข้าด้วยบทเบื้องปลาย ชื่อตัปฺปริสมาส สมาสที่มีอุปสัคหรือนิบาตอยู่หน้า ชื่ออัပ္พยิภาวสมาส ฯ

ปาปรหิโต (ภิกขุ) เป็นปัญจมีตัปฺปริสมาส

ตั้งวิเคราะห์ว่า รหิโต ปาปรหิโต (ภิกขุ)

สสาวกสงฺโฆ (ตถาคโต) เป็นสหบุพพบทพหุพหิหิสมาส มี ัญญูฐิตัปฺปริสมาสเป็นภายใน มีวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ฉ. ตป. วิ. สวากานฺฏ สงฺโฆ สวากสงฺโฆ

ส. พหุพ. วิ. สห สวากสงฺเขน โย วุตตตฺติ สสาวกสงฺโฆ (ตถาคโต) ฯ

๗. นิก ปัจจย มีในตัทธิตไหนบ้าง และใช้ต่างกันอย่างไร ? มณฺนิมย (รณจกฺก), เวรฺ, โกสลลฺ, ลงปัจจยอะไร ? ในตัทธิตไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. นิก ปัจจย มีในโคตตตัทธิต และตรยาทิตัทธิต ฯ

ใช้ต่างกันอย่างนี้ คือ นิก ปัจจย ในโคตตตตัทธิตใช้แทนศัพท์ได้เฉพาะ “อปจฺจ” ศัพท์อย่างเดียว

ส่วน นิก ปัจจยในตรยาทิตัทธิต ใช้แทนศัพท์ได้ทั่วไปไม่จำกัด ฯ

มณิรมย์ (รจจกั) ลง มย ปัจจัย ในปกติทัตถิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า มณินา ปกตัม มณิรมย์ (รจจกั) ฯ

หรือ มณิสส วิกาโร มณิรมย์ (รจจกั) ฯ

เวรี ลง อี ปัจจัย ในตทสสัตถิตทัตถิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า เวโร อสส อตถิติ เวรี ฯ

โกสลลัม ลง ฌย ปัจจัย ในภาวตทัตถิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า กุสลลสส ภาโว โกสลลัม ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙

๑. อะไรชื่อว่า อักขระ ? และอักขระนั้นแปลว่าอะไร ? อักขระที่ใช้ในภาษาบาลีมีเท่าไร ? อะไรบ้าง ?

๑. เสียงก็ดี ตัวหนังสือก็ดี ชื่อว่า อักขระ ฯ

อักขระแปลว่า ไม่รู้จักสิ้นอย่างหนึ่ง ไม่เป็นของแข็งอย่างหนึ่ง ฯ

อักขระที่ใช้ในภาษาบาลี มี ๔๑ ตัว คือ อ อา อิ อี อุ ู เอ โอ ๘ ตัวนี้ ชื่อว่า สระ ฯ

ก ข ค ฌ ง,

จ ฉ ช ฌ ญ,

ฎ ฏ ท ฒ ณ,

ต ถ ท ธ น,

ป ผ พ ภ ม,

ย ร ล ว ส ห ฬ อ ๓๓ ตัวนี้ ชื่อว่า พยัญชนะ ฯ

๒. สนธิกริโยปกรณ มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ชีวิตัญจิทำ เป็นสนธิอะไร ?
ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. สนธิกริโยปกรณมี ๘ อย่าง คือ

โลโป อาเทโส อาคโม วิกาโร ปกติ ทีโฆ รสสํ สณฺโณโค ฯ

ชีวิตัญจิทำ เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดเป็น
ชีวิต-จ-อิทำ

ระหว่าง ชีวิต-จ ถ้าพยัญชนะวรรคอยู่ข้างหลัง มีนิคคหิตอยู่หน้า
ให้แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรคได้ คือในที่นี้แปลงนิคคหิตที่ ชี
วิต เป็น ฌ ต่อเป็น ชีวิตญจ

ระหว่าง ชีวิตญจ-อิทำ ถ้าสระหน้าและสระหลังเป็นรัสสะมีรูปเสมอ
กัน ลบสระหน้าคือ อ ที่ ชีวิตญจ ต่อเป็น ชีวิตัญจิทำ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. นามศัพท์ทั้ง ๓ เมื่อนำไปใช้ ต้องประกอบด้วยอะไรบ้าง ?

ข. สุขาย, เทวตาย เป็นวิภัตติอะไรได้บ้าง ?

ค. เอกุณวิสติ กับ เอกุณวิสติโม ต่างกันอย่างไร ?

จ. อณฺณ, ตุมฺห ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดไหน ?

ง. นิบาตนั้น สำหรับใช้อย่างไร ?

๓. ได้ตอบคำถามนั้นต่อไปนี้

ก. นามทั้ง ๓ นั้น เมื่อนำไปใช้ ต้องประกอบด้วยลิงค์ วจนะ วิภัตติ ฯ

ข. สุขาย เป็น จตุตถีวิภัตติ ส่วน เทวตายเป็นได้ ๕ วิภัตติ คือ ตติยวิภัตติ จตุตถีวิภัตติ ปัญจมีวิภัตติ ฉัฏฐีวิภัตติ และสัตตมี วิภัตติ

ค. ต่างกันอย่างนี้คือ เอภูนวีสติ เป็น ปกติสังขยา ส่วน เอภูนวีสติ โม เป็น ปุณฺณสังขยา ฯ

จ. อณฺณ ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดอนิยมวิเสสนสัพพนาม ส่วน ตุมฺห ศัพท์เป็นสัพพนามชนิดปฺริสสัพพนาม ฯ

ง. นิบาตนั้น สำหรับลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กริยาศัพท์บ้าง บอก อาลปนะ กาล ที่ ปรีเฑ อุปไมย ปฏิเสธ ความได้ยิน เล่าลือ ความปริกัป ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น ฯ

๔. วิภัตติอาขยาต เป็นเครื่องหมายให้รู้อะไรบ้าง ? จัดเป็นกี่หมวด ?
ภินฺทติ กับ ภิชฺชติ แปลว่าอะไร ? ลงปัจจัยอะไรบ้าง ? ในธาตุหมวด
ไหน ?

๔. วิภัตติอาขยาต เป็นเครื่องหมายให้รู้ กาล บท วจนะ บุรุษ ฯ

จัดเป็น ๘ หมวด ฯ

ภินฺทติ แปลว่า ย่อมต้อย, ย่อมทำลาย ลง อ ปัจจัย ในหมวด
รฺฐ ธาตุ ฯ

ภิชฺชติ แปลว่า ย่อมแตก ลง ย ปัจจัย ใน หมวด ทิว ธาตุ ฯ

๕. กิตกัณนั้นเป็นชื่อของอะไร ? แบ่งเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ? มนาปาทายี และ สมปทา ในคำว่า “สีเลน โภคสมปทา” ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๕. กิตกัณนั้นเป็นชื่อของศัพท์ที่ท่านประกอบปัจจัยหมู่หนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องมือกำหนดหมายเนื้อความของนามศัพท์ และกิจวิเศษที่ต่างๆ กัน

กิตกัณนั้นแบ่งเป็น ๒ อย่างคือ เป็นนามศัพท์อย่างหนึ่ง เป็นกิจวิเศษอย่างหนึ่ง ฯ

มनाปาทายี ลง ฌ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า มนาปํ เทติติ มนาปาทายี หรือเป็น กัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่งตัสสีละ วิ. มนาปํ เทติ สีเลนาติ มนาปาทายี หรือ สมาสรูปตัสสีละสาธนะ วิ. มนาปํ ทาตุ สีลมสสาติ มนาปาทายี ฯ

สมปทา ในคำว่า “สีเลน โภคสมปทา” ลง อ ปัจจัย เป็นถาวยรูป ถาวยสาธนะ วิ. สมปชชนํ สมปทา ฯ

๖. น บุพพบท กัมมธรรยสมาส กับ น บุพพบท พหุพพิหิสมาส ต่างกันอย่างไร ? สทพโรควิมุตโต (ปุริโส), นิพภยา (ชนา) เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?

๖. ต่างกันอย่างนี้คือ น บุพพบท กัมมธรรยสมาส ใช้ปฏิเสชนามศัพท์ ซึ่งแปลว่า สิ่งนี้ไม่ใช่สิ่งนั้น เช่น อนสฺโส สัตว์นี้ไม่ใช่ม้า ส่วน น บุพพบท พหุพพิหิสมาส ใช้ปฏิเสชคุณศัพท์และกิจวิเศษที่ ซึ่งแปลว่า มี-หาไม่ได้หรือว่า ไม่มี เช่น อปุตตโก บุคคลมีบุตรหาไม่ได้หรือ บุคคลไม่มีบุตร ฯ

สทพโรควิมุตโต (ปุริโส) เป็นปัญจมีตปปุริสสมาส มีวิเสสนบุพพบท กัมมธรรยสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

วิ.บุพ. วิ.สพฺเพ โรคา สพฺพโรคา

ปัญจ.ตป. วิ.สพพรโศเคหิ วินิมุตโต สพพรโศวิมุตโต (ปฐวิโส) ฯ

นิพภยา (ชนา) เป็นปัญจมีตลยาธิกรณพหุพิหิตสมาส ตั้ง
วิเคราะห์ว่า นิคคต ภย เยหิ เต นิพภยา (ชนา) ฯ

๗. ปัจจัย ในสมุหัตถิต ลงแทนศัพท์อะไรบ้าง สำเร็จแล้วเป็นลึงค์อะไร ?
พาหุสจฺจํ, พลวา, ปณฺณรสี, ลงปัจจัยอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๗. ปัจจัยในสมุหัตถิตีต ลงแทน สมุห ศัพท์ เมื่อเป็นรูปสำเร็จแล้ว ที่ลง กณ และ ณ ปัจจัย เป็นปงลิงค์ ส่วนที่ลง ตา ปัจจัย ในภวตถิตี ๑

พาสจัจ ลง ญย ปัจจย ในภาตติธิตินันตีสตูลยาธิกรณพพพิ
สมาส เป็นท้อง ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

อ.ตุล.พหุพ. วิ. พญ สุตม์ ยสส โส พหุสสุโต

ณัย ปัจจัย ในภาวะถดถิต วิ.พหุสสุตตสส ภาวี พหุสจจ

ผลว่า ลง วนตุ่ ปัจจย ในตทสสัตถิตัตถิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า พลั อสส อตถิติ พลวา ฯ

ปณฺณรสี ลง อี ปัจจัย ในปุรณัตถิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า ปณฺณรสนนํ ปุรณฺณิ ปณฺณรสี ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ เฉลย

สนามหลวงแผนกบาลี

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๔๙

๑. เอ และ โอ สระ ๒ ตัวนี้ ว่าโดยฐานต่างจากสระอื่นอย่างไร ?
และเพราะเหตุไร จึงจัดเป็นสังยุตสระด้วย ?
๑. เอ และ โอ สระทั้ง ๒ ตัวนี้ ว่าโดยฐานต่างจากสระอื่น ดังนี้
เอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและเพดาน เรียกว่า กณฐतालु
โอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและริมฝีปาก เรียกว่า กणโจरु
เพราะประกอบเสียงสระ ๒ ตัวเป็นเสียงเดียวกัน คือ อ กับ อิ
ผสมกัน เอ, อ กับ อุ ผสมกัน เป็น โอ ฉะนั้น จึงจัดเป็นสังยุตสระ
ด้วย ฯ
๒. ในพยัญชนะสนธิ สัญญโค มีวิธีซ้อนก้อย่าง ? อะไรบ้าง ? นกขมติ
จัดเข้าอย่างไหน ฯ อิเฌเมโส เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?
๒. ในพยัญชนะสนธิ สัญญโค มีวิธีซ้อน ๒ อย่าง ฯ
ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกัน อย่าง ๑
ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกัน อย่าง ๑ ฯ
นกขมติ จัดเข้าในวิธีซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเสมอกัน ฯ

อิธวเมโส เป็นโลปสระสนธิและนิคคหิตสนธิ ตัดเป็น อิธ - เอว
- เอโส

ระหว่าง อิธ - เอว ถ้าสระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะคั่นใน
ระหว่าง ลบสระหน้าคือ อ ที่ อิธ ต่อเป็น อิธว

ระหว่าง อิธว - เอโส นิคคหิตอยู่หน้า สระอยู่เบื้องปลาย
แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น อิธวเมโส ฯ

๓. สัพพนามคืออะไร ? แบ่งเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ? จงบอกคำที่ขีดเส้น
ใต้ในประโยคต่อไปนี้ว่าเป็นสัพพนามชนิดไหน “อิทํ มยา เวชชกมมํ
กตวา ลหุ, ตุมहे อญญตถ เอวรูป โภชนํ น ลภิสส, ตํ ภุณช” ?

๓. สัพพนาม คือ ศัพท์สำหรับใช้แทนนามนาม ที่ออกชื่อมาแล้วข้างต้น
เพื่อจะไม่ให้ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ซึ่งไม่เพราะหู ฯ

แบ่งเป็น ๒ อย่าง ฯ คือ ปุริสสัพพนาม ๑ วิเสสนสัพพนาม ๑ ฯ

ได้ตอบคำที่ขีดเส้นใต้ในประโยคต่อไปนี้คือ “อิทํ มยา เวชชกมมํ
กตวา ลหุ, ตุมहे อญญตถ เอวรูป โภชนํ น ลภิสส, ตํ ภุณช” ดังนี้

อิทํ เป็น วิเสสนสัพพนาม

มยา เป็น ปุริสสัพพนาม

ตุมहे เป็น ปุริสสัพพนาม

ตํ เป็น วิเสสนสัพพนาม หรือ ปุริสสัพพนาม ฯ

๔. ในอาขยาต วิภัติไทน มัธยมบุรุษมีที่ใช้น้อย แต่ใช้ปฐมบุรุษแทนเป็น
ส่วนมาก ?

๔. ในอาขยาต มี โอ วิภัติ มัธยมบุรุษ ในหมวดหิยัตตนี และอัชชัตตนี
เอกาจะจะมีที่ใช้น้อยใช้ปฐมบุรุษแทนเป็นส่วนมาก ฯ

๕. ปัจจัยในนามกิตก์ กับกริยากิตก์ เหมือนกันและต่างกันอย่างไร ฯ

๕. ปัจจัยในนามกิตก์ กับกริยากิตก์ เหมือนกันและต่างกัน ดังนี้

เหมือนกัน คือ แบ่งเป็น ๓ พวก ได้แก่กิตปัจจัย ๑ กิจปัจจัย ๑
กิตกิจปัจจัย ๑ และใช้ประกอบกับธาตุ เป็นที่ตั้งทั้งสี่ ฯ

ต่างกัน คือ ปัจจัยในนามกิตก์ทำธาตุที่ประกอบนั้นให้เป็นสาธนะ
นั้น ๆ และใช้ในปฐมวิภัติและจตุตถวิภัติได้บ้าง เช่น กรณิ ทายโก
กาตฺฐ เป็นต้น ส่วนปัจจัยในกริยากิตก์นั้น ทำธาตุที่ประกอบให้เป็น
กริยา และเป็นเครื่องหมายให้รู้กาลและวาจกได้ เช่น คนตฺวา คจฺจนฺโต
นีหริยาโน กรณียํ คนตพฺพํ เป็นต้น ฯ

๖. สมาส ว่าโดยกิจและว่าโดยชื่อ มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ?

สมาส ว่าโดยกิจมี ๒ อย่าง คือสมาสที่ท่านลบลวิภัตติเสียแล้ว เรียกว่า ลุตตสมาส, สมาสที่ท่านยังมิได้ลบลวิภัตติ เรียกว่า อลุตตสมาส

สมาส ว่าโดยชื่อ มี ๖ อย่าง คือ กมมธารโย, ทิคุ, ตปปุริโส, ทวนทโว, อพยยีภาโว, พหุพพิธิ

๗. อะไรเรียกว่าตัทธิต ? โดยสังเขปแบ่งเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ?

๗. ปัจจัยหมู่หนึ่งเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่เนื้อความย่อ สำหรับใช้แทน ศัพท์ย่อคำพูดให้สั้น เรียกว่า สยาม ชาโต เกิดใน สยาม ลงปัจจัยแทน ชาต เอาไว้แต่ สยามเป็น สยามิโก เรียกว่า ตัทธิต คือ สามณฺญตฺตฺธิ, ภาวตฺตฺธิ, อพฺยตฺตฺธิ

โดยสังเขป แบ่งเป็น ๓ อย่าง คือ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

๑. คำต่อไปนี้คือ ปุพฺผ, วจฺโส, สหฺโต, นิคมติ, วุฒฺโฒ ประกอบ
สังโยคผิด จงแก้ไขถูกต้องตามหลักของสังโยค ? ๖

๑. ได้แก้คำที่ประกอบสังโยคผิดให้ถูกต้องดังนี้คือ

ปุพฺผ	แก้ถูกเป็น	ปุพฺผ
วจฺโส	แก้ถูกเป็น	วโส
สหฺโต	แก้ถูกเป็น	สโต
นิคมติ	แก้ถูกเป็น	นิคมติ
วุฒฺโฒ	แก้ถูกเป็น	วุฑฺโฒ

๒. สนธิคืออะไร ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ตตราริทธิมิญเญย เป็นสนธิ
อะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. สนธิคือการต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องกันด้วยอักขระ เพื่อจะย่นอักษร
ให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันท์และทำคำพูดให้สละสลวย ๖

มี ๓ อย่าง ตามความที่เป็นประธานก่อน คือ สระสนธิ ต่อสระ ๑
พยัญชนะสนธิ ต่อพยัญชนะ ๑ นิคคหิตสนธิ ต่อนิคคหิต ๑ ๖

ตตฺราริทธิมิจฺเญย เป็นโลปสระสนธิ และอาเทศนิคหิตสนธิ
ตัดเป็น ตตฺร-อริทธิ์ – อิจฺเญย

ระหว่าง ตตฺร-อริทธิ์ ถ้าสระทั้ง ๒ เป็นรัสสะมีรูปเสมอกัน คือเป็น
อ หรือเป็น อิ หรือ เป็น อุ ทั้ง ๒ ตัว เมื่อลบตัวใดตัวหนึ่งแล้วต้องทิ้ง
สระที่ไม่ได้ลบ ต่อเป็น ตตฺราริทธิ์

ระหว่าง ตตฺราริทธิ์ – อิจฺเญย ถ้านิคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง
แปลงนิคหิตเป็น ม ต่อเป็น ตตฺราริทธิมิจฺเญย ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. อะไรเรียกว่า การันต์ ?

ข. ภิกฺขโว, โจเร เป็นวิภัตติอะไรบ้าง ?

ค. ตั้งแต่ เอกุณสติ จนถึง อฏฺฐนวุติ เป็นวจนะและลึงค์อะไร ?

จ. เอกจเจ,เอต ศัพท์ เป็นวิเสสนศัพท์นามชนิดไหน ?

ง. ปัจจัยในอัပ္พยศัพท์นั้นลงที่ไหน เป็นเครื่องหมายของอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้คือ

ก. สระที่สุดแห่งศัพท์เรียกว่า การันต์ ฯ

ข. ภิกฺขโว เป็นได้ ๓ วิภัตติ คือ ปฐมวิภัตติ ทุตติยวิภัตติ และ
อาลปนวิภัตติ

โจเร เป็นได้ ๒ วิภัตติคือ ทุตติยวิภัตติ และสัตตมวิภัตติ ฯ

ค. ตั้งแต่ เอกุณสติ จนถึง อฏฺฐนวุติ เป็น เอกวจนะและอิตถิลึงค์
อย่างเดียว ฯ

จ.เอกจ ศัพท์ เป็นอนิยมิวิเสสนศัพท์นาม

เอต ศัพท์ เป็น นิยมิวิเสสนศัพท์นาม ฯ

ง.ปัจจัยในอภัยศัพท์นั้น ลงท้ายนามศัพท์เป็นเครื่องหมาย
วิภัตติบ้าง ลงท้ายธาตุ เป็นเครื่องหมายกิริยาบ้าง ฯ

๔. การแยกวิภัตติอาขยาตออกเป็น ประัสสพ และอัตตโนบต เพื่อ
ประสงค์อะไร ? อานยิสฺส และ วุจฺจเร ในคำว่า “ เทวธมฺมาติ วุจฺจเร ”
ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?
๕. เพื่อประสงค์จะได้กำหนดรู้วาท เพราะประัสสพ เป็นเครื่องหมาย
ให้รู้กิริยาที่เป็น กัตตฺวาทจก ส่วนอัตตโนบตเป็นเครื่องหมายให้รู้กิริยา
ที่เป็นกัมมวาทจกและภาววาทจก แต่จะนิยมลงเป็นแน่เลยก็ไม่ได้
บางคราวประัสสพ เป็นกัมมวาทจกและภาววาทจกก็มี เหมือนคำบาลีว่า
สทิสฺส เม น วิชฺชติ คนเช่นกับด้วยเรา (อันใครๆย่อมหาได้) บางคราว
อัตตโนบตเป็นกัตตฺวาทจกก็มี เหมือนคำบาลีว่า ปิยโต ชายเต โสโก
ความโสภณยอมเกิดแต่ของอันเป็นที่รัก เป็นต้น ฯ

อานยิสฺส ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ อา บทหน้า นิ ธาตุ ในความ
นำไป ลง อ ปัจจัย ฌ อักษรตติวิภัตติ แผลง อี ที่ นิ ธาตุ เป็น อย
แผลง ฌ เป็น อีสฺส สำเร็จเป็น อานยิสฺส ฯ

วุจฺจเร ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ ว จ ธาตุ ในความกล่าว ลง ย
ปัจจัย ลง อนติ วิภัตติหมวตฺตมานา แผลง ว เป็น วุ หรือ เอา อ ที่
ว เป็น อุ แผลง ย กับ จ ที่สุดธาตุเป็น จจ แผลง อนติ เป็น เร สำเร็จ
เป็น วุจฺจเร ฯ

๕. สาธนะคืออะไร ? อุฏฺฐาน ในคำว่า “อุฏฺฐานกาเล” และ “อุฏฺฐานวิริยวนตสส” ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๕. สาธนะ คือ ศัพท์ที่ท่านให้สำเร็จมาจากรูปวิเคราะห์ ฯ

อุฏฺฐาน ในคำว่า อุฏฺฐานกาเล ลง ยุ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อุฏฺฐาติ เอตถาติ อุฏฺฐาโน (กาล) ฯ

อุฏฺฐาน ในคำว่า อุฏฺฐานวิริยวนตสส ลง ยุ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อุฏฺฐาติ เตนาติ อุฏฺฐานํ (วิริย) ฯ

๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่า ตัปฺปฐิสสมาส ? และตัปฺปฐิสสมานั้น มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ตโยชนาวตฺถุ, ปูริตปารมี (สโตโต) เป็นสมาสอะไรบ้าง ? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับดู ฯ

๖. นามศัพท์มี อํ วิภคติเป็นต้น ในที่สุดท่านย่อเข้าด้วยบทเบื้องปลาย ชื่อว่า ตัปฺปฐิสสมาส ฯ

มี ๖ อย่างคือ พุติยาตัปฺปฐิสสมาส ตติยาตัปฺปฐิสสมาส จตุตถิตัปฺปฐิสสมาส ปัญจมีตัปฺปฐิสสมาส ฉกฺขีตัปฺปฐิสสมาส สัตตมีตัปฺปฐิสสมาส ฯ

ตโยชนาวตฺถุ เป็นฉกฺขีตัปฺปฐิสสมาส มีอสมหารทิกุสมาส เป็นทอ้ง ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

อ.ทิกุ.

วิ. ตโย ชนา ตโยชนา

ฉ.ตัป.

วิ.ตโยชนานํ วตฺถุ ตโยชนวตฺถุ ฯ

ปฐิตปารมี (สตุโต)

เป็นตติยาพหุพหิสมาส

ตั้งวิเคราะห์ว่า

ปฐิตา ปารมี เยน โส ปฐิตปารมี (สตุโต)ฯ

๗. ปุณณตัทธิต มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? เติปิฎกา (ภิกขุ) จตุทฐา, ยสวา
ลงปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหน ?

๗. ปุณณตัทธิตมีปัจจัย ๕ ตัว คือ ฯ ตย ถ จ ม อี ฯ

เติปิฎกา (ภิกขุ) ลง ณ ปัจจัย ในราคาตัทธิต ฯ

จตุทฐา ลง ธา ปัจจัย ในวิภาคตัทธิต ฯ

ยสวา ลง วนตุ ปัจจัย ในตัทธิตสัทธิตตัทธิต ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ

เฉลย

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๕๐

๑. พยัญชนะในบาลีภาษา มีเท่าไร อะไรบ้าง อาศัยอะไรจึงออกเสียงได้ ?

๑. พยัญชนะในบาลีภาษา มี ๓๓ ตัว ๆ คือ

ก	ข	ค	ฌ	ง				
จ	ฉ	ช	ณ	ญ				
ฎ	ฐ	ฑ	ฒ	ณ				
ป	ผ	พ	ภ	ม				
ย	ร	ล	ว	ส	ห	ฬ	อ	า

อาศัยสระ จึงออกเสียงได้ ๆ

๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร สาธมิโวตถตัม เป็นสนธิอะไร ?
ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างนี้ คือ ต่อศัพท์และอักขระให้
เนื่องถึงกันด้วยอักขระ เพื่อย่นอักขระให้น้อยลง เป็นอุปการะในการ
แต่งฉันทและให้คำพูดสระสรวย ๆ

สาลมิโวลถตัม เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ และโลปสระสนธิติดเป็น
 สาลิ - อิว - โอลถตัม

ระหว่าง สาลิ - อิว ถ้าสระอยู่หลัง นิคคหิตอยู่หน้า แปลงนิคคหิต
 เป็น ม ต่อเป็น สาลมิมิ

ระหว่าง สาลมิมิ - โอลถตัม สระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังอยู่หน้า
 พยัญชนะสังโยคบ้าง เป็นทิมะบ้าง ให้ลบสระหน้า คือ ลบ อ ในที่สุด
 แห่ง สาลมิมิ ต่อเป็น สาลมิมิโวลถตัม ฯ

๓. สังขยา คืออะไร มีกี่ชนิด อะไรบ้าง ตั้งแต่ไหนถึงไหน เป็นนามอะไร ?
 สังขยานาม กับ สังขยาคุณ ใช้ต่างกันอย่างไร ?

๓. สังขยา คือ ศัพท์ที่เป็นเครื่องหมายนับนามนาม ฯ

มี ๒ ชนิด ฯ คือ ปกติสังขยาอย่าง ๑ ปุณฺณสังขยาอย่าง ๑ ฯ

ปกติสังขยา ตั้งแต่ เอก ถึง จตุ เป็นสัพพนาม

ตั้งแต่ ปญจ ถึง อฏฺฐนวุติ เป็นคุณนาม

ตั้งแต่ เอกุณสตัม ขึ้นไป เป็นนามนาม

ส่วนปุณฺณสังขยา เป็นคุณนามแท้ ฯ

ใช้ต่างกันอย่างไร คือ สังขยานาม ใช้เช่นเดียวกับนามนาม เมื่อ
 ใช้นับจำนวนนามนามบทใด ให้เรียงไว้หลังนามนามบทนั้น

ส่วนสังขยาคุณนั้นใช้เช่นเดียวกับคุณนาม คือ เมื่อใช้นับนาม
 นาม บทใด ให้เรียงไว้หน้านามนามบทนั้น ฯ

๔. วาจกคืออะไร ? ท่านจัดไว้เท่าไร ? อะไรบ้าง ? วิธีจะจำวาจกได้
แม่นยำนั้นต้องอาศัยอะไร ?

๔. วาจกคือกิริยาศัพท์ที่กล่าวบทที่เป็นประธานของกิริยา ฯ

ท่านจัดไว้ ๕ อย่าง คือ กัตตวาจก ๑ กัมมวาจก ๑ ภาววาจก ๑
เหตุกัตตวาจก ๑ เหตุกัมมวาจก ๑ ฯ

วิธีที่จะกำหนดได้แม่นยำ ต้องอาศัยปัจจัยที่ประกอบ ฯ

๕. ปัจจัยสำหรับประกอบกิริยาภิตก แบ่งเป็นกี่หมวด ? แต่ละหมวด
มีปัจจัยอะไรบ้าง ? ปัจจัยไหนบอกกาลอะไร ฯ

๕. ปัจจัยที่กำหนดสำหรับประกอบกับกิริยาภิตก แบ่งออกเป็น ๓
หมวด ฯ แต่ละหมวด มีปัจจัยดังนี้

กิตปัจจัย มีปัจจัย ๓ ตัว คือ อนต ตวนตุ ตาวิ

กิจปัจจัย มีปัจจัย ๒ ตัว คือ อนีย ตพพ

กิตกิจปัจจัย มีปัจจัย ๕ ตัว คือ มาน ต ตุน ตวา ตวาน ฯ

ปัจจัยทั้ง ๓ หมวดนั้นบอกกาล ดังนี้

อนต มาน ปัจจัย บอกปัจจุบันกาล

ตวนตุ ตาวิ ต ตุน ตวา ตวาน บอกอดีตกาล

อนีย ตพพ ปัจจัย บอกความจำเป็น ฯ

๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่าวันทวสมาส ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? วิชา
จรรยาสมปนโน (ภควา) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มา
ตามลำดับ ?
๖. สมาสที่มีนามนามตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไป ท่านย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน
ชื่อว่าวันทวสมาส ฯ

มี ๒ อย่าง ฯ คือ สมาสวันทวสมาส ๑ อสมาสวันทว
สมาส ๑ ฯ

วิชาจรรยาสมปนโน (ภควา) เป็นตติยาตปฺปริสสมาส มี
สมาสวันทวสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

ส.ทวัน.

วิ. วิชา จ จรณ จ วิชาจรณ

ต.ตป.

วิ. วิชาจรณน สมปนโน วิชาจรณสมปนโน
(ภควา) ฯ

๗. ภาวตฺทิต มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? มทฺทว, ปณจกํ ลงปัจจัย
อะไร ? ในตฺทิตไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๗. ภาวตฺทิต มีปัจจัย ๖ ตัว ฯ คือ ตต ญย ตตน ตา ณ กณ ฯ

มทฺทว

ลง ณ ปัจจัย ในภาวตฺทิต

วิเคราะห์ว่า

มฺทฺโน ภาโว มทฺทว ฯ

ปณจกํ

ลง

ก ปัจจัย ในสังขยาตฺทิต

วิเคราะห์ว่า

ปณจ ปริมาณานิ อสฺสาติ ปณจกํ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๕๑

๑. ชิวหามขุณฺโณ - ท้ามกลางลีน เป็นกรณีของอักขระอะไรบ้าง ? และ
อักขระเหล่านั้น เกิดในฐานไหน ? เรียกว่าอะไร ?
๑. ชิวหามขุณฺโณ - ท้ามกลางลีน เป็นกรณีของอักขระ ๘ ตัว คือ อี อื, จ
ฉ ช ฌ ญ ย ฯ และอักขระเหล่านั้นเกิดที่เพดาน ฯ เรียกว่า ตาลุชา ฯ
๒. อาเทสสระสนธิ ในที่เช่นไร จึงแปลงสระเบื้องหน้าได้ ? จงตอบพร้อม
ยกตัวอย่างประกอบ ? เอตมมจฺลฺมฺตฺตมํ เป็นสนธิอะไร ? ตัดและ
ต่ออย่างไร ?
๒. อาเทสสระสนธิ แปลงสระเบื้องหน้าได้ในที่เช่นนี้ คือ ถ้า อี เอ หรือ
โอ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง อี ตัวหน้าเป็น ย ถ้าพยัญชนะ
ซ้อนกัน ๓ ตัว ลบพยัญชนะที่มีรูปเสมอกันเสียตัวหนึ่ง อุ.
ปฏิสณฺจารวุตฺติ - อสส เป็น ปฏิสณฺจารวุตฺยสส, อคฺคิ - อาคารํ เป็น
อคฺยาคารํ, เอา เอ เป็น ย อุ. ว่า เต - อสส เป็น ตยสส, เม - อยฺ เป็น
มยายํ, เต - อหํ เป็น ตยาร्हํ, เอา โอ เป็น ว อุ. ว่า อลฺโข - อสส
เป็น อถวสส เอา อุ เป็น ว อุ. ว่า พหุ - อาพาโธ เป็น พห
วาพาโธ, จกฺขุ - อาปาถํ เป็น จกฺขวาปาถํ ฯ

เอตมมงฺคลมุตฺตมํ เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ ตัดเป็น เอตํ - มงฺคลํ - อุตฺตมํ

ระหว่าง เอตํ - มงฺคลํ ถ้าพยัญชนะอยู่หลัง นิกคหิตอยู่หน้า ให้แปลงนิกคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรรคได้ คือ แปลง นิกคหิตที่ เอตํ เป็น ม ต่อเป็น เอตมมงฺคลํ

ระหว่าง เอตมมงฺคลํ - อุตฺตมํ นิกคหิตอยู่หน้า ถ้าสระอยู่เบื้องปลาย แปลงนิกคหิตเป็น ม และ ท ในที่นี้แปลงนิกคหิตที่ เอตมมงฺคลํ เป็น ม ต่อเป็น เอตมมงฺคลมุตฺตมํ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. คุณนามเช่นไร จัดเป็นอติวิเสส ?

ข. ภควโต มีวิธีทำตัวอย่างไร ?

ค. ปุณฺณสังขยา มีวิธีใช้อย่างไร ?

ฌ. ต ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดไหน ?

ง. ทานิ ปัจจัย ในอภัยยศัพท์ เป็นเครื่องหมายอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

ก. คุณนามที่แสดงความดีหรือชั่วมากที่สุดหรือน้อยที่สุด เหมือนคำว่า ปรณติตตโม เป็นบัณฑิตที่สุด ปาปตโม เป็นบาปที่สุด จัดเป็น อติวิเสส ฯ

- ข. ภควโต ทำตัวอย่างนี้ คือศัพท์เดิมเป็น ภควนตุ เอา นตุ แห่ง วนตุ ปัจจัย กับ ส จตุตถิและฉวิริวิภัตติเป็น โต สำเร็จรูปเป็น ภควโต ฯ
- ค. ปุณฺสํชยา มีวิธีใช้ดังนี้ คือ สำหรับนับนามนามที่เต็มในที นั้น ๆ คือ นับเป็นชั้น ๆ เป็นต้นว่า ที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่ ที่ห้า เหมือนคำพูดในภาษาของเราว่า บุตรชายที่ ๑ ของผู้มีชื่อไปเรียนหนังสือที่สำนักครูที่ ๒ พอถึงปีที่ ๓ ก็สอบไล่ได้ประโยคที่ ๔ ยังไม่ถึงชั้นที่ ๕ เป็นต้น ฯ
- ฆ. ต ศัพท์ เป็นปฐิสัพพนาม ประณมบุรุษ และเป็นนิยมิเสสน สัพพนาม ฯ
- ง. ทานี ปัจจัยในอพยยศัพท์ เป็นเครื่องหมายสัตตมวิภัตติลงใน กาล ฯ
๔. สกัมมชาตุ กับ อกัมมชาตุ ใช้ในวากอะไรได้บ้าง ฯ ภิทฺ ชาตุ และ มฺจฺ ชาตุเป็นสกัมมชาตุ หรือ เป็นอกัมมชาตุ จงอธิบาย ฯ
๔. สกัมมชาตุ ใช้ได้ใน ๔ วาก คือ กัตตุวาก กัมมวาก เหตุกัตตุวาก และเหตุกัมมวาก อกัมมชาตุ ใช้ได้ใน ๓ วาก คือ กัตตุวาก ภาว วาก และเหตุกัตตุวาก ฯ

ภิทฺ ชาตุ และ มฺจฺ ชาตุ เป็นได้ทั้งสกัมมชาตุ ทั้งอกัมมชาตุ

ภิทฺ ชาตุ ถ้าวลงในหมวด รุชฺ ชาตุ เป็นสกัมมชาตุ เรียกหากรรม แปลว่า ต่อย หรือทำลาย อุ. สุโท ภาชนํ ภินฺทติ ถ้าวลงในหมวด ทิวฺ ชาตุ เป็นอกัมมชาตุ ไม่เรียกหากรรม แปลว่า แดก อุ. ภาชนํ ภิชฺชติ

มฺจุ ธาตุ ถ้างลงในหมวด รุจ ธาตุ เป็นสกัมมธาตุ เรียกหากรรม แปลว่า ปล่อย หรือว่าง อฺ. โคปาโล โคณฺ มฺจุจติ ถ้างลงในหมวด ทิว ธาตุ เป็นอกัมมธาตุ ไม่เรียกหากรรม แปลว่า หลุด หรือพ้น อฺ. โคโณ มฺจุจติ ฯ

๕. กัตตุสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างไร ฯ จงตอบพร้อมยกตัวอย่าง รูปวิเคราะห์ประกอบ ฯ

ทฺทฺทโม (อตฺตา), มรณํ ลงปัจจัยอะไร ฯ

เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๕. กัตตุสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่า “ผู้” อฺ. กุมภํ กรโธติ กุมภิกาโร ผู้ทำซึ่งหม้อ, เทตติ ทายโก ผู้ให้, ถ้างลงในอรรถคือตัสสึละ แปลว่า “ผู้ - โดยปกติ” อฺ. ธมฺมํ วทติ สึเลนาติ ธมฺมาที ผู้กล่าวซึ่งธรรมโดยปกติ ปาปํ กรโธติ สึเลนาติ ปาปการี ผู้ทำซึ่งบาปโดยปกติ, ถ้าเป็นสมาสรูปตัสสึละสาธนะ แปลว่า “ผู้มีอัน - เป็นปกติ” อฺ. ธมฺมํ จริตฺตํ สึลมสฺสาติ ธมฺมาจารี ผู้มีอันประพฤติ ซึ่งธรรมเป็นปกติ ปาปํ กาทฺตํ สึลมสฺสาติ ปาปการี ผู้มีอันทำซึ่งบาปเป็นปกติ ฯ

ทฺทฺทโม (อตฺตา) ลง ข ปัจจัย เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ทุกฺเคน ทมฺยเตติ ทฺทฺทโม (อตฺตา) ฯ

มรณํ ลง ญ ปัจจัย เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า มรณํ มรณํ หรือ มรยเต มรณํ ฯ

๖. อะไรชื่อว่าทิกุสมาส ? ทิกุสมาส กับ วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร ? อนฺโตเคหฺปเวสนํ เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ฯ

๖. กัมมธารยสมาสมีสังขยาอยู่ข้างหน้าชื่อว่า ทิกุสมาส ฯ

ต่างกันอย่างไร คือ

ทิกฺขสฺมาส เป็นสมาสที่มีสังขยาอยู่ข้างหน้า บทประธานอยู่หลัง
 อุ. ตโย โลกา = ติโลกํ ปณฺจ อินฺทริยานิ = ปณฺจอินฺทริยํ เป็นต้น

ส่วนวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นสมาสที่มีบทวิเสสน
 อยู่ต้น บทประธานอยู่ข้างหลัง อุ. มหฺนโต ปุริโส = มหาปุริโส
 นิลํ อุปลํ = นิลุปลํ เป็นต้น ฯ

อนโตเคหปปเวสนํ เป็นฉฏฐีตั้งปุริสสมาส มีนิปาตบุพพกะ
 อภัยยิภาวสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

นิปาต. อภัยยิ. วิ. เคหสฺส อนฺโต อนฺโตเคห์

ฉ.ตป วิ. อนฺโตเคหสฺส ปเสสนํ อนฺโตเคหปปเวสนํ ฯ

๗. ตา ปัจจัย มีในตัทธิตไหนบ้าง ? และใช้ต่างกันอย่างไร ? ทุกชี (ชน),
 ปาสาทิก (รูป), ทฺวาทสโม (วคโค) ลงปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหน ?
 จตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. ตา ปัจจัย มีใน ๒ ตัทธิต คือ สมุหตัทธิต และภาวตัทธิต ฯ

และใช้ต่างกันอย่างไร คือ

ในสมุหตัทธิต ใช้แทน สมุห ศัพท์ แปลว่า ประชุม อุ.
 สหายานํ สมุโห สหายตา ประชุมแห่งสหาย ท. ชื่อว่า สหายตา
 ประชุมแห่งสหาย

ส่วนในภาวตัทธิต ใช้แทน ภาว ศัพท์ แปลว่า
 ความเป็น อุ. สหายสฺส ภาวो สหายตา ความเป็นแห่งสหาย ชื่อ
 ว่า สหายตา ความเป็นแห่งสหาย ฯ

ทุกชี (ขโน) ลง อี ปัจจัย ในตทสส์ถิตัตถิต ตั้งวิเคราะห์ว่า
ทุกข์ อสส อตถิตี ทุกชี (ขโน)

ปาสาทิก (รูป) ลง ฌิก ปัจจัย ในตรตยาทิตัตถิต ตั้ง
วิเคราะห์ว่า ปสาห์ อahrtthi ปาสาทิก (รูป)

ทวาทสโม (วคฺโค) ลง ม ปัจจัย ในปุณตัตถิต ตั้งวิเคราะห์
ว่า ทวาทสนนํ ปุณฺณ ทวาทสโม (วคฺโค) ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๑

๑. ในพยัญชนะวรรคทั้งหลาย มีวิธีการที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้
อย่างไรบ้าง ?

๑. ในพยัญชนะวรรคทั้งหลาย มีวิธีการประกอบพยัญชนะสังโยคได้ดังนี้
คือ

พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และ ที่ ๒ ในวรรค
ของตนได้

พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และ ที่ ๔ ในวรรค
ของตนได้

พยัญชนะที่ ๕ ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว
ยกเสียแต่ตัว ง ซึ่งเป็นตัวสะกดอย่างเดียว มิได้มีสำเนียงในภาษาบาลี
ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้ ฯ

๒. วิจารณ์สระสนธิ ในที่เช่นไร จึงวิจารณ์เบื้องต้นได้ ? จงตอบพร้อม
ยกตัวอย่างประกอบ ?

๒. วิจารณ์สระสนธิ ในที่เช่นนี้จึงวิจารณ์เบื้องต้นได้ คือ เมื่อลบสระ
เบื้องต้นไปแล้ว เอาสระเบื้องต้น คือ อิ เป็น เอ เอา อุ เป็น
โอ ฯ

ยกตัวอย่างประกอบ เช่น มุณี – อาลโย เป็น มุเนลโย, สุ – อดถิ
เป็น โสถถิ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. นามเช่นไร จัดเป็นสาธารณนาม ?

ข. สุขาย มีวิธีทำตัวอย่างไร ?

ค. ปกตีสังขยา มีวิธีใช้อย่างไร ?

ฆ. ตุมห คัพท ในสัพพนาม สำหรับใช้อย่างไร ?

ง. อธิ อชช ลงในปัจจัยอะไรในอัพยัคคัพท ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

ก. นามทั่วไปได้แก่คน สัตว์ ที่อื่นได้เหมือนคำว่า มนุสโส มนุสฺส,
ติรจฺฉาโน สัตว์ติรจฺฉาน, นครี เมือง เป็นต้น จัดเป็นสาธารณ
นาม ฯ

ข. สุขาย ทำตัวอย่างนี้ เอา อ กับ ส จตุตถีวิภक्ति เป็น อย
สำเร็จรูปเป็น สุขาย ฯ

ค. ปกตีสังขยา มีวิธีใช้อย่างนี้ คือ สำหรับนับนามนามโดยปกติ
เป็นต้นว่า หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า เพื่อให้รู้ว่ามีประมาณเท่าใด
เหมือนคำพูดในภาษาของเราว่า คนผู้หนึ่ง ถือสมุด ๒ เล่ม
ดินสอขาว ๓ แท่ง ดินสอฝรั่ง ๔ แท่ง กระดาษ ๕ แผ่นเดินไป
เป็นต้น ฯ

ฅ. ตุมห ศัพท์ ในสัพพนาม สำหรับใช้ออกชื่อคนที่ผู้พูด พูดกับคนใด สำหรับออกชื่อนั้น เช่น คำในภาษาของเราว่า เจ้า, ท่าน, สู้, เอง, มึง ตามคำสูงและต่ำ แต่ในภาษาบาลีไม่มีคำสูงคำต่ำอย่างนี้ ใช้ ตุมห ศัพท์อย่างเดียว ฯ

ง. อิธ ลง ธ ปัจจัย ในอัပ္พยศัพท์ ส่วน อหฺ ลง ชฺ ปัจจัย ในอัပ္พยศัพท์ ฯ

๔. อาคมในอาขยาดมีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? นิยมลงในที่เช่นไร ?

๔. อาคมในอาขยาด มี ๕ ตัว ฯ

คือ อ อิ ส ห อ ฯ

นิยมลงได้ในที่เช่นนี้ คือ

อ อาคม นิยมลงหน้าธาตุที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวด หิยัตตนิ อัชชัตตนิ และกาลาติปัตติ

อิ อาคม นิยมลงท้ายธาตุและปัจจัยที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวด อัชชัตตนิ ภวิสสันติ และกาลาติปัตติ

ส อาคม นิยมลงท้ายธาตุที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวดอัชชัตตนิ ในหมวดธาตุทั้งปวง

ห อาคม นิยมลงท้าย จา ธาตุ โดยไม่นิยมหมวดวิภัตติ

นิคคหิต อาคม นิยมลงกับธาตุหมวด รุธ ธาตุ แล้วอาเทศ เป็นพยัญชนะที่สุตวรโรค ฯ

๕. อธิกรณสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างไร ? จงตอบพร้อม ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ ?

๕. อธิกรณสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างไร คือ

ที่เป็นกัตตุรูป แปลว่า “เป็นที่....” ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ เช่น จีวรํ ปารุณติ เอตถาติ จีวรปารุณํ (จານํ) ฯ

ที่เป็นกัมมรูป แปลว่า “เป็นที่อันเขา...” ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ เช่น จีวรํ ปารุปิยติ เอตถาติ จีวรปารุณํ (จานํ) ฯ

๖. อะไรชื่อว่าทวันทวสมาส ในทวันทวสมาสนี้ สมาหาโร กับ อสมาหาโร มีลักษณะต่างกันอย่างไร ?

๖. นามนามตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไป ท่านยอมเข้าเป็นบทเดียวกัน ชื่อว่าทวันทวสมาส ฯ

ในทวันทวสมาสนี้ สมาหาโร กับ อสมาหาโร มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ ทวันทวสมาสที่รวมนามศัพท์มีเนื้อความเป็นพหูจนะ ทำให้เป็นเอกวจนะ นปฺงสกลิงค์ ชื่อว่าสมาหาโร ตัวอย่างเช่น สมโณ จ วิปัสสนา จ สมณวิปัสสนํ เป็นต้น ส่วนทวันทวสมาสที่ท่านไม่ได้ทำอย่างนี้ ชื่อว่า อสมาหาโร ตัวอย่างเช่น สมโณ จ พรหมโณ สมณพราหมณา เป็นต้น ฯ

๗. อี ปัจจัย มีในตัทธิตไหนบ้าง ? และใช้ต่างกันอย่างไร ?

๗. อี ปัจจัย มีใน ๒ ตัทธิต คือ ตัทธิตัตถิต และปุรณตัทธิต ฯ
ใช้ต่างกัน อย่างนี้ คือ อี ปัจจัย ในตัทธิตัตถิต ใช้ลงท้ายศัพท์
นามนาม ทำศัพท์นามนาม ให้เป็นคุณนาม

ส่วน อี ปัจจัย ในปุรณตัทธิต ใช้ลงท้ายปกติสังขยา ตั้งแต่ เอก
กาทส เป็นต้น ถึง อฏฺฐารส เฉพาะที่เป็นอธิถิลิงค์ ทำปกติสังขยา
ให้เป็นปุรณสังขยา ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

๑. สระในบาลีภาษานั้นมีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? สระเช่นไร จัดเป็นครุ ?

๑. สระในบาลีภาษามี ๘ ตัว ๑ คือ อ อา อิ อี อุ ู เอ โอ ๑

สระที่เป็นที่ฆะล้วนเช่นนี้ คือ อา อี ู เอ โอ และที่เป็นรัสสะ คือ อ อิ ุ มีพยัญชนะสังโยค และนิคหิตอยู่เบื้องหลัง จัดเป็นครุ มีเสียงหนัก เหมือนคำว่า ภูปาโล มนุสสินโท โกเสยย เป็นต้น ๑

๒. ที่ฆะสระสระสนธิ มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ในที่เช่นไร จึงจะที่ฆะสระหน้าได้ ? อิทาเนวahi เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. ที่ฆะสระสระสนธิ มี ๒ ๑ คือ ที่ฆะสระหน้าอย่าง ๑ ที่ฆะสระหลังอย่าง ๑ ๑

ที่ฆะสระหน้าในที่เช่นนี้ คือ เมื่อสระหลังลบแล้วที่ฆะได้ ตัวอย่าง กิสุ - อิธ ลบ อิ ที่ อิธ แล้วที่ฆะสระหน้าได้ คือ ที่ฆะ ุ ที่ กิสุ เป็น ู เป็น กิสุ หรือ สาธุ - อิติ เป็น สาธุติ เป็นต้น หรือมีพยัญชนะอยู่หลัง ที่ฆะสระหน้าได้ ตัวอย่าง มุณี - จเร เป็น มุณีจเร ๑

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. นามเช่นไร จัดเป็นสาธารณนาม ?
- ข. สตถาโร มีวิธีทำตัวอย่างไร ?
- ค. ปณณรสี เป็นสังขยาชนิดไหน ?
- ฌ. วิเสสนสัพพนามมีลักษณะอย่างไร ?
- ง. ภนเต, สายํ ในอภัยยศัพท์ เป็นนิบาตอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

- ก. นามทั่วไปได้แก่คน สัตว์ ที่อื่นได้ เหมือนคำว่า มนุสโส มนุชฺชํ, ตีรจฺฉาโน สัตว์ดิรัจฉาน, นครํ เมือง เป็นต้น จัดเป็นสาธารณนาม ฯ
- ข. สตถาโร มีวิธีทำตัวอย่างนี้ คือ สตถาโร ศัพท์เดิมเป็น สตถุ ลง โย ปฐมาวิภัติ ทุติยาวิภัติ และอาลปนวิภัติ พหุวจนะ เอา อุ การันต์ ที่ สตถุ เป็น อาร มีรูปศัพท์เป็น สตถาร แล้ว เอา โย ปฐมาวิภัติ ทุติยาวิภัติ และอาลปนวิภัติ พหุวจนะ เป็น โอ สำเร็จรูปเป็น สตถาโร ฯ
- ค. ปณณรสี เป็นสังขยาชนิดปฺรณสังขยา ฯ
- ฌ. วิเสสนสัพพนาม มีลักษณะอย่างนี้ คือ คล้าย ๆ กับคุณนาม แต่มีวิธีแจกไม่เหมือนคุณนาม ฯ
- ง. ภนเต เป็นนิบาตบอกอาลปนะ สายํ เป็นนิบาตบอกกาล ฯ

๔. ในอาขยาต จัตวาจากไว้เท่าไร ? อะไรบ้าง และกำหนดรู้อย่างไร ?

๔. ในอาขยาต จัตวาจากไว้ ๕ ๆ คือ กัตตุจาก ๑ กัมมจาก ๑ ภาวจาก ๑ เหตุกัตตุจาก ๑ เหตุกัมมจาก ๑ ๆ

กัตตุจาก ลงปัจจัย ๑๐ ตัว คือ อ, เอ, ย, ณุ, ณา, นา, ณา, โอ, เณ, ฌย

กัมมจาก ลง ย ปัจจัย กับทั้ง อิ อาคม หน้า ย ด้วย

ภาวจาก ลง ย ปัจจัย

เหตุกัตตุจาก ลงปัจจัย ๔ ตัว คือ เณ, ฌย, ณาเป, ฌาปย

เหตุกัมมจาก ลงปัจจัย ๑๐ ตัวนั้นด้วย ลงเหตุปัจจัย คือ ณาเป ด้วย ลง ย ปัจจัยกับทั้ง อิ อาคมหน้า ย ด้วย ๆ

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ จัดเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ? และจะกำหนดรู้ได้อย่างไรว่าสาธนะนั้น ๆ เป็นรูปอะไร ? อปายคามิโน (สตตา) ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะจัดเป็น ๓ ๆ คือ กัตตุรูป ๑ กัมมรูป ๑ ภาวรูป ๑ ๆ

และจะกำหนดรู้ได้ว่าสาธนะนั้น ๆ เป็นรูปอย่างนี้ คือ

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัตตุจากก็ดี เป็นเหตุกัตตุจากก็ดี สาธนะนั้นเป็นกัตตุรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัมมจากก็ดี เป็นเหตุกัมมจากก็ดี สาธนะนั้นเป็นกัมมรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นภาววจกัณฐิ สาธนะนั้น
เป็นภาवरูป ฯ

อपाยคามิโน (สตตา) ลง ณี ปัจจัย เป็น กัตตุรูป กัตตุสาธนะ
ตั้งวิเคราะห์ว่า อपाย์ คจณฐิตี อपाยคามิโน (สตตา) หรือเป็น กัตตุ
รูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่งตัสสึละ ตั้งวิเคราะห์ว่า อपाย์ คจณฐิตี
สึเลนาติ อपाยคามิโน (สตตา) หรือเป็นสมาสรูปตัสสึลสาธนะ
ตั้งวิเคราะห์ว่า อपाย์ คนตุ สึลเมเตสนติ อपाยคามิโน (สตตา) ฯ

๖. อะไรชื่อว่าตปฺปฺริสมาส ? ตปฺปฺริสมาส กับ อพยฺยิภาวสมาส ต่างกัน
อย่างไร ? อจฺจราสทสฺสปริวุโต (เทวปฺตุโต) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้ง
วิเคราะห์มาตามลำดับ ?

๖. นามศัพท์มี อํ วิกตติเป็นต้น ในที่สุด ท่านย่อเข้าด้วยบทเบื้องปลาย
ชื่อว่าตปฺปฺริสมาส ฯ

ตปฺปฺริสมาสกับอพยฺยิภาวสมาสต่างกันอย่างไร คือ

ตปฺปฺริสมาสมิบทหลังเป็นประธาน ไม่ได้นิยมลิงค์และวจนะ
ตัวอย่างเช่น สุขํ ปตฺโต สุขปฺตฺโต (ปุริโส บุรุษ) ถึงแล้วซึ่งสุข,
รูปे สลฺยา รูปสลฺยา ความสำคัญในรูป, วเน ปุพฺผิ วณฺณปฺพฺผิ
ดอกไม้ในป่า

ส่วนอพยฺยิสมาส มิบทหน้าเป็นประธาน และเป็นอุปสรรคและ
นิบาต บทหลังเป็นนพฺฐสกลิงค์ เอกวจนะ ตัวอย่างเช่น นครสฺส
สมิปี อุปนฺคริ ที่ใกล้แห่งเมือง ชื่อว่าที่ใกล้แห่งเมือง ฯ

อจฺจราสทสฺสปริวุโต (เทวปฺตุโต) เป็นตติยาตปฺปฺริสมาส มี
นญฺฐิตปฺปฺริสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

(เทวปุตฺโต) ฯ

ตั้งวิเคราะห์ว่า เทศนา กุสส สส ภาวโ ทส นากุสส ตา แปลว่า
ประชุมแห่ง (บุคคลทั้งหลาย) ผู้ฉลาดในการแสดง ชื่อว่า เทศนา
กุสส ตา (ประชุมแห่งบุคคลทั้งหลาย ผู้ฉลาดในการแสดง) ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๕๒

๑. ชิวหาหคฺ - ปลายลิ้น เป็นกรณของอักขระอะไรบ้าง ? และ
อักขระเหล่านั้น เกิดในฐานไหน ? เรียกว่าอะไร ?

๑. ชิวหาหคฺ - ปลายลิ้น เป็นกรณของอักขระ ๗ ตัว คือ ต ถ ฐ น
ล ส ฯ และอักขระเหล่านั้นเกิดที่ฐานฟัน ฯ เรียกว่า หนุตชา ฯ

๒. ในนิคคหิตสนธิ จะลบนิคคหิตได้ในที่เช่นไร จงตอบคำถามพร้อม
ยกตัวอย่างประกอบ สุตตยเจว เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. ในนิคคหิตสนธิ จะลบนิคคหิตได้ในที่เช่นนี้ คือ เมื่อมีสระหรือ
พยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิตซึ่งอยู่เบื้องหน้าก็ได้ ฯ

ยกตัวอย่างประกอบดังนี้ เมื่อสระอยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิตได้บ้าง
เช่น ตาสํ - อหํ เป็น ตาสาหํ, วิทฺฐํ - อคฺคํ เป็น วิทฺฐนคฺคํ เป็นต้น

เมื่อมีพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิตได้บ้าง เช่น อริยสจฺจานํ -
ทสฺสนํ เป็น อริยสจฺจานทสฺสนํ, พุทฺธานํ - สาสนํ เป็น พุทฺธานสาสนํ
 เป็นต้น ฯ

สุตตยเจว เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดเป็น
สุตตํ - จ - เหว

ระหว่าง สุตตํ - จ ถ้าพยัญชนะอยู่หลัง มีนิคคิตอยู่ข้างหน้า ให้
แปลงนิคคิต ที่ สุตตํ เป็นพยัญชนะสรวรรคได้ คือ แปลงนิคคิต
เป็น ณ ต่อเป็น สุตตณจ

ระหว่าง สุตตณจ - เอว ถ้าสระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะ
คั่นในระหว่าง ลบสระหน้า คือ อ ที่ สุตตณจ ต่อเป็น สุตตณเจว ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. คุณนามเช่นไร ชื่อวิเสส ?

ข. เทวเต มีวิธีทำตัวอย่างไร ?

ค. อสีติ เป็นได้กัลลิก ?

ฆ. ตมฺห เป็นสัพพนามชนิดไหน เป็นได้กัลลิก ?

ง. ยคฺเช เป็นคำสำหรับเรียกใคร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

ก. คุณนามที่แสดงความดีหรือชั่ว มากหรือน้อยกว่าปกติ
เหมือนคำว่า ปณฺติตตโร เป็นปณฺติตกว่า ปาปตโร เป็น
บาปกว่า ชื่อวิเสส ฯ

ข. เทวเต เป็นอาลปนะ ทำตัวอย่างนี้ คือ เทวเต ศัพฺทเดิม
เป็น เทวตา ลง สิ ปฐฺมา วิภตฺติ เอกวจนะ เอา สิ เป็น
เอ สำเร็จรูปเป็น เทวเต ฯ

ค. อสีติ เป็นได้กัลลิกเดียว คือ อิตถีกัลลิก ฯ

ฆ. ตุมห เป็นสัพพนามชนิดปฐิศัพท์นาม มัธยมบุรุษ
เป็นได้ ๒ ลิงค์ คือ ปุงลึงค์และอิตถิลิงค์ ฯ

ง. ยคฺเช เป็นคำสำหรับร้องเรียกให้คนที่สูงกว่าตนตั้งใจฟังคำที่
ผู้พูดประสงค์จะว่าไม่มีคำแปลในภาษาของเราให้ตรงกัน
ได้และคำเช่นนี้ ก็ไม่มีใครมีใช้นัก ในภาษาของเราเห็นมีอยู่แต่
คำทูลพระเจ้าแผ่นดินว่า “ สรวมชีพ ” หรือ “ ขอเดชะ ”
ซึ่งเป็นคำพูดเพื่อจะให้พระเจ้าแผ่นดินตั้งพระราชหฤทัยฟัง
คำที่จะพูดต่อไป หรือเป็นคำพูดที่ผู้น้อยพูดกับผู้ใหญ่ หรือ
บ่าวพูดกับนาย ก็ได้ ฯ

๔. ในอาขยาต อ อาคม และ อิ อาคม นิยมลงในที่เช่นไร ? รูปสมิสุ,
ปจฺจาสิสนฺติ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?

๔. ในอาขยาต อ อาคม และ อิ อาคม นิยมลงในที่เช่นนี้ คือ อ
อาคม นิยมลงหน้าธาตุที่ประกอบด้วยวิภัติหมวด หียัตตนิ อชฺชตฺติ
และ กาลาติปตฺติ ส่วน อิ อาคม นิยมลงท้ายธาตุและปัจจัยที่
ประกอบด้วยวิภัติหมวด อชฺชตฺติ ภาวิสสันติ และ กาลาติปตฺติ ฯ

รูปสมิสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ วิ บทหน้า อุป บทหน้า
สม ธาตุ ในความสงบ อ ปัจจัย ฌ วิภัติหมวดอชฺชตฺติ ลบ อิ ที่ ว
ทีฆะ อุ ที่ อุป เป็น อุ แปลง ฌ เป็น อีสฺ สำเร็จรูปเป็น รูปสมิสุ ฯ

ปจฺจาสิสนฺติ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ ปติ บทหน้า อา บท
หน้า สีส ธาตุ ในความปรารถนา ความหวัง ความอยากได้ อ ปัจจัย
อนฺติ วิภัติ หมวดัตตมานา แปลง ตี เป็น ตย แปลง ตย
เป็น จจ สำเร็จรูปเป็น ปจฺจาสิสนฺติ ฯ

๕. ตูนาทิปัจจาย คือ ปัจจายอะไร ? บอกกาลอะไร ? ในที่เช่นไร นิยมแปลงเป็น ย ? ธรรมเทศนา ลงปัจจายอะไร ? เป็นรูป และสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์หามาตุ ?

๕. ตูนาทิปัจจาย คือ ปัจจายที่มี ตูน เป็นต้น หมายถึง ปัจจาย ๓ ตัว คือ ตูน ตวา ตวาน ฯ

ตูนาทิ ปัจจาย บอกอดีตกาล ฯ

ในที่เช่นนี้ คือ เมื่อธาตุมีอุปสัคอยู่หน้า เช่น อา อุปสัคบทหน้า ทา ธาตุ ในความให้ แปลง ตูนาทิ ปัจจาย เป็น ย สำเร็จรูปเป็น อาทาย ธรรมเทศนา ลง ยุ ปัจจาย ฯ เป็นภาवरูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ธรรมเทศน ธรรมเทศนา ฯ

๖. อะไรชื่อว่า พหุพพิทิสมาส ? ที่เรียกว่า ตุลยากรณพหุพพิท กับ ภินนาธกรณพหุพพิท นั้น มีข้อแตกต่างกันอย่างไร ? ปริบุญณวิสตีวสุโส (ปริโส) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ ?

๖. สมาสอย่างหนึ่งมีบทอื่นเป็นประธาน ชื่อว่า พหุพพิทิสมาส ฯ

ที่เรียกว่า ตุลยากรณพหุพพิท กับ ภินนาธกรณพหุพพิท นั้น มีข้อแตกต่างกันอย่างนี้ คือ

ตุลยากรณพหุพพิท ในวิเคราะห์แห่งสมาสทั้งหลาย บทประธาน และบทวิเศษณ์มีวิภัตติและลิงค์เสมอกัน แปรกแต่บทสหัพพนามที่เป็นประธาน แห่งบทสมาส ตัวอย่างเช่น อาคตา สมณา ย โส อาคต สมโน (อาราโม) เป็นต้น

ส่วนภินนาธิกรณพหุพิหิ ในวิเคราะห์แห่งบทสมาส บททั้งหลาย มีวิภัตติต่างกัน ตัวอย่างเช่น อสิ หตฺถะ ยสฺส โส อสิหตฺถโ (โยโฮ) เป็นต้น ฯ

ปริญญ์วิสต์วีส (ปริญ) เป็นนักวิจัยพหุพิชิตศาสตร์ มีสมาทาน
 ศาสตร์ เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

อ. ทิคุ วิ. วีสติ วสุธานี วีสติวสุธานี

ฉ. พหุพ.

วิ. ปริปัญณานิ วีสตีวสุทานิ ยสฺส โส
ปริบุญญวีสตีวโส (ปฐีโ) ฯ

๗. ณ ปัจจุบัน มีในตํหิตใดหน้าง ? และใช้ต่างกันอย่างไร ? วณณวณตํ
(ปุปผํ) ลงปัจจุบันอะไร ? ในตํหิตไหน ? จงตั้งตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. ณ ปัจจัย มีในโคตตัตถิต ราคาที่ตถิต สมุหัตถิต ตทสสัตถิต
ตถิต และภาวตถิต ฯ

และใช้ต่างกันอย่างนี้

ในโคตตัตถิต ใช้แทน อปจฺจ ศัพท์ แปลว่า เหล่ากอ

ในราคาที่ดีหิต ใช้แทน รตต ศัพท์ แปลว่า ย่อมแล้ว เป็นต้น

ในสมุหัตถ์ทิต ใช้แทน สมุห ศัพท์ แปลว่า ประชุม

ในทศสัตติยัตถิต ใช้แทน อตฺถิ ศัพท์ แปลว่า มี

ในภาวะต้อหิน ใช้แทน ภาวะ ศีพท์ แปลว่า ความเป็น ฯ

วณณวนต์ (บุพผ) ลง วนตุ ปัจจัย ในทสสัถิตัตถิต ตั้ง
วิเคราะห์ว่า วณณ อสส อตถิตี วณณวนต์ (บุพผ) ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓

๑. พยัญชนะในบาลีภาษามีเท่าไร ? พยัญชนะไหน จัดเป็นโฆสะ และอโฆสะ ?

๑. พยัญชนะในบาลีภาษามี ๓๓ ตัว ๆ

พยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ค ฆ ง, ช ฌ ญ, ท ฒ ณ, ท ธ น, พ ภา ม และ ย ร ล ว ห ฬ ๒๑ ตัวนี้ เป็น โฆสะ

พยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ก ข, จ ฦ ฎ ฏ, ต ถ, ป ฝ และ ส ๑๑ ตัวนี้ เป็น อโฆสะ

อ นักปราชญ์ผู้รู้ศัพทศาสตร์ประสงค์เป็นโฆสะ ส่วนนักปราชญ์ฝ่ายศาสนา ประสงค์เป็น โฆสาโฆสวิมุตติ พ้นจากโฆสะและอโฆสะ ๆ

๒. อาเทสสนธิกริโยปรกรณ์ แบ่งเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ภาควนตราโย เป็นสนธิอะไร ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. อาเทสสนธิกริโยปรกรณ์ แบ่งเป็น ๒ อย่าง ๆ

คือ แปลงสระเบื้องหน้า ๑ แปลงสระเบื้องหลัง ๑ ๆ

ภทวนตฺราโย เป็นอาเทสสระสนธิ ฯ

ตัดเป็น ภทฺ - วนตฺราโย ถ้ามีสระ อุ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง
แปลง อุ ที่ ภทฺ เป็น ว เป็น ภทว ต่อเป็น ภทวนตฺราโย ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. คุณนามแบ่งออกเป็นกี่ชั้น ? อะไรบ้าง ?

ข. ภควตา มีวิธีทำตัวอย่างไร ?

ค. ฐลิงค์ มีการันต์เท่าไร ? อะไรบ้าง ?

ฌ. ตั้งแต่ ทวิ จนถึง อฏฐารส เป็นวจนะและลิงค์อะไร ?

ง. อุทฺธิ์, วีย ในอภัยยศัพท เป็นนิบาตบอกอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

ก. คุณนามแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ ปกติ ๑ วิเสส ๑ อติวิเสส ๑

ข. ภควตา เป็นได้ ๒ วิภัติ คือ นา ตติยาวิภัติ เอกวจนะ
และ สฺมา ปัจจมีวิภัติ เอกวจนะ ทำตัวอย่างนี้ คือ ศัพทเดิม
เป็น ภควนตฺ ลง นา ตติยาวิภัติ เอกวจนะ เอา นตฺ กับ นา
เป็น ตา สำเร็จรูปเป็น ภควตา ฯ แม้ สฺมา ปัจจมีวิภัติ
ก็มีคติเหมือน นา วิภัติ ฯ

ค. ฐลิงค์ มีการันต์ ๕ ฯ คือ อ อิ อี อุ ฌ ฯ

ฌ. ตั้งแต่ ทวิ จนถึง อฏฐารส เป็นพหุวจนะอย่างเดียว และเป็นได้
๓ ลิงค์ ฯ

ง. อุทฺธิ์ เป็นนิบาตบอกที่ วีย เป็นนิบาตบอกอุปมาอุปไมย ฯ

๔. วิภัติอาขยาต ๘ หมวดนั้น หมวดไหนบอกให้รู้ความอะไร ?
 บทว่า “ นิทุสม ” ในบาท พระคาถาว่า “ นิทุสม มลमतโน ”
 นี้ แปลว่าอะไร ลงวิภัติหมวดไหน ?

๕. วิภัติอาขยาต ๘ หมวดนั้น บอกให้รู้ความดังนี้

วัตตมานาวิภัติ บอกให้รู้ปัจจุบันกาล ๓ อย่าง ปัจจุบันแท้
 แปลว่า อยู่ ๑ ปัจจุบันใกล้เคียง แปลว่า ย่อม ๑ ปัจจุบันใกล้เคียง
 อนาคต แปลว่า จะ ๑

ปัญญาวิภัติ บอกความบังคับ แปลว่า จง ๑ บอก
 ความหวัง แปลว่า เกิด ๑ บอกความอ่อนนอน แปลว่า ขอ-จง ๑

สัตตมวิภัติ บอกความยอมตาม แปลว่า ควร ๑ บอกความ
 กำหนด แปลว่า พึง ๑ บอกความรำพึง แปลว่า พึง ๑

ปโรกขวิภัติ บอกให้รู้อดีตกาล ไม่มีกำหนด แปลว่า แล้ว

หิยัตตนิวิภัติ บอกให้รู้อดีตกาล ตั้งแต่วันนี้ แปลว่า แล้ว
 ถ้ามี อ อยู่หน้า แปลว่า ได้ - แล้ว

อัชชัตตนิวิภัติ บอกให้รู้อดีตกาล ตั้งแต่วันนี้ แปลว่า แล้ว
 ถ้ามี อ อยู่หน้า แปลว่า ได้ - แล้ว

ภวิสสันตวิภัติ บอกให้รู้อนาคตกาลแห่งปัจจุบัน แปลว่า จัก

กาลาติปัตตวิภัติ บอกให้รู้อนาคตกาลแห่งอดีต แปลว่า จัก -
 แล้ว ถ้ามี อ อยู่หน้า แปลว่า จักได้ - แล้ว

บทว่า “ นิทุสม ” ในบาทพระคาถาว่า “ นิทุสม
 มลमतโน ” นี้ แปลว่า พึงกำจัด หรือ พึงขจัด ลง เอยย
 หมวดสัตตมวิภัติ ฯ

๕. สาธนะ คืออะไร ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? นิพพารคามินี (ปฏิบัติ)
ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. สาธนะ คือ ศัพท์ที่ท่านให้สำเร็จมาแล้วรูปวิเคราะห์ ๖ มี ๗ อย่าง ๖

คือ กัตตุสาธนะ, กัมมสาธนะ, ภาวสาธนะ, กรณสาธนะ,
สัมปทานสาธนะ, อุปทานสาธนะ, อธิกรณสาธนะ ๖

นิพพารคามินี (ปฏิบัติ) ลง ณ ปัจจัย เป็น กัตตุรูป กรณสาธนะ
ตั้งวิเคราะห์ว่า นิพพานํ คจฺจนฺติ เอตาฯ นิพพารคามินี (ปฏิบัติ)

(ลง อินี ปัจจัย เครื่องหมายอิติลึงค์) หรือ ลง ณี ปัจจัย
เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า นิพพานํ คจฺจาเปตฺติ นิพ
พารคามินี (ปฏิบัติ) ๖

๖. วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส กับ วิเสสนนุตตรบท กัมมธารยสมาส
ต่างกันอย่างไร ? อสขมายมลา (มนตา) เป็นสมาสอะไร จงตั้ง
วิเคราะห์มาตามลำดับ ?

๖. ต่างกันดังนี้ คือ วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส มีบทวิเสสนะอยู่
ต้น บทประธานอยู่หลัง อุทาหรณ์ มหนฺโต ปุริโส = มหาปุริโส
บุรุษใหญ่

ส่วนวิเสสนนุตตรบท กัมมธารยสมาส มีบทวิเสสนะอยู่หลัง
บทประธานอยู่หน้า อุทาหรณ์ สตฺโต วิเสโส = สตฺตวิเสโส สัตว์
วิเศษ ๖

อสขมายมลา (มนตา) เป็นฉัฏฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทสมาส มี
นบุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

น.บุพ.กัม. วิ. น สขุมาโย อสขุมาโย

ฉ.ตุล. วิ. อสขุมาโย มลํ เยวํ เต อสขุมายมลา
(มนตา) ฯ

๗. ตา ปัจจัย มีในตัทธิตไหนบ้าง ? จงตอบพร้อมทั้งรูปวิเคราะห์มา
ประกอบด้วย ?

๗. ตา ปัจจัย มีใน สมุหตัทธิต และภาวตัทธิต ฯ

ยกรูปวิเคราะห์มาประกอบดังนี้

ตา ปัจจัย ในสมุหตัทธิต เช่น สหายานํ สมุโห สหายตา
ประชุมแห่งสหาย ท. ชื่อสหายตา (ประชุมแห่งสหาย)

ตา ปัจจัย ในภาวตัทธิต เช่น สหายสสุ ภาโว สหายตา ความ
เป็นแห่งแห่งสหาย ชื่อสหายตา ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๓

๑. อักษรวิธีและวจีวิภาค มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? ในคำว่า “จิตต
ทนต์ สุขาวห” นี้ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้เป็นครุหรือลหุ ?

๑. อักษรวิธีและวจีวิภาค มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ

อักษรวิธี ว่าด้วยอักษร จัดเป็น สมัญญภาสิธาน แสดงชื่ออักษรที่
เป็นสระและพยัญชนะ พร้อมทั้งฐานกรณ์ ๑ สนธิ ต่ออักษรที่อยู่ใน
คำอื่นให้เนื่องเป็นอันเดียวกัน ๑

ส่วนวจีวิภาค แบ่งคำพูดออกเป็น ๖ ส่วน คือ นาม ๑
อภัยศัพท์ ๑ สมาส ๑ ตัทธิธ ๑ อาชาติ ๑ กิตก์ ๑ ?

ในคำว่า “จิตต ทนต์ สุขาวห” นี้ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ เป็น
ครุหรือลหุ ดังนี้

จิต	เป็น	ครุ	ต	เป็น	ครุ
สุ	เป็น	ลหุ	ขา	เป็น	ครุ
ว	เป็น	ลหุ	ห	เป็น	ครุ ?

๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร ? พุทฺธสสาหสมิ ในคำว่า
“พุทฺธสสาหสมิ ทาโส ว” เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร คือ ต่อศัพท์และอักษรให้
เนื่องกันด้วยอักษร เพื่อจะย่นอักขระให้น้อยลง เป็นอุปการะในการ
แต่งฉันท์และให้คำพูดสละสลวย ฯ

พุทธสสาหสมิ ในคำว่า “พุทธสสาหสมิ ทาโส ว” เป็นที่ชะ
สระสนธิ และโลปนิกคหิตสนธิ ฯ ตัดเป็น พุทธสฺส - อหฺ - อสมิ

ระหว่าง พุทธสฺส - อหฺ ถ้าสระทั้ง ๒ เป็นรัสสะมีรูปเสมอกัน
คือ อ และ อิ หรือ อุ ทั้ง ๒ ตัว เมื่อลบแล้วต้องทำสระที่ไม่ได้
ลบ ด้วยที่ชะสระสนธิ ต่อเป็น พุทธสสาหฺ

ระหว่าง พุทธสสาหฺ - อสมิ เมื่อมีสระหรือพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง
ลปนิกคหิตซึ่งอยู่ข้างหน้าบ้างก็ได้ ต่อเป็น พุทธสสาหสมิ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. เขมฺจ เป็นอะไรในนามศัพท์ ? และเป็นลิงค์อะไร ?

ข. อุปาสิกเก มีวิธีทำตัวอย่างไร ?

ค. ตฺวํ, กตโร เป็นสัพพนามชนิดไหน ?

ฆ. นิบาตนั้น สำหรับใช้อย่างไร ?

ง. อิทานิ, ตฺหิ แปลว่าอย่างไร ? สำเร็จรูปมาจากอะไร ฯ

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

ก. เขมฺจ เป็นคุณนาม ฯ และเป็นได้ ๓ ลิงค์ ฯ

- ข. อุปาสิเก ทำตัวอย่างนี้ คือ ศัพท์เดิมเป็น อุปาสิกา อา การันต์
ในอิตถิลิงค์ ลง สิ อาลปนะวิภตติ เอกวจนะ ลบ สิ เสีย
เอา อา เป็น เอ สำเร็จรูปเป็น อุปาสิเก ฯ
- ค. ตวิ เป็นบุริสัทพนาม กตโร เป็นวิเสสนสัทพนาม ฯ
- ฌ. นิบาตนั้น ใช้แบบนี้ คือ สำหรับลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง
กิริยาศัพท์บ้าง ฯ
- ง. อิทานิ แปลว่า ในกาลนี้ เดียวนี้ สำเร็จรูปมาจาก อิม
ศัพท์ ลง ทานิ ปัจจัย, ตหิ แปลว่า ใน - นั้น สำเร็จรูป
มาจาก ต ศัพท์ ลง หิ ปัจจัย ฯ
๔. ในอาชาต อ อาคม และ อี อาคม ใช้ประกอบกิริยาทั่วไป หรือมีจำกัด
อย่างไร ฯ จงแจก คหุ ธาตุ (ในความถือเอา) ด้วยวิภตติหมวด
ปัญจมี เฉพาะปัสสพทมาตุ ?
๔. ในอาชาต อ อาคม และ อี อาคม ใช้ประกอบกิริยาไม่ทั่วไป มีจำกัด
ดังนี้ คือ
- อ อาคม นิยมลงหน้าธาตุที่ประกอบด้วยวิภตติหมวด หิยัตตนิ
 อัชชัตตนิ และกาลาติปัตติ
- อี อาคม นิยมลงหลังธาตุและปัจจัยที่ประกอบด้วยวิภตติหมวด
 อัชชัตตนิ ภวิสสันติ และกาลาติปัตติ ในหมวดธาตุทั้งปวง ฯ
- จงแจก คหุ ธาตุ (ในความถือเอา) ด้วยวิภตติหมวดปัญจมี
 เฉพาะปัสสพท ดังนี้

ปรัสสบท	
เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป. คนหาตุ	คนหนตุ
ม. คนหิ คนหาหิ	คนหถ คนหาถ
อุ. คนหามิ	คนหาม

๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้น ๆ ต้องอาศัยอะไรเป็นหลัก จงอธิบาย ?
 ปุชา ในคำว่า “ปุชา จ ปุชนิยานํ” ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูป และ
 สาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ?

๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้น ๆ ต้องอาศัยรูปวิเคราะห์เป็นหลัก คือ
 รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัตตฺวาจกกิตี เป็นเหตุกัตตฺวาจกกิตี
 สาธนะนั้นเป็นกัตตรูป รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัมมวจาก
 กิตี เป็นเหตุกัมมวจากกิตี สาธนะนั้นเป็นกัมมรูป รูปวิเคราะห์
 แห่งสาธนะใด เป็นภาววจาก สาธนะนั้นเป็นภาวรูป ฯ

ปุชา ในคำว่า “ปุชา จ ปุชนิยานํ” ลง อ ปัจจัย เป็น ภาวรูป
 ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ปุชนํ ปุชา ฯ

๖. สมาสอะไรบ้าง นิยมแปลงเป็นนปุงสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดียว ?
 และจะทราบได้อย่างไรว่าเป็นสมาสไหน ? มุนีรวรจณํ เป็นสมาส
 อะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ ?

๖. สมาสหริศุสมาส สมาสทวันทวสมาส และอัพยียิภาวสมาส นิยม
 แปลงเป็นนปุงสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดียว ฯ

สมาหารทิกุสมาส นิยมมีสังขยาเป็นบทหน้า บทหลังเป็นประธาน
อุทาหรณ์ ตโย โลกา ติโลกิ

สมาหารทวันทวสมาส นิยมบทนามนาม ตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไปและ
ใช้เป็นตัวประธาน ท่านย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน อุทาหรณ์ สมโถ จ
วิปสสนา จ สมถวิปสสนิ

ส่วนอภัยยิภาวสมาส นิยมมีอุปสัค หรือนิบาตเป็นบทหน้า และ
ใช้เป็นประธานของบทหลัง อุทาหรณ์ ทรถสส อภาโว นิทพธั ฯ

มนิวรวจัน เป็นฉฐฐิตุปริสสมาส มีวิเสสนนุตรบท กัมมธารย
สมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

วินุต.กัม. วิ. มุนิ วโร มุนิวโร

ฉ.ตป. วิ. มุนิวรสส วจัน มุนิวรวจัน ฯ

๗. เสฏฐัตถิต มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ต่างจากปัจจัย
ในตัทธิตอื่นอย่างไร ? ที่ขมาตุฯ ลงปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหน ?
จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. เสฏฐัตถิต มีปัจจัย ๕ ตัว ฯ คือ ตร, ตม, อียิสสก, อีย, อญฺจ ฯ

ต่างจากปัจจัยในตัทธิตอื่น คือ มิได้ลงแทนศัพท์อย่างปัจจัย
ในตัทธิตทั่วไป แต่ใช้เป็นเครื่องหมายคุณศัพท์เปรียบเทียบ คือ ตร
อีย และอียิสสก ลงในวิเสสคุณศัพท์ ตม และ อญฺจ ลงในอติวิเสส
คุณศัพท์ ฯ

ทิฆายูตา ลง ตา ปัจจัย ในสมุหัตถมิต วิเคราะห์ว่า
ทิฆายุนํ สมุโห ทิฆายูตา และในภาวตัทธิต วิเคราะห์ว่า ทิฆายู
สส ภาโว ทิฆายูตา ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ
สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย

ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๔

๑. ลักษณะที่จะประกอบสังโยคได้ ในพยัญชนะวรรคทั้งหลายนั้น พยัญชนะเหล่านี้ คือ ท, ม, ฎ, ค, จ ตัวไหนใช้ซ้อน พยัญชนะอะไรได้บ้าง ? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ?
๑. ลักษณะที่จะประกอบสังโยคได้ ในพยัญชนะวรรคทั้งหลายนั้น พยัญชนะเหล่านี้ คือ ท, ม, ฎ, ค, จ ใช้ซ้อนพยัญชนะได้ ดังนี้
- ท เป็นพยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ (คือซ้อนตัวเอง) และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ ตัวอย่าง เช่น สทท พุทฯ ฯ
- ม เป็นพยัญชนะที่ ๕ สุตวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะ ในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว ตัวอย่าง เช่น อนุกมป สมผลส อมพ กุมภ จมม ฯ
- ฎ เป็นพยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ (คือซ้อนตัวเอง) และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ ตัวอย่าง เช่น ฎฎฎ กฎฐ ฯ
- ค เป็นพยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ (คือซ้อนตัวเอง) และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ ตัวอย่าง เช่น มคค อคฆ ฯ
- จ เป็นพยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ (คือซ้อนตัวเอง) และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ ตัวอย่าง เช่น สจจ ปจฉา ฯ

๒. โลปสนธิกริโยปกรณ ในนิคคหิตสนธิ ใช้ลปได้ในที่เช่นไรบ้าง ?
 ยถายมปทีโป เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. โลปสนธิกริโยปกรณ ในนิคคหิตสนธิ ใช้ลปได้ในที่เช่นนี้ คือ เมื่อมี
 สระหรือพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลปนนิคคหิต ซึ่งอยู่เบื้องหน้าก็ได้
 เช่น วิทฺฐนํ - อคฺคํ เป็น วิทฺฐนคฺคํ, อริยสจฺจานํ - ทสฺสนํ เป็น
 อริยสจฺจานทสฺสนํ เป็นต้น ฯ

ยถายมปทีโป เป็นโลปสระสนธิ และอาเทศนิคคหิตสนธิ ตัดเป็น
 ยถา-อยํ-ปทีโป ฯ

ระหว่าง ยถา - อยํ ลบสระ อ ที่ อยํ ต่อเป็น ยถายํ ตามหลัก
 ที่ว่า ถ้าสระ ๒ ตัวมีรูปไม่เสมอกัน ลบสระเบื้องหน้าบ้างก็ได้

ระหว่าง ยถายํ - ปทีโป แปลงนิคคหิต ที่ ยถายํ เป็น ม ต่อ
 เป็น ยถายมปทีโป ตามหลักที่ว่า ถ้าพยัญชนะวรรคอยู่ข้างหลัก
 มีนิคคหิตอยู่หน้า ให้แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรคได้ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. ปฐมาวิภัติ แบ่งเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ?

ข. รณเณ มีวิธีทำตัวอย่างไร ?

ค. ศัพทมนโคณะ เข้าสมาสแล้ว นิยมทำอย่างไร ?

ฌ. ก็ ศัพท เมื่อแปลงเป็น ก แล้ว มีวิธีแจกอย่างไร ?

ง. อมโห เป็นคำสำหรับเรียกใคร ?

๓. ได้ตอบคำถาม ต่อไปนี้ คือ

- ก. ปฐมาวินัดติ แบ่งเป็น ๒ คือ เป็น ลิงคตฺโถ หรือกตฺตา ที่เป็น
ประธานอย่าง ๑ เป็น อาลปน์ คำสำหรับร้องเรียกอย่าง ๑
(หรือแบ่งเป็น ๒ คือ เอกวจนะอย่าง ๑ พหุวจนะอย่าง ๑)
- ข. รณเณ มีวิธีทำตัวอย่างนี้ คือ รณเณ ศัพท์เดิมเป็น ราข
ลง สมี สัตตมีวินัดติ เอกวจนะ เอา ราข กับ สมี เป็น
รณเณ สำเร็จรูปเป็น รณเณ ฯ
- ค. ศัพท์มนโคณะเข้าสมาสแล้ว นิยมทำอย่างนี้ คือ เอาสระ
ที่สุดของตนเป็น โอ ได้ เช่น มโนคโณ หมู่แห่งมนะ อโยมย
ของบุคคลทำด้วยเหล็ก เว้นแต่ วจ ศัพท์ เมื่อเข้าสมาสแล้ว
เอาสระที่สุดตนเป็น อี เช่น วจิกมมํ กรรมทางวาจา วจเภาโท
การเปล่งวาจา ฯ
- ฌ. ก็ ศัพท์ เมื่อแปลงเป็น ก แล้ว มีวิธีแจกอย่าง ย ศัพท์
ใน ไตรลิงค์ ฯ
- ง. อมโก เป็นคำสำหรับเรียกชายด้วยวาจาอันอ่อนหวาน ใน
ภาษาของเราท่านบัญญัติให้แปลว่า น่ะท่านผู้เจริญ ฯ
๔. วาจคืออะไร วิธีจะจำวาจได้แม่นยำนั้นต้องอาศัยอะไร ? วิตินาเมติ,
นิรุชฌิสฺสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?
๕. กิริยาศัพท์ที่ประกอบด้วยวินัดติ กาล บท วจนะ บุรุษ ธาตุ คือวาจ
สำหรับกล่าวบทที่เป็นประธานของกิริยา ๕ อย่าง คือ กัตตุวาจ ๑
กัมมวาจ ๑ ภาววาจ ๑ เหตุกัตตุวาจ ๑ เหตุกัมมวาจ ๑ ฯ

วิธีจะจำวาทได้แม่นยำนั้น ก็เพราะอาศัยปัจจัยที่ประกอบ เช่น กัตตุวาท มีปัจจัย ๑๐ คือ อ, เอ, ย, ณ, ณา, นา, ณา, โอ, เณ, ณย, กัมมวาท มี ย ปัจจัย กับทั้ง อิ อาคม หน้า ย แม้ภาววาท เหตุกัตตุวาท และเหตุกัมมวาท ก็มีปัจจัยเป็นเครื่องประกอบเช่นเดียวกัน ฯ

วิตินาเมติ ประกอบด้วยเครื่องปรุงดังนี้ คือ วิ - อดี บท หน้า นม ธาตุ เณ ปัจจัย ติ วัตตมานาวิภัตติ ฯ

นิรุขณิสสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุงดังนี้ คือ นิ บทหน้า รุ ธาตุ ย ปัจจัย ญ อัชชัตตนิวิภัตติ แปลง ญ เป็น อีสสุ ฯ

๕. กัตตุสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างไรบ้าง ? ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์มาดู ? ทูลลภา (ภิกขา) ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. กัตตุสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลเป็น ๓ อย่าง คือ

แปลว่า “ผู้” ตัวอย่างรูปวิเคราะห์ กุมภ กโรตติติ กุมภกาโร, เทตติ ทายโก

ถ้าลงในอรรถ คือ ตัสสละ แปลว่า “ผู้ - โดยปกติ” ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ ปาป กโรติ สีเลนาติ ปาปการี, ฌมม จรติ สีเลนาติ ฌมมการี

ถ้าลงในสมาสรูปตัสสละสาธนะ แปลว่า “ผู้ - เป็นปกติ” ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ ฌมม วตฺต สีมสสาติ ฌมมวาที, ปาป กาดฺ สีมสสาติ ปาปการี ฯ

ทูลลภา (ภิกขา) ลง ข ปัจจัย ฯ เป็นกัมมรูป
และกัมมสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า

ทุกฺเคน ลภยิตฺติ ทูลลภา (ภิกขา)

หรือ ทุกฺเคน ลภกิตฺติ ทูลลภา (ภิกขา)

หรือ ทุกฺเคน ลภิตพฺพาติ ทูลลภา (ภิกขา) ฯ

๖. ทิคุสมาส กับ วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร ?
ทณฺฑทตฺถโคปาลโก เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ

๖. ทิคุสมาส กับ วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร คือ

ทิคุสมาส มีสังขยาอยู่ข้างหน้า มีนามอยู่หลัง เช่น ตโย โลกา =
ติโลกํ จตฺสโส ทิสฺสา = จตฺททิสํ

ส่วนวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส มีบทวิเสสนอยู่ต้น บท
ประธานอยู่หลัง เช่น มหนโต ปุริโส = มหาปุริโส, ขตฺติยา กณฺหา =
ขตฺติยกณฺหา ฯ

ทณฺฑทตฺถโคปาลโก เป็นวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส
มีณัฐจินนาธิกรณพหุพพิทสมาสเป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ
ดังนี้

ณ.จินนา.พหุ วิ. ทณฺโฑ ทตฺถยสฺส โส ทณฺฑทตฺถโก (โคปาลโก)

วิ.บุพ.กัม. วิ. ทณฺฑทตฺถโก จ โส โคปาลโก จาติ ทณฺฑทตฺถ-
โคปาลโก

หรือ ทณฺฑทตฺถโก โคปาลโก ทณฺฑทตฺถโคปาลโก ฯ

๗. ณ ปัจจัย ในโคตตตัทธิต กับ ราคาติตัทธิต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร ?
การุณิโก (พุทฺโธ) ลงปัจจัยอะไร ในตัทธิตอะไร จึงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. ณ ปัจจัย ในโคตตตัทธิต กับ ราคาติตัทธิต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร คือ
ณ ปัจจัย ในโคตตตัทธิต ใช้แทน โคตต หรือ อปจจ ศัพท์เท่านั้น
เช่น โคตมสฺส อปจฺจ โคตม เหล่ากอ แห่งโคตมะ ชื่อโคตมะ

ส่วน ณ ในราคาติตัทธิต ใช้แทนศัพท์ได้ทั่วไป มี ราคา
ศัพท์ เป็นต้น เช่น กสาเวน รตตํ วตถิ = กาสาวํ ผ้าอัน
(บุคคล) ย้อมแล้วด้วยรสฝาด ชื่อกาสาวะ (ผ้าอันบุคคลย้อมแล้ว
ด้วยรสฝาด) มคธะ ชาโต มาคโธ (ชน) เกิดแล้ว ในแวนแคว้นมคธ
ชื่อมาคธะ (ผู้เกิดแล้วในแวนแคว้น) ฯ

การุณิโก (พุทฺโธ) ลง ณิก ปัจจัย ในตรัตยาติตัทธิต ตั้ง
วิเคราะห์ว่า กรุณาย นิยุตโต การุณิโก (พุทฺโธ) ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๕

๑. อักขระในภาษาบาลีทั้ง ๔๑ ตัวนั้น อักขระจำพวกไหน ชื่อนิสสัย ?
จำพวกไหน ชื่อนิสสิต ? และทำหน้าที่ต่างกันอย่างไร ?

๑. อักขระในภาษาบาลีทั้ง ๔๑ ตัวนั้น อักขระเบื้องต้น ๘ ตัว ตั้งแต่ อ
จนถึง โ อ ชื่อ นิสสัย อักขระที่เหลือจากสระนั้น ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น
มีนิคหิต เป็นที่สุด ชื่อนิสสิต ฯ

และทำหน้าที่ต่างกัณดั่งนี้ คือ สระเป็นทีอาศัยของพยัญชนะ ออก
เสียงได้ตามลำพังตนเอง และทำพยัญชนะให้ออกเสียงได้ ส่วน
พยัญชนะต้องอาศัยสระจึงออกเสียงได้ ฯ

๒. ในอาเทศสระสนธิ จะแปลงสระเป็น ย หรือ ว ได้ในที่เช่นไร ? จงตอบ
พร้อมยกตัวอย่างประกอบ ?

๒. ในอาเทศสระสนธิ จะแปลงสระเป็น ย หรือ ว ได้ในที่เช่นนี้ คือ
ถ้า อี เอ โอ อุ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง อี ตัวหน้า
เป็น ย ยกตัวอย่าง ปฏิสณจารวุตติ - อสส เป็น ปฏิสณจารวุตยสส,
แปลง เอ เป็น ย ยกตัวอย่าง เต - อสส เป็น ตยสส, แปลง โอ
เป็น ว ยกตัวอย่าง อถโฆ - อสส เป็น อถขวสส, แปลง อุ เป็น ว
ยกตัวอย่าง พหุ - อาพาโธ เป็น พหฺวาพาโธ ฯ

๓. ศัพท์เช่นไร เรียกว่า อัพยศัพท์ ? ในอัพยศัพท์นั้น อุปสัคกับนิบาต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร ?
๓. ศัพท์จำพวกหนึ่ง จะแจกด้วยวิภัติทั้ง ๗ แปลงรูปไปต่าง ๆ เหมือนนามทั้ง ๓ ไม่ได้ คงรูปอยู่เป็นอย่างเดียว ศัพท์เช่นนี้ เรียกว่า อัพยศัพท์ ฯ อุปสัคกับนิบาต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างนี้ คือ อุปสัคนั้นสำหรับนำหน้านามและกริยาให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้านาม มีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากริยา มีอาการคล้ายกริยาวิเศษณะ ส่วนนิบาตนั้น สำหรับลงในระหว่าง นามศัพท์บ้าง กริยาศัพท์บ้าง บอก อาลปะนะ กาล ที่ ปริเฉท อุปไมย ปฏิเสธ ความได้ยินเล่าลือ ความปรักป การถาม ครามรับ ความเตือน เป็นต้น ฯ
๔. การแยกวิภัติอาขยาต ออกเป็นปรัสสบทและอัตโนบท เพื่อประสงค์อะไร ? จงแจก ภูษ ธาตุ (ในความกินมาตุ) ด้วยวิภัติหมวดปัญจมีเฉพาะปรัสสบทมาตุ ?
๔. การแยกวิภัติอาขยาต ออกเป็น ปรัสสบท และอัตโนบท เพื่อประสงค์ ดังนี้ คือ

จะได้กำหนดรู้วาท เพราะปรัสสบทเป็นเครื่องหมายให้รู้กริยาที่เป็นกัตตวาทจากและเหตุกัตตวาทจาก ส่วนอัตโนบท เป็นเครื่องหมายให้รู้กริยาที่เป็นกัมมวาทจาก ภาววาทจาก และเหตุกัมมวาทจาก แต่จะนิยมลงเป็นแน่ที่เดียวก็ไม่ได้ บางคราวปรัสสบทเป็นกัมมวาทจากและภาววาทจากก็มี เหมือนคำบาลีว่า “สทิสเณน วิชชติ” คนเช่นกับด้วยเรา (อันใคร ๆ) ย่อมหาไม่ได้ เป็นต้น บางคราวอัตโนบทเป็นกัตตวาทจากก็มี เหมือนคำบาลีว่า “ปิยโต ชายเต โสโก” ความโศกย่อมเกิดแต่

ของที่รัก เป็นต้น คำที่กล่าวข้างต้นนั้น ประสงค์เอา แต่บทที่เป็นไป
โดยมาก ถ้าจะกำหนดให้ละเอียดแล้ว ต้องอาศัยปัจจัยด้วย ฯ

จงแจก ภูษ ธาตุ (ในความกินมาตุ) ด้วยวิภัติหมวดปัญจมี
เฉพาะปรัสสบท ดังนี้

ปรัส	เอกวจนะ	พหุจนะ
ป.	ภุชตุ	ภุชนตุ
ม.	ภุช ภุชาหิ	ภุชถ
อุ.	ภุชามิ	ภุชาม

๕. กิตกัณั้น คืออะไร? แบ่งเป็นกี่อย่าง ? อะไรบ้าง ? พนธน์ (ฐานัน)
ลงปัจจัย อะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์หามดู ?
๕. กิตกัณั้น คือ ศัพท์ที่ท่านประกอบปัจจัยหมู่หนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องกำหนด
หมายเนื้อความของนามศัพท์หรือกิจริยาศัพท์ที่ต่าง ๆ กัน ฯ แบ่ง
ออกเป็น ๒ อย่าง คือ เป็นนามศัพท์อย่าง ๑ เป็นกิจริยาศัพท์อย่าง
หนึ่ง ฯ

พนธน์ (ฐานัน) ลง ยุ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ ตั้ง
วิเคราะห์ว่า พนธติ เอตถาติ พนธน์ (ฐานัน) ฯ

๖. ตปฺปริสสมาสกับกัมมธารยสมาส มีลักษณะต่างกันอย่างไร ?
 ปริบุญณปตฺตจิวิโร (สามเณโร) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์
 มาตามลำดับ ?

๖. ตปฺปริสสมาสกับกัมมธารยสมาส มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ ตป
 ปริสสมาส คือ นามศัพท์มี อ วิภัติเป็นต้น ในที่สุด ท่านย่อเข้า
 ด้วยบทเบื้องต้น มีวิภัติและวณะไม่เสมอกัน ส่วนกัมมธารยสมาส
 คือ มีวิภัติและวณะเสมอกัน บทหนึ่งเป็นประธาน บทหนึ่งเป็นวิ
 เสสนะ หรือเป็นวิเสสนะทั้ง ๒ บท ฯ

ปริบุญณปตฺตจิวิโร (สามเณโร) เป็นฉฐฐิตุลยาธิกรณพหุพพิ
 หิสมาส มีสมาหาร ทวันทวสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์
 ตามลำดับ ดังนี้

ส.ทวัน. วิ. ปตฺโต จ จีวรณจ ปตฺตจิวิโร

ฉ.ตุล.พหุพ. วิ. ปริบุญณ ปตฺตจิวิโร ยสส โส ปริบุญณปตฺต-
 จิวิโร (สามเณโร) ฯ

๗. ปัจจัยในฐานตัทธิต ลงแทนศัพท์อะไร ? มณิยา (นาวา) ลงปัจจัย
 อะไร ? ในตัทธิตไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. ปัจจัยในฐานตัทธิต ลงแทนศัพท์ ๔ ศัพท์ คือ ฐาน อรหติ หิต ภว ฯ

มณิยา (นาวา) ลง มย ปัจจัย ในปกตัตัทธิต ตั้งวิเคราะห์
 ว่า มณิยา ปกตา มณิยา (นาวา) หรือ มณิสส วิกาโร มณิยา
 (นาวา) ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

๑. เอ กับ โอ สระ ๒ ตัวนี้ ว่าโดยฐานต่างจากสระอื่นอย่างไร ? และ
เพราะเหตุไร จึงจัดเป็นสังยุตตสระด้วย ?

๑. เอ กับ โอ สระ ๒ ตัวนี้ ว่าโดยฐานต่างจากสระอื่น ดังนี้

เอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและเพดาน เรียกว่า กณฺฐतालुโซ

โอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและริมฝีปาก เรียกว่า กณฺโฐจฺจโซ ฯ

และเพราะประกอบเสียงสระ ๒ ตัว เป็นเสียงเดียวกัน คือ อ
กับ อิ ผสมกันเป็น เอ,

อ กับ อุ ผสมกันเป็นโอ ฉะนั้น จึงจัดเป็นสังยุตตสระด้วย ฯ

๒. ในสนธิกริโยปกรณ วิการ กับ ทิฆะ มีลักษณะต่างกันอย่างไร ?
ธมฺมมิถฺยณาย เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. ในสนธิกริโยปกรณ วิการ กับ ทิฆะ มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ

วิการ ได้แก่การทำสระตัวหนึ่งให้เป็นสระอีกตัวหนึ่ง เช่นทำ อิ
ให้เป็น เอ ทำ อุ ให้เป็น โอ ตัวอย่างเช่น มฺนิ - อาลโย เป็นมฺเนลโย สุ -
อติ เป็น โสติ เป็นต้น

ส่วนทิฆะ ได้แก่การทำสระที่มีเสียงสั้นให้มีเสียงยาว เช่นทำ อ
ให้เป็น อา ทำ อิ

ให้เป็น อี ทำ อุ ให้เป็น อุ ตัวอย่างเช่น ตตร - อัย เป็น ตตราย
สทฐา - อธิ เป็น สทธีธ

จ - อุยกั เป็น จูกั เป็นต้น

ธมฺมมิตฺถญาย เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ และ โลปสระสนธิ ตัด
เป็น ธมฺม - อธิ - ญาย

ระหว่าง ธมฺม - อธิ นิคคหิตอยู่หน้า สระอยู่เบื้องปลาย แปลง
นิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น ธมฺมมิตฺ ระหว่าง ธมฺมมิตฺ - ญาย สระหน้า
และสระหลังไม่มีพยัญชนะคั่นในระหว่าง ลบสระหน้าคือ อ ที่ ธิ ต่อ
เป็น ธมฺมมิตฺถญาย ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. นามเช่นไร จัดเป็นนามนาม ?

ข. ภิกฺขเว มีวิธีทำตัวอย่างไร ?

ค. อสฺสํ เป็นวจนะ และถึงค์อะไร ?

ฌ. ต ศัพท์ ในอิตถิลิงค์ เฉพาะจตุตถีวิภัติ มีรูปแจกอย่างไร ?

ง. รโห แปลว่าอย่างไร ? เป็นนิบาตบอกอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถาม ต่อไปนี้ คือ

ก. นามที่เป็นชื่อของคน, สัตว์, ที่, สิ่งของ, จัดเป็นนามนาม ฯ

ข. ภิกฺขเว มีวิธีทำตัวอย่างนี้ คือ ภิกฺขเว ศัพท์เดิมเป็น ภิกฺข
ลง โย อาลปนวิภัติ พหุวจนะ เอา โย เป็น เว แล้ว เอา อุ
เป็น อ สำเร็จรูปเป็น ภิกฺขเว ฯ

ค. อสีติ เป็น เอกวจนะ และอิตถิลิงค์อย่างเดียวมั้เข้ากับศัพท์ที่เป็นพหูวจนะลิงค์อื่น ก็คงอยู่อย่างนั้น ไม่เปลี่ยนไปตาม ๆ

ฅ. ต ศัพท์ ในอิตถิลิงค์ เฉพาะจตุตถีวิภัตติ มีรูปแจกอย่างนี้

	เอกวจนะ	พหูวจนะ
จตุตถี	ตสสา อสสา ติสสา ติสสาย	ตาส์ ตาसान์

ง. รโห แปลว่า ที่ลับ เป็นนิบาตบอกที่ ๆ

๔. ชาติคืออะไร ท่านรวบรวมจัดไว้เป็นกี่หมวด ? อะไรบ้าง ? สงฺกิลิสฺสติ, ปมฺขชีสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?

๕. ชาติ คือ กิริยาศัพท์ที่เป็นมูลราก ๆ

ท่านรวบรวมจัดไว้เป็น ๘ หมวด คือ

๑. หมวด ภู ชาติ	๒. หมวด รุช ชาติ
๓. หมวด ทิว ชาติ	๔. หมวด สุ ชาติ
๕. หมวด กี ชาติ	๖. หมวด คห ชาติ
๗. หมวด ตน ชาติ	๘. หมวด จรุ ชาติ

สงฺกิลิสฺสติ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ สํ บทหน้า กิลิส ชาติ (ในความเศร้าหมอง เบียดเบียน แผลดเผา) ย ปัจจัย ตี วัตตมานา วิภัตติ เอกวจนะ ๆ

ปมฺขชีสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ ป บทหน้า มหฺ ชาติ (ในความเมา) ย ปัจจัย อุ อชฺชัตตนิวิภัตติ พหูวจนะ ๆ

๕. ปัจจัยแห่งกริยาภิธานทั้ง ๓ หมวดนั้น ตัวไหนบอกให้รู้ความอะไร ? และ ตัวไหนบ้างใช้ เป็นกริยาคุณพากย์ได้ ? สุกฺติ ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูป และ สาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. ปัจจัยแห่งกริยาภิธานทั้ง ๓ หมวดนั้น แต่ละตัวบอกให้รู้ความดังต่อไปนี้ คือ อนาคต ปัจจัย ในหมวดกิตปัจจัย และมาน ปัจจัย ในหมวด กิตกิจปัจจัย บอกให้รู้ปัจจุบันกาล แปลว่า อยู่ เมื่ออนีย, ตพฺพ ปัจจัย ในหมวดกิตปัจจัย บอกให้รู้ความจำเป็น แปลว่า พึง ตวนฺตุ, ตาวี ปัจจัย ในหมวดกิตกิจปัจจัย และ ต, ตุน, ตวา, ตวาน, ปัจจัย ในหมวดกิตกิจปัจจัยบอกให้รู้อดีตกาล แปลว่า แล้ว ฯ

และปัจจัย ๓ ตัว คือ อนีย, ตพฺพ, ต ปัจจัย ใช้เป็นกริยาคุณพากย์ได้ ฯ สุกฺติ ลง ตี ปัจจัย ฯ เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า สุขณฺติ เอตยาติ สุกฺติ หรือเป็น ภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า สุขณฺณ สุกฺติ ฯ

๖. สมาสเป็นไร ชื่อว่าพหุพพิทสมาส มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? กิลฺยณฺนิวาสน-ปารุปน (สามเณโร) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?

๖. สมาสอย่างหนึ่ง มีบทอื่นเป็นประธาน ชื่อว่า พหุพพิทสมาส ฯ มี ๖ อย่าง คือ หุตฺติยาพหุพพิท, ตติยาพหุพพิท, จตุตถิยาพหุพพิท, ปัญจมีพหุพพิท, ฉกฺขีพหุพพิท, สัตตมีพหุพพิท ฯ

กิลฺยณฺนิวาสนปารุปน (สามเณโร) เป็นฉกฺขีตุลยาธิกรณพหุพพิท สมาส มีอสมการ-ทวันทสมาส (หรืออสมการทวันทสมาส) เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

อ.ทวัน.

วิ. นิวาสนนฺจ ปารุปนนฺจ นิวาสนปารุปนานิ

หรือ (ส.ทวัน. วิ. นิวาสนนฺตฺย ปารุปนนฺตฺย นิวาสนปารุปนํ)

จ.ตุล.พหุพ. วิ. กิติภูมิฐานิ นิवासนปารูปนานิ ยสส โส
 กิติภูมิจ-นิवासนปารูปโน (สามเณโร) ฯ

๗. อี ปังจัย ในตหัสสัถิตถิตติ กับ ปุณณตถิตติ มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร ?
ทูลสึลยฺ ลงปังจัย อะไร ? ในตถิตติไหน ? จงตั้งวิเคราะห์หามาดี ?

๗. อธิบาย ใน ทักษะสถิติทฤษฎี กับ ปุณธ์ทฤษฎี มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร คือ

อี ปัจจย ใน ตัทธัสตติตัทธิต ใช้ลงแทน อตฺติ ศัพท์ แปลว่า มี และใช้ลงท้ายศัพท์นามนาม ทำศัพท์นามนามให้เป็นคุณนาม ตัวอย่าง ทณฺที คนมีไม้เท้า โภคี คนมีโภคะ

ส่วน อี ปัจจัยใน ปุณตัทธิต ใช้ลงแทน ปุณ ศัพท์ แปลว่า ที่
เต็ม และใช้ลงท้ายปกติสังขยาตั้งแต่ เอกาทส เป็นต้น จนถึง อฏฺฐารส
เฉพาะที่เป็นอิติลึงค์ ทำปกติสังขยาให้เป็นปุณสังขยา ตัวอย่าง
เอกาทสึ ที่ ๑๑ ทวาทสึ ที่ ๑๒ เป็นต้น ฯ

ทูลสถลยํ ลง ฌย ปัจจย ในภาวตํหิต ฯ

ตั้งวิเคราะห์ว่า พุทธสี่ลสส ภาโว พุทธสี่ลย์ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๕๕

๑. กรณที่ทำอักษร มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ในจำนวนนั้น ปลาย
ล้นเป็นกรณของอักษร ตัวไหนบ้าง ?

๑. กรณที่ทำอักษรมี ๔ ฯ

คือ ชิวหามชนม์ ท่วมกลางล้น ๑ ชิวโหปกค์ ถัดปลายล้นเข้ามา ๑
สกลุจัน ฐานของตน ๑ ฯ

ปลายล้น เป็นกรณของอักษรที่เป็นทนต์ชะ ได้แก่ อักษร ๗
ตัวนี้ คือ ต ถ ท ธ น ล ส ฯ

๒. อามคสนธิกริโยปรกรณ์ ในนิคคหิตสนธิ ใช้ลงได้ในที่เช่นไรบ้าง ?
ผลมิจฉว ในคำว่า “ผลมิจฉว วนสมิ วานโร” เป็นสนธิอะไร ?
ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. อามคสนธิกริโยปรกรณ์ ในนิคคหิตสนธิ ใช้ลงในที่เช่นนี้ คือ เมื่อสระก็ดี
พยัญชนะก็ดี อยู่เบื้องหลัง ลงนิคคหิตสนธิได้บ้าง เช่น จกฺขุ-อุทฺปาติ
เป็น จกฺขุอุทฺปาติ, อว – สิริ เป็น อวสิริ เป็นต้น ฯ

ผลมิจฉว ในคำว่า “ผลมิจฉว วนสมิ วานโร” เป็นอาเทศนิคคิต
สนธิและโลปสระสนธิ ตัดเป็น ผล – อิจฉ – อิว

ระหว่าง ผล - อิจฺฉิ นิคคหิตอยู่หน้า สรรอยู่หลัง แปลงนิคคหิต
เป็น ม ต่อเป็น ผลมิจฺฉิ

ระหว่าง ผลมิจฺฉิ - อิว นิคคหิตอยู่หน้า ลบสระเบี่ยงปลายได้
บ้าง คือ อี ที่ อิว ต่อเป็น ผลมิจฺฉิ ว ๑

๓. นามศัพท์ในบาลีภาษานั้น ท่านแบ่งลิงค์ไว้เท่าไร ? อะไรบ้าง ? ที่จัด
เช่นนั้น อาศัยอะไรเป็นหลัก ? จงตอบพร้อมยกตัวอย่างมาประกอบ ?

๓. นามศัพท์ในบาลีภาษานั้น ท่านแบ่งเป็นลิงค์ ๓ คือ ปุงลิงค์ เพศชาย
๑ อิตถิลิงค์ เพศหญิง ๑ นปุงสกลิงค์ มิใช่เพศหญิงมิใช่เพศชาย ๑ ๑

ที่จัดเช่นนั้น เพราะอาศัยหลัก คือ จัดตามสมมติของภาษา
บ้าง ตามกำเนิดบ้าง ๑

ที่จัดตามสมมตินั้น ยกตัวอย่าง ทาโร เมีย เป็นอิตถิลิงค์ สมมติ
ให้เป็นปุงลิงค์ ปเทโส ประเทศ เป็นนปุงสกลิงค์ สมมติให้เป็น
ปุงลิงค์ ภูมิ แผ่นดิน เป็นนปุงสกลิงค์ สมมติให้เป็นอิตถิลิงค์ เป็นต้น

ส่วนที่จัดตามกำเนิดนั้น ตัวอย่าง ปุริโส ชาย เป็นปุงลิงค์ อิตถิ
หญิง เป็นอิตถิลิงค์ เป็นต้น ๑

๔. อาย อีย ปัจจัย เป็นไปในความอะไร ? ใช้ประกอบกับอะไร ?
จงแจก คห ชาติ(ในความถือเอา) ด้วยวิภัตติหมวดภวิสสันติ
เฉพาะปรัสบทมาดู ?

๔. อาย อีย ปัจจัย เป็นไปในความประพฤติ

ถ้าประกอบกับนามศัพท์ที่เป็นคุณนาม แปลว่า ประพจน์ เช่น
จิรายติ ประพจน์ช้อยู่ เป็นต้น

ถ้าประกอบกับนามศัพท์ที่เป็นนามนาม แปลว่า ประพจน์
เพียงดัง เช่น ปุตุตยติ ย่อมประพจน์ให้เป็นเพียงดังบุตร ฐมยติ
ย่อมประพจน์เพียงดังควิน ฯ

แจก คห ฐาตุ (ในความถือเอา) ลง ฌหา ปัจจัย ด้วย
วิภัตติหมวดภวิสสันติ เฉพาะปรัสสบท ดังนี้

ปฺริส.	เอก.	พหู.
ป.	คณฺหิสฺสติ	คณฺหิสฺสนฺติ
ม.	คณฺหิสฺสสิ	คณฺหิสฺสธ
อุ.	คณฺหิสฺสามิ, คณฺ หิสฺสํ	คณฺหิสฺสาม

แจก คห ฐาตุ (ในความถือเอา) ลง อ ปัจจัย ด้วยวิภัตติ
หมวดภวิสสันติ เฉพาะปรัสสบท ดังนี้

ปฺริส.	เอก.	พหู.
ป.	คหิสฺสติ	คหิสฺสนฺติ
ม.	คหิสฺสสิ	คหิสฺสธ
อุ.	คหิสฺสามิ, คหิสฺสํ	คหิสฺสาม

แจก คหฺ ธาตุ (ในความถือเอา) ลง เอ ปัจจัย ด้วยวิภัติหมวดภวิสสันติ เฉพาะปรัสสบท ดังนี้

ปฺริส.	เอก.	พหู.
ป.	คเหสฺสติ	คเหสฺสนติ
ม.	คเหสฺสสิ	คเหสฺสธ
อุ.	คเหสฺสามิ, คเหสฺสํ	คเหสฺสาม

๕. ปัจจัยนามกิตก์ แบ่งเป็นกี่พวก ? และใช้ต่างกันอย่างไร ? คมภิรจารี (อุทฺโท) ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. ปัจจัยนามกิตก์แบ่งเป็น ๓ พวก ๆ และใช้ต่างกันอย่างไร คือ

กิตปัจจัย ใช้สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัตตุรูปอย่างเดียว ๑

กิจปัจจัย ใช้สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัมมรูป และภาวรูป

กิตกิจปัจจัย ใช้สำหรับประกอบกับศัพท์แม่ทั้ง ๓ เหล่า ๑ ๆ

คมภิรจารี (อุทฺโท) ลง ณี ปัจจัย ๆ

เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ วิ. คมภิเร จรตฺติ คมภิรจารี (อุทฺโท) หรือเป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่งตฺสสึละ วิ. คมภิเร จรตฺติ สึเลนาคิ คมภิรจารี (อุทฺโท) หรือเป็น สมาสรูป ตฺสสึลสาธนะ วิ. คมภิเร จริตฺต สึลมสฺสาติ คมภิรจารี (อุทฺโท) ๆ

๖. ลุตตสมาส กับ อลุตตสมาส มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? จงตอบ พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ? สীลาทิสมนพนา (ภิกขุ) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ?

๖. ลุตตสมาส กับ อลุตตสมาส มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ

ลุตตสมาส เป็นสมาสที่ลบวิภัติของศัพท์หน้าเสีย ในเมื่อย่อศัพท์เข้าเป็นบทเดียวกัน ยกตัวอย่าง เช่น กจิสส ทุสส เป็น กจิสส ทุสส ผ้าเพื่อกจิสส ญโณ ธนํ เป็น ราชธนํ ทรัพย์ของพระราชา เป็นต้น

ส่วนอลุตตสมาส เป็นสมาสที่ได้ลบวิภัติเช่นนั้น คงวิภัติไว้ตามเดิม ยกตัวอย่าง เช่น ทูเร นิทานํ เป็น ทูเรนิทานํ วัตถุมีนิทานในที่ไกล อูรสี โลโม เป็น อูรสีโลโม พราหมโณ พราหมณ์มีชนที่ออก เป็นต้น ฯ

सीलाทिसมนपना (ภิกขุ) เป็น ตติยัตปปริสสมาส มีฉัฏฐิตุลยาธิกรณพหุพินิสมาส

เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

ฉ. ตุล. พหุพ. วิ. สीलํ อาทิ เยสํ เต सीลาทโย (คุณา)

ต. ตป. วิ. सीลาทิสมนपना सीลาทिसมนपना (ภิกขุ) ฯ

๗. ปุณณตัทธิต มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? อิทธิมา (ภิกขุ) แปลว่าอะไร ? ลงปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. ปุณณตัทธิต มีปัจจัย ๕ ตัว

คือ ตีย ถ ฐ ม อี ฯ

อิทธิมา (ภิกขุ) แปลว่า (ภิกขุ) มีฤทธิ์ ฯ

ลง มนตุ ปัจจัย ในทหสสัดติตฺทิตฺ ฯ

วิเคราะห์ว่า อิทธิ อสส อตฺถิติ อิทธิมา (ภิกขุ) ฯ

พระเทพปริยัติมุนี	เชมจारी	วัดทองนพคุณ	เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี			ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและ บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๕๖

๑. คำต่อไปนี้ คือ อภิตถเรถ, ปุณณ, สัคโก, จิรพวาสิ, อทุโธ ประกอบ
สังโยคถูกหรือผิด ถ้าผิดจงแก้ไขให้ถูก และบอกด้วยว่าถูกหรือผิด
เพราะอะไร ?

๑. คำต่อไปนี้ คือ

อภิตถเรถ ประกอบสังโยคผิด เพราะพยัญชนะที่ ๓ ใน ต วรรค
คือ ท จะซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๒ ไม่ได้ เพราะไม่เป็นไปตามหลักการ
ซ้อนพยัญชนะสังโยคที่ว่า พยัญชนะวรรคทั้งหลาย พยัญชนะที่ ๑ ซ้อน
หน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ ประกอบสังโยคถูกแก้
เป็น อภิตถเรถ เพราะพยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่
๒ ในวรรคของตนได้ ฯ

ปุณณ ประกอบสังโยคผิด เพราะพยัญชนะที่ ๕ ใน จ วรรค คือ
ณ จะซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๕ ใน ญ วรรคไม่ได้ เพราะต่างวรรคกัน ไม่
เป็นไปตามหลักการซ้อนพยัญชนะสังโยคที่ว่า พยัญชนะที่ ๕ สุตวรรค
ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว ยกเว้นเสียแต่ ง ซึ่งเป็น
ตัวสะกดอย่างเดียว มิได้มีสำเนียงภาษาบาลี ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้
ประกอบสังโยคถูกแก้เป็น ปุณณ เพราะ ณ อยู่หลัง จึงต้องซ้อน ณ ได้
หรือแก้เป็น ปุณณ เพราะ ณ เป็นตัวสังโยคตัวตามจึงต้องเป็น ณ ฯ

สค์โท ประกอบสังโยคผิด เพราะไม่แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะ ที่สุดวรรคในเมื่อมีพยัญชนะวรรคอยู่หลัง ประกอบสังโยคถูกแก้เป็น สงค์โท เพราะค อยู่หลัง จึงต้องอาเทศนิคคหิตเป็น ง ๗

จิรพวาสิ ประกอบสังโยคผิด เพราะถ้าพยัญชนะวรรคอยู่หลัง ให้อาเทศนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่ สุดวรรค ประกอบสังโยคถูกแก้เป็น จิรพวาสิ เพราะ ป อยู่หลัง จึงต้องอาเทศนิคคหิตเป็น ม หรือแก้เป็น จิรปวาสิ เพราะ ป เป็นพยัญชนะที่ ๑ ตัวสังโยคต้องเป็นพยัญชนะที่ ๑ คือ ป เท่านั้น ๗

อทุโฒ ประกอบสังโยคผิด เพราะพยัญชนะต่างวรรคซ้อนหน้า กันไม่ได้ ประกอบสังโยคถูกแก้เป็น อทุโฒ เพราะพยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ ๗

๒. อาเทศสนธิกริโยปกรณ ในสนธิทั้ง ๓ อย่าง มีลักษณะต่างกันอย่างไร ?
คำว่า สเจ - อยิ, อยุตต์ - เต, ปูรติ - เอว เมื่อประกอบสนธิแล้ว ได้
รูปเป็นอย่างไร ?

๒. อาเทศสนธิกริโยปกรณ ในสนธิทั้ง ๓ อย่าง มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ
อาเทศสระสนธิ หมายถึงการแปลงสระเป็นพยัญชนะ ตัวอย่าง เช่น
ปฏิสณฐารวุตติ-อสส เป็น ปฏิสณฐารวุตยสส

อาเทศพยัญชนะสนธิ หมายถึงการแปลงพยัญชนะเป็นพยัญชนะ
ตัวอย่างเช่น อิติ - เอว เป็น อิจฺเจว

ส่วนอาเทศนิคคหิตสนธิ หมายถึงการแปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะ
ตัวอย่างเช่น ธมมํ - จเร เป็น ธมมณฺจเร ๗

สเจ - อัย เมื่อประกอบสนธิแล้วได้รูปเป็นอย่างไร คือ สจายั,
สเจยั, สเจอัย

อยุตตัม - เต เมื่อประกอบสนธิแล้วได้รูปเป็นอย่างไร คือ อยุตตนเต,
อยุตตัมเต

ปุรติ - เอว เมื่อประกอบสนธิแล้วได้รูปเป็นอย่างไร คือ ปุรติเยว,
ปุรเตว, ปุรติเอว, ปุรจุเจว, ปุรติเรว ฯ

๓. อุปสัค กับ นิบาต มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? เพราะเหตุไร จึงเรียกว่า
อัพยัคศัพท์ ?

๓. อุปสัค กับ นิบาต มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ อุปสัค สำหรับใช้
นำหน้านามและกริยาให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้านามมีอาการคล้าย
คุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากริยา มีอาการคล้ายกริยาวิเศษนะ

ส่วนนิบาตนั้น สำหรับใช้ลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กริยาศัพท์
บ้าง บอกอาลปะนะ กาล เป็นต้น

เพราะเป็นศัพท์ที่จะแจกด้วยวิภัติทั้ง ๗ แปลงรูปไปต่าง ๆ
เหมือนนามทั้ง ๓ ไม่ได้ คงรูปอยู่อย่างเดียว จึงเรียกว่า อัพยัคศัพท์ ฯ

๔. กริยาอาขยาต และกริยาภิตก์ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?
จงแจก พุธ ธาตุ (ในความตรัสรู้) ด้วยวิภัติหมวดปัญจมี เฉพาะปรัสส
บท มาดู ?

๔. กริยาอาขยาต และกริยาภิตก์ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ กริยา
อาขยาต ประกอบด้วยเครื่องปรุง ๘ อย่าง คือ วิภัติ กาล บท วจนะ
บุรุษ ธาตุ วาจก ปัจจัย

ส่วนกริยาภิตก ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ วิภัติ วจนะ กาล
ธาตุ วาจก ปัจจัย เหมือนอาขยาต ต่างแต่ไม่มีบทและบุรุษเท่านั้น ฯ

แจก พุธ ธาตุ (ในความตรัสรู้) ด้วยวิภัติหมวดปัญจมี
เฉพาะปรัสสบท ดังนี้

ปฺริส.	เอก.	พหู.
ป.	พฺชฌตฺ	พฺชฌนตฺ
ม.	พฺชฌ, พฺชฌาหิ	พฺชฌถ
อุ.	พฺชฌามิ	พฺชฌาม

๕. ศัพท์ต่อไปนี้ คือ นิสสาย, อารทฺโธ, สาลิกเขตตปาลิกา (อิตฺถิ), ปมาโท,
ภิกฺขาจารย์ (จานํ) ลงปัจจัยอะไร ? เฉพาะที่เป็นนามภิตก จงตั้ง
วิเคราะห์มาด้วย ?

๕. ศัพท์ต่อไปนี้ คือ

นิสสาย ลงตฺนาทิจปัจจัย

อารทฺโธ ลง ต ปัจจัย

สาลิกเขตตปาลิกา (อิตฺถิ) ลง ญฺ ปัจจัย วิ. สาลิกเขตตํ ปาเลตฺติ
สาลิกเขตตปาลิกา (อิตฺถิ)

ปมาโท ลง ณ ปัจจัย วิ. ปมชฺชนํ ปมาโท หรือ วิ. ปมชฺชติ เตนาคิ
ปมาโท

ภิกฺขาจารย์ (จานํ) ลง ณ ปัจจัย วิ. ภิกฺขาย จรณฺติ เอตฺถาติ ภิกฺขา-
จารย์ (จานํ) ฯ

๖. สมาสอะไรบ้าง นิยมบทปลงเป็นนปุงสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดียว ?
จะทราบได้อย่างไร ว่าเป็นสมาสไหน ? อุกสลงมฺมกรณํ เป็นสมาส
อะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?
๖. สมาสที่นิยมบทปลงเป็นนปุงสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดียว มี ๓ คือ
สมาหารทิกุสสมาส ๑ สมาหารทวันทวสมาส ๑ อพยยิภาวสมาส ๑ จะ
ทราบได้ดังนี้ คือ

สมาหารทิกุสสมาส นิยมสังขยาเป็นบทหน้า บทหลังเป็นประธาน
ตัวอย่างเช่น ปณฺจ อินฺทริยานิ ปณฺจอินฺทริยํ อินฺทริยํ ๕

สมาหารทวันทวสมาส นิยมนามนามตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไป ท่าย่อย
เข้าเป็นบทเดียวกันและเป็นบทประธานทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น สมฺโถ จ
วิปสฺสนา จ สมถวิปสฺสนํ สมถะด้วย วิปสฺสนาด้วย ชื่อสมถะและ
วิปสฺสนา

ส่วนอพยยิภาวสมาส นิยมอุปสัคหรือนิบาตเป็นบทหน้า และใช้
เป็นบทประธานแห่งบทหลัง ตัวอย่างเช่น นครสฺส สมํปํ อุปนฺครํ ที่
ใกล้เคียงแห่งเมือง ชื่อใกล้เคียง ๆ

อุกสลงมฺมกรณํ เป็นฉัฏฐีตปฺปริสสมาส มี นบุพพท กัมม
ธารยสมาส วิเสสนบุพพท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์
ตามลำดับดังนี้

น.บุพ.กัม.	วิ. น กุสลํ อุกุสลํ
วิ.บุพ.กัม.	วิ. อุกุสลํ กมฺมํ อุกุสลงมฺมํ หรือ วิ. อุกุสลงจ ตํ
กมฺมณฺจาทิ อุกุสลงมฺมํ
ฉ.ตป.	วิ. อุกุสลงมฺมสฺส กรณํ อุกุสลงมฺมกรณํ ฯ

๗. ตทสส์ตถิตถิต มิปัจจัยเทว่าโร ? อะไรบ้าง ? ขานปทา (ภิกขุ), พลวา (ปุริโส), เวสารขขิ ลงปัจจัยอะไร ในตถิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ?
๗. ตทสส์ตถิตถิต มิปัจจัย ๙ ตัว ๆ คือ วี, ส, สี, อิก, อี, ร, วนตุ, มนตุ, ณฯ

ขานปทา (ภิกขุ)

ลง ณ ปัจจัย ในราชาทิตถิต ฯ

วิเคราะห์ว่า

ชนปเท วสนุตติ ขานปทา (ภิกขุ) ฯ

พลวา (ปุริโส)

ลง วนตุ ปัจจัย ในตทสส์ตถิตถิต ฯ

วิเคราะห์ว่า

พล อสส อตถิตติ พลวา (ปุริโส) ฯ

เวสารขขิ

ลง ณย ปัจจัย ในภาวตถิต ฯ

วิเคราะห์ว่า

วิสารถสส ภาโว เวสารขขิ ฯ

พระเทพปริยัติมุนี

chemjarī

วัดทองนพคุณ

เฉลย

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ปัญหา ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๕๖

๑. พยัญชนะในภาษาบาลี ต่างจากสระอย่างไรบ้าง ? พยัญชนะไหน ประกอบกับสระได้ทั่วไป ? และพยัญชนะไหนประกอบได้ไม่ทั่วไป ?

๑. พยัญชนะในภาษาบาลี ต่างจากสระอย่างนี้ คือ พยัญชนะออกเสียงไม่ได้ตามลำพัง เหมือนสระ ต้องอาศัยสระ จึงจะออกเสียงได้ ฯ

พยัญชนะที่ประกอบกับสระได้ทั่วไป คือ ก ข ค ฆ ง, จ ฉ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ, ต ถ ท ธ น, ป ผ ฝ ภ ม, ย ร ล ว ส ห ฬ ฯ

พยัญชนะที่ประกอบกับสระได้ไม่ทั่วไป คือ อ ประกอบได้เฉพาะสระที่เป็นรัสสะเท่านั้น คือ ต้องไปตามหลังสระ อ อิ อุ เสมอ เช่น อหิ เสฏฐ อกาสิ ฯ

๒. สัญญโค ในพยัญชนะสนธิ มีวิธีซ้อนอย่างไรบ้าง ? จงตอบพร้อมทั้ง ยกตัวอย่างมาประกอบด้วย ? อุกยมเปตสส เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. สัญญโค ในพยัญชนะสนธิ มีวิธีซ้อนอย่างนี้ คือ ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกัน อย่างหนึ่ง ตัวอย่าง เช่น อิธ-ปโมทติ เป็น อิธปโมทติ เป็นต้น

ข้อพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกันอย่างหนึ่ง คือ พยัญชนะที่ ๑ ข้อหน้าพยัญชนะ ที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะที่ ๓ ข้อหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้

พยัญชนะที่ ๕ ข้อหน้าพยัญชนะทุกตัวในวรรคของตนได้เว้น พยัญชนะ คือ ง ซึ่งเป็นตัวสะกด ข้อพยัญชนะทั้ง ๔ ในวรรคของตนได้ แต่ข้อหน้าตัวเองไม่ได้ ตัวอย่าง เช่น จตตาริ-จानานิ เป็น จตตาริฏจानานิ เป็นต้น ฯ

อุกยมเปตสส เป็นอาเทสนิคคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดเป็น อุกย - ปิ - เอตสส

ระหว่าง อุกย - ปิ พยัญชนะวรรคอยู่ข้างหลัง มีนิคคหิตอยู่ข้างหน้าให้แปลงนิคคหิต เป็นพยัญชนะที่สุตวรรคได้ แปลงนิคคหิตที่ อุกย เป็น ม ต่อเป็น อุกยมิ

ระหว่าง อุกยมิ - เอตสส สระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะอื่นคั่นในระหว่าง ลบสระหน้า คือ อิ ที่ อุกยมิ ต่อเป็น อุกยมเปตสส

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก.คุณนามชั้นวิเสส มีลักษณะอย่างไร ?

ข.ภควติ มีวิธีทำตัวอย่างไร ?

ค.ราชคหิ เป็นนามนามชนิดไหน ?

ฌ.เอกสังขยา กับ เอกสัพพนาม ต่างกันอย่างไร ?

ง.ทา, ธ ปัจจัย เป็นเครื่องหมายวิภัตติอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

- ก. คุณนามชั้นวิเสส มีลักษณะอย่างนี้ คือ เป็นคุณนามที่แสดงความดี หรือความชั่วมากหรือน้อยกว่าปกติ เหมือนคำว่า ปรณตัตโตร เป็นบัณฑิตกว่า ปาปโตร เป็นบาปกว่า ใช้ ตร อีย อียิสฺส ก ปัจจัยในตัตโตรต่อท้ายคุณนามชั้นปกติบ้าง ใช้ อุปสัค อติ (ยฺง) นำหน้าบ้าง ฯ
- ข. ภควติ มีวิธีทำตัวอย่างนี้ คือ ภควติ ศัพท์เดิมเป็น ภควนตุ ลง สมิ สัตตมีวิภัตติ เอกวจนะ เอา นตุ กับ สมิ เป็น ดี สำเร็จรูปเป็น ภควติ ฯ
- ค. ราชคหิ เป็นนามนามชนิดที่เป็นอสาธารณนาม ฯ
- ฌ. เอกสังขยา กับ เอกสัพพนาม ต่างกันอย่างไร คือ เอกสังขยา เป็นได้ แต่เอกวจนะ อย่างเดียว ส่วนเอกสัพพนาม เป็นทวิวจนะ ฯ
- ง. ทา ปัจจัย เป็นเครื่องหมายสัตตมีวิภัตติลงในกลุ่ม ๖ ปัจจัย เป็นเครื่องหมายสัตตมีวิภัตติ ฯ

๔. จงแก้คำที่เห็นว่าผิดในประโยคต่อไปนี้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

- ก. ภิกขุโน สหสฺสํ ธมฺมสภายํ สนนิปตีสฺส ?
- ข. เถโร ปุณฺณปฺปณฺโณ ปุจฺฉิยนฺโต ตฺวณฺทึ อเหตุ ?
- ค. สีลวา กุมาริกา อตฺตโน นาคํ ลพฺภติ ?
- ฌ. มยํ วิสฺตึนํ ภิกขุณํ ภิกขํ ทสฺสามิ ?

ง. เทวทโต สงฆ์ ภิกขิสฺสตี ?

๔. ได้แก้คำที่เห็นว่าผิดในประโยคต่อไปนี้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์
ดังนี้

ก. ภิกขุณฺ สหสฺสํ ฌมมสภายํ สนนิปตี ฯ

ข. เถโร ปุณฺปฺปนํ ปุจฺฉิยาโน ตฺถนฺทึ อโหสิ ฯ

ค. สีสฺวตี กุมาริกา อตฺตโน นานํ ลภติ ฯ

ฆ. มยํ วิสฺติยา ภิกขุณฺ ภิกขํ ทสฺสาม หรือ อหํ วิสฺติยา ภิกขุณฺ ภิกขํ
ทสฺสามิ ฯ

ง. เทวทโต สงฆ์ ภินฺทิสฺสตี ฯ

๕. โปธิ ในคำว่า โปธิสฺตโต, โปธิญาณตถาย, โปธิรฺกฺขมฺมฺเล คำไหนเป็นรูป
และสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. โปธิ ในคำว่า โปธิสฺตโต เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ วิเคราะห์ว่า
พฺยุมฺมฺสฺสตีติ โปธิ (สฺตโต) หรือ พฺยุมฺมฺตีติ โปธิ (สฺตโต)

โปธิ ในคำว่า โปธิญาณตถาย เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ วิเคราะห์
ว่า พฺยุมฺมฺติ เตนาติ โปธิ (ญาณํ)

โปธิ ในคำว่า โปธิรฺกฺขมฺมฺเล เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ วิเคราะห์
ว่า พฺยุมฺมฺติ เอตถาติ โปธิ (รฺกฺโข) ฯ

๖. ในกัมมธารยสมานั้น วิเสสนบุพพบท กับ วิเสสนุตตรบท ต่างกันอย่างไร ? จตุราสัทธิโยชนสหสส์ เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?
๖. ในกัมมธารยสมานั้น วิเสสนบุพพบท กับ วิเสสนุตตรบท ต่างกันอย่างไร ?
 นี้ คือ วิเสสนบุพพบท มีบทวิเสสนะอยู่ต้น บทประธานอยู่หลัง อุทาหรณ์มหนโต ปุริโส = มหาปุริโส บุรุษใหญ่ ส่วน วิเสสนุตตรบท มีบทวิเสสนะอยู่หลัง บทประธานอยู่หน้า อุทาหรณ์ สดโต วิเสโส = สดตวิเสโส สัตว์วิเศษ ฯ

จตุราสัทธิโยชนสหสส์ เป็นสมาหารทikusมาส มีฉฐฐิตูปุริสสมาสเป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ฉ.ตป. วิ. โยชนานํ สหสฺสานิ โยชนสหสฺสานิ

ส.ทิก. วิ. จตุราสัทธิ โยชนสหสฺสานิ จตุราสัทธิโยชนสหสส์ ฯ

๗. นิก ปัจจย มีในตัทธิตไหนบ้าง ? และใช้ต่างกันอย่างไร ? อาโรคยํ, อาพาธิโก (ปุริโส), ปณฺณรสมํ (ทินํ) ลงปัจจยอะไร ? ในตัทธิตไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. นิก ปัจจย มีในโคตตตัทธิต และตรตยาทิตตัทธิต ฯ

ใช้ต่างกันอย่างไร ? คือ นิก ปัจจยในโคตตตัทธิตใช้แทนศัพท์ได้ เฉพาะ “อปจฺจ” ศัพท์อย่างเดียว ส่วน นิก ปัจจยในตรตยาทิตตัทธิตใช้แทนศัพท์ได้ทั่วไปไม่จำกัด ฯ

อาโรคยํ ลง ญย ปัจจย ในภาวตัทธิต

วิเคราะห์ว่า อโรคสฺส ภาโว อาโรคยํ ฯ

อาพาธิโก (ปุริโส)	ลง อีก ปัจจย ในตัสสสตถิตถิต
วิเคราะห์ว่า	อาพาโธ อสฺส อตถิติ อาพาธิโก (ปุริโส)
หรือ	ลงณิก ปัจจย ในตฺรตยาทิตถิต
วิเคราะห์ว่า	อาพาธเณ นิยุตโต อาพาธิโก (ปุริโส) ฯ
ปณณรสมํ (ทินํ)	ลง ม ปัจจย ในปุรณตถิต
วิเคราะห์ว่า	ปณณรสนนํ ปุรณํ ปณณรสมํ (ทินํ) ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและ บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗

๑. อักษรเช่นไร ชื่อว่า พยัญชนะ ? และคำว่า“พยัญชนะ” นั้น แปลว่า อย่างไร ? เฉพาะพยัญชนะอวรรคทั้ง ๘ ตัว แต่ละตัวเกิดในฐานใดบ้าง ?
๑. อักษรที่เหลือจากสระ ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มีนคหิตเป็นที่สุด ชื่อว่า พยัญชนะ ฯ และคำว่า“พยัญชนะ” นั้น แปลว่า ทำเนื้อความให้ปรากฏ ฯ

เฉพาะพยัญชนะอวรรคทั้ง ๘ ตัว แต่ละตัวเกิดในฐานดังนี้ คือ

ย เกิดที่เพดาน เรียกว่า ตาลุโซ

ร ห สองตัวนี้ เกิดที่ศีรษะกว่า ที่ปุ่มเหงือกกว่า เรียกว่า มุทุธา

ล ส สองตัวนี้ เกิดที่ฟัน เรียกว่า ทนฺตชา

ว เกิดใน ๒ ฐาน คือ ฟันและริมฝีปาก เรียกว่า ทนฺโตฏฺฐโซ

ห เกิดในคอ เรียกว่า กณฺฐโซ

ห ที่ประกอบด้วยพยัญชนะ ๘ ตัว คือ จ ฦ น ม ย ล ว ฬ ท่านกล่าวว่าเกิดแต่อก ที่ไม่ได้ประกอบ เกิดในคอตามฐานเดิม ของตน

นิคคหิต เกิดในจมูก เรียกว่า นาสิกฺกุจฺจานโซ ฯ

๒. สนธิกริโยปกรณ คืออะไร ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? นทานาหิ เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. สนธิกริโยปกรณ คือ วิธีเป็นอุปการะแก่การทำสนธิ ฯ มี ๘ อย่าง คือ

โลโป ลบ ๑ อาเทโส แปลง ๑

อาคโม ลงตัวอักษรใหม่ ๑ วิกาโร ทำให้ผิดจากของเดิม ๑

ปกติ ปรกติ ๑ ทิโฆ ทำให้ยาว ๑

รสส์ ทำให้สั้น ๑ สญเณโค ซ้อนตัว ๑ ฯ

นทานาหิ เป็นโลปสระสนธิ และทิสสระสนธิ ตัดเป็น น-อิทานิ-
อหิ

ระหว่าง น - อิทานิ สระ ๒ ตัว คือ สระหน้าและสระหลัง มี
รูปไม่เสมอกันลบ

สระหลัง คือ ลบ อิ ที่ อิทานิ ต่อเป็น นทานิ ระหว่าง นทานิ -
อหิ สระทั้งสอง คือ

สระหน้า และสระหลัง มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหน้า คือ ลบ อิ
ที่ นทานิ แล้วทิสะ สระหลัง คือ อ ที่ อหิ ต่อเป็น นทานาหิ ฯ

๓. จงประกอบสังขยาแทนตัวเลขที่แสดงไว้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

ก. ๓ อุปฺปลา นิ อุทเก ชาตานิ ?

ข. ๑๙ นาริโย นหานาย นที คตา ?

ค. ๒๓ กุมารานํ อัจริโย คามํ ปวิฏฺโฐ ?

เหตุกัตตฺวาจาก ลงปัจจัย ๔ ตัว คือ เณ ฌย ณาเป ฌาปย ตัวใด
ตัวหนึ่ง

เหตุกัมมวาก ลงปัจจัย ๑๐ ตัวนั้นด้วย ลงเหตุปัจจัย คือ
ณาเป ด้วย ลง ยปัจจัย กับทั้ง อี อาคม
หน้า ย ด้วย ฯ

อวมลฺเณถ ประกอบด้วยเครื่องปรุงดังนี้ คือ อว บทหน้า มน
ธาคฺ ฌ ย ปัจจัย เอถ วิภัติหมวดสัตตม ปฐมบุรุษ เอกวจนะ แปลง
ย กับที่สุดธาคฺ คือ น เป็น ญล สำเร็จเป็น อวมลฺเณถ ฯ

๕. อนต และ มาน ปัจจัย ในกิริยาภิตก ใช้เหมือนกันและต่างกันอย่างไร ?
โลกานุกมฺปกา (พุทฺธา), อุปฺปาโท เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้ง
วิเคราะหฺมาดู ?

๕. อนต และ มาน ปัจจัยในกิริยาภิตก ใช้เหมือนกันและต่างกันอย่างไร
คือ อนต และ มานะ ปัจจัยทั้งสองตัวนี้ บอกปัจจุบัณกาลเหมือนกัน

ส่วนที่ต่างกัน คือ อน ต เป็นปัจจัยหมวดกิตปัจจัย เป็นได้ ๒
วาก คือ กัตตฺวาจาก และเหตุกัตตฺวาจาก ส่วน มาน เป็นปัจจัยหมวด
กิตกิจปัจจัย เป็นได้ทั้ง ๕ วาก แต่ภาววากไม่นิยมใช้ ฯ

โลกานุกมฺปกา (พุทฺธา) เป็นกัตตฺรูป กัตตฺสาธนะ ตั้งวิเคราะหฺ
ว่า โลกํ อนุกมฺปนฺตฺติ โลกานุกมฺปกา (พุทฺธา)

อุปฺปาโท เป็นภาวรूप ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะหฺว่า อุปฺปชฺชเตติ
อุปฺปาโท หรือ อุปฺปชฺชนํ อุปฺปาโท ฯ

๖. สมาสว่าโดยชื่อ มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? อนิมิตโต (กาล), อนตรามคค์
เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๖. สมาสว่าโดยชื่อมี ๖ อย่าง คือกมมธารโย ๑ ทิคุ ๑ ตบปุริโส ๑ ทวนทโว
๑ อพยयीภาโว ๑ พหุพพิธิ ๑ ฯ

อนิมิตโต (กาล)	เป็น นบุพพท พหุพพิทิสมาส
ตั้งวิเคราะห์ว่า	นตถิ ตสส นิमितตุนติ อนิมิตโต (กาล) ฯ
อนตรามคค์	เป็น นิปาทปุพพะ อพยयीภาวสมาส
ตั้งวิเคราะห์ว่า	มคคสส อนตรา อนตรามคค์ ฯ

๗. โคตตตัทธิต มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ปาสาณมย์ (วชิร), วีสติม(ทิน),
มขณิมา(ปฏิปทา) ลงปัจจัยอะไร ในตัทธิตไหน จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. โคตตตัทธิต มีปัจจัย ๘ ตัว คือ ณ ฌายน ฌาน ฌะย ฌิ ฌิก ฌว ฌเณร

ปาสาณมย์ (วชิร)	ลง มย ปัจจัย ในปกติตัทธิต
ตั้งวิเคราะห์ว่า	ปาสาณน ปกติ ปาสาณมย์ (วชิร)
หรือ	ปาสาณสส วิกาโร ปาสาณมย์ (วชิร)
วีสติม (ทิน)	ลง ม ปัจจัย ในปุรณตัทธิต
ตั้งวิเคราะห์ว่า	วีสติยา ปุรณ (ทิน)
หรือ	วีสาย ปุรณ (ทิน) ฯ
มขณิมา (ปฏิปทา)	ลง อิม ปัจจัย ในชาตาทิตัทธิต
ตั้งวิเคราะห์ว่า	มขณเณ ภวติ มขณิมา (ปฏิปทา) ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๗

๑. ในพยัญชนะวรรคทั้งหลาย มีวิธีการที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้
อย่างไรบ้าง ? และพยัญชนะไหนบ้าง ใช้สังโยคไม่ได้ ?
๑. ในพยัญชนะวรรคทั้งหลาย มีวิธีการที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้
อย่างนี้ คือ
- พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคของตนได้
พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ในวรรคของตนได้
พยัญชนะที่ ๕ สุตวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕
ตัว ยกเสียแต่ ง ซึ่งเป็นตัวสะกดอย่างเดียวยังไม่มีสำเนียงในภาษา
บาลี ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้ ฯ
- และพยัญชนะที่ ๒ และที่ ๔ ในวรรคทั้ง ๕ ใช้สังโยคไม่ได้ ฯ

๒. อากมสนธิกิริโยปกรณ มีในสนธิไหนบ้าง ? และลงอาคมอะไรในสนธิ นั้น ๆ ? เทสุปสมมติ ในคำว่า “เวรฺ เทสุปสมมติ” เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. อากมสนธิกิริโยปกรณ มีในสนธิทั้ง ๓ คือ สระสนธิ พยัญชนะสนธิ และ นิคคหิตสนธิ ฯ

และลงอาคมในสนธินั้น ๆ ดังนี้ คือ

ในสระสนธิ ลง อ และ โอ อาคม

ในพยัญชนะสนธิ ลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร พ

ในนิคคหิตสนธิ ลง นิคคหิต อาคม ฯ

เทสุปสมมติ ในคำว่า “เวรฺ เทสุปสมมติ” เป็นโลปนนิคคหิตสนธิ และที่ขสระสนธิ ตัดเป็น เตสฺ – อุปสมมติ

ระหว่าง เตสฺ – อุปสมมติ เมื่อมีสระหรือพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิต ซึ่งอยู่หน้าได้ คือ ลบ นิคคหิต ที่ เตสฺ เป็น เตส เมื่อลบ นิคคหิตข้างหน้าแล้วที่ขสระหลัง คือ อุ ที่ อุปสมมติ ต่อเป็น เทสุปสมมติ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. เอกวจนะ กับ พหุวจนะ มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร ?

ข. สตตปถญานาส แปลว่าอย่างไร ฯ เป็นสังขยาชนิดไหน ?

ค. อรหตฺ มีวิธีทำตัวอย่างไร ?

ฌ. อิม ศัพท์ ในอิตถิลิงค์ เฉพาะฉัฏฐีวิภคตี มีรูปแจกอย่างไร ?

ง. อาวุโส เป็นคำสำหรับเรียกใคร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้

ก. เอกวจนะ กับ พหุวจนะ มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร คือ เอกวจนะ ใช้เป็นคำพูดสำหรับออกชื่อของสิ่งเดียว ส่วนพหุวจนะ ใช้เป็นคำพูดสำหรับออกชื่อของมากกว่าสิ่งเดียว คือ ตั้งแต่ ๒ สิ่งขึ้นไป ฯ

ข. สดตปณฺญาส แปลว่า ๕๗ ฯ เป็นปกติสังขยา ฯ

ค. อรหตฺ มีวิธีทำตัวอย่างนี้ อรหตฺ ศัพท์เดิมเป็น อรหนต ลง นิจตุตถีวิภัติ และ นิจฺฐวิภัติ ฝ่ายพหุวจนะ เอา นต กับ น เป็น ต สำเร็จรูปเป็น อรหตฺ ฯ

ฆ. อิม ศัพท์ ในอิติถิลิงค์ เฉพาะนิจฺฐวิภัติ มีรูปแจกอย่างนี้ คือ

	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ฉ.	อิมิสฺสา อิมิสฺสาย อสฺสา	อิมาสฺ อิมาสาน ฯ

ง. อาวุโส เป็นคำสำหรับบรรพชิตที่มีพรรษามากกว่า เรียกบรรพชิตที่มีพรรษาน้อย กว่าและสำหรับบรรพชิตเรียกคฤหัสถ์ ฯ

๔. ในอาขยาต วิภัติไหน เมื่อลงแล้วต้องทิ้งะ อ ที่สุดปัจจัย เป็น อา มีอุทาหรณ์ว่าอย่างไร ? จงแจก ญา ธาตุ (ในความรู้) ด้วยวิภัติหมวดก วิสสันติ เฉพาะปรัสสบท มาดู ?

๔. ในอาขยาต วิภัติที่ลงแล้วต้องทิ้งะ อ ที่สุดปัจจัย เป็น อา คือ มิ ม วัตตมานาวิภัติ และ หิ มิ ม ปัญจมีวิภัติ มีอุทาหรณ์อย่างนี้ คือ คจ ฉาหิ คจฉามิ คจฉาม เป็นต้น ฯ

แจก ญา ธาตุ (ในความรู้) ด้วยวิภัติหมวดภวิสสันติ เฉพาะปรัสสบท ดังนี้

บุริส.	เอก.	พหู.
ป.	ขานิสสติ	ขานิสสนติ
ม.	ขานิสสลิ	ขานิสสถ
อุ.	ขานิสสามิ ขานิสส์	ขานิสสาม

๕. กิริยาภิกตฺก มีเครื่องประกอบต่างจากกิริยาอาขยาตอย่างไร ? หาโส, ภิกขาจารา (เวลา) ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. กิริยาภิกตฺกมีเครื่องประกอบต่างจากกิริยาอาขยาต คือ ไม่มีบทและบุรุษเท่านั้น ฯ

หาโส ลง ณ ปัจจัย เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า หสนํ หาโส หรือ หลิตพพนติ หาโส ฯ

ภิกขาจารา (เวลา) ลง ณ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ภิกขา ย จรณติ เอตถาติ ภิกขาจารา (เวลา) ฯ

๖. สมาสว่าโดยกิจ มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? มาตาปิตโร, มโนกมมัม จัด
เข้าในกิจอย่างไหน ? พหุณฺทิกโก (ภิกขุ) เป็นสมาสอะไร จงตั้ง
วิเคราะห์มาดู ?

๖. สมาสว่าโดยกิจมี ๒ อย่าง คือ สมาสที่ท่านลวิภัตติเสียแล้ว เรียกว่า
ลุตตสมาส ๑ สมาสที่ท่านยังมีได้ลวิภัตติ เรียกว่า อลุตตสมาส ๑๓

มาตาปิตโร จัดเข้าในอลุตตสมาส

มโนกมมัม จัดเข้าในลุตตสมาส ๓

พหุณฺทิกโก (ภิกขุ) เป็นฉฐฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทสมาส

ตั้งวิเคราะห์ว่า พหุ ญฺทิกํ ยสฺส โส พหุณฺทิกโก (ภิกขุ) ๓

๗. อพยยัตถิตี มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? และปัจจัยตัวไหนนิยมลง
กับศัพท์อะไร ? ฉพฺพคฺคิยา (ภิกขุ) ลงปัจจัยอะไร ? ในัตถิตีไหน ?
จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. ในอพยยัตถิตี มีปัจจัย ๒ ตัว คือ ธา, ถั ๓

นิยมลงกับศัพท์ดังนี้ คือ

ธา ปัจจัย ลงในประการ นิยมลงหลังสัพพนามทั่วไป อย่างนี้
ยธา ประการใด, ตธา ประการนั้น, สพฺพธา ประการทั้งปวง เป็นต้น

ถั ปัจจัย ลงในประการ นิยมลงหลัง ก็ ศัพท์ และ อิม ศัพท์
อย่างนี้ กถั ประการไร, อย่างไร, อิตถั ประการนี้, อย่างนี้ ๓

ฉพฺพคฺคิยา (ภิกขุ) ลง อีย ปัจจัย ในชาตาติตถิตี

ตั้งวิเคราะห์ว่า ฉพฺพคฺเค ภาว ฉพฺพคฺคิยา (ภิกขุ)

หรือ ฉพพคคา เตสมตถิติ ฉพพคคิยา (ภิกขุ)

หรือ ฉพพคเคสุ ปฏิพทธา ฉพพคคิยา (ภิกขุ) ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ

เฉลย

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

๑. สระในภาษาบาลีมีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอย่างไร ? สระไหนมีเสียงเช่นไร ?

๑. สระในภาษาบาลีมี ๘ คือ อ อา อิ อี อุ ู เอ โอ ะ

มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่านิสสัย ะ

สระ ๓ ตัว คือ อ อิ อุ มีเสียงสั้น ชื่อรัสสะ เหมือนคำว่า อติ
ครุ สระ ๕ ตัว คือ อา อี ู เอ โอ มีเสียงยาว ชื่อทีฆะ เหมือน
คำว่า ภาสี วฐู เป็นต้น ะ

๒. สนธิคืออะไร ? มีประโยชน์อย่างไร ? ยตรภูจิต ในคำว่า "ยตรภูจิต
มฺหเจยฺย ปาปกมฺมา" และ สจาหํ เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. สนธิ คือ การต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องกันด้วยอักขระ ะ

มีประโยชน์อย่างนี้ คือ เพื่อย่นอักขระให้น้อยลง ๑ เพื่อเป็น
อุปการะในการแต่งฉันท ๑ เพื่อทำคำพูดให้สละสลวย ๑ ะ

ยตรภูจิต ในคำว่า “ยตรภูจิต มฺหเจยฺย ปาปกมฺมา” เป็น
สัญลักษณ์ของสนธิ

ตัดเป็น ยตร - จิต ช้อนหน้าพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกัน ตามหลักแห่งการสัณยคือ พยัญชนะที่ ๑ ช้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ ในที่นี้ จึงช้อน ฎ พยัญชนะที่ ๑ หน้า จ พยัญชนะที่ ๒ ต่อเป็น ยตรฎจิต ๑

สจหา เป็นโลปสระสนธิ ตัดเป็น สเจ - อหิ

ระหว่าง สเจ - อหิ ถ้าสระหน้า เป็นที่ฆะ สระหลังเป็นรัสสะ ลปสระหน้า คือ ลปสระ เอที่ สเจ แล้วที่ฆะสระหลัง คือ อ ที่ อหิ เป็น อา ต่อเป็น สจหา ๑

๓. ปัจจัยในอักษยศัพท์ เฉพาะที่ลงท้ายนามมีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? แต่ละตัวเป็นเครื่องหมายวิภัติอะไร ?

๓. ปัจจัยในอักษยศัพท์ เฉพาะที่ลงท้ายนาม มี ๑๗ ตัว คือ โต ตร ตถ ห ธ ธิ หี หิ หิณจณั ว ทา ทานิ รหิ ธุนาทาจณั ชช ชชู ๑

ปัจจัยแต่ละตัวเป็นเครื่องหมายวิภัติ ดังนี้ คือ

โต ปัจจัย เป็นเครื่องหมายตติยาวิภัติ แปลว่า ข้าง เช่น ปุโรโต ข้างหน้า ปจฺจโต ข้างหลัง เป็นต้น เป็นเครื่องหมายปญจมีวิภัติ แปลว่า แต่ เช่น ตโต แต่นั้น อิตโต แต่นี้ เป็นต้น

ปัจจัยทั้งหลาย คือ ตร ตถ ห ธ ธิ หี หิ หิณจณั ว เป็นเครื่องหมายสัตตมีวิภัติ แปลตามสัตตมี เช่น ตตร ใน-นั้น อธิ ใน-นี้ เป็นต้น

ปัจจัยทั้งหลาย คือ ทา ทาน รติ ธนา ทาจนํ ชช ชช เป็น
เครื่องหมายสัตตมีวิภัตติ ลงในกาล เช่น ตทา ในกาลนั้น อิทานิ ใน
กาลนี้ เป็นต้น ฯ

๔. ในอาขยาต แบ่งกาลที่เป็นประธานไว้เท่าไร ? อะไรบ้าง ? จะรู้จัก
กาลได้ต้องอาศัย อะไร ? จงแจก ภูช ชาติ (ในความกิน) ด้วยวิภัตติ
หมวดภวิสสันติ เฉพาะปรีสสบทมาดู ?
๕. ในอาขยาตแบ่งกาลที่เป็นประธานไว้ ๓ คือ กาลที่เกิดขึ้นจำเพาะ
หน้า

เรียกว่าปัจจุบันกาล ๑ กาลล่วงแล้ว

เรียกว่าอดีตกาล ๑ กาลยัง未来ถึง

เรียกว่าอนาคตกาล ๑ ฯ

จะรู้จักกาลได้ต้องอาศัยวิภัตติ ฯ

แจก ภูช ชาติ (ในความกิน) ด้วยวิภัตติหมวดภวิสสันติ
เฉพาะปรีสสบท ดังนี้

ปรีส.	เอก.	พหู.
ป.	ภุชิสฺสตี	ภุชิสฺสนตี
ม.	ภุชิสฺสสึ	ภุชิสฺสสถ
อุ.	ภุชิสฺสสามิ	ภุชิสฺสสาม

๕. กตณฺญ, ปารุปนํ (วตถุ) และ วาโส ในคำว่า "ปฏิรูปเทสวาโส" คำไหนเป็นรูป สาธนะ และปัจจัยอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. กตณฺญ เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ หรือเป็นกัตตุรูป ลงในอรรธตัสสึละ หรือเป็นสมาสรูป ตัสสึละสาธนะ ลง รุ ปัจจัย ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

กัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า กตฺ ขานาตีติ กตณฺญ

กัตตุรูป ลงในอรรธตัสสึละ ตั้งวิเคราะห์ว่า กตฺ ขานาติ สึเลนาติ
กตณฺญ

สมาสรูป ตัสสึละสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า กตฺ ขานินฺตุ สึลมสฺสาติ
กตณฺญ ฯ

ปารุปนํ (วตถุ) เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ยฺ ปัจจัย

ตั้งวิเคราะห์ว่า ปารุปติ เตนาติ ปารุปนํ (วตถุ) ฯ

วาโส ในคำว่า "ปฏิรูปเทสวาโส" เป็นถาวรรูป ภาวสาธนะ ลง ณ ปัจจัย ตั้งวิเคราะห์ ว่า วสนํ วาโส หรือตั้งวิเคราะห์ว่า วสิตพฺพนติ วาโส หรือ วสยเตติ วาโส ฯ

๖. อวธารณบุพพบท กัมมธารยสมาส มีลักษณะอย่างไร ? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่าง ประกอบด้วย ? ตโยชนวตฺถุ เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ?

๖. อวธารณบุพพบท กัมมธารยสมาส มีลักษณะอย่างนี้ คือ มีบทหน้าอันท่านประกอบด้วย เอว ศัพท์ เพื่อจะห้ามเนื้อความอันอื่นเสีย บทหลังเป็นประธาน ตัวอย่างเช่น ปณฺหา เอว ปชฺโชโต ปณฺญาปชฺโชโต (ประทีป) อันโหลงทั่ว คือ ปัญญา พุทฺโธ เอว รตนํ พุทฺธรตนํ รัตนะคือ พระพุทธเจ้า ฯ

ตโยชนวตฺถุ เป็นฉัฐฐิตูปริสสมาส มีอสมการทิกุสมาส เป็นภายในตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

อ.ทิกุ.

วิ. ตโย ชนา ตโยชนา

ฉ.ตป.

วิ. ตโยชนานํ วตฺถุ ตโยชนวตฺถุ ฯ

๗. ตทสฺสตถิตตฺทิต มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ปาสาทิโก (ภควา), หุสสีลยํ, อตฺถิโก ลงปัจจัยอะไร ? ในตฺทิตไหน ? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ?

๗. ตทสฺสตถิตตฺทิต มีปัจจัย ๔ ตัว คือ วิ ส สี อิก อี ร วนตุ มนตุ ณ ฯ

ปาสาทิโก (ภควา)

ลง ณิก ปัจจัย ในตรรยาตถิตตฺทิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า

ปสาทํ ชเนตฺติ ปาสาทิโก (ภควา) ฯ

หุสสีลยํ

ลง ณย ปัจจัย ในภาวตฺทิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า

หุสสีลสส ภาโว หุสสีลยํ ฯ

อตฺถิโก

ลง อิกปัจจัย ในตทสฺสตถิตตฺทิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า

อตฺถอ อสฺส อตฺถิตี อตฺถโก ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๕๘

๑. พยัญชนะไหน จัดเป็นอัทธสสระ ? เพราะเหตุไร จึงเรียกชื่อนั้น ?

๑. พยัญชนะ ๗ ตัวนี้ คือ ย ร ล ว ส ห พ จัดเป็นอัทธสสระ ฯ

เพราะพยัญชนะเหล่านี้บางตัวก็รวมลงในสระเดียวกันกับ พยัญชนะอื่นออกเสียงพร้อมกันได้ บางตัวแม้เป็นตัวสะกดก็คงออกเสียงน้อยหนึ่ง พอให้รู้ว่าตัวนั้นเป็นตัวสะกด คล้ายเป็นตัวกล้ำ ฉะนั้น ฯ

๒. อาคโม กับ สญโญโค ในพยัญชนะสนธิ มีลักษณะต่างกันอย่างไร ?
เตนวมาท เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. อาคโม กับ สญโญโค ในพยัญชนะสนธิ มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ

อาคโม ได้แก่ การลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร ห ในเมื่อมีสระอยู่หลัง ตัวอย่างเช่น ยลา-อิหิ เป็น ยลาอิหิ เป็นต้น

ส่วน สญโญโค นั้น ได้แก่ การซ้อนพยัญชนะ มี ๒ ลักษณะ คือ ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเสมอกันอย่างหนึ่ง เช่น อิธ - ปโมทติ เป็น อิธปโมทติ เป็นต้น ซ้อนหน้า พยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกันอย่างหนึ่ง ตามหลักการสังโยค คือ บรรดาพยัญชนะวรรคทั้งปวง พยัญชนะที่

๑ ข้อหน้าพยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะที่ ๓ ข้อหน้าพยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะที่ ๕ ข้อหน้า พยัญชนะทุกตัวในวรรคของตน เว้นพยัญชนะคือ ง ข้อหน้า พยัญชนะทั้ง ๔ ในวรรค ของตนได้ แต่ข้อหน้าตัวเองไม่ได้ ตัวอย่างเช่น จตฺตาริ-จานานิ เป็น จตตาริฏฺจานานิ เป็นต้น ฯ

เตเนวมาห เป็นโลปสระสนธิ และอาเทศนิคคหิตสนธิ ตัดเป็น
เตน - เอว - อาห

ระหว่าง เตน - เอว ถ้าสระหน้าเป็นรัสสระ สระหลังเป็นที่มะ
ลบสระ หน้า คือ ลบ อ ที่ เตน เสีย ต่อเป็น เตเนว

ระหว่าง เตเนว - อาห ถ้านิคคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง
แปลงนิคคหิต เป็น ม ต่อ เป็น เตเนวมาห ฯ

๓. ในปกติสังขยา ท่านจัดลิงค์ และวจนะ ไว้อย่างไรบ้าง ?

๓. ในปกติสังขยา ท่านจัดลิงค์และวจนะไว้อย่างนี้ คือ

จัดเป็นลิงค์ดังนี้

ตั้งแต่ เอก ถึง อฏฺฐารส เป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์

ตั้งแต่ เอกฺจนวิสติ ถึง อฏฺฐจนวุติ เป็นอิตถิลิงค์

ตั้งแต่ เอกฺจนสํ ถึง ทสสตสทสสํ เป็นนปฺงสกลิงค์

เฉพาะ โกฏฺ โกฏฺ เป็นอิตถิลิงค์

จัดเป็นวจนะดังนี้

เอกสังขยา เป็นเอกวจนะอย่างเดียว

เอกสัพพนาม เป็นทวิวจนะ

ตั้งแต่ ทวิ ถึง อฏฐารส เป็นพหุวจนะ

ตั้งแต่ เอกนस्त ขึ้นไป เป็นได้ ๒ วจนะ ฯ

๔. อาคมในอาขยาด มีเท่าไร ? อะไรบ้าง? นิยมลงในที่เช่นไร ? หาสยสสุ
ในคำว่า “หาสยสสุ มหาชน” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?

๔. อาคมในอาขยาด มี ๕ คือ อ อิ ส ห อํ ฯ

นิยมลงในที่เช่นนี้ คือ

อ อาคม นิยมลงที่หน้าธาตุที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวด
หิยัตตนิวิภัตติ อัชัตตนิวิภัตติ และกาลาติปตติวิภัตติ

อิ อาคม นิยมลงที่ท้ายธาตุปัจจัยที่ประกอบด้วยหมวด
อัชัตตนิวิภัตติ ภวิสสันติวิภัตติ และกาลาติปตติวิภัตติ

ส อาคม นิยมลงท้ายธาตุที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวดอัชัตตนิ
ในหมวดธาตุทั้งปวง

ห อาคม นิยมลงที่ท้าย ฐา ธาตุ โดยไม่นิยมหมวดวิภัตติ

อํ นิคคหิตอาคม นิยมลงกับธาตุหมวด รุฐ แล้วอาเทศเป็น
พยัญชนะที่สุควรรรค ฯ

หาสยสสุ ในคำว่า “หาสยสสุ มหาชน” ประกอบด้วยเครื่องปรุง
ดังนี้ คือ หส ธาตุ ลง ญย ปัจจัย สสุ วิภัตติหมวดปัญจมี
ปัจจัยที่เนื่องด้วย ญ เมื่อลงแล้วลบ ญ เสีย คงเหลือแต่ ย แล้ว
ที่ฆะต้นธาตุ สำเร็จรูปเป็น หาสยสสุ ฯ

๕. อธิกรณสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างไร ? ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์มาดู ? สนธิจเฉทกา (โจรา), ทุปปมฺลจํ (พนฺธํ) เป็นรูป สาธนะและปัจจัยอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. อธิกรณสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างไร คือ ที่เป็นกัตตุรูปแปลว่า “เป็นที่-” ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ เช่น อวาสนติ เอตถาติ อวาโส ฯ

ที่เป็นกัมมรูป แปลว่า “เป็นที่อันเขา-” ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ เช่น (อตฺโถ) สัณฺณยติ เอตถาติ สัณฺณนํ (จानํ) ฯ

สนธิจเฉทกา (โจรา) เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลง ญฺ ปัจจย ตั้งวิเคราะห์ว่า สนธิ ฉินฺทนฺตฺติ สนธิจเฉทกา (โจรา) ฯ

ทูปปมฺลจํ (พนฺธํ) เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ ลง ข ปัจจย ตั้งวิเคราะห์ว่า ทุกฺเคน ปมฺลจฺยเตติ ทูปปมฺลจํ (พนฺธํ) ฯ

๖. ที่เรียกว่า อพยยิภาวสมานัน มีอะไรเป็นเครื่องกำหนดรู้ ? ฉินฺนสํโยชนา (ภิกฺขุ) ฌมฺมครุโก (จกฺขุปาโล) เป็นสมาสอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๖. ที่เรียกว่า อพยยิภาวสมาส นั้น มีอุปสัคหรือนิบาตอยู่ข้างหน้าและเป็นประธานแห่ง บทหลัง มีบทสำเร็จมีรูปเป็นนปุงสกลิงค์และเอกวจนะอย่างเดียวกันเป็นเครื่องกำหนดรู้ ฯ

ฉินฺนสํโยชนา (ภิกฺขุ) เป็นตติยาพหุพพิทสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า ฉินฺนานิ สํโยชนานิ เยหิ เต ฉินฺนสํโยชนา (ภิกฺขุ) ฯ

ธมมครุโก (จกขุปาโล) เป็นสัตตมัตตปุปริสสมาส ตั้งวิเคราะห์
ว่า ธมเม ครุโก ธมม ครุโก (จกขุปาโล) ฯ

๗. ปัจจัยในฐานตัทธิต ลงแทนศัพท์อะไรบ้าง ? กิเลสมย (พนธน์),
ฉทวาริกา (ตณฺหา) ลงปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหน ? จงตั้ง
วิเคราะห์หามาดู ?

๗. ปัจจัยในฐานตัทธิต ลงแทนศัพท์ได้ดังนี้ คือ ฐาน อรหติ หิต ภา ฯ

กิเลสมย (พนธน์) ลง มย ปัจจัย ในปกติตัทธิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า กิเลสฺหิ ปกตํ กิเลสมย (พนธน์) ฯ

ฉทวาริกา (ตณฺหา) ลง ณีก ปัจจัย ในตรตยาตัทธิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า ฉทวาเร วตตตฺตี ฉทวาริกา (ตณฺหา) ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๕๙

๑. ในพยัญชนะวรรค มีหลักการสังโยคอย่างไร ? และพยัญชนะวรรคตัวไหนบ้าง ใช้สังโยคไม่ได้ ?

๑. ในพยัญชนะวรรค มีหลักการสังโยค ดังนี้

พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้
พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้
พยัญชนะที่ ๕ สดวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕
ตัวยกเสียแต่ตัว ง ซึ่งเป็นตัวสะกดอย่างเดียว

พยัญชนะที่ ๒ คือ ข ฉ จ ฎ ฏ และพยัญชนะที่ ๔ คือ ฃ ฌ ญ ฎ ฏ
ใช้สังโยคไม่ได้ ฯ

๒. อาเทโส กับ วิกาโร ต่างกันอย่างไร ? อย่างไหนใช้ในสนธิอะไรบ้าง ?
อลาพุเนว ในคำว่า “อลาพุเนว สารเท” เป็นสนธิอะไร ? ตัดและ
ต่ออย่างไร ?

๒. อาเทโส กับ วิกาโร ต่างกันอย่างไร คือ อาเทโส ได้แก่ การแปลง
สระ แปลงพยัญชนะ หรือแปลงนิคหิต เป็นพยัญชนะ ส่วนวิกาโร
ได้แก่ การแปลงสระเป็นสระเท่านั้น

อาเทโส ใช้ในสนธิทั้ง ๓ คือ สรรสนธิ พยัญชนะสนธิ และ นิคคหิตสนธิ ส่วนวิกาโร ใช้ในสรรสนธิอย่างเดียว ฯ

อลาพุนเนา ในคำว่า “อลาพุนเนา สารเท” เป็นวิการสรรสนธิ ตัดเป็น อลาพุนิ - อิว เมื่อ ลบสระหน้า คือ อี ที่ อลาพุนิ แล้ว วิการ คือ แปลง อี ที่ อิว เป็น เอ ต่อเป็น อลาพุนเนา ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. คุณนามชั้นวิเสส มีอะไรเป็นเครื่องสังเกต ?
- ข. ปณฺณรสี แปลว่าอะไร ? เป็นสังขยาชนิดไหน ?
- ค. สติมนตุ ในปฐมาวิภัตติ และทุตยาวิภัตติ มีรูปแจกอย่างไร ?
- ฌ. อมฺห ศัพท์ เฉพาะฉฐฐีวิภัตติ มีรูปแจกอย่างไร ?
- ง. กี ศัพท์ มีวิธีแจกอย่างไร ?

๓. ได้ตอบคำถาม ต่อไปนี้ คือ

- ก. คุณนามชั้นวิเสส มี ๓ คือ ตรี อีย และ อียิสสก ปัจจัยในสมุจฺจตฺทิตฺติ หรือมีอุปสัค เช่น อติ เป็นบทหน้า เป็นเครื่องสังเกต ฯ
- ข. ปณฺณรสี แปลว่า ที่ ๑๕ ฯ เป็นสังขยาชนิดปุณฺณสังขยา ฯ
- ค. สติมนตุ ในปฐมาวิภัตติ และทุตยาวิภัตติ มีรูปแจกอย่างนี้

	เอก.	พหู.
ป.	สติมา	สติมนฺตา สติมนฺโต
ทุ.	สติมนฺตํ	สติมนฺเต สติมนฺโต

ฅ. อมห ศัพท์ เฉพาะณัฐวิวัตติ มีรูปแจกอย่างนี้

	เอก.	พหู.
ฉ.	มยหิ อมหิ มม มมิ เม	อมหากิ อสமாகิ โน

ง. ก็ ศัพท์ (ใคร, อะไร) คงเป็นรูป ก็ อยู่แต่ในนปุงสกลิงค์ ปฐมาวิวัตติและทุติยวิวัตติ เอกวจนะเท่านั้น นอกนั้นแปลงเป็น ก แล้วแจกในไตรลิงค์ เหมือน ย ศัพท์ ฯ

๔. อุปาทยีสู เป็นวากอะไร ? ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?
จงแก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้

ก. โสโก วา ภยิ วา ชายนติ ?

ข. เอวํ กนิฏฺเฐน ตโย สมปตฺติโย ปฏฺจิตา ?

ค. เอวํ ฅมเม เทสิยนเต มหาชนสฺส ฅมมาภิสฺมโย อโหสิ ?

๔. อุปาทยีสู เป็นเหตุกัตตุวาก ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ อุปทหน้า
ปท ธาตุ ในความถึง ลง ฅนย ปัจจยิ ปัจจยิที่ เนื่องด้วย ฅน ลบ ฅน
เสีย เหลือไว้แต่ ย ลง ฅน อชชตตนิ วิวัตติ แปลง ฅน เป็น อีสู ฯ

ได้แก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้ คือ

ก. แก้เป็น โสโก จ ภยิ จ ชายนติ

หรือแก้เป็น โสโก วา ภยิ วา ชายติ ฯ

ข. แก้เป็น เอวํ กนิฏฺเฐน ติสฺโส สมปตฺติโย ปฏฺจิตา ฯ

ค. แก้เป็น เอวํ ฅมเม เทสิยมาเน มหาชนสฺส ฅมมาภิสฺมโย อโหสิ ฯ

๕. ปุริสชาติโก (บุคคล), นหานัน (อุทก) และ อานนโท ในคำว่า “โก นุหาโส กิमानนโท” คำไหน เป็นรูป สาธนะ และปัจจัยอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๕. ปุริสชาติโก (บุคคล) เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ณฺ ปัจจัย ตั้งวิเคราะห์ว่า ปุริสชาติโก ปุริสชาติโก (บุคคล) ฯ

นหานัน (อุทก) เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ยุ ปัจจัย

ตั้งวิเคราะห์ว่า นหานัน เตนานัน นหานัน (อุทก) ฯ

อานนโท ในคำว่า “โก นุหาโส กิमानนโท” เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ ลง อ ปัจจัย หรือลง ณ ปัจจัย ตั้งวิเคราะห์ว่า อานนโท อานนโท ฯ

๖. บรรดาสมาสทั้ง ๖ มีกัมมธารยสมาสเป็นต้น สมาสไหนบ้าง เป็นนามล้วน ? สมาสไหนบ้าง เป็นคุณล้วน ? และสมาสไหนบ้าง เป็นได้ทั้งนามทั้งคุณ ? รชสสิโร (ราชา), โสกาภิภูโต (ปุริโส) เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๖. บรรดาสมาสทั้ง ๖ มีกัมมธารยสมาสเป็นต้นนั้น

ทิดุสมาส และทวันทวสมาส เป็นนามล้วน

พหุพพิทิสมาส เป็นคุณล้วน

กัมมธารยสมาส ตปปริสสมาส และอัปยยิภาวสมาส เป็นได้ทั้งนามทั้งคุณ ฯ

รชสสิโร (ราชา) เป็นฉฐีสถิตินาธิกรณพหุพพิทิสมาส

ตั้งวิเคราะห์ว่า รโซ สิริสฺ (สิรสมิ) ยสฺส โส รชสฺสิโร (ราชา) ฯ

โสการิกฺวุโต (ปุริโส) เป็นตติยัตปฺปฺริสสมาส

ตั้งวิเคราะห์ว่า โสเคน อภิวุโต โสการิกฺวุโต (ปุริโส) ฯ

๗. ปัจจัยในตัทธิตไหนบ้าง ใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นสังขยาได้ ? จตุกกํ, ภิฏฐมฺมิโก (อตฺโถ) ลงปัจจัยอะไร ในตัทธิตไหน จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ?

๗. ปัจจัยในตัทธิตที่ใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นสังขยา มี ๓ ตัทธิต คือ

๑. ปัจจัยในปฺรณตัทธิต ๕ ตัว คือ ตฺย ธ จ ม อี

๒. ก ปัจจัย ในสังขยาตัทธิต

๓. ธา ปัจจัย ในวิภาคตัทธิต

จตุกกํ

ลง ก ปัจจัย ในสังขยาตัทธิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า

จตุตารี ปริมาณานิ อสฺสาติ จตุกกํ ฯ

ภิฏฐมฺมิโก (อตฺโถ)

ลง ฦก ปัจจัย ในตรตยาตัทธิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า

ภิฏฐมฺเม ปวตฺตตีติ ภิฏฐมฺมิโก (อตฺโถ) ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ

เฉลย

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและ บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๕๙

๑. สระในบาลีภาษามีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? จัดเป็นคู่ไว้เท่าไร ?
อะไรบ้าง ? สระไหนเกิดใน ๒ ฐาน ?

๑. สระในภาษาบาลีมี ๘ ตัว คือ อ อา อิ อี อุ ู เอ โอ
จัดเป็นคู่ไว้ ๓ คู่ คือ

อ อา เรียกว่า อวณฺโณ

อิ อี เรียกว่า อิวนฺโณ

อุ ู เรียกว่า อุวณฺโณ สระ เอ

และ โอ ๒ ตัวนี้ เกิดใน ๒ ฐาน (คือ เอ เกิดที่คอและเพดาน
เรียกว่า กณฺฐतालुไซ โอ เกิดที่คอและริมฝีปาก เรียกว่า กณฺฐริมฺฐาไซ) ฯ

๒. สนธิกริโยปกรณฺ มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? เสวทานิ, กิเมวิทฺ ตัตและต่อ
อย่างไร ?

๒. สนธิกริโยปกรณฺ มี ๘ คือ โลโป ลบ ๑ อาเทโส แปลง ๑ อาคโม
ลงตัวอักษรใหม่ ๑ วิกาโร ทำให้ผิดจากของเดิม ๑ ปกติ ปรกติ ๑
ทีโฆ ทำให้ยาว ๑ รสสํ ทำให้สั้น ๑ สณฺโณโค ซ้อนตัว ๑ ฯ

เสวทานิ ตัดเป็น เสว - อิทานิ ถ้าสระ ๒ ตัวมีรูปไม่เสมอกัน
ลบสระเบื้องต้นปลายบ้างก็ได้ คือ ลบสระ อิ ที่ศัพท์ อิทานิ เสีย ต่อ
เป็น เสวทานิ ฯ

กิเมวิทํ ตัดเป็น กี - เอว - อิห์ ระหว่าง กี - เอว สระอยู่หลัง
นิคคหิตอยู่หน้า แผลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น กีเมว ระหว่าง กีเมว -
อิห์ ถ้าสระ ๒ ตัวมีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหน้า คือ อ ในที่สุดแห่งศัพท์
กีเมว ต่อเป็น กีเมวิทํ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. คำว่า “ภควนตา ภควนโต” นั้น มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร ?
- ข. ปาปิโย, สุขุโม เป็นคุณนามชั้นไหน ?
- ค. คำว่า “๕๙” และ “๙๕” ตรงกับศัพท์สังख्याว่าอย่างไร ?
- ข. อัย, เอกจโจ เป็นสัพพนามชนิดไหน ?
- ง. อัพยยศัพท์ แบ่งเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. ภควนตา ใช้เป็นทวิวจนะ สำหรับกล่าวถึงคน ๒ คนส่วน
ภควนโต ใช้เป็นพหุวจนะ สำหรับกล่าวถึงคนมากตั้งแต่ ๓
ขึ้นไป ฯ
- ข. ปาปิโย เป็นคุณนามชั้นวิเสส สุขุโม เป็นคุณนามชั้นปกติ ฯ
- ค. คำว่า ๕๙ ตรงกับศัพท์สังख्याว่า เอกนสฺมจ्จิ
คำว่า ๙๕ ตรงกับ ศัพท์สังख्याว่า ปญจนวฺตติ ฯ

ข. อยู่ เป็นนิยมิเสสนศัพท์นาม เอกจโจ เป็นอนิยมิเสสนศัพท์นาม

ง. อัပ္พยศัพท์ แบ่งเป็น ๓ คือ อุปสัค ๑ นิบาต ๑ ปัจจัย ๑ ฯ

๔. ภิทฺ ธาตุ และ มุจฺ ธาตุ เป็นสกัมมธาตุ หรือ เป็นอกัมมธาตุ ?
จงแจก พุชฺ ธาตุ (ในความตรัสรู้) ด้วยวิภัตติหมวดภวิสสันติ
เฉพาะปรีสสพทมาตุ ?

๔. ภิทฺ และ มุจฺ ธาตุ เป็นได้ทั้งสกัมมธาตุ และ อกัมมธาตุ (ภิทฺ ธาตุ
และ มุจฺ ธาตุ ถ้างลง อ ปัจจัยในหมวด รุชฺ ธาตุ เป็นสกัมมธาตุ
ตัวอย่าง ภินฺทติ แปลว่า ย่อมต้อย หรือย่อมทำลาย มุญจติ แปลว่า
ย่อมปล่อย ถ้างลง ย ปัจจัย ในหมวด ทิว ธาตุ เป็นอกัมมธาตุ ตัวอย่าง
ภิชฺชติ แปลว่า ย่อมแตก มุจฺจติ แปลว่า ย่อมหลุด ย่อมพ้น) ฯ

แจก พุชฺ (ในความตรัสรู้) ด้วยวิภัตติหมวดภวิสสันติ เฉพาะปรีสส
พท ดังนี้

ปรีส.	เอก.	พหู.
ป.	พฺชณิสฺสติ	พฺชณิสฺสนติ
ม.	พฺชณิสฺสสิ	พฺชณิสฺสถ
อุ.	พฺชณิสฺสามิ	พฺชณิสฺสาม

๕. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกับกริยาภิตก์ แบ่งเป็นกี่พวก ? แต่ละพวกมีปัจจัยอะไรบ้าง ? วรลาภี (ปุคฺคโล), ฌมฺมสฺสวณฺ (จฺจณ) เป็นรูป สาธนะและปัจจัยอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกับกริยาภิตก์ แบ่งเป็น ๓ พวก คือ

กิตปัจจัย อย่างนี้ อนาคต ตวนตุ ตาวี

กิจปัจจัย อย่างนี้ อนีย ตพพ

กิตกิจปัจจัย อย่างนี้ มาน ต ตุน ตฺวา ตฺวาน ฯ

วรลาภี (ปุคฺคโล) เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่งตัสสีละณี ปัจจัย ตั้งวิเคราะห์ว่า วรฺ ลภติ สีเลนาคี วรลาภี (ปุคฺคโล)

หรือเป็น สมามรูป ตัสสีลสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า วรฺ ลภิตฺตฺว (ลพฺฐ) สีมฺมสฺสาติ วรลาภี (ปุคฺคโล) ฯ

ฌมฺมสฺสวณฺ (จฺจณ) เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ ยุ ปัจจัย ตั้งวิเคราะห์ว่า ฌมฺมํ สฺสณฺนติ เอตฺถาคี ฌมฺมสฺสวณฺ (จฺจณ) ฯ

๖. น บพพท กัมมธารยสมาส กับ น บพพทพหุพพิหสมาส ต่างกันอย่างไร ? อนจฺจริโย (ปาสาโท), อตฺตทตฺโต เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๖. ต่างกันอย่างนี้ คือ น บพพท กัมมธารยสมาส สมาสที่มี น อยู่หน้า ปฏิเสธนามนาม แปลว่า มิใช่ หรือ หามิได้ เช่น น พฺราหฺมณฺ = อพฺราหฺมณฺ (อโย ชโน อ. ชนนี้) มิใช่พฺราหฺมณฺ

ส่วน น บุพพบท พหุพหิสมาส สมาส ที่มี น อยู่หน้า ปฏิเสธ
คุณนาม แปลว่า มี...หาไม่ได้ หรือไม่มี เช่น นตฺถิ ตสฺส สโมติ อสโม
(ภควา พระผู้มีพระภาคเจ้า) ไม่มีผู้เสมอ หรือ หาผู้เสมอไม่มี ฯ

อนจฺจริโย (ปาสาโท) เป็น น บุพพบท พหุพหิสมาส
ตั้งวิเคราะห์ว่า นตฺถิ ตสฺส อจฺจริยนฺติ อนจฺจริโย (ปาสาโท) ฯ

อตฺตทตฺโถ เป็น ฉฺฉฐิตํปฺริสสมาส
ตั้งวิเคราะห์ว่า อตฺตโน อตฺโถ อตฺตทตฺโถ ฯ

๗. ตัทธิตฺโดยยอ แบ่งเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ? การุณฺญ, ยสฺวา (ขโน),
โสฬสโม (โกฏฐาโส) ลงปัจจัยอะไร ในตัทธิตฺไหน จงตั้งวิเคราะห์มาดู?
๗. ตัทธิตฺโดยยอแบ่งเป็น ๓ คือ สามัญญตฺถิต ๑ ภาวตฺถิต ๑
อํพยยตฺถิต ๑ ฯ

การุณฺญ	ลง ญย ปัจจัย ในภาวตฺถิต
ตั้งวิเคราะห์ว่า	กรุณาย ภาโว การุณฺญ ฯ
ยสฺวา (ขโน)	ลง วนฺตุ ปัจจัย ในตทสสฺสตฺถิต
ตั้งวิเคราะห์ว่า	ยโส อสส อตฺถิตฺติ ยสฺวา (ขโน) ฯ
โสฬสโม (โกฏฐาโส)	ลง ม ปัจจัย ในปุรณตฺถิต
ตั้งวิเคราะห์ว่า	โสฬสนํ ปุรโณ โสฬสโม (โกฏฐาโส) ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

๑. อะไร เรียกว่า อักษระ พยัญชนะ และนิคคหิต ? ในคำทั้ง ๓ นั้น คำไหน แปลว่าอย่างไร ?

๑. เสียงก็ดี ตัวหนังสือก็ดี เรียกว่า อักษระ อักษระที่เหลือจากสระนั้น ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มีนิคคหิตเป็นที่สุด เรียกว่า พยัญชนะ พยัญชนะ คือ อ เรียกว่า นิคคหิต ฯ

ในคำทั้ง ๓ นั้น คำว่า อักษระ แปลว่า ไม่รู้จักสิ้นอย่าง ๑ ไม่เป็นของแข็งอย่าง ๑

พยัญชนะ แปลว่า ทำเนื้อความให้ปรากฏ นิคคหิต แปลว่า กดสระ หรือกรณ์ คืออวัยวะ ที่ทำเสียง เวลาเมื่อจะว่าไม่ต้องอำปากเกินกว่าปกติ เหมือนที่ฆสระ ฯ

๒. การลงอาคมในพยัญชนะสนธิและนิคคหิตสนธิ มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? อภัพโพ-ทานาทำ เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. มีลักษณะต่างกันอย่างนี้ คือ การลงอาคมในพยัญชนะสนธิ ถ้ามีสระอยู่เบื้องหลัง ลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร พ ได้บ้าง ตัวอย่าง เช่น ย อาคม ยถา - อิหํ เป็น ยถายิหํ ว อาคม อุ - ทิกขติ

เป็น วุทิกขติ เป็นต้น ในสัททนีติว่าลง ห อาคมก็ได้ ตัวอย่างเช่น สุ - อุษุ เป็น สุหุษุ

ส่วนการลงอาคมนิคคหิตสนธิ เมื่อสระกัตติ พยัญชนะกัตติ อยู่ เบื้องหลัง ลงนิคคหิต อาคมได้บ้าง ตัวอย่างเช่น อว-สิโร เป็น อวสิโร เป็นต้น ฯ

อภัพโพทานาหิ เป็นสระสนธิ ตัดเป็น อภัพโพ - อิทานิ - อหิ

ระหว่าง อภัพโพ - อิทานิ ถ้าสระ ๒ ตัวมีรูปไม่เสมอกัน ลบสระ เบื้องปลาย บ้างก็ได้คือ ลบสระ อิ ที่ศัพท์ อิทานิ เสีย ต่อเป็น อภัพโพทานิ ฯ

ระหว่าง อภัพโพทานิ - อหิ สระทั้งสอง คือ สระหน้าและสระ หลังมีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหน้า คือ ลบ อิ ที่ อภัพโพทานิ แล้ว ที่สระหลัง คือ อ ที่ อหิ ต่อเป็น อภัพโพทานาหิ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. คุณนามเช่นไร ชื่ออติวิเสส ?

ข. อุปาสิเก มีวิธีทำตัวอย่างไร ?

ค. สกฐี แปลว่าอะไร ? เป็นวจนะและลึงค์อะไร ?

ฌ. อมฺห เป็นสัพพนามชนิดไหน เป็นได้กี่ลึงค์ ?

ง. อาวุโส เป็นคำสำหรับเรียกใคร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

ก. คุณนามที่แสดงลักษณะของนามนามว่าดีที่สุด หรือชั่วที่สุด เหมือนคำว่า ปณฺธิตโต เป็นบัณฑิตที่สุด ปาปโต เป็นบาปที่สุด ชั่วที่สุด ฯ

ข. อุปาสิกะ มีวิธีทำตัวอย่างนี้ คือ อุปาสิกะ ศัพท์เดิมเป็น อุปาสิกา ลง สิ อาลปนวิวัตติ แปลง อา กับ สิ เป็น เอ สำเร็จรูปเป็น อุปาสิกะ ฯ

ค. สกุญฺฐิ แปลว่า หกลีบ เป็นเอกวจนะและอิตถิลิงค์อย่างเดียว ฯ

ฌ. อมฺห ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดปुरुสสัพพนาม ฯ เป็นได้ ๒ ลิงค์ คือ ปุงลิงค์และอิตถิลิงค์ ฯ

ง. อาวุโส เป็นคำสำหรับบรรพชิตที่มีพรรษามากกว่าเรียก บรรพชิต ที่มีพรรษาน้อยกว่าและสำหรับบรรพชิตเรียก คฤหัสถ์ ฯ

๔. ธาตุคืออะไร ? ท่านรวบรวมจัดไว้เป็นกี่หมวด ? อะไรบ้าง ?
สมิขณฺตุ, ปจฺจสฺสฺสฺ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?

๔. ธาตุ คือ กิริยาศัพท์ที่เป็นมูลราก ให้เครื่องปรุงเหล่าอื่น คือ วิภัติ วิภัติ กาล บท วจนะ บุรุษ วาจก และปัจจัย เข้าประกอบ แปลว่า ความทรงไว้ คือ ทรงไว้ซึ่งเนื้อความของตนไม่เปลี่ยนแปลง

ท่านรวบรวมจัดไว้เป็น ๘ หมวด คือ

๑. หมวด ภู ธาตุ	๒. หมวด รุ ธาตุ
๓. หมวด ติว ธาตุ	๔. หมวด ส ธาตุ
๕. หมวด กี ธาตุ	๖. หมวด คห ธาตุ

๗. หมวด ตน ธาตุ

๘. หมวด จรู ธาตุ

สมิขมตุ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ สំ บทหน้า อิธ ธาตุ
ในความสำเร็จ ปัจจัย ตุ ปัญจมีวิภัติ ๑

ปจจสโสสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ ปฏิ บทหน้า อ บทหน้า
สุ ธาตุ ในความพึง ลง อ ปัจจัย ส อาคม และ ฐ อัชชัตตนิวิภัติ ๑

๕. กิตกันั้น เป็นชื่อของอะไร ? แบ่งเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ? อุปปาโท,
ภิกขาจารย์ (จານ) ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปสาธนะ และปัจจัยอะไร
จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. กิตกันั้นเป็นชื่อของศัพท์ที่ท่านประกอบด้วยปัจจัยหมู่หนึ่ง ซึ่งเป็น
เครื่องกำหนดหมายเนื้อความของนามศัพท์ และกิจยาศัพท์ต่าง ๆ กัน
แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ เป็นนามศัพท์อย่างหนึ่ง เป็นกิจยาศัพท์อย่าง
หนึ่ง หรือเป็นนามศัพท์ คือนามกิตกัอย่างหนึ่ง เป็นกิจยาศัพท์ คือ
กิจยากิตกัอย่างหนึ่ง ๑

อุปปาโท เป็นถาวรรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อุปปชชเตติ
อุปปาโท หรือ อุปปชชนิ อุปปาโท หรือ อุปปชชิตพพนติ อุปปาโท ๑

ภิกขาจารย์ (จาน) เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า
ภิกขาย จرنติ เอตถาติ ภิกขาจารย์ (ฐานิ)

๖. อะไรชื่อว่าทikusมาส ? ทikusมาส กับ วิเสสนบุพพบท กัมมธารยมาส
ต่างกันอย่างไร ? อกุลสเจตนา เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มา
ตาม ลำดับ ?

๖. กัมมธารยสมาส มีสังขยาอยู่ข้างหน้า ชื่อว่าทikusมาส ฯ

ต่างกันอย่างไร คือ ทikusมาส คือ กัมมธารยสมาส ชนิดที่มีปกติสังขยา ที่เป็นคุณนาม อยู่ ข้างหน้า ตัวประธานอยู่ข้างหลัง อย่างนี้
ตโย โลก = ติโลก โลก ๓ จตสโส ทิสา = จตฺททิสา ทิศ ๔ เป็นต้น ฯ

ส่วนวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส มีบทวิเสสนะอยู่ข้างหน้า
บทประธานอยู่ข้าง หลังอย่างนี้ มหนโต ปุริโส = มหาปุริโส บุรุษใหญ่
นัล อูปปลั = นิลูปปลั ดอกอุบลเขียว เป็นต้น แม้มีปุณฺสสังขยาอยู่
ข้างหน้า อย่างนี้ ปฐโม ปุริโส = ปฐมปุริโส บุรุษ ที่ ๑ ก็จัดเป็น
วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส ฯ

อกุสละเจตนา เป็นวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส มี น บุพพบท
กัมมธารยสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

น.บุพ.กัม.วิ.	น กุสลา อกุสลา (เจตนา)
วิ.บุพ.กัม.วิ.	อกุสลา เจตนา อกุสละเจตนา
หรือ วิ.	อกุสลา จ สา เจตนา จาติ อกุสละเจตนา ฯ

๗. ปุณณตัทธิต มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? เตปิฏโก (เถโร), ปณฺจธา,
ภาคินี (อตถิ) ลงปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. ในปุณณตัทธิต มีปัจจัย ๕ ตัว คือ ตย ถ จ ม อี ฯ

เตปิฏโก (เถโร)	ลง ณ ปัจจัย ในราชาตัทธิต
ตั้งวิเคราะห์ว่า	ติปิฏกั ธาเรตติ เตปิฏโก (เถโร) ฯ
ปณฺจธา	ลง ธา ปัจจัย ในวิภาคตัทธิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า	ปณฺจหิ วิภาเคหิปณฺจธา ฯ
ภาคินี (อิตฺถิ)	ลง อี ปังจยฺ ในทหฺสสฺสํตถิตฺทิต
ตั้งวิเคราะห์ว่า	ภาโค อสฺสา อตฺถิตฺติ ภาคินี (อิตฺถิ) ฯ

พระธรรมเจดีย์ เขมจารี วัดทองนพคุณ

เฉลย

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๐

๑. พยัญชนะในบาลีภาษา มีเท่าไร อะไรบ้าง อาศัยอะไร จึงออกเสียงได้ ?

๑. พยัญชนะในบาลีภาษา มี ๓๓ ตัว ๆ คือ

ก ข ค ฌ ง

จ ฉ ช ฌ ญ

ฎ ฐ ฑ ฒ ณ

ต ถ ท ธ น

ป ผ ฝ ภ ม

ย ร ล ว ส ห ฬ อ ๆ

อาศัยสระ จึงออกเสียงได้ ๆ

๒. อาทศสระสนธิ ในที่เช่นไร จึงแปลงสระเบื้องต้นได้ ? จงตอบพร้อม
ทั้ง ยกตัวอย่างประกอบ ? สวาทิ, เยสนโน เป็นสนธิอะไร ? ตัดและ
ต่ออย่างไร ?

๒. อาทศสระสนธิ ในที่เช่นนี้ จึงแปลงสระเบื้องต้นได้ คือ

ถ้า อี เอ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง อี หรือ เอ ตัวหน้า เป็น ย เช่น อคฺฉิ - อาคารํ เป็น อคฺยาคารํ, เต - อสฺส เป็น ตยสฺส

ถ้า อุ โอ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง อุ หรือ โอ เป็น ว เช่น อดฺโข - อสฺส เป็น อดฺขวสฺส, พหุ - อาพาโธ เป็น พหฺวาพาโธ ฯ

สฺวาทิ เป็นอาเทสสระสนธิ ตัดเป็น โส - อหิ สระ โอ อยู่หน้า สระ อ อยู่หลัง เอา โอ เป็น ว เป็น สฺว ระหว่าง สฺว กับ อหิ สระ หน้าและสระหลังมีรูปเสมอกัน ลบสระหน้า คือ อ ที่ ว เสียแล้ว ที่หะสระหลังเป็น อา ต่อเป็น สฺวาทิ ฯ

เยสนโน เป็นอาเทสนิคคหิตสนธิ ตัดเป็น เยส - โน ถ้าพยัญชนะ อยู่หลัง นิคคหิตอยู่หน้า แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรรคของ พยัญชนะหลัง คือ น ต่อเป็นเยสนโน ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. อติสุขุม, เชฏโฐ เป็นคุณนามชั้นไหน ?
- ข. ภควโต เป็นวิภัตติไหนบ้าง ?
- ค. ปกตีสังขยา ใช้นับอย่างไร ?
- ฌ. สัพพนาม แบ่งเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ?
- ง. กทา แปลว่าอย่างไร ? สำเร็จรูปมาจากอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

- ก. อติสุขุม เป็นคุณนามชั้นวิเสส เชฏโฐ เป็นคุณนามชั้นอติวิเสส ฯ
- ข. ภควโต เป็นจตุตถีวิภัตติ และฉัฏฐีวิภัตติ เอกวจนะ ฯ

- ค. ปกติสังขยา ใช้นับโดยปกติเป็นต้นว่า หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า ฯ
- ฆ. สัพพนาม แบ่งเป็น ๒ คือ ปุริสสัพพนาม ๑ วิเสสนสัพพนาม ๑ ฯ
- ง. กทา แปลว่า ในกาลไร เมื่อไร สำเร็จรูปมาจาก กิ คัพทฺ ลง ทา ปัจจัย ฯ

๔. วิภัตติอาขยาต ท่านจำแนกไว้เพื่อประโยชน์อะไร ? จัดเป็นกี่หมวด ?
หมวดไหนบอกกาลอะไร ?

๕. วิภัตติอาขยาตท่านจำแนกไว้เพื่อประโยชน์เป็นเครื่องหมาย กาล บท
วจนะ และบุรุษ ฯ

จัดเป็น ๘ หมวด ฯ แต่ละหมวดบอกกालดังนี้ คือ

๑. วัตตมานา บอกปัจจุบันกาล
๒. ปัญจมี บอกความบังคับ ความหวัง ความอ่อนนอน
๓. สัตตมี บอกความยอมตาม ความกำหนด และความ
รำพึง
๔. ปโรกขา บอกอดีตกาลไม่มีกำหนด
๕. หียัตตนี บอกอดีตกาลตั้งแต่วันวาน
๖. อัชชัตตนี บอกอดีตกาลตั้งแต่วันนี้
๗. ภวิสสันติ บอกอนาคตกาลแห่งปัจจุบัน
๘. กาลาติปัตติ บอกอนาคตกาลแห่งอดีต ฯ

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ จัดเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ? และจะกำหนดรู้ได้อย่างไรว่าสาธนะนั้น ๆ เป็นรูปอะไร ? สीलรฺกฺขิกา (อิตฺถิ) ลงปัจจัยอะไร ? ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะจัดเป็น ๓ คือ กัตตุรูป ๑ กัมมรูป ๑ ภาวรูป ๑

และจะกำหนดรู้ได้ว่าสาธนะนั้น ๆ เป็นรูปอย่างนี้ คือ รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัตตุวาทกัฏฐิ เป็นเหตุกัตตุวาทกัฏฐิ สาธนะนั้นเป็นกัตตุรูป รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะแห่งใดเป็นกัมมวาทกัฏฐิ สาธนะนั้นเป็นกัมมรูป รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นภาววาทกัฏฐิ สาธนะนั้นเป็นภาวรูป ฯ

สीलรฺกฺขิกา (อิตฺถิ)

ลง ณฺจุปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ

ตั้งวิเคราะห์ว่า

สลํ รกฺขตฺติ สीलรฺกฺขิกา (อิตฺถิ) ฯ

๖. อะไร ชื่อว่ากัมมธารยสมาส ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ปุตตทธารพฺพณํ เป็นสมาส อะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๖. นามศัพท์ ๒ บท มีวิภัติและวจนะเป็นอย่างเดียวกัน บทหนึ่งเป็นประธาน คือเป็นนามนาม บทหนึ่งเป็นวิเสสนะคือเป็นคุณนาม หรือเป็นคุณนามทั้ง ๒ บท มีบทอื่นเป็นประธาน ที่ท่านย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน ชื่อว่า กัมมธารยสมาส ฯ มี ๖ อย่าง คือวิเสสนบุพพบท วิเสสนุตตรบท วิเสสนโนภยบท วิเสสนโนปมบท สัมภวานบุพพบท อวธารณบุพพบท ฯ

ปุตตทธารพฺพณํ เป็นอวธารณบุพพบท กัมมธารยสมาส มีสมาหารทวันทวสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ส.ทวันท. วิ. ปุตโต จ ทาโร จ ปุตตทาร์
อว.กัม. วิ. ปุตตทาร์ เอว พนธน์ ปุตตทาร์พนธน์ ฯ

๗. ภาวตัทธิต มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? สมมาทิฏฐิโก (บุคคล), ทกขิ
ณเวยโย (สาวกสงฆ์), รชข์ ลงปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหน ? จงตั้ง
วิเคราะห์มาดู ?

๗. ภาวตัทธิต มีปัจจัย ๖ ตัว คือ ตต, ณย, ตตน, ตา, ณ, กณ ฯ

สมมาทิฏฐิโก(บุคคล) ลง อีก ปัจจัย ในตัทธิตตัทธิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า สมมาทิฏฐิ อสส อตถิตติ สมมาทิฏฐิโก (บุคคล)

หรือลง ณิก ปัจจัย ในตัทธิตตัทธิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า สมมาทิฏฐิโก นิยุตโต สมมาทิฏฐิโก (บุคคล) ฯ

ทกขิณเวยโย (สาวกสงฆ์) ลง เอยย ปัจจัย ในฐานตัทธิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า ทกขิณ อรหตติ ทกขิณเวยโย (สาวกสงฆ์) ฯ

หรือ ตั้งวิเคราะห์ว่า ทกขิณาย อนุจฉวิโก โหตติ ทกขิณเวยโย
(สาวกสงฆ์) ฯ

รชข์ ลง ณย ปัจจัย ในภาวตัทธิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า รณเณ ภาโว รชข์ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

๑. สระในบาลีภาษามีเท่าไร ๆ อะไรบ้าง สระเช่นไร จัดเป็นครุ ๆ

๑. สระในบาลีภาษามี ๘ ตัว ๆ

อ อา อิ อี อุ อู เอ โอ ๆ

สระที่เป็นที่ขะลั่นและสระที่เป็นรัสสะมีพยัญชนะสังโยคและ
นิคคหิตอยู่เบื้องหลัง จัดเป็น ครุ ๆ

๒. อาเทสสระสนธิ ในที่เช่นไร จึงแปลงสระเบื้องหน้าได้ ๆ จงตอบ
พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ๆ ชีวิตลจิท เป็นสนธิอะไร ๆ ตัด
และต่ออย่างไร ๆ

๒. อาเทสสระสนธิ ในที่เช่นไร จึงแปลงสระเบื้องหน้าได้ คือ

ถ้า อิ เอ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องแปลง แปลง อิ หรือ เอ เป็น
ย เช่น อคฺติ + อคารํ เป็น อคฺยาคารํ, เต + อสฺส เป็น ตยสฺส

ถ้า อุ โอ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง อุ หรือ โอ เป็น ว
เช่น อลฺโข + อสฺส เป็น อลฺขวสฺส, พหุ + อาพาโห เป็น พหฺวาพาโห ๆ

ชีวิตลจิท เป็นอาเทสนิคคหิตสนธิ และโลปะสระสนธิ ตัดเป็น
ชีวิตํ + จ + อิํ

ระหว่าง ชีวิต + จ ถ้าพยัญชนะอยู่ข้างหลัง มินิคคหิตอยู่หน้า ให้แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรคได้ คือ แปลงนิคคหิตที่ ชีวิต เป็น ญ ต่อเป็น ชีวิตญ

ระหว่าง ชีวิตญ + อิท ถ้าสระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะอื่น คั่นในระหว่าง ลบสระหน้า คือ อ ที่ ชีวิตญ ต่อเป็น ชีวิตญจิที่ ฯ

๓. ศัพท์เช่นไร เรียกว่าอพยยศัพท์ ฯ ในอพยยศัพท์นั้น อุปสัค กับ นิบาต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร ฯ

๓. ศัพท์จำพวกหนึ่งจะแจกตัววิภัติทั้ง ๗ แปลงรูปไปต่าง ๆ เหมือนนามทั้ง ๓ ไม่ได้ คงรูปอยู่อย่างเดียว เรียกว่า อพยยศัพท์ ฯ

ในอพยยศัพท์นั้น อุปสัค กับ นิบาต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างนี้ คือ

อุปสัค สำหรับใช้นำหน้านามนามและกิริยา ให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้านาม มีอาการคล้ายคุณนาม เมื่อนำหน้ากิริยา มีอาการคล้ายกิริยาวิเสสนะ

ส่วนนิบาต สำหรับลงในระหว่างแห่งนามศัพท์บ้าง กิริยาศัพท์บ้าง บอกอาการปะทะ กาล ที่ ประชุม อุปไมย ปฏิเสธ ความได้ยินเล่าลือ ความปรักปรำ ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น ฯ

๔. สกัมมธาตุ กับ อกัมมธาตุ ใช้ในวาทกอะไรได้บ้าง ฯ ภิกขุ ธาตุ และ มุจ ธาตุ เป็นสกัมมธาตุ หรือ เป็นอกัมมธาตุ จงอธิบาย ฯ

๔. สกัมมธาตุ กับ อกัมมธาตุ ใช้ในวาทกได้ต่างกัณดังนี้ คือ

สกัมมธาตุ ใช้ได้ใน ๔ วาจก คือ กัตตุวาจก กัมมวาจก เหตุกัตตุวาจก และเหตุกัมมวาจก

ส่วนอกัมมธาตุ ใช้ได้ใน ๓ วาจก คือ กัตตุวาจก ภาววาจก และเหตุกัตตุวาจก^{๑๐} ฯ

ภิกขุ ธาตุ และ มุจ ธาตุ ป็นได้ทั้งสกัมมธาตุ และอกัมมธาตุ มีอธิบายประกอบดังนี้ คือ

ภิกขุ ธาตุ ถ้าวาจกในหมวด รุช ธาตุ เป็นสกัมมธาตุ มีรูปเป็น ภินทติ แปลว่า ต่อย หรือ ทำลาย ถ้าวาจกในหมวด ทิว ธาตุ เป็นอกัมมธาตุ มีรูปเป็น ภิชชติ แปลว่า แดก ฯ

มุจ ธาตุ ถ้าวาจกในหมวด รุช ธาตุ เป็นสกัมมธาตุ มีรูปเป็น มุจจติ แปลว่า ปล่อย ถ้าวาจกในหมวด ทิว ธาตุ เป็นอกัมมธาตุ มีรูปเป็น มุจจติ แปลว่า แดก ฯ

๕. ตูนาธิปัจจย คือ ปัจจยอะไร ฯ บอกกาลอะไร ฯ ในที่เช่นไร นิยมแปลง เป็ ย ฯ “ปาน” ในคำว่า “มชฺชปานา จ สลฺยาโม” ลงปัจจยอะไร ฯ เป็นรูป และสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๕. ตูนาธิปัจจย คือ ปัจจย มี ตุน เป็นต้น หมายถึงปัจจย ๓ ตัว คือ ตุน ตฺวา ตฺวาน บอกอดีตกาล ฯ

ในที่เช่นนี้นิยมแปลงเป็น ย คือ เมื่อธาตุมีอุปสัคอยู่หน้า เช่น อา อุปสัคบทหน้า ทาธาตุ ในความให้ แปลง ตูนาธิปัจจยเป็น ย สำเร็จรูปเป็น อาทย ฯ

^{๑๐} อกัมมธาตุ เป็นเหตุกัมมวาจกได้บ้าง

“ปาน” ในคำว่า “มชชปานา จ สณฺณโม” ลง ยุ ปัจจย เป็น
ภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ปานํ ปานํ หรือ ปิวนํ ปานํ ฯ

๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่าทวันทสมาส ฯ มีเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ มาตาปิตุ-
อุภูฏฐานํ เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ ฯ

๖. สมาสที่มีนามนามตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไป ท่านย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน
ชื่อว่า ทวันทสมาส มี ๒ อย่าง คือ สมหาห ๑ อสมหาห ๑ ฯ

มาตาปิตุภูฏฐานํ เป็นฉฐฐิต์ปฐิสสมาส มีอสมหาหทวันท
สมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

อ. ทวัน. วิ. มาตา จ ปิตา จ มาตาปิโตร

ฉ. ตป. วิ. มาตาปิตุณํ อุภูฏฐานํ มาตาปิตุอุภูฏฐานํ

๗. สมุหัตถิตี มีปัจจัยเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ ขนตา, สตตกํ, ลขซี (ภิกขุ)
ลงปัจจัยอะไร ฯ ในตถิตีไหน ฯ จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๗. สมุหัตถิตี มีปัจจัย ๓ ตัว คือ กณ ณ ต ฯ

ขนตา ลง ตา ปัจจัย ในสมุหัตถิตี

ตั้งวิเคราะห์ว่า ขนานํ สมุโห ขนตา

หรือ ลง ตา ปัจจัย ในภาวตถิตี

ตั้งวิเคราะห์ว่า ขนสส ภาโว ขนตา ฯ

สตตกํ ลง ก ปัจจัย ในสังขยาตถิตี

ตั้งวิเคราะห์ว่า	สตต ปริมาณานิ อสสาติ สตตกัม ฯ
ลขซี (ภิกขุ) ลง	อี ปัจจัย ในตทสสัตถิตัทธิต
ตั้งวิเคราะห์ว่า	ลขชา อสส อตถิติ ลขซี (ภิกขุ) ฯ

พระธรรมเจดีย์ เขมจารี วัดทองนพคุณ

เฉลย

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๖๑

๑. จงเติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่าง ดังต่อไปนี้

ก. อักษระ แปลว่า.....๑

ข. พยัญชนะ ๘ ตัวนี้ คือ.....เรียกว่า อวรรค ๑

ค. เอ เกิดใน ๒ ฐาน คือเรียกว่า.....๑

ฌ. กรณ ที่ทำอักษระ มี ๔ คือ.....๑

ง. พยัญชนะที่มีก้อง เรียกว่า.....๑

๑. ได้เติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่าง ดังต่อไปนี้

ก. อักษระ แปลว่าไม่รู้จักสั้นอย่าง ๑ ไม่เป็นของแข็ง อย่าง ๑ ๑

ข. พยัญชนะ ๘ ตัวนี้ คือ ย ร ล ว ส ห พ อ เรียกว่า อวรรค ๑

ค. เอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและเพดาน เรียกว่า กณชตาลูโซ ๑

ฌ. กรณ ที่ทำอักษระ มี ๔ คือ ชิวหามขุณิ ทำมกลางสั้น ๑
ชิวโหปคคิ ถัดปลายสั้นเข้ามา ๑ ชิวหคคิ ปลายสั้น ๑ สกฏฐาน
ฐานของตน ๑ ๑

ง. พยัญชนะที่มีก้อง เรียกว่า โฆสะ ๑

๒. อาคโม มีอยู่ในสนธิไหนบ้าง ฯ และในสนธินั้น ๆ ลงอาคมอะไร
 ฯ สจายํ เป็นสนธิอะไร ฯ ตัดและต่ออย่างไร ฯ

๒. อาคโม มีอยู่ในสนธิ ครบทั้ง ๓ สนธิ คือ

ในสระสนธิ มีหลักเกณฑ์การลงอาคมอย่างนี้ ถ้าสระ โอ อยู่
 หน้า พยัญชนะอยู่หลัง ลบ โอ เสียแล้วลง อ อาคมได้บ้าง เช่น
 โส - สิลวา เป็นต้น, ถ้าพยัญชนะอยู่หลัง ลบ โอ อาคมได้บ้าง เช่น
 พร - สหสส์ เป็น โปรสหสส์ เป็นต้น ฯ

ในพยัญชนะสนธิ มีหลักเกณฑ์การลงอาคมไว้อย่างนี้ ถ้ามี
 สระอยู่เบื้องหลัง ลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท
 น ต ร พ ได้บ้าง เช่น ย อาคม ยถา - อิทธิ เป็น ยถายิทธิ
 , ว อาคม อุ - ทิกขติ เป็น วิทิกขติ, ม อาคม ครุ - เอสสติ
 เป็น ครุเมสสติ, ท อาคม อตต - อตโถ เป็น อตตทตโถ, น
 อาคม อิโต - อายติ เป็น อิโตนายติ, ต อาคม ตสฺมา - อิห เป็น
 ตสฺมาติห, ร อาคม สพฺภิ - เอว เป็น สพฺภิเรว, พ อาคม ฉ -
 อายตนํ เป็น ฉพายตนํ ฯ

ในนิคคหิตสนธิ มีหลักเกณฑ์ในการลงอาคมไว้อย่างนี้ เมื่อมีสระ
 กิติ พยัญชนะกิติ อยู่เบื้องหลัง ลงนิคคหิตอาคมได้บ้าง เช่น
 จกฺขุ - อุทปาติ เป็น จกฺขุอุทปาติ, อว - สิโร เป็น อวสิโร เป็นต้น ฯ

สจายํ เป็นทิมะสนธิ ตัดเป็น สเจ + อยํ เมื่อลบสระหน้า
 แล้ว ต้องทิมะสระหลัง ในที่นี้ ลบ เอ ที่ สเจ แล้วจึงทิมะ อ ที่
 อยํ เป็น อา ต่อเป็น สจายํ ฯ

๓. สัพพนามคืออะไร ๑ แบ่งเป็นเท่าไร ๑ อะไรบ้าง ๑ “โส ขโณ ตมเห มา อติกกมตุ” คำไหนเป็นสัพพนาม ๑ และเป็นสัพพนามชนิดไหน ๑

๓. สัพพนาม คือ คำที่ใช้แทนนามนามที่ออกชื่อมาแล้ว เพื่อจะไม่ให้ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ซึ่งไม่เพราะเหตุ แบ่งเป็น ๒ คือ ปุริสสัพพนาม ๑ วิเสสนสัพพนาม ๑

โส และ ตมเห เป็นสัพพนาม

โส เป็นวิเสสนสัพพนาม,

ตมเห เป็นปุริสสัพพนาม ๑

๔. ในอาขยาต จัดวากไว้อย่างไร ๑ วากไหนลงปัจจัยอะไร ๑ นิวารเย ในคำว่า “ปาปา จิตต์ นิวารเย” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ๑

๔. ในอาขยาต จัดวากไว้ ๕ ๑ คือ กัตตวาก ๑ กัมมวาก ๑ ภาววาก ๑ เหตุกัตตวาก ๑ เหตุกัมมวาก ๑ ๑

กัตตวาก ลงปัจจัย ๑๐ ตัว คือ อ, เ, ย, ณ, ณา, นา, ณา, โอ, เณ, ฌย

กัมมวาก ลง ย ปัจจัย กับทั้ง อิ อาคม หน้า ย ด้วย

ภาววาก ลง ย ปัจจัย

เหตุกัตตวาก ลงปัจจัย ๔ ตัว คือ เณ, ฌย, ณาเป, ณาปย

เหตุกัมมวาก ลงปัจจัย ๑๐ ตัวนั้นด้วย ลงเหตุปัจจัย คือ ณาเป ด้วย ลง ย ปัจจัยกับทั้ง อิ อาคมหน้า ย ด้วย ๑

นิवारย ประกอบด้วยเครื่องปรุงในอาขยาต ดังนี้ คือ

นิ บทหน้า, วร ธาตุธาตุในความ ห้าม กัน กัน ปิด,
 เณ ฌย ปัจจย, เอยย สัตตมี (ลบ ยย คงไว้แต่ เอ), ปัจจุบัน
 กาลกาล, ปรีสสบท, เอกวจนะ, ปฐมบุรุษ, กัตตุวาก ๑

๕. อนต และ มาน ปัจจยในกิริยาภิตก ใช้เหมือนกัน หรือ
 ต่างกันอย่างไร ๑ อัจริยปุชโก (เถโร) ลงปัจจยอะไร เป็นรูป
 และสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ๑

๕. อนต และ มาน ใช้บอกปัจจุบันกาลเหมือนกัน ที่ต่างกันคือ
 อนต เป็นปัจจยในพวกกิตปัจจย เป็นได้ ๒ วาก คือ กัตตุ
 วาก และ เหตุกัตตุวาก ๑

ส่วน มาน เป็นปัจจยในพวกกิตกิจจปัจจย เป็นได้ทั้ง ๕
 วาก แต่ภาววากไม่นิยมใช้ ๑

อัจริยปุชโก ลง ฌย ปัจจย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ
 วิเคราะห์ว่า อัจริย ปุเชตติ อัจริยปุชโก (เถโร) ๑

๖. สมาสอะไรบ้าง นิยมบทปลงเป็นนปุงสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดียว ๑
 จะทราบได้อย่างไรว่า เป็นสมาสไหน ๑ สนตวาโจ (ภิกขุ) เป็น
 สมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ๑

๖. ได้แก่ สมหาหริคุสมาส สมหาหวันทวสมาส และอัพยยิภาวสมาส
 ทราบได้โดยความนิยมต่างกันแห่งสมาสเหล่านั้น ดังนี้

สมาหารทิกุสมาส ต้องมีสังขยาเป็นบทหน้า บทหลังเป็น
ประธาน อุ. ตโย โลกา ตีโลกํ ฯ

สมาหารทวันทวสมาส ต้องเป็นนามนาม ตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไปท่าน
ย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน และเป็นบทประธานทั้งสิ้น อุ. สมโถ จ
วิปสสนา จ สมถวิปสสนํ ฯ

ส่วนอัพยยิภาวสมาส ต้องมี อุปสัค หรือนิบาต เป็นบทหน้า และ
ใช้เป็นประธานของบทหลังด้วย อุ. ทรธสฺส อภาโว นิทฺทลํ ฯ

สนตวาโจ เป็น ฉัญฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส มีวิเคราะหฺดังนี้
วิ. สนตา วาจา ยสฺส โส สนตวาโจ (ภิกขุ)

๗. เสฏฐัตถิต มีปัจจัยเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ ต่างจากปัจจัย
ในตฺถิตอื่นอย่างไร ฯ พลวตี (ซิฆจณา), สามณญฺ ลงปัจจัย
อะไร ในตฺถิตไหน จงตั้งวิเคราะหฺมาดู ฯ

๗. เสฏฐัตถิต มีปัจจัย ๕ ตัว คือ ตร ตม อียิสสก อีย อิกฺขุ ฯ

ปัจจัยทั้ง ๕ นี้ ต่างจากปัจจัยในตฺถิตอื่น เพราะมิได้ลงแทน
ศัพท์อย่างปัจจัยในตฺถิตอื่น ฯ แต่เป็นเครื่องหมายคุณศัพท์
เปรียบเทียบ คือ

ตร อีย และ อียิสสก ลงเป็นวิเศษคุณศัพท์

ตม และ อิกฺขุ ลงในอติวิเศษคุณศัพท์ ฯ

พลวตี ลง วนฺตุ ปัจจัย ในตทิสตถิตตฺถิต

วิ. พลํ อสิสสา อตถิติ พลวตี (ซิฆจณา)

สามญญ์ ฦย ในภาวตัทธิต

ว. สมณสส ภาว สามญญ์ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๒

๑. จงเติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่าง ดังต่อไปนี้

- ก. สระที่เป็น..... ชื่อลหุ มีเสียงเบา ๓
- ข. พยัญชนะ ๘ ตัวนี้ เรียกว่า อวรรค เพราะ..... ๓
- ค. ว เกินใน ๒ ฐาน คือ..... เรียกว่า..... ๓
- ฌ. พยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ คือ.....และ.....เป็นอโฆสะ ๓
- ง. วุฒโฑ สังกโยคผิด เพราะ..... คำที่ถูก คือ..... ๓

๑. ได้เติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่าง ดังต่อไปนี้

- ก. สระที่เป็นรัสสะล้วน ไม่มีพยัญชนะสังโยค และนิคคหิตอยู่เบื้องหลัง ชื่อลหุ มีเสียงเบา ๓
- ข. พยัญชนะ ๘ ตัวนี้ เรียกว่า อวรรค เพราะไม่เป็นพวกเป็นหมู่กันตามฐานกรณ์ที่เกิด ๓
- ค. ว เกินใน ๒ ฐาน คือ ฟันและริมฝีปาก เรียกว่า ทนโตฏฐโซ ๓
- ฌ. พยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ก ข, จ ฉ, ฐ, ต ถ, ป ผ และ ส เป็นอโฆสะ ๓

ง. วุฒโท สังโยคผิด เพราะหลักเกณฑ์แห่งการสังโยค พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะ คือ ฒ เป็น พยัญชนะที่ ๔ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ ไม่ได้ คำที่ถูก คือ วุฒโฒ ฯ

๒. วิธีเป็นอุปการะแก่การทำสนธิ เรียกว่าอะไร ฯ มีเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ
อุปปลว และ ยโถทเก ในคำว่า “อุปปลว ยโถทเก” เป็นสนธิอะไร ฯ
ตัดและต่ออย่างไร ฯ

๒. วิธีเป็นอุปการะแก่การทำสนธิ เรียกว่า สนธิกิริยาปกรณ ฯ มี ๘ อย่าง ฯ
คือ โลโป ลบ ๑ อาเทโส แผลง ๑ อาคม ลงอักษรตัวใหม่ ๑
วิการ ทำให้ผิดจากของเดิม ๑ ปกติ ปกติ ๑ ทีโฆ ทำให้ยาว ๑
รสส์ ทำให้สั้น ๑ สยโยโค ซ้อนตัว ๑ ฯ

อุปปลว ในคำว่า “อุปปลว ยโถทเก” เป็นปกตินิคคิตสนธิ ตัด
เป็น อุปปล + ว ต่อเป็น อุปปลว ฯ

ยโถทเก เป็นวิการสระสนธิ ตัดเป็น ยถา + อุทเก เมื่อลบสระ
หน้า คือ อา ที่ ยถา แล้ววิการสระหลัง คือ อุ ที่ อุทเก เป็น โอ ต่อ
เป็น ยโถทเก ฯ

๓. นามศัพท์ จัดเป็นลิงค์อะไรได้บ้าง ฯ “กสฺมา ตฺวํ ปฺณณ มม สวเก ปริกวิ” เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ไว้นั้น เป็นนามศัพท์ชนิดไหน ฯ เป็นการันต์ ลิงค์ และวจนะอะไร ฯ
๓. นามศัพท์ จัดเป็นลิงค์ได้ดังนี้ คือ นามนาม จัดเป็นลิงค์เดียว คือเป็น ปุงลิงค์ อิตถิลิงค์ หรืออนปุงสกลิงค์ อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น อมโร เทวดา อจฺจรา นางอัปสร องค์กร องค์กร เป็นต้น

นามนามเป็น ๒ ลิงค์ คือ ศัพท์ ๆ เดียวกัน มีรูปอย่างเดียวกัน เป็นได้ทั้ง ๒ ลิงค์ หรือรากศัพท์เป็นอันเดียวกัน เปลี่ยนแต่สระ ที่สุดให้แตกต่างกัน พอเป็นเครื่องหมายให้ต่างลิงค์กันบ้าง เช่น ออกุข โร ออกุขร อักขร ทิวโส ทิวส์ วัน เป็นต้น

ส่วนคุณนามและสัพพนาม เป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์ ฯ

ในประโยค “กสฺมา ตฺวํ ปฺณณ มม สวเก ปริกวิ” เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ไว้นั้น เป็นนามศัพท์ เป็นการันต์ ลิงค์ วิภัติ และเอวจนะตามลำดับดังนี้

คำว่า ตฺวํ เป็นนามศัพท์ชนิดปรัสสัพพนาม เป็น อ การันต์ อิตถิลิงค์ สิ ปฐฺมาวิภัติ และเอวจนะ ฯ

คำว่า ปฺณณ เป็นนามศัพท์ชนิดอสาธารณนาม เป็น อา การันต์ อิตถิลิงค์ สิ อาลปนวิภัติ และเอวจนะ ฯ

คำว่า มม เป็นนามศัพท์ชนิดปรัสสัพพนาม เป็น อ การันต์ ปุงลิงค์ ส ฉัฏฐีวิภัติ และเอวจนะ ฯ

๔. ในอาขยาต อ อาคมหน้าธาตุ และ อิ อาคมหลังธาตุและปัจจัย ลงได้
ในวิภัติหมวดไหนบ้าง ๆ ปพฺพาเชลี และ ชิน ในคำว่า “อกฺโกเรน
ชิน โกร” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ๆ
๕. ในอาขยาต อ อาคมหน้าธาตุ ลงประกอบได้ในวิภัติหมวดหิยัตตนิ
หมวดอัชัตตนิ และหมวดกาลาติปัตติ ส่วน อิ อาคม หลังธาตุและ
ปัจจัย ลงประกอบได้ในวิภัติหมวดอัชัตตนิ หมวดภวิสสันติ และ
หมวดกาลาติปัตติ ๆ

ปพฺพาเชลี ประกอบด้วยเครื่อง คือ

วิภัติ – อี อัชัตตนิวิภัติ

กาล – อดีตกาล

บท – ปรัสสบท

วจนะ – เอกวจนะ

บุรุษ – ปฐมบุรุษ

ธาตุ – วช ธาตุ ในความเว้น

วาจก – เหตุกัตตฺวาจก

ปัจจัย – เณ ปัจจัย

มีวิธีทำตัว คือ ปพฺพาเชลี เป็น ป บทหน้า วช ธาตุ ในความเว้น
ลง เณ ปัจจัย อี อัชัตตนิวิภัติ ลง ส อาคม ปัจจัยที่เนื่องด้วย ณ
ลบ ณ เสีย เหลือไว้แต่ เอ ที่ฆะต้นธาตุเป็น อา แปลง ว ที่ พ ซ้อน พ
หน้าธาตุ ลง เณ ปัจจัยหลังธาตุ รัสสะ อี เป็น อี แล้งลง ส อาคม
สำเร็จรูปเป็น ปพฺพาเชลี ๆ

ซิเน ในคำว่า “อกโกเรน ซิเน โกธ” ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ

วิภัตติ – เอยย สัตตมีวิภัตติ

กาล – ปัจจุบันกาล (บอกความยอมตาม)

บท – ประสพบท

วจนะ – เอกวจนะ

บุรุษ – ปฐมบุรุษ

ธาตุ – ชิ ธาตุในความชนะ

วาก – กัตตวาก

ปัจจัย – นา ปัจจัย

มีวิธีทำตัว คือ ซิเน เป็น ชิ ธาตุ ในความชนะ ลง นา ปัจจัย ลง เอยย สัตตมีวิภัตติ ลบ ยย ที่สุดแห่ง เอยย เหลือไว้แต่ เอ สำเร็จรูป เป็น ซิเน ฯ

๕. ต ปัจจัยในกิริยาภิตก์ ในที่เช่นไร ใช้บอกกัตตวาก ฯ ในที่เช่นไร ใช้บอกกัมมวาก ฯ จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ฯ “อาคมน” ในคำว่า “อาคมนทิวโส” และคำว่า “อาภาเสน อาคมนํ กริ” ลง ปัจจัยอะไร ฯ เป็นรูปและสาธานะอะไร จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ฯ
๕. ต ปัจจัยในกิริยาภิตก์ ประกอบกับบอกกัมมธาตุ บอกกัตตวาก ตัวอย่างเช่น มโต จิโต นิสินโน เป็นต้น

ประกอบกับบสกัมมธาตุ บอกกัมมวาก ตัวอย่างเช่น กโต หโต ทิฏโฐ เป็นต้น

“**อาคม**” ในคำว่า “**อาคมทิวโส**” ลง ยุ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป
อธิกรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อาคจฺจนฺติ เอตฺถาติ อาคมโน (ทิวโส)

“**อาคม**” ในคำว่า “**आकासेन आकम्नं ग्री**” ลง ยุ ปัจจัย
เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อาคมन् อาคมन् ๆ หรือตั้ง
วิเคราะห์ว่า อาคจฺนียเตติ อาคมन् ๆ หรือ อาคจฺนียเตติ อาคมन् ๆ
หรือ อาคนตพฺพนฺติ อาคมन् ๆ

๖. อะไรชื่อตปฺปฺริสสมาส ๆ ตปฺปฺริสสมาส กับ อัပ္พยียภาวสมาส ต่างกัน
อย่างไร ๆ ทุกฺขปฺปีตสฺตดา เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์หามา
ตามลำดับ ๆ

๖. นามศัพท์มี อ วิภคติเป็นต้นในที่สุดท่านย่อด้วยเบื้องปลาย ชื่อว่า
ตปฺปฺริสสมาส ๆ

ตปฺปฺริสสมาส กับ อัပ္พยียภาวสมาส ต่างกันอย่างนี้ คือ ตปฺปฺริส-
สมาส มีบทหลังเป็นประธาน ไม่นิยมลงลิงค์และวณะ ส่วนอัပ္พยีย-
ภาวสมาส เป็นสมาสที่มีอุปสัคหหรือนิบาตอยู่หน้าและเป็น
ประธาน บทสำเร็จเป็น นปฺงสกลิงค์ เอกวณะอย่างเดียวกันนั้น ๆ

ทุกฺขปฺปีตสฺตดา เป็นวิเศษนบุพพบท กัมมธารยสมาส มีตติยา-
ตปฺปฺริสสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ต.ตป. วิ. ทุกฺเขน ปิฬิตา ทุกฺขปิฬิตา (สฺตดา)

วิ. บพ. กัม. วิ. ทุกฺขปิฬิตา สฺตดา ทุกฺขปิฬิตสฺตดา ๆ

๗. ภาวตัทธิต มีปัจจัยเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ ปาสาทิโก (ภควา) , เถยฺย, ปญฺจโม ลงปัจจัยอะไร ในตัทธิตไหน จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๗. ภาวตัทธิต มีปัจจัย ๖ ตัว ฯ คือ ตต ญย ตตน ตา ณ กณ ฯ

ปาสาทิโก (ภควา) ลง ฦิก ปัจจัย ในตรตยาทิตัทธิต ตั้งวิเคราะห์ว่า ปสาทํ ชเนตติ ปาสาทิโก (ภควา) หรือ ปสาทํ อahrtติ ปาสาทิโก (ภควา) ฯ

เถยฺย ลง ญย ปัจจัย ในภาวตัทธิต ตั้งวิเคราะห์ เถนสส ภาโว เถยฺย ฯ หรือ ลง ญย ปัจจัย ตามนัยแห่งรูปสัทธิปกรณ์ และสัทท-
นิตีปกรณ์

ปญฺจโม ลง ม ปัจจัย ใน ปุณตัทธิต ตั้งวิเคราะห์ ปญฺจนํ ปุณฺโณ ปญฺจโม ฯ

พระธรรมเจดีย์ เขมจาโร วัดทองนพคุณ

เฉลย

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒

๑. พยัญชนะในบาลีภาษามีเท่าไร ฯ ต่างจากสระอย่างไร ฯ ในคำว่า “อภิตถเรภ กल्याณ” นี้ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ เป็นครุ หรือ ลหุ ฯ

๑. ในบาลีภาษา พยัญชนะมี ๓๓ ตัว มี ก ข ค จ्ञ ง เป็นต้น ออกเสียงไม่ได้ตามลำพังเหมือนสระ ต้องอาศัยสระจึงจะออกเสียงได้ ฯ

ในคำว่า “อภิตถเรภ กल्याณ” นี้ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ เป็นครุ หรือ ลหุ ตามลำดับดังนี้

อ	เป็น	ลหุ
ภิต	เป็น	ครุ
ถ	เป็น	ลหุ
เร	เป็น	ครุ
ภ	เป็น	ลหุ
ก	เป็น	ครุ
ย	เป็น	ครุ
ณ	เป็น	ครุ ฯ

๒. ในสนธิกริโยปกรณ์ อาเทศ กับ วิการ มีลักษณะต่างกันอย่างไร ๓
อิธเวมโส ตัดต่ออย่างไร ๓

๒. ในสนธิกริโยปกรณ์ อาเทศ กับ วิการ มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ
อาเทศ ได้แก่ การแปลงสระให้เป็นพยัญชนะ ได้แก่

- แปลง อี - เอ เป็น ย เช่น ปฏิสนฺจารวุตติ - อสฺส เป็น
ปฏิสนฺจารวุตยสฺส เป็นต้น

- แปลงพยัญชนะเป็นพยัญชนะ คือ แปลง ตี เป็น ตย แล้วเป็น
จฺจ เช่น ปติ-อุตฺตริตฺวา เป็น ปจฺจฺจฺตริตฺวา อิติ-เอวํ เป็น อิจฺเจวํ เป็นต้น

- แปลงนิคคหิต เป็นพยัญชนะ เมื่อมีพยัญชนะวรรคอยู่หลัง
นิคคหิตอยู่หน้า แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรค เช่น เอวํ-โห
เป็น เอวฺงโห เป็นต้น เมื่อ เอ และ ห อยู่หลัง แปลงนิคคหิต เป็น ฌ
เช่น ตํ-เอวํ เป็น ตณฺเณวํ ตํ-หิ เป็น ตณฺหิ เป็นต้น

ส่วนวิการได้แก่การแปลงสระเท่านั้น คือ การทำสระตัวหนึ่งให้
เป็นสระอีกตัวหนึ่ง เช่น ทำ อี ให้เป็น เอ ทำ อุ ให้เป็น โอ เช่น มฺนิ-อาล
โย เป็น มฺเนลโย สุ-อตฺถิ เป็น สอฺตฺถิ เป็นต้น

อิธเวมโส เป็น โลปสระสนธิ และอาคมพยัญชนะสนธิ ตัดเป็น
อิธ - เอว - เอโส

ระหว่าง อิธ - เอว ถ้าสระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะคั่นใน
ระหว่างลปสระหน้า คือ อ ที่ อิธ ต่อเป็น อิธเ

ระหว่าง อิธเ - เอโส ถ้าพยัญชนะอยู่เบื้องหลังลง ม พยัญชนะ
อาคมได้บ้าง ต่อเป็น **อิธเวมโส** ๓

อีกนัยหนึ่ง **อิเหฺวเมโส** เป็นโลปสระสนธิ และนิคคหิตสนธิ ตัดเป็น อิธ - เอว - เอโส

ระหว่าง อิธ - เอว ถ้าสระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะคั่นในระหว่าง ลบสระหน้าคือ อ ที่ อิธ ต่อเป็น อิเหฺว

ระหว่าง อิเหฺว - เอโส นิคคหิตอยู่หน้า สระอยู่เบื้องปลาย แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น อิเหฺวเมโส ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. นามศัพท์ทั้ง ๓ นั้น เมื่อนำไปใช้ ต้องประกอบด้วยอะไรบ้าง ฯ

ข. เทวเต และ ปพฺพเต เป็นวิภัติและวจนะอะไรได้บ้าง ฯ

ค. ปณฺณาส กับ ปณฺณรสี แปลว่าอะไร ฯ ต่างกันอย่างไร ฯ

ฆ. กตม, อมฺห ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดไหน ฯ

ง. นิบาตนั้น สำหรับใช้ลงที่ไหน ฯ

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้

ก. นามศัพท์ทั้ง ๓ นั้น เมื่อนำไปใช้ ต้องประกอบด้วยลิงค์ วจนะ วิภัติ ฯ

ข. **เทวเต** เป็น อาลปนวิภัติ เอกวจนะ ส่วน **ปพฺพเต** เป็นได้ ๒ วิภัติ คือ เป็นหุตยาวิภัติ พหุวจนะ และเป็นสัตตมีวิภัติ เอกวจนะ ฯ

ค. ต่างกันอย่างนี้ คือ **ปณฺณาส** แปลว่า ๕๐ เป็น ปกติสังขยา ส่วน **ปณฺณรสี** แปลว่า ที่ ๑๕ เป็น ปุณฺณสังขยา ฯ

ฆ. กตม ศัพท์ เป็นศัพท์นามชนิดอนิยมิเวสนศัพท์นาม ส่วน
อมห ศัพท์ เป็นศัพท์นามชนิดปฐศัพท์นาม ฯ

ง. นิบาตนั้น สำหรับใช้ลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กริยาศัพท์บ้าง
บอกอาลปะนะ กาล ที่ ปริจเฉท อุปไมย ปฏิเสธ ความไดยินเล่า
ลือ ความปรักปรำ ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น ฯ

๔. กริยาอาขยาต และกริยาภิตก์ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ฯ
จงแก้คำที่เห็นว่าผิด ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้ ฯ

ก. อชช เทวตโต สงฆิ ภิชชิสสตี ฯ

ข. สุธีโร จ ถาวโร จ สงฆิ อุปสมปทึ ยาจตี ฯ

ค. ตโยปี สีกขา กถิตาเยว โหนตี ฯ

๕. กริยาอาขยาต ประกอบด้วยเครื่องปรุง ๘ อย่าง คือ วิภัติ กาล บท
วจนะ บุรุษ ธาตุ วาจก ปัจจัย ส่วนกริยาภิตก์ประกอบด้วยเครื่องปรุง
๖ อย่าง คือ วิภัติ กาล วจนะ ธาตุ วาจก ปัจจัย เหมือนอาขยาต ต่าง
แต่ไม่มีบทและบุรุษเท่านั้น ฯ

ได้แก้คำผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้

ก. อชช เทวตโต สงฆิ ภินทิสสตี ฯ

ข. สุธีโร จ ถาวโร จ สงฆิ อุปสมปทึ ยาจนตี ฯ

ค. ติสโสปี สีกขา กถิตาเยว โหนตี ฯ

๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้น ๆ ต้องอาศัยอะไรเป็นหลัก จงอธิบาย ฯ
 ทุททสั (วชฺช), โโพธิ (ญานฺณ), ทาทา ลงปัจจัยอะไร เป็นรูป และ
 สาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้น ๆ ต้องอาศัยรูปวิเคราะห์เป็นหลัก คือ
 รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัตตุวากกัฏฐิ เป็นเหตุกัตตุวาก
 กัฏฐิ สาธนะนั้น เป็นกัตตุรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัมมวากกัฏฐิ เป็นเหตุกัมมวาก
 กัฏฐิ สาธนะนั้น เป็นกัมมรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นภาววาก สาธนะนั้นเป็น
 ภาวรูป ฯ

ทุททสั (วชฺช) ลง ข ปัจจัย เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ
 วิ. ทุกฺเคน ปสฺสียตฺติ ทุททสั (วชฺช)
 หรือ วิ. ทุกฺเคน ปสฺสิตพฺพนตฺติ ทุททสั (วชฺช)
 หรือ วิ. ทุกฺเคน ทมฺมจพฺพนตฺติ ทุททสั (วชฺช) ฯ

โพธิ ลง อี ปัจจัย เป็น กัตตุรูป กรณสาธนะ
 วิ. พุชฺฌตฺติ เตนาคี โโพธิ (ญานฺณ) ฯ

ทาทา ลง ตฺ ปัจจัย เป็น กัตตุรูป ตัสสึลสาธนะ
 วิ. เทติ สึเลนาติ ทาทา ฯ

๖. วิเสสโนปมบท กัมมธารยสมาส มีลักษณะอย่างไร ฯ จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบด้วย ฯ ที่มายุโก (ปฐิส), อโรคา (อิตถิ) เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ฯ

๖. วิเสสโนปมบท กัมมธารยสมาส มีลักษณะอย่างนี้ คือ เป็นสมาสที่มีบทวิเสสนเป็นอุปมา จัดเป็น ๒ ตามวิเสสนะอยู่หน้าและหลัง

สมาสที่มีอุปมาอยู่หน้า เรียก อุปมาบุพพบท มีอุทาหรณ์อย่างนี้
สงขิ อิว ปณฺฑริ (ขีริ น้านม) ขาวเพียงดั่งสังข์ กาโก อิว สุโร กากสุโร
คนกล้าเพียงดั่งกา ทิพฺพ อิว จกฺขุ ทิพฺพจกฺขุ จักฺขุเพียงดั่งทิพย์

สมาสที่มีอุปมาอยู่หลัง เรียกว่า อุปมานุตตรบท มีอุทาหรณ์อย่างนี้
นี นโร สโร อิว นรสีโร นระเพียงดั่งสีหะ ฌาณํ จกฺขุ อิว ฌาณจกฺขุ
ญาณเพียงดั่งจักขุ ปณฺณา ปาสาโท อิว ปณฺณาปาสาโท ปัญญาเพียงดั่ง
ปราสาท ฯ

ที่มายุโก (ปฐิส) เป็นฉฐฐิตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส

ตั้งวิเคราะห์ว่า ที่มฺ อายฺ ยสฺส โส ที่มายุโก (ปฐิส) ฯ

อโรคา (อิตถิ) เป็น นบุพพบท พหุพพิหิสมาส

ตั้งวิเคราะห์ว่า นตถิ ตสฺสา โรโคติ อโรคา (อิตถิ) ฯ

๗. ฌิก ปัจจย มีตัทธิตไหนบ้าง และใช้ต่างกันอย่างไร ฯ นาครา, โส
กีนี (ปชา), สมโมทนียา (กถา) ลงปัจจยอะไร ในตัทธิตไหน จงตั้ง
วิเคราะห์หามาดู ฯ

๗. ฌิก ปัจจย มีโนโคตตตัทธิต และตรตยาธิตตัทธิต ฯ

ใช้ต่างกันอย่างไร คือ นิกร ปัจจัย ในโคตตัตถิต ใช้ลงแทนศัพท์
ได้เฉพาะ “อปจ” ศัพท์อย่างเดียว ส่วน นิกร ปัจจัย ในตรรยาหิตัตถิต
ใช้แทนศัพท์ได้ทั่วไป ไม่จำกัด ฯ

นาครา ลง ณ ปัจจัย ในราคาหิตัตถิต

วิ. นคร เวสนตติ นาครา ฯ

โสภินี (ปชา) ลง อี ปัจจัย ในตทสสถิตัตถิต

วิ. โสโก อสส อตถิตติ โสภินี (ปชา) ฯ

สมโมทนียา (กลา) ลง อีย ปัจจัย ในฐานัตถิต

วิ. สมโมทนสฺส จานํ สมโมทนียา (กลา)

หรือ วิ. สมโมทนํ อรหตฺติ สมโมทนียา (กลา) ฯ